

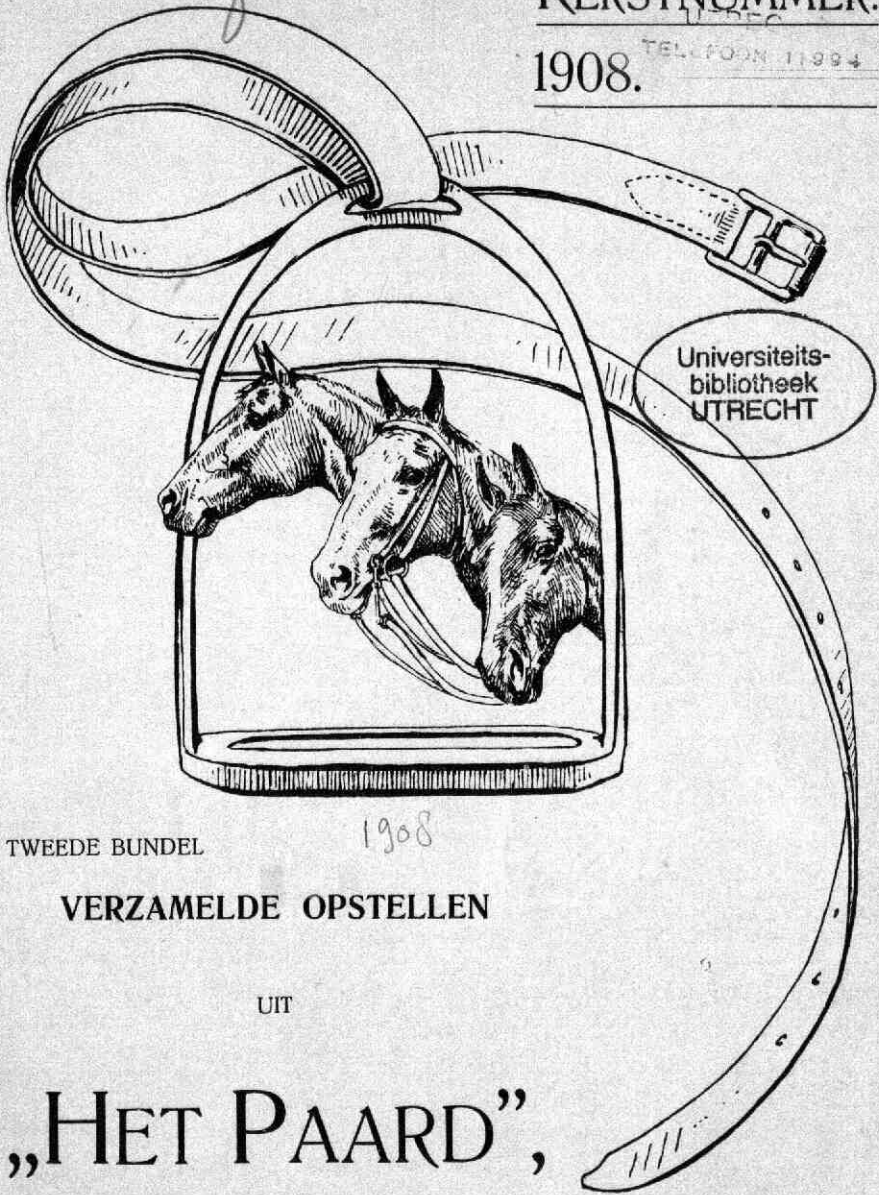
Verzamelde opstellen uit "Het paard", geïll. weekblad voor fokkers, houders en liefhebbers van paarden. - Dl.2

<https://hdl.handle.net/1874/30361>

of B. 1775

ZOO-TECHNISCH INSTITUUT
KERSTNUMMER.

1908. TELEFOON 11994

TWEDE BUNDEL

1908

VERZAMELDE OPSTELLEN

UIT

„HET PAARD”,

GEILL. WEEKBLAD VOOR FOKKERS, HOUDERS
EN LIEFHEBBERS VAN PAARDEN. ❖ ❖ ❖ ❖

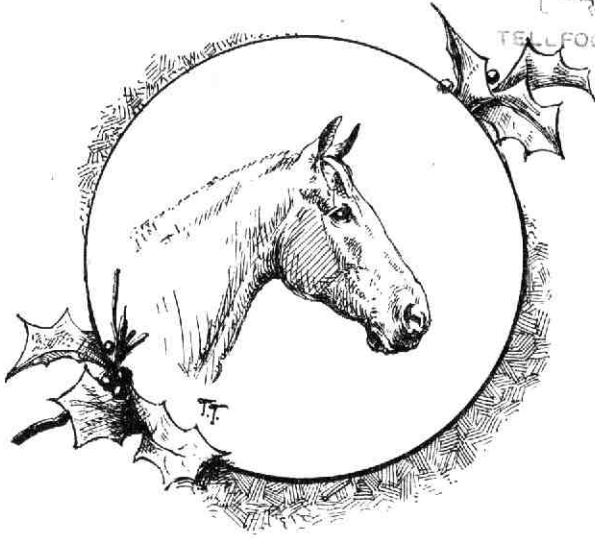
HOOFDREDACTEUR-UITGEVER: A. W. HEIDEMA, GRONINGEN.

Bibliotheek der
Rijksuniversiteit te Utrecht
Afd. Diergeneeskunde

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0968 3321

VOORBERICHT 1STE BUNDEL, 1906.

Meermalen is ons de vraag gesteld waarom „Het Paard” niet meer in het boekformaat, waarin het van 1895—'99 als maandblad verscheen, werd uitgegeven. Het korte, zakelijke antwoord hierop luidt: „er waren te veel materiele bezwaren aan die wijze van uitgaaf verbonden, terwijl ook het zoo gewenschte actueel blijven van tal van berichten te weinig mogelijk was”.

Indien thans, door de verwerkte stof te vereenigen tot een afzonderlijk deeltje, aan den wensch van velen, die een jaargang niet week op week wenschten te verzamelen en toch den hoofdinhoud van het blad willen bewaren, voldaan is — indien bovendien het werk een plaatsje waardig gekeurd wordt op het boekenrek onzer Nederlandsche paardenliefhebbers, dan is daarmee een illusie van de Redactie verwezenlijkt.

REDACTIE EN UITGEVER.

VOORBERICHT 2^E BUNDEL, 1908.

De illusie, neergeschreven bij de uitgave van den 1^{en} bundel, mochten we verwezenlijkt zien.

Dat ook de uitgave van dezen 2^{en} bundel welkom moge blijken!

REDACTIE EN UITGEVER.

I N H O U D.

	Pag.
1. Koop het paard dat U past	1
2. Een paard zij van boven kort en daarbij van onder lang	5
3. Over Strijken	7
4. Over Opzadelen	17
5. Over Afzadelen	20
6. Eenige opmerkingen naar aanleiding eener brochure des Heeren J. v. Stolk	24
7. De richting der Nederlandsche paardenfokkerij	28
8. Over Soort en Ras	41
9. Een brok uit de notulen van de buitengewone vergadering van ingeschrevenen in het Nederlandsch P. S.	44
10. De richting der paardenfokkerij in Groningen	45
11. Over tweewielige rijtuigen	55
12. Over Optuigen	59
13. Over Uitspannen	62
14. Over Veulenhoeven en de verpleging daarvan	64
15. Overdrijving	68
16. Over lenigheid van een paard als noodzakelijk vereischte tot behoorlijke africhting er van	74
17. Over het koopen op verkooping	79
18. Wenken uit de practijk, inzake paarden die trekken, en paarden waaraan getrokken wordt	82
19. Over poetsmateriaal en over poetsen	87
20. Kreupel	97
21. Hengstenkeuringen en Marietje's ommelet	99
22. De beteekenis der wervelkolom voor de verrichtingen	104
23. Over „kijken“, over „houding“ en een suikerpaardje	109
24. Over struikelen en onsolieden stand	116
25. Paarden, die in scheeve houding voor het rijtuig gaan	119
26. Leidselarbeit voor paarden die scheef gaan	123
27. Militaire Sport	126
28. Knialster voor paarden die in de wei loopen en over de afsluiting springen	130
29. Over galop in 't begin der africhting van een rijpaard	131
30. Het afkeuren op cornage bij de verplichte rijkshengstenkeuring in Nederland	135
31. Over drachtigheidskentekenen	140
32. Over angst en schrikken bij paarden	142
33. Over een paard dat het rijtuig niet wil trekken	146
34. Over veulengeboorte en verpleging der moedermerrie, en het jong na de geboorte	152
35. Over bandageeren en „t waarom“ er van. Bandages in 't algemeen en de New-Market en Sandown in 't bijzonder	155
36. Beoordeeling van paarden	164
37. Over „Veulens in de wei“, en „Spekvet“	170
38. Over „Voorbereiding en conditie van paarden voor Keuringen en Tentoonstellingen“ en „Keurmeesters“	173
39. Over de intelligentie van het paard	185
40. Over Conditie-beoordeeling	190
41. Een practisch, goedkoop werktuigje	196
42. Over het onderhoud van het rijtuig	198
43. Over „De kruik gaat enz.“ en „Het kluisteren van merries“	204
44. Dressuur-systemen	208
45. Over 't onderhoud van de tuigen	214
46. Dampigheid	217
47. Wat is het beginsel van „Hooge School?“ Kan „Hooge School“-rijden dienen ter vervolmaking van rij-onderricht?	220
48. Let op de afstamming van het fokmateriaal	224
49. Drenken van paarden	225
50. Paarden-illusie	231

KOOP HET PAARD DAT U PAST.

„Ja — ik ga trouwen en met een lief mooi jong meisje, ook ik heb recht op geluk, op een huiselijken haard!” — „Daar twijfel ik niet aan, Mijnheer X!”

Zoo luidde 't slot van een gesprek tusschen een jongmensch en den heer X, en dat ik onwillekeurig opving. Ik keek van uit mijn coupé-hoek op, zag dat X was een oude heer van circa 65 winters, met een majestueusen buik, hoog in de schouders, een dikken neus en een dito onderkin, een baardje van witte haarstoppels, en een rond, glad, kaal hoofd, waarin tusschen dikke oogleden zich waterige oogjes bewogen; zijn tandstelsel geleet een ruïne. Kort, 't was heelemaal geen knappe oude heer.

Eenige maanden later zag men overal, aan 't strand, op de concoursen, bij de rennen, tijdens concerten, een allerliefste verschijning, een beeld van een gezichtje, knap figuur en zeldzaam gracieus. —

„Wie is dat?” „Dat is de mooie C. X.” — Wat, de dochter van dien ouden, leelijken, dikken X? — „Welneen zijn vrouw!” — „Aï! . . . en dat jongmensch, dat haar geen seconde verlaat, zeker haar broer?” — „Neeen — de beste vriend van X.” — „En waar is X zelf dan?” — „In zijn rolwagentje.”

— Dit alles kwam me voor den geest naar aan-

leiding van de geschiedenis van een paard van mijnheer Z. —

Fig. 1.

Mijnheer Z, moet ge weten, is een man van circa 45 jaar, vrij groot, nog al zwaarlijvig en niet kwiek meer in zijn bewegingen, die, om welke reden doet er niet toe, meent er paarden op na te moeten houden om daar somtijds — niet dikwijls — op te gaan zitten. Verleden jaar vroeg hij een mijner kennissen „gij zijt beter in de paardenwereld thuis dan ik, toe zoek me een goed fraai paard, ik stel als eisch dat het me goed draagt, absoluut vertrouwd, mak en goed op de beenen is. Prijs komt er niet op aan.”

Er werd overal naar een paard gezocht en gesnuffeld. Elk dier, dat in aanmerking zou kunnen komen, werd grondig geprobeerd en kwam het overeen met de gestelde eischen, dan werd het aan den heer Z. vertoond. Zoo passeerden stellig een twintigtal paarden de revue voor genoemden Z. — Maar Z. kon niet beslissen. De een had geen voldoende distinctie voor Z. (staaltje van zelfkennis!), de andere was te zwaar, de derde had te veel wit aan de beenen, of het hoofd was te groot of de staart te kort, die was te oud en die te jong! Eindelijk op een goeden dag nam Z. een *zelfstandig* besluit, en kocht zich een prachtigen Ier, bruin, 8 j., met veel type, zeer mak, zeer goed op de beenen, maar met veel looplust en temperament en feitelijk te licht voor hem. — Sinds zag men iederen dag dat zeldzaam fraaie dier gereden niet door Z., doch door een jongmensch, onder wien de ruïn ging als een „scheermes.” — „Wat een nobel dier — zit de eigenaar er op?” — „Neen het behoort den heer Z., dat jongmensch rijdt het dagelijks voor hem. En de heer Z. dan, wat rijdt die? — O, als die bij toeval rijdt, kruipt hij op zijn dik coupépaard.”

Zijn inderdaad meneer X van daareven en deze meneer Z niet bij elkaar in 't zelfde laadje te bergen? — Toch is Z geen uitzondering! Er bestaan er in de rijwereld velen; deze gelegenheidspaardenmannen weten voor zichzelf zeer wel dat ze in 't vak heelemaal niet thuis zijn, maar velen willen toch *den schijn* hebben en doen gelooven dat ze wèl op de hoogte zijn en rijden. *Den schijn* hebben! — er zijn menschen die hun leven besteden aan het zoeken om dien „schijn” te bemachtigen, in stede van zichzelf, d.w.z. misschien *iets* te zijn en in ieder geval dan den indruk te vermijden, die doet denken aan een mislukte reproductie van een caricatuur van Caran d'Ache.

En het zijn juist deze, die „schijn willen hebben” van paarden op de hoogte te zijn, welke aan den paardenhandel de reputatie van ontrouw en oneerlijkheid hebben bezorgd, welke het groote „aan den wal staande” publiek bevooroordeeld heeft gemaakt. En als zich onder die handelaren, als onder alle klassen der maatschappij, deugnieten bevinden, dan zijn die uitzonderingen nog geen bewijs voor de qualiteit van allen. Niets is moeilijker voor

den handelaar dan een half-, een schijn-kenner tevreden te moeten stellen.

De een wil steeds het volmaakte paard: mooi, jong, sierlijk, mak (o! vooral mak), zonder een enkel gebrek en gewoonlijk moet het bovendien goedkoop zijn! Geloof vrij dat die liefhebber geholpen wordt evenredig met den prijs dien hij besteedt en de pretenties die hij stelt, en is hij slecht bediend — dan is de schuldige . . . hij zelf? — welneen, de handelaar, althans volgens *hem*.

Er wordt gebillijkt dat voor een goede jas, bij den goeden kleermaker, een goede prijs dient betaald te worden, en een meneer, die onberispelijk gekleed wil zijn, koopt zich geen „kompleetje” van 25 gulden bij Peek en Kloppenburg. Waarom wel het pak volgens waarde betaald en niet het paard? Waarom wil die liefhebber wel dat de kleeding hem past, en waarom zoekt hij zich niet het paard dat past aan zijn temperament, zijn bouw, en zijn ruiterkunde.

't Gevolg van dergelijke inconsequentie is dan ook gewoonlijk, dat *die* liefhebber het paard krijgt dat „den schijn heeft” hem te passen. En . . . weet de „would be” kenner eigenlijk wel ooit welk paard hij verlangt? Maar hoe wil hij dan dat de handelaar het wete? Als men een paard wil koopen, moet eerst een nauwkeurig zelfonderzoek voorafgaan, d. w. z. zonder valsche schaamte, zonder „schijn”, moet van en voor zichzelf een juiste beoordeeling van eigen ruiterswaarde worden gemaakt. —

„Ik ben groot, zwaar, en juist in staat tijdens een gezondheidsritje een braaf paard te besturen, dat vanzelf gaat en dat ik niet hoog betalen kan. Ik moet dus een „goedzak” van een paard, zwaar gebouwd, breede stevige lenden, goed op de beenen, goed van humeur, niet te jong en niet te veel bloed. Mankeert het 't dier aan distinctie, dan zal ik het laten toiletteeren en met een goede verpleging en een net harnachement, — zal de geheele verschijning nog zoo mal niet zijn.”

„Ik ben jong, licht gewicht, ik kan zitten, heb mij eenige goede beginselen over 't rijden eigen kunnen maken, maar helaas weinig geld; ik kan dus met een jong paard probeeren, met bloed, karakter en wat verzet.”

„Ik heb voldoende fortuin en ben groot liefhebber, kan een gereden paard rijden, ik koop (en betaal er voor) een paard met type, dat mak is en uitmuntend afgericht.”

Kortom als iedereen eerlijk tegenover zichzelf was en zonder valsche eigenliefde kocht, zouden weinigen zich te beklagen hebben er ingevlogen te zijn, beter gezegd, weinigen zouden aanleiding hebben *hun* eigen schuld op naam van den handelaar te schuiven.

Ik ken personen die zelden meer dan 5 à 600 gulden voor een

paard geven en die steeds goed bereden zijn. Maar zij zoeken zich de dieren die wat karakter hebben, difficiël zijn of zich tengevolge van verkeerde africhting verzetten, — doch die zij in orde weten te brengen, en ik ken anderen die steeds dure paarden koopen, vastraken en zich dan bedrogen achten, terwijl eerlijk tegenover zich zelf blijvend het goede, bedaarde, rustige paard hen stellig in handen gekomen zou zijn.

Zeg bij den handelaar nauwkeurig *wat* paard ge verlangt, bekijk elk der voorgebrachte dieren *in hun geheel* stilstaande, in beweging, aan de hand en bereden. — Wijst aan welke daaruit in model, houding en voorkomen het meest overeenkomen met het paard dat ge *U dacht*; probeer die, zoo 't kan een paar keeren, **buiten**; en eerst als ge Uwe keuze bepaald hebt, laat dan het dier nakijken op gebreken door een kenner, liefst een veearts, *die zelf veel rijdt of gereden heeft*, en oordeel zelf niet over gebreken, zoolang ge die in verband met den *arbeid*, dien het dier te verrichten zal hebben, niet beoordeelen kunt.

Slechts door op een paard te gaan zitten, het te rijden onder omstandigheden, soortgelijk aan het doel waarvoor men het dier gebruiken wil, kan men zich de waarde van een paard bepalen; die anders doen, zij die gebreken „zoeken” en het *exterieur* onder een loupe uitpluizen en ontleden, als basis voor beoordeeling, komen gewoonlijk

Fig. 2.

Wel, dit ei was aan den „buitenkant” ook zonder gebreken.

T. T.

EEN PAARD ZIJ „VAN BOVEN KORT” EN
 DAARBIJ „VAN ONDER LANG”.

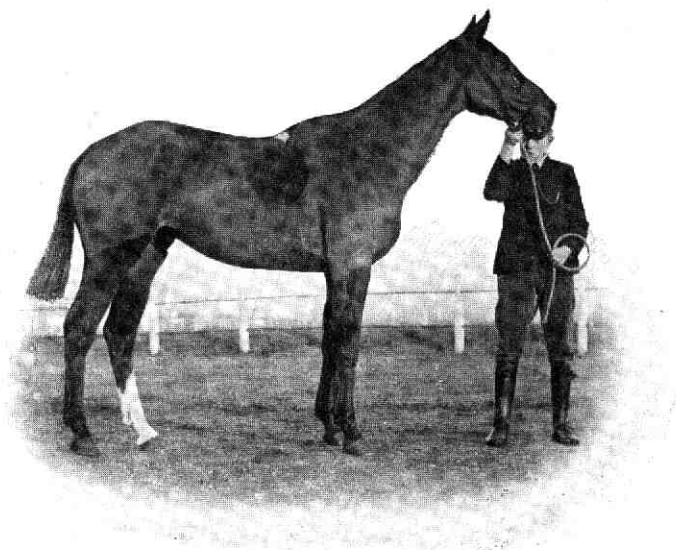

Fig. 3.

Ieder weet, dat een ruim „koffer” en goed beenwerk groote soliditeit mogen doen veronderstellen; toch kan minder gunstige bouw veel afbreuk doen aan die, alsdan schijnbaar aanwezige, soliditeit. De vorm en de lengte van den rug, of beter gezegd van de *bovenlijn*, behoort grooten invloed te hebben bij de beoordeeling.

De wervelkolom, die het hoofddeel der z.g.n. bovenlijn uitmaakt, is de *beenige verbinding* tusschen voor- en achterhand. Daaraan hangt het gewicht van het geheele paarde-middenstuk, en daarop rust bovendien of ruiters en harnachement, of tuig en een gedeelte rijtuigsgewicht. 't Is duidelijk, dat de rug dus ook aan eischen van soliditeit dient te voldoen.

Men acht den rug goed, als hij is *recht, kort, breed* en gespierd en toch niet stijf. Is de rug *ingebogen* dan heet hij *flauw*, n.l. bij een *jong* paard, welks grasbuik de bovenlijn doet hol staan, en waarbij die schijnbare fout door arbeid en krachtvoeder verdwijnt. Deze rugflauwheid verwarre men niet met den *hollen* rug of *zadelrug*, voorkomende bij paarden op volwassen leeftijd; deze is niet te genezen, kan soms een ouderdomskenmerk zijn, doch is altijd een symptoom van gering vermogen tot gewicht *dragen*.

Niet alleen de *vorm* van de bovenlijn, doch in minstens even

hooge mate is 't de *lengte* er van, die de soliditeit van den rug beheerscht.

Een staaf die met z'n uiteinden op 2 steunpunten rust, buigt makkelijker door alnaarmate de lengte tusschen de steunpunten grooter wordt, en zoo is ook de rug meer geschikt tot gewicht dragen als hij *kort* is.

De vóór- en achterhand van een paard vormen de zuilen waarop de bovenlijn steunt; van den afstand tusschen die „zuilen” hangt dus de *lengte van den rug* af.

Nu noemt men 't een goede eigenschap in den bouw als *een paard veel grond dekt*.

Oppervlakkig beschouwd is dit in strijd met 't gelijktijdig bestaan

van een *korten* rug, een korte bovenlijn.

Doch bedenkt men dat de „zuilen”, de beenen, van hoefdraagvlakten tot aanzettingspunten aan de wervelkolom *niet zuiver verticaal* verlopen, doch uit gebroken lijnen bestaan, dan voelt men dat de afstand tusschen de „zuiltoppen” (ruglengte) *niet afhankelijk* is van den afstand tusschen de „zuilvoeten”, doch *wel* van richting en afmeting der bovenste stukken waaruit de „zuilen” zijn saamgesteld.

Ik bedoel, zijn die bovenstukken *lang* en *schuin* liggend, dan is de rug *kort*, en zijn ze *kort* en *steil*, dan is de rug *lang*, bij denzelfden afstand tusschen

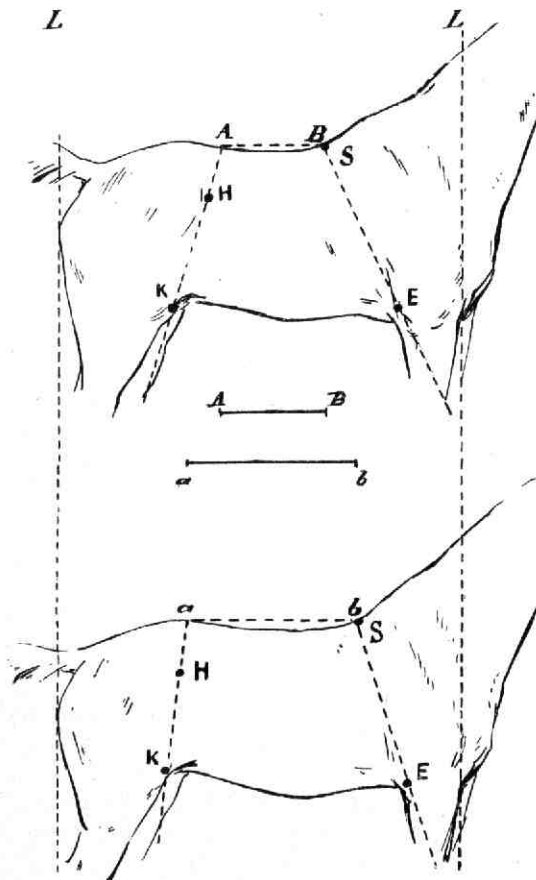

Fig. 4.

voor- en achterbeenen.

In vorenstaande figuur is de lengte der paarden *tusschen de loodlijnen L L* (zitbeen—schouderpunt) even groot.

Trekken we in beide figuren lijnen door einde schoft (S) en elleboog (E) en door heupknobbel (H) en knieschijf (K), dan geven die lijnen de richting aan van het booggewelf, waaronder de beenen als zuilen steunen.

In fig. 1 zijn schouder en kruis schuiner (dus langer), en daarom de rug korter (A B).

In fig. 2 zijn schouder en kruis steiler (dus korter) en daarom de rug langer (*a b*).

Beide paarden dekken ongeveer *evenveel* grond, doch het eerste heeft daarbij een *korte*-, het tweede een *lange* bovenlijn.

Uit de figuren blijkt tevens duidelijk waarom men van een paard wil, en wat verstaan wordt:

van boven kort
en *daarbij* van onder lang;

m. a. w. „veel grond dekken” is slechts dan een „punt”, als *gelijk-tijdig* de bovenlijn kort is.

De vorm der lenden beheerscht mede den vorm van de bovenlijn. De overgang van rug in lenden wil men vloeiend en *niet* stijf, doch buigzaam. (Bij springpaarden ziet men hier dikwijls sterk ontwikkelde spiermassa's, de z.g.n. „springbult”).

De *bovenlijn* teekene zich scherp af; bij bloedpaarden ziet men de samenstellende stukken ervan zich zoo „raak” ontmoeten, bij mindersoortige dieren, en in landen (Nederland is er niet vrij van) waar men met van genot glinsterende oogjes spreekt van een „lekker, vet paard”, is vaak de bovenlijn „mollig” in z'n verloop, de schoft ligt er *in*, de koffer is rond als 't buikje van Oome, op 't 't kruis geplaatste vingers diagnostiseeren „reuzelachtig”, en de beenen en gewrichten zijn met al die ronde lijnen in overeenstemming en heelemaal geen „stalen kuten”.

Uit decoratief oogpunt beschouwd, misstaat een ietwat lang paard tusschen de boomen niet, onder den zadel geeft het voor den ruiter minder heftige reactie van de gangen, doch tot *zwaar gewicht* dragen heeft een korte rug meer vermogens.

T. T.

OVER „STRIJKEN”.

Men zegt een paard „strijkt” zich als, in beweging zijnde, de hoef, die van den grond geheven wordt en voorwaarts geplaatst, tijdens die verplaatsing het onderste gedeelte van het steunende been raakt. Dit strijken wordt meer aan de achterbeenen dan aan de voorbeenen

opgemerkt en zulks omdat de afstand tusschen de beide achterbeenen gewoonlijk minder groot is dan die tusschen de voorbeenen; het aanraken van den zich verplaatsenden hoef tegen het steunend been kan meer of minder hevig zijn, en al naar gelang daarvan, ziet men òf enkele gebroken haren, wat straatvuil of hoefsmeer (weidsche naam voor een massa ongerechtigheid waarmee vuile hoeven steeds „geverfd” worden), òf een pijnlijke dikte, òf een wond aan één, soms wel aan beide beenen. — Steeds strijkt een paard zich op hetzelfde plekje aan kogel, pijp of handwortel.

De oorzaken van strijken zijn zeer verschillend. Bij jeugdige dieren, die een normalen stand hebben, komt het dikwijls uit slapte voort: de spieren hebben niet voldoende kracht de beenen evenwijdig aan de lichaams-as te verplaatsen; goed voeder en geen langdurige noch zware arbeid doen in dit geval het strijken verdwijnen. Ook bij volwassen oudere dieren kan zwakheid aanleiding tot strijken zijn, hetzij dat die zwakheid het gevolg is van een slap gestel of van oververmoeienden arbeid, dan wel nableef uit een zware ziekte. Zoodra, door welke oorzaak dan ook, de lenden niet behoorlijk werken, slingeren de achterbeenen, en is er kans op strijken. Kreupelheid of onregelmatigheid in de beweging kan eveneens de oorzaak zijn dat het kreupele been in z'n beweging het andere raakt, doch ook kan gebrekkige stand als gevolg van fouten in den bouw aanleiding zijn dat de beenen onder 't paardelichaam geen voldoende zijwaartsche ruimte hebben om zich langs elkaar te verplaatsen. Dit laatste heeft voornamelijk plaats bij dieren die voor of achter nauw zijn en zich de beenen kruisen.

Paarden met Franschen stand, toontreders, kortom allen, welke niet vierkant gaan, strijken zich gemakkelijk, vooral als ze daarbij tevens lang gekoot zijn. Ook als de gewrichten zich buigen in een vlak, dat niet evenwijdig loopt aan de as van 't lichaam, is strijken waarschijnlijk. Komen bij dat alles nog verdikkingen in de onderste ledematen voor, of is de hoef van abnormalen omvang, of door een langdurig onoordeelkundig beslag uit zijn normalen stand gebracht, dan vergrooten de kansen tot strijken steeds meer. Van een paard dat te lang op zijn beslag loopt, en welks ijzer bijna versleten is, is de hoef in omvang toegenomen en strijkt licht; zoo'n dier glijdt gemakkelijk uit en bij aanhoudende pogingen zich op de beenen te houden strijkt het zich.

Dient bij een normaal paard het beslag te „passen” en nauwkeurig gelegd te worden — bij een paard dat aanleg heeft tot strijken, kunnen door fouten in 't beslaan en 't besnijden van den hoef de meest nadeelige gevolgen ontstaan. Het ijzer steke, behalve bij zuiver bodemwijden stand en dito gang, nimmer buiten den binnenwand uit, de voet worde nimmer scheef, d.i. zoo besneden

bijgewerkt dat zij neergezet min of meer dwars staat; men make de kalkoenen nooit te zwaar, en de nieten dienen steeds zorgvuldig omgebogen en plat gelegd te worden.

Aan de voorbeenen strijkt een paard zich aan het gedeelte onderbeen, liggend tusschen de binnenzijde van den handwortel tot aan de kroon; gewoonlijk is de aanrakingsplaats de kogel; aan de achterbeenen eveneens gewoonlijk aan den kogel, somtijds aan de kroon.

Is op de strijkplaats een wond ontstaan en wordt de oorzaak niet weggenomen, dan ontstaat om die wond een harde, dikke rand; er kan zich verzwering vormen, ja ontsteking in pezen en banden, aandoening van de pijpbeenderen of vorming van beenuitstorting.

Is de plek, die geraakt wordt, gemakkelijk te onderkennen, het gedeelte van den hoof, dat strijkt, niet altijd. In twijfelachtige gevallen is het besmeren van den strijkenden hoof met wit of zwart smeersel aan te raden, daarna stelt men het paard in beweging. Het schoongeveegde hoofgedeelte na de beweging, duidt het gedeelte aan waarmee het strijken plaats vindt.

Is strijken geen gevolg van slecht of onnauwkeurig beslag of van slapte, dan bestaan er speciale werktuigen om het steunende been te beschermen: strijklappen, strijkringen in honderde soorten; de eenvoudigste zijn ook hierbij de beste. Ook kan aan den strijkenden voet tusschen hoefijzer en hoornwand vastgeklemd een caoutchourol worden aangebracht; hoewel doelmatig, slijten deze strijkrollen spoedig.

Dikwijls kan een goed hoefsmid door een speciaal beslag strijken voorkomen: 1°. door den strijkenden hoof op een bepaald gedeelte bij te werken; 2°. door den stand van het been, dat gestreken wordt, te wijzigen, d.i. dus de strijkplek te verwijderen van den strijkenden hoof.

Dit laatste middel mag slechts in toepassing gebracht worden als alle andere middelen niet baten.

Als het paard zich met het voorste gedeelte van den zijwand strijkt, wordt het *ijzer* onder die plek langs een rechte lijn afgestompt en niet van nagelgaten voorzien. De *hoornwand* wordt gedeeltelijk afgevijsd (volgens beloop van de afstomping) doch blijft ietwat buiten het afgestompte ijzer uitsteken en ook dit overstekend gedeelte wordt goed afgerond. Strijkt het paard zich met het achtergedeelte van den hoofzijwand, dan wordt de binnentak van het ijzer aan dien voet zeer nauw gelegd en verkort.

Met het onderleggen van een ijzer, waardoor het gestreken been in stand verandert en van het strijkende been verwijderd neergezet wordt, mag slechts zeer voorzichtig en langzamerhand te werk gegaan worden, daar bij te sterke plotselinge verandering van den stand van den voet verrekkingen kunnen ontstaan. Deze standver-

anderingen of liever wijzigingen in het neerzetten van den voet is voor de paarden zeer vermoeiend en dikwijls aanleiding tot spoedig verslijten.

De hoef van het *gestreken been* wordt daarbij sterker ingekort aan den buiten-draagrand dan aan den binnen-draagrand, de binnentak van het ijzer dikker dan de buitentak gemaakt; eenmaal beslagen staat dus de binnenzijde van den hoef hooger dan de buitenzijde; het gewicht van het paardelichaam valt dus hoofdzakelijk op de buitenzijde van den voet en de kogel wordt daardoor naar buiten gedrukt, en zodoende aan den strijkenden voet ruimte gegeven zich *langs* dien kogel te bewegen; doch juist dat naar buiten drukken van den kogel kan aanleiding zijn dat de remedie voor 't strijken erger wordt dan de kwaal zelve en is 't in wanhopige gevallen dan ook wellicht 't beste zijn toevlucht te nemen tot strijklappen.

* *
* *

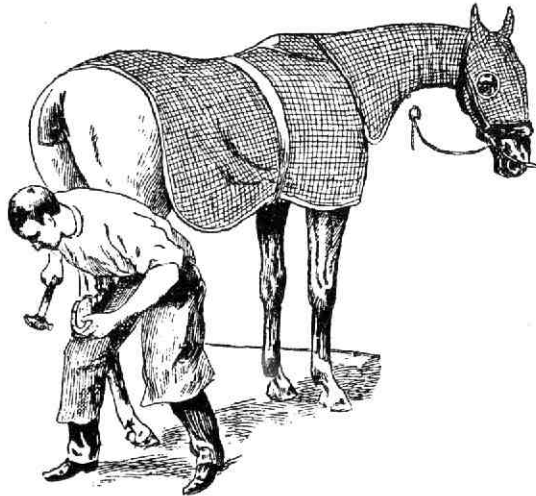

Fig. 5.

Naar aanleiding van vorenstaand artikel, werden achtereenvolgens onderstaande stukken in „Het Paard” ingezonden:

Onder de middelen, die worden aangegeven om het strijken te voorkomen, wordt o. a. gezegd, dat men den stand verandert van het gestreken been en wel door den hoef van dat been aan den buitendraagrand meer in te korten dan dien van den binnendraagrand en den binnentak van het ijzer dikker te maken dan den buitentak. „Eenmaal beslagen staat dan de binnenzijde van den hoef

„hooger dan de buitenzijde; het gewicht van het paardelichaam valt dan hoofdzakelijk op de buitenzijde van den voet en de kogel wordt daardoor naar buiten gedrukt en zoodoende aan den strijken-den voet ruimte gegeven zich *langs* dien kogel te bewegen; doch juist dat naar buiten drukken van den kogel kan aanleiding zijn dat de remedie voor (tegen?) het strijken erger wordt dan de „kwaal zelve en is 't in wanhopige gevallen dan ook wellicht het „beste zijn toevlucht te nemen tot strijklappen.”

Met het aangegeven middel kan ik mij in 't geheel niet vereenigen, en vermeen dat men juist het omgekeerde moet doen.

Bij het strijken van een paard moet men allereerst nagaan of het is toe te schrijven aan de beweging of den stand van het been dat strijkt, of wel van het been dat gestreken wordt. In de meeste gevallen hebben beide beenen er aan schuld.

Bij paarden, die zich aan de achterbeenen strijken — hetgeen het meest voorkomt en hier ook blijkbaar is bedoeld — is de buitenwand veelal lager dan de binnenwand en wel doordat óf slapte óf minder goede stand van het spronggewricht oorzaak is, dat er meer gewicht op de buiten- dan op de binnenzijde van den voet komt, en de voet bij het uitzetten, gedurende het gaan, daardoor meer afslijt over het ijzer of over den bodem (vooral ook als de paarden galop gaan en wel bij den galop rechts het linker en bij den galop links het rechter achterbeen). Daarbij komt nog dat vele jonge en ook oudere paarden door zwakte of slapte billardeeren.

Om nu tegen te gaan dat de buitenwand te laag komt te staan, is er geen beter middel dan den binnenwand te verkorten en den buitentak van het ijzer te verdikken.

Het zoogenaamd Engelsch strijkijzer, waarbij men een vrij hoogen buitenkalkoen aanwendt en de binnentak veel lager ligt¹⁾, steunt op hetzelfde beginsel, doch heeft een tegengestelde uitwerking, zoodra het paard op weeken bodem komt of dat de kalkoen tusschen de voegen van de steenen grijpt. Daarom is dit ijzer ondoelmatig. Inmers dringt de kalkoen aan de buitenzijde dieper in den bodem dan de gladde binnentak *zonder* kalkoen.

Het verdikken van de buitentakken heb ik al reeds 35 à 40 jaren met het beste gevolg bij tal van paarden toegepast en doen toepassen. In de half-officiële *Handleiding voor het Hoefbeslag* van den Majoor-paardenarts Moubis is dit middel dan ook opgenomen.

Dit verdikken van de buitentakken kan men, zoo noodig, opvoeren tot de dubbele dikte van die der binnentakken, zonder dat ik ooit eenig nadeel er van heb ondervonden. Men zorge alleen dat

¹⁾ De hoefsmeden zijn er mede bekend dat de strijktak integendeel *even* dik moet zijn als de buitentak met inbegrip van den kalkoen. Red.

de onderzijden van binnen- en buitentak in één vlak liggen, hetgeen zoo niet met smeden, dan toch zeker met gelijkvijlen gemakkelijk is te verkrijgen.

Bij zeer erg strijken heb ik soms een $\frac{3}{4}$ ijzer met verdikten buitentak doen aanwenden.

Aan de voorvoeten strijken paarden zich hoogst zelden en is dit altijd aan den stand te wijten. Het is gevaarlijk daarin verandering te brengen, door verdikken van een der takken, omdat de gewrichten der voorbeenen, nagenoeg geen draaiing toelaten en het hoofd-beginsel moet zijn dat er van een of anderen wand zooveel wordt afgenomen als noodig is om den voet volkomen vlak te doen nederzetten. Halvemaanijzers zijn soms nuttig, mits zij dikwijls worden verlegd, om den teen te kunnen inkorten. V. H.

Met alle respect verschuldigd aan de ervaring van den geachten inzender, vermeen ik zijne meening niet te moeten deelen en als grond voor het feit dat ik mij zulks veroorloof te mogen aanvoeren:

dat het strijken aan de achterkogels meerendeels het gevolg is van achterbodemnauw *gaan* (wat vele paarden, zelfs al *staan* ze vierkant, doen); hoe bodemnauwer, hoe sterker de kogels naar binnen staan, des te erger het strijken (achter-bodemnauw *gaan* niet te verwarren met *wijd* of *nauw in de hakken*);

dat door toepassing van het beginsel van den inzender: hooge buiten- en lage binnentak, de kogelgewrichten en de binnenkroonrand van het steunende (gestreken) been mechanisch naar binnen gedrukt worden, naar binnen overhellen, wat het gevaar voor aanraking door den in beweging zijnden passeerenden hoof m.i. vergroot;

dat ook Majoor Moubis hierbij aanraadt dikke binnentakken (zie 4e druk, pag. 89, 2e alinea);

dat bij een dikken binnentak en een lagen buitentak, kogel en kroonrand van het steunende been naar buiten gedrukt worden, d.i. verplaatst worden van den strijkend-passeerenden hoof af;

dat het door mij voorgestane beginsel, in de praktijk toegepast, aan mij steekhoudend is gebleken en, naar ik durf gelooven, ook aan vele anderen.

* *

Mijnheer de Redacteur!

Wanneer men van *iets* kan zeggen: „grau ist alle Theorie”, dan zeker van het strijken. Dikwijls slaat men de plank mis, indien men een paard „wetenschappelijk” van het strijken af wil helpen. Dat spreekt van zelf, want de gang van het paard is niet te vergelijken met dien eener machine, waarvan men de beweging nauwkeurig kan berekenen. Men is er nog lang niet mede klaar, als men zegt: een paard gaat niet altijd zooals het staat. Niet alleen zijn er defecte gangen, waaronder ik in casu versta de zoo-

danige, welke, hetzij met het geheele been, hetzij van eenig gewricht uit, afwijken van hetgeen anders bij zulk een bouw wordt waargenomen, zoodat zij a priori onberekenbaar zijn, doch hetzelfde paard gaat heden soms anders dan in de vorige week, bij het einde van den rit anders dan in den aanvang. Sommige paarden strijken zich bij een bepaalden ruiter of koetsier, bij andere niet, bij grasvoeding wel en bij droog voeder niet, als ze pas beslagen zijn wel, later niet meer, enz.

Veelal moet men bij strijken *probeer*en op welke wijze het kan worden opgeheven. Men past de eene methode na de andere toe, tot men eindelijk, niet zelden buiten den hoefsmid, het juiste middel treft.

Zoo kan het gebeuren dat twee ervaren personen als U¹⁾, mijnheer de redacteur, en de heer v. H., bij oogenschijnlijk denzelfden abnormalen stand een geheel tegenovergestelde methode in toepassing brengen en beiden op succes kunnen bogen. De gevallen kunnen gelijk *schijnen* en toch tegenover elkander staan. Desniet-tegenstaande geloof ik dat de heer v. H. bij den in n°. 46 van dit blad (Het Paard) bedoelden stand door toepassing van *zijn* methode *meer* een practisch resultaat zal waarnemen dan U, bij aanwending van Uw methode.

Laat mij eens mededeelen wat mij te dezer zake nu wellicht een kwart eeuw geleden is wedervaren. Ik zag een paard met dikke strijkkogels, welke sterk naar binnen doorzakten, beslagen met een drie vierde ijzer, zoodanig dat het kalkoeneinde van den binnentak ontbrak, terwijl de buitentak van een kalkoen was voorzien. Ik maakte den eigenaar er attent op, dat hij het paard verkeerd had doen beslaan, dat hij aan den binnentak een kalkoen had moeten laten aanbrengen en aan den buitentak niet, of beter nog, dat hij dien tak had moeten doen verkorten in plaats van den binnentak.

En wat was zijn antwoord? Mijnheer, zeide hij, ik heb op allerlei manieren beproefd mijn paard van het strijken te genezen, ook op de wijze door U aangegeven, doch het dier streek zich zóó, dat het onbruikbaar was. Nu echter strijkt het zich niet meer!

Sedert dien tijd ben ik bedachtzaam geworden bij mijn adviezen betreffende strijken. S.

NOGMAALS OVER STRIJKEN.

Naar aanleiding van het wederwoord van ** over het „strijken” in N°. 47 van „Het Paard” moet ik allereerst aanvoeren, dat op

¹⁾ Het artikel „Strijken” is geschreven door **. Met den inhoud zijn het in hoofdzaak eens. De betrekkelijke nieuwe wijze van beslaan, daarin aangegeven, is ook voorgestaan door Prof. Dr. Lungwitz in de Februari-afl. van „Der Hufschmid” 1906, gerefereerd in afl. II 1906 van „De Hoefsmid”. Red.

blz. 73 2de alinea van de bedoelde Handleiding, uitgave 1893 staat:

„Bij zwakke paarden en slappe gangen moeten de hoeven „gelijkmatig worden besneden, met even hooge verzenen en „beslagen met een ijzer met verdikten buiten- en dunnen „binnentak.”

In den 4^{den} druk blz. 88—89 staat:

„Een ijzer met lichten binnentak en met ruim gepasten „zwaarderen buitentak, werkt hierbij in vele gevallen zeer „gunstig.”

Het is opvallend dat * * dit niet aanhaalt, maar wel de 2de alinea van dezelfde bladzijde, die, in verband met de voorafgaande, blijkbaar slaat op de voorhoeven. Anders zou dan ook de schrijver, in denzelfden druk van zijn werk, in flagranten strijd met zich zelve komen.

Overigens zou ik belanghebbenden in overweging willen geven, namelijk aan allen wien het blijkt dat de „remedie van * * voor „(lees tegen) het strijken (door hem aanbevolen) erger wordt „dan de kwaal zelve en 't in wanhopige gevallen dan ook „wellicht het beste is zijn toevlucht te nemen tot strijklappen” het tegenovergestelde middel, door mij aangegeven, toe te passen.

Ik blijf verder van gevoelen, dat het strijken bij de achterbeenen in de eerste plaats vooral ontstaat, doordat het paard te veel gewicht brengt op de buitenzijde van het spronggewricht, dat bij jonge paarden inderdaad veelal slap is en naar buiten buigt.

Men ontwaart dit het best in den galop en bij het krachtig aantrekken in het tuig. De buitenwand bij paarden, die zich strijken, is, zooals ik vroeger reeds zeide, bijna altijd lager dan de binnenwand. Het verhoogen van den binnentak drukt het spronggewricht nog meer naar buiten.

Het geval door S. aangehaald in No. 48 pleit voor mijne stelling, want de kalkoen aan den buitentak en het weglaten van $\frac{1}{4}$ van het ijzer aan de binnenzijde, doet, althans op *harde wegen*, de functie van een verdikten buitentak, waarop ik reeds in No. 46 wees.

Ik wensch overigens niet langer over dit onderwerp te redetwisten. De praktijk zal de belanghebbenden kunnen leeren, wie gelijk heeft.

V. H.

M!

Een kleine mededeeling naar aanleiding van het artikel „Strijken” in „Het Paard” van 22 Nov. j.l.

„Es ist eine alte Geschichte, doch bleibt sie immer neu”. De meening van * * * deel ik in 't geheel niet, wel die van V. H.

Het is mij verscheidene malen gebeurd dat mijn gedipl. hoefsmid

het strijken niet kon verhelpen doch wanneer ik tegen 's mans zin en niettegenstaande zijn bedenkelijken blik de buitentakken 3 cM. langer en eens zoo dik (laat ik liever zwaar gebruiken) maken liet dan de binnentakken, dan was het strijken in den regel na 2 of 3 dagen genezen.

Men moet naar mijne meening zoo min mogelijk verandering in den stand van het been aanbrengen en dit verkrijgt men natuurlijk door van den buitenkant meer hoorn weg te nemen dan van den binnenkant, zoodanig, dat de hoof vlak worde neergezet. Het steunende been blijft alzoo zijn normalen stand behouden en de passeerende hoof verkrijgt door den zwaarderden buitentak een ietwat buitenwaartsche beweging, zoodat hij, wanneer het oogenblik daar is, dat hij het steunende been passeert, deze niet meer strijken zal.

Haarlemmermeer, 29 Nov. '97.

Hoogachtend,

Uw dw.,

T. Hanedoes.

De wijze van beslaan is niet voor alle gevallen van strijken dezelfde. Zij is afhankelijk van de afwijking die in den stand en den gang wordt aangetroffen. Hierin gaan wij mede met S., doch zijn verder van oordeel dat bij het kiezen van den beslagvorm het „probeeren” gebaseerd dient te zijn op een degelijk onderzoek en een beredeneerden grondslag.

Het aan den dag getreden meeningsverschil vindt o. i. voornamelijk zijn oorzaak daarin, dat de eene schrijver acht geeft op het gestreken been, n.l. * * *, en de andere op het strijkende been. De gestreken kogel moet zoo ver mogelijk van het andere been worden verwijderd, hetgeen verkregen wordt door het ophoogen van den binnentak; de strijkende hoof moet van een nauw gelegden binnentak zijn voorzien en van een zwaarderden buitentak, hetgeen evengoed is te bereiken door dezen breeder als door hem dikker te maken. Door dit verzwaren wordt het buitenwaarts opnemen van den hoof bevorderd. Hiervan wordt b.v. bij de Amerikaansche harddraverijzers een nuttig gebruik gemaakt. Red.

STRIJKEN.

De polemiek in het weekblad „Het Paard” betreffende „het strijken” werd door mij met belangstelling gevolgd. Dit hoofdstuk, blijkbaar door ter zake kundigen degelijk behandeld, op eigen veeljarige ondervinding gesteund, is hoogst leerzaam voor een ieder. Het onderwerp toch is bijzonder geschikt tot tegenstrijdige inzichten. Beiderzijds werd mijn handleiding „Het Hoefbeslag” in den strijd

gemengd, en beroept men zich op dit werkje, hetgeen op zich zelf reeds zeer vereerend is; maar zulks deed me ook daarom aange-naam aan, omdat in den strijd met klem wordt betoogd, dat een dunne binnentak en een zwaardere buitentak van het ijzer proef-ondervindelijk het meest juiste beslag is tegen strijken.

Ik leg me gaarne bij dat inzicht neer, omdat ik dezelfde onder-vinding daarmede heb gedaan. In de eerste uitgaven der gezegde handleiding had deze methode dan ook alleen het woord. Ik wensch hiermede niet te beweren, dat het de eenige methode is, want dan zou de raad in den 4^{en} druk, dat bij bodemnauwen stand de dikke smalle binnentak, speciaal aan de achterhoeven toegedacht, kan worden gebruikt, niet veel zin hebben. Ik heb daarmede willen aantoonen, dat ook nog een andere methode bestaat, zelfs van veel ouderen datum, en nog heden vrij algemeen in gebruik. Ook ik bracht die veelvuldig in toepassing, en doe zulks nog met succes.

Beide methoden kunnen, naar ik meen, met gunstig gevolg worden aangewend, omdat de omstandigheden, waaronder strijken voor-komt, de verschillende oorzaken daarvan, en de wijzen waarop zulks geschiedt, zoo verschillend zijn. Het zou te ver voeren, deze hier allen te beschrijven; het zij genoeg te vermelden, dat in zeer veel omstandigheden beide beenen schuld hebben, d. i. het steu-nende en het zich bewegende, i. c. strijkende been. Aan beide moet bij het beslag steeds de grootste zorg worden besteed, en dit in gewone omstandigheden, maar nog meer bij strijken.

Daarbij is een eerste en voorname eisch: een beslag dat aan hoefvorm, stand en gang van het been voldoet, een beslag alzoo dat „de steunvlakte aan de sterker belaste hoefhelft vergroot, en aan de minder belaste helft verkleint”. De moeilijkheid is nu juist bij afwijkenden beenstand en hoefvorm, den gang juist te kunnen beoordeelen, immers de bodemwijde en de bodemnauwe stand, de Fransche en de toontrederstand kunnen zeer verschillend in graad zijn, en combinaties van beide standen zijn niet zeldzaam.

Met zulke afwijkingen in den bouw komt het voor, dat in het ééne geval kogel en koot bij het steunen worden binnenwaarts gedrukt, waardoor strijken sterk wordt bevorderd; onder andere omstandigheden bestaat die binnenwaartsche druk niet, en komt strijken ook voor. Men zal wel doen zich in elk geval hiervan te overtuigen, vóór men beslist welk beslag in toepassing zal komen.

Moubis.

NOGMAALS OVER „STRIJKEN”.

Over het strijken is al heel veel geschreven en dat is goed, want het is niet altijd gemakkelijk bij strijken te zeggen: „zóó moet men handelen, zóó moet men beslaan”. Mij is gebleken:

bij paarden met normalen stand en gang, die zich strijken door slapte en niet gewend zijn aan dravend werk: goed voeren, de hoeven en ijzers vlak, vooral de nieten goed wegnemen en eenigen tijd strijklappen gebruiken;

bij paarden, die zich strijken doordat de kogel in draf te veel naar binnen komt, een *verdikte binnentak*;

bij paarden, die zich strijken doordat in draf de beenen voor of over elkander worden gezet, een *verdikte buitentak*. Ik bedoel het strijken aan de achterbeenen. J. Hoogland.

Deze ervaring stemt overeen met de door ons in No. 49 (zie pag. 15 v/d. Boek) medegedeelde opvatting.

Het komt ons voor dat „strijken” thans vooreerst voldoende is besproken. Red.

OVER OPZADELEN.

„Hein zadel me Boy, wil je!"; daarop gebeurt gewoonlijk 't volgende: Hein wijst met het achtereind van den bezem in de richting van Boy, alsof hij zeggen wilde „die bedoel je immers”, gaat in vol ornaat (lange staljas, das om, pet op) zadel en hoofdstel halen, legt Boy pardoes het zadel op den rug en singelt dit onmiddellijk

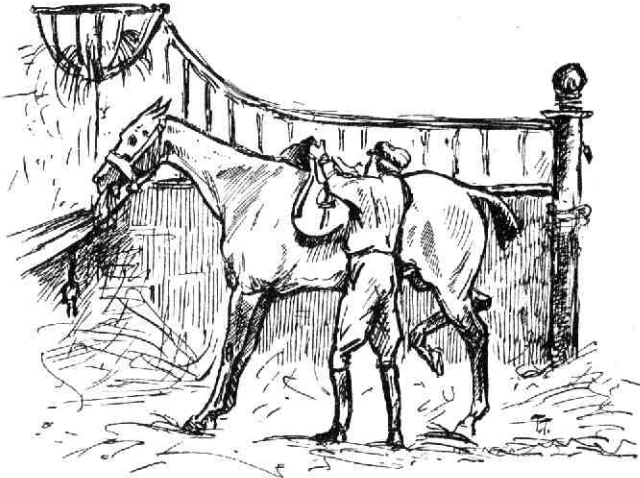

Fig. 6.

goed vast, daartoe de stooten tusschen tanden en kiezen klemmende.

Boy overvallen, en daardoor onaangenaam in z'n bespiegelingen gestoord, steekt onrustig het hoofd zoo hoog mogelijk omhoog, kijkt

om, probeert nog fluks een lok hooi machtig te worden om er onderweg op te pruimen, Hein frunnikt hem onderwijl het bit tussehen de kaken, gespt den keelriem toe, plukt hem een paar halmen uit den mond, grijpt Boy bij den linkertrensring en trekt den ruïn zoo kort mogelijk in 't vak om.

Mijnheer kan opstijgen!

Evenwel . . . , zóó behoort het opzadelen juist *niet* te gebeuren!

Ik spreek natuurlijk van een stal, waar 't personeel wat geschoold is, waar de knecht zich *vakman* beschouwt, bewezen heeft dit te zijn en door mijnheer (die — spreekt van zelf — Hein beoordeelen *kan*) als zoodanig gerespecteerd wordt.

Of dit nu in bijna alle stallen 't geval is, ik bedoel of er waarde aan de vakkennis van een stalknecht gehecht wordt en hij de opleiding daartoe grondig doorliep, willen we thans buiten beschouwing laten, doch slechts 't feit constateeren dat met wat zorg, met wat methodische kantheid, Boy even vlug maar dan behoorlijk (dus anders dan op bovenvermelde wijze) klaargemaakt en gezadeld kan worden; indien mijnheer zich de moeite getroost stipt werk van Hein te eischen, dan behoeft hij waarlijk niet lang te wachten en ontloopt bovendien de kans straks bij de vensterparade den indruk te maken van uit de Fliegende Blätter, rubriek „Sonntagsreiter“, te zijn weggereden.

Eerstens dan trekt Hein, in den stal bezig zijnde, steeds zijn lange staljas uit, bovendien zijn mooi gestreept mouwvest en het wollen vest dat daaronder huist, strijkt zich de bretels van de schouders, bergt das met halfhemdje en pet aan de kapstokpin, rolt zich de hemdsmouwen tot boven de ellebogen op en ontknoopt zich het hemdsboord.

Zóó kan hij zich roeren en vlug de handen gebruiken, zóó vindt mijnheer hem, als deze den stal binnenkomt op uren dat Hein daar is om te *werken*. Wordt er nu verlangd dat Boy gezadeld zal worden, dan gaat Hein naar de zadelkamer, veegt daar met den ter plaatse en steeds *op dezelfde plaats aanwezigen* stofdoek het zadel, 't hoofdstel, de glinsterend gepielemeurde bitten en teugels met één handbeweging af (naar kinkettinghaken en singelgespen behoeft hij niet te kijken, hij *weet* dat die in orde zijn), neemt een en ander over den linkerarm, grijpt met de rechterhand manenborstel, wollen lap en 't hengsel van de vaselinepot, plaatst in stal gekomen zadel en hoofdstel op den daartoe bestemden bok of arm, begeeft zich naar 't vak van Boy, spreekt het paard aan op 't oogenblik hij zich in den stand begeeft, hurkt neer, rolt c. q. de bandages af, gespt den deksingel los, vouwt de deken hierover samen, schuift de laatste

van voor naar achter over 't kruis af, en hangt het dek voorloopig over het beschot.

Dan neemt Hein borstel en wollen lap, die hij in de stalstraat achterliet, op, beweegt die vlug over 't paard, voornamelijk over hoofd en nek, om het stof te verwijderen en manen en maantop vlak te leggen.

Daarna haalt hij het zadel, met de singels over de zitting gevouwen en de stijgbeugels omhoog geschoven (niet de stijgriemen met hangende beugels over de zitting), plaatst zich naast den linker-schouder van Boy en schuift het zadel over de schoft van voor naar achter op den *rug*, totdat het op de goede plaats ligt (ondersteld wordt geen zadeldek gebruikt wordt, waarover straks). Die *goede plaats* wordt niet bepaald door de schoft, waartegen de meeste knechts het zadel als tegen een pal doen aansluiten, doch die plaats wordt aangegeven door de spierbundels achter de schouders, veel lager gelegen dan de schoft. Daarna singelt Hein aan, doch niet onmiddellijk vast. Gebruikt men twee singels dan worden deze onder het paardelichaam gekruist en de bovenste singel gaat c. q. door martingaal of voortuig. Zoover gereed, wordt het paard in zijn stand omgekeerd ('t dier leere dit uit zich zelf doen), dan wordt Boy een emmer water voorgehouden, waarvan het een of twee slokken nemen mag, daarna wordt de spons in den paardemonnd uitgedrukt en de lippen en mondhoeken afgenomen, opdat straks het ingebrachte bit niet onmiddellijk met groen en vuil slijm bevuild wordt. Dan neemt Hein het hoofdstel bij het kopstuk in de linkerhand; links naast het paardehoofd staande, legt hij met de rechterhand de teugels over het hoofd op den hals, neemt het kopstuk over in de rechterhand, brengt die omhoog, ter hoogte van de ooren, en grijpt er zoo noodig het paard mede bij den maantop.

De linkerduim wordt het paard in den mondhoek gestoken, waarna de linkerhand de bitten inbrengt.

Gelijktijdig brengt de rechterhand het kopstuk achter de ooren en legt den maantop over het fronteel. De keelriem wordt zeer ruim gegespt en de kinketting blijft los, om door mijnheer zelf op lengte te worden ingehaakt, tenzij de knecht weet hoe de berijder dit verlangt. Alle stooten van het hoofdstel worden in hunne passanten gestoken en zóó dat deze niet bij den eersten draf afglijden. Dan wordt het stroo uit de hoeven verwijderd en deze, indien dit de gewoonte is, zeer dun gevat. Is dit alles afgelopen, dan worden de singels aangehaald op juiste maat, de beugels afgetrokken, Boy bij de trens (knecht links naast 't paard, trensteugels op circa 25 cM. afstand in de rechterhand, wijsvinger er tusschen) uit zijn vak geleid en dan staat het paard rustig, helder en om door een ringetje te halen, klaar ter bestijging.

Stijgt de ruiter op, dan neemt de knecht het paard met de rechterhand bij het rechterbakstuk (niet bij teugel of bit) en met de linkerhand den stijgriem boven den beugel omklemmend, wordt deze naar beneden gedrukt zoolang de berijder zich in den linker beugel opheft.

Zit hij in het zadel, dan wordt de rechterbeugel van buiten naar binnen gedraaid, aan den voet gestoken en het bakstuk eerst dan losgelaten als de teugels zijn opgenomen. Hein gaat een paar pas achteruit en wacht dan tot mijnheer wegstapt, om dan naar stal terug te keeren, Boy's paljas netjes te leggen, de deken en den singel op te vouwen, en een emmer water gereed te zetten voor 't paard als het terugkomt.

Ik besprak daareven het geval dat geen zadeldek gebruikt wordt; in dit geval heeft het zadel leeren kussens, deze zijn praktisch, eenvoudig en aangenaam voor paard en ruiter, op voorwaarde ze door eerste klasse werklieden vervaardigd zijn. Heeft het paard een abnormaal hooge schoft, of bijzonder gevormden rug, dan dienen de kussens in overeenstemming daarmede zóó te worden gevuld, dat die kussens steeds in hun geheel vlak dragen.

Indien onder het zadel een dekje gebruikt wordt, dan zijn die, welke uit goed vilt, uit leder, of uit reehuid (haren naar de zijde van 't paard) gesneden zijn, 't meest aan te bevelen.

Zoo'n dekje hebbe den vorm van het zadel (de vierkaute dekken met galons en initialen zijn voor gala gelegenheden of om als geschenk van tante aan haar paardrijdenden en studeerenden neef te dienen) en worde steeds na gebruik met een vochtige spons gereinigd en *in den tocht* gedroogd.

De leeren dekjes worden een paar maal per jaar met wat traan goed ingewreven; dan worden ze niet hard, duren jaren en branden den paarderug niet.

Wilt ge, om welke reden dan ook, geen zadeldek gebruiken, vouw dan een donkere deken in vieren, gebruik die onder het zadel, trek dien goed in de kamer v. h. zadel en in de opening tusschen de kussens op.

T. T.

OVER AFZADELEN.

Wat Hein te doen heeft als mijnheer met Boy thuiskomt?

't Eerste wat Hein deed, toen mijnheer uitgereden was, is de paljas opschudden; daarna nam hij het dek, den singel en bandages naar *buiten*, borstelde en reinigde die in de puntjes, en hing ze

opengevouwen een tijdje in den wind. 's Winters brengt hij een en ander daarna in de verwarmde zadelkamer. Daarop vulde hij zijn beide emmers met water; bij den drinkemmer legt hij een lokje hooi, om dat straks op 't water te leggen en al te gulzig drinken te voorkomen; dien drinkemmer plaatst hij 's winters in de zadelkamer en nooit in den stal als 't daar wat duf riekt.

Dan nemen we aan, dat meneer een werkelijk ernstig liefhebber is en Boy uitgereden werd voor een jacht of een gezonde rit door 't terrein, ik bedoel, dat er kans bestaat de ruïn nat en min of meer vermoeid terugkomt.

Komt mijnheer dan thuis, dan stijgt hij af, model, dus niet door het rechterbeen over Boy's hals te zwaaien en zich zodoende willens en wetens de kans op een ongeluk te scheppen. Hein staat klaar, doch blijft van het paard af, tenzij mijnheer verlangt dat hij door het vasthouden van het rechterbakstuk en den rechterbeugel behulpzaam is bij 't afstijgen, een hulp die ik niet aanbevelen kan, omdat daardoor de meeste paarden op den duur zonder hulp niet meer willen stilstaan. Mijnheer schuift den linkerbeugel omhoog, Hein den rechter, Boy's kinketting wordt losgemaakt, de ruïn krijgt een halsklop en mijnheer gaat om zich direkt te verkleeden en op te frisschen, weg? — neen — hij gaat mee den stal in om tegenwoordig te blijven bij Hein's werk, en zich te overtuigen dat deze na 18 maanden den lande trouw gediend te hebben, die trouw ook in particulieren dienst bewaart.

De mensch is zwak, zoo ook Hein af en toe, en het zou in verband daarmee kunnen gebeuren, dat, aan zichzelf overgelaten, hij Boy wat met een handje vol stroo bekrabbelde, het paard de deken opwierp en met een halm tusschen de lippen zijne liefste gedachten aan Grietje de keukenmeid verder ging zitten uitwerken, zonder zich voldoende te bekommeren over Boy's toestand.

Dus mijnheer woont bij, dat de ruïn in zijn vak wordt geleid, en dat daar het hoofdstel wordt afgenomen; terwijl Boy zich snuit en mondhoeken genoegelijk tegen de krib afwrijft en daarmee 't bewijs levert hoe, niettegenstaande meneer's zachte hand, het staal hem in den mond hinderde, worden stang en trens uitgegespt en in den werk-emmer gedaan, waarbij straks ook de stijgbeugels gevoegd worden om ze af te spoelen.

Daarna wordt de singel losgespt en het zadel blijft liggen zóólang tot de rug daaronder droog is, òf, het zadel wordt direct afgenomen, al naarmate meneer zulks als regel vaststelde. Dan neemt de knecht in iedere hand een grove *droge* droogdoek en wrijft het geheele paard krachtig af, één streek tegen de haren op, de volgende met de haren mee, en dit zoolang tot het paard werkelijk droog is. Voor luie stalknechts zijn de „Spagnum” dekken

in den handel gebracht; de laatste zijn vervaardigd van een soort mos, dat vocht absorbeert. Vraag echter niet wat bij dat uitdampen, een paard aan bloedwarmte verliest. Gebruik voor het afwrijven geen stroo als er doeken zijn, stroo zuigt het vocht niet op en eischt viermaal langer arbeid om het paard droog te wrijven.

Is het dier zeer nat, dan eerst het zweetmes in de richting der haren over het paard trekken, daarbij oppassen bij de beenige uitsteeksels! Het lemmet van het zweetmes drukt vuil, vet en zweet uitstekend van de huid af, het paard ondergaat er een poetsproces mede.

Daarna wordt het hoofd, waarbij de ooren *nimmer* vergeten mogen worden, en de keelgang evenmin, met de doek droog- en met de handen warm gewreven, — evenzoo de gedeelten *tusschen* de beenen en achter de ellebogen, en eindelijk de beenen zelf behandeld, nadat Boy aan z'n halster werd vastgezet. Indien de beenen gewasschen moeten worden, geschiede dit met koud of met zeer warm water. Het laatste bevordert *onmiddellijk* den bloedsomloop; daarna drogen en bandageeren. Hoe dit bandageeren gebeuren

Fig. 7.

moet, behandel ik in een afzonderlijk opstel. Het doel van bandageeren is om door het bevorderen van den bloedsomloop in de beenuiteinden, de dáár in de weefsels afgescheiden vochten door het bloed te doen opnemen en te voorkomen dat die zich op de plaats, waar ze door vermoeienis ontstonden, blijven, en er zich ter plaatse verdikkingen vormen.

Bandages na een arbeid, waarbij van inspanning geen sprake was, is nutteloos, tenzij ze aangelegd worden met het doel te „genezen” of als „peessteunders”.

Daarna wordt de deken op Boy gelegd, en *alle* natuurlijke openingen aan zijn lichaam uitgesponst, in de volgorde: oogen, mond, neus, aars, bilnaad, en kling of koker; eindelijk worden de hoeven uitgekrabt.

Heeft het paard een zwaren rit achter den rug, dan wordt hem een paar slok water gegund en een mash gevoerd.

Meneer's neus krult bij 't zien van Hein's nauwkeurig werk: „'n Sigaar Hein? — „graag meneer”! en meneer verdwijnt.

Hein echter komt na een uur terug, neemt de bandages af, masseert ieder been van onder naar boven, gedurende drie minuten, doet dit zachtjes om de huid niet te ontvellen, strijkt de haren weer glad en legt opnieuw droge bandages aan, reikt op het daarvoor bestemde uur drinken en avondvoeder uit, doet den stal dicht, en gunt Boy een welverdiende nachtrust, waarvan de ruïn stellig geniet onder droomen over Edison's laatste uitvinding: „de goedkoopste automobiel”.

T. T.

EENIGE OPMERKINGEN NAAR AANLEIDING EENER
BROCHURE DES HEEREN J. VAN STOLK.

De heer J. van Stolk, secretaris der Nederlandsche Harddraverij- en Renvereening, is zich meer met de Nederlandsche paardenfokkerij gaan bemoeien sedert deze Vereening hengsten is gaan koopen en ter dekking stationneeren. Het hiervoor jaarlijks beschikbaar gestelde bedrag van ongeveer f 40000 wordt verkregen door een op eigen initiatief ingestelde wedbelasting, welke instelling wel in verband zal staan met het feit dat in sommige andere landen van Staatswege een percentage van de bij harddraverijen en rennen verwedde sommen ingevorderd en deels ten behoeve der paardenfokkerij, op zoodanige wijze als de Staat het meest nuttig acht, wordt aangewend.

Hoe meer werkelijke belangstelling een tak van volksbestaan ondervindt, des te beter. Dit is tegenwoordig op duidelijke wijze waar te nemen bij veeveelt en landbouw, sedert door degelijke staatsbemoeiing de ontwikkeling dezer zeer belangrijke takken krachtig voortschrijdt en hunne beoefenaren meer en meer gaan inzien hoe de van Staatswege ingestelde pogingen en gedane uitgaven door hoogere opbrengsten ruimschoots terugkomen. Tevens blijkt telkens dat op verschillend terrein nog veel meer met voordeel zal kunnen worden gedaan.

In verband met die gewaardeerde belangstelling is de verschijning der brochure van den heer van Stolk een feit van beteekenis.

*
* *

De hoofdstrekking der brochure is: de Staat bestede de voor primeering van fokmateriaal jaarlijks beschikbare f 75000 niet voor hengsten doch uitsluitend voor merriën en wel door premiën van zoodanige waarde dat ze den eigenaar van de merrie aanleiding geven onder geen voorwaarde zijn paard van de hand te doen.

Alvorens deze hoofdzaak, waarmede wij het niet eens zijn, nader te bespreken, willen wij eerst enkele andere punten aanstippen.

1°. „Deze rijkspremies worden thans door den gelukkige die ze krijgt „(dankbaar?) opgestoken, maar geen hengstenhouder zal met het oog „daarop trachten een betere hengst voor te brengen; de premies zijn „daarvoor te klein en is de uitkeering te wisselvallig daar zij niet ge- „ven worden aan den besten voorgebrachten hengst, terwijl de com-

„missie zich het recht voorbehoudt deze premies te verlagen of niet uit „te reiken.”

Wij zijn integendeel overtuigd, dat in verscheiden streken van ons land veel moeite wordt gedaan, mede met het oog op de primeering, om hengsten van beste kwaliteit in te voeren, terwijl Schrijver's uitspraak, dat de premies niet worden toegekend aan de beste hengsten, nadere toelichting verdient om niet het karakter te blijven dragen van verdachtmaking der jury, in zake betrouwbaarheid of bekwaamheid of beide. *)

2°. Schr. wenscht bij de verplichte rijkshengstenkeuring aan de jury te zien opgedragen de goedgekeurde hengsten in volgorde van hun kwaliteit op de lijst te plaatsen.

Deze wensch verdient als zoodanig alle aanbeveling, doch de uitvoering is onder de bestaande omstandigheden niet op deugdelijke grondslagen in te richten en deze omstandigheden zijn vooralsnog niet voldoende te wijzigen.

De maatregel zou nuttig zijn, doordat de fokkers voorlichting ontvingen en de houders van goede kwaliteit dekhengsten een rechtmatige onderscheiding verwierven, terwijl de maatregel bovendien geen belangrijke onkosten zou vorderen. Voorlichting moet evenwel op een goede basis rusten, anders helpt zij van den wal in de sloot. Evenzoo is het gesteld met het *rechtmatige* van een onderscheiding.

Die deugdelijke grondslagen ontbreken doordat:

a. de verplichte rijkshengstenkeuringen zoowel in het voorjaar als in het najaar en voor de meeste provinciën op meerdere plaatsen worden gehouden, zoodat het voor een commissie practisch ondoenlijk is te achten de vergelijking van al de voorgebrachte hengsten, ten opzichte van hun exterieur, billijk te stellen;

b. de fokwaarde der hengsten niet alleen wordt bepaald door hun exterieur doch ook door hun afstamming, hunne verrichtingen en hun overervingsvermogen.

Het geheel of gedeeltelijk ontbreken van den sub *b* genoemden grondslag is ook van belangrijk ongunstigen invloed op de waarde der premiekeuringen. „Het Paard” heeft in verband hiermede aan de Nederlandsche Harddraverij- en Renvereeniging geadviseerd, toen deze vereeniging besloot een belangrijk bedrag voor de bevordering der paardenfokkerij te besteden,

*) De toelichting is ook verschenen, waardoor bleek dat Schrijver volstrekt geen verdachtmaking heeft bedoeld.

in die richting naar vooruitgang te streven in plaats van door het stationneeren van dekhengsten, dat bovendien eer een bron van ongenoegen dan van genot voor de vereeniging zal blijken te zijn en gevoegelijk aan het particulier initiatief kan worden overgelaten.

De door den Schrijver uitgesproken wensch is bovendien, hoewel meer eigenaardig dan belangrijk, niet in overeenstemming met de hoofdstrekking der brochure: afschaffing der primeering van dekhengsten. Het feit der toekenning van een prijs is soms van meer beteekenis, zelfs van meer financiële beteekenis, dan het bedrag van dien prijs, aangezien een premiehengst, in belangrijke fokstreken, meer dekt en per merrie meer dekgeld kan opbrengen dan een niet geprimeerde.

3°. In het algemeen bestaat in ons land een te weinig nauwkeurig omschreven doel bij de paardenfokkerij, doch om te zeggen dat „behalve in Limburg, Zeeland, Gelderland en Groningen, in alle andere provinciën zonder systeem en zonder doel wordt gefokt” is naar onze meening een te hard oordeel, evengoed als dat omtrent het Friesche ras, hoewel wij bij de instandhouding van dit type gedurende de laatste 10 à 15 jaar ook geen gunstige resultaten hebben kunnen opmerken.

4°. In sommige provinciën bestaan wel degelijk verplichte stierenkeuringen, hetgeen in de brochure wordt ontkend.

5°. Limburg kent wegens gebrek aan voldoende subsidie geen premiën aan dekhengsten toe, doch offert een vrij belangrijk deel der rijkssubsidie op aan kosten vallende op aan- en verkoop van dekhengsten, hetgeen in strekking wel degelijk overeenkomt met primeering.

6°. De Dresseerschool te Groningen ontvangt f 2000 rijkssubsidie. Schrijver vraagt waarom? — en zegt: „Ja dat weet ik ook niet”.

De motiveering waarop de subsidie voor de Dresseerschool te Groningen is aangevraagd en die waarop zij is toegekend, zijn ons onbekend. Het algemeen nut dat door de Dresseerschool ten opzichte van de paardenfokkerij is en wordt gesticht, ligt evenwel duidelijk voor de hand. Jarenlang is er op aangedrongen de dekhengsten meer beweging te geven, in te spannen en verrichtingen van hen te vergen. Groningen is daarin voorgegaan en andere provinciën volgen meer en meer, hetgeen door ieder als zeer nuttig wordt beschouwd. Niet alleen uit Groningen, doch ook uit Friesland, Drenthe, Gelderland, Zeeland en mogelijk nog andere provinciën, zijn paarden ter africhting aan de Dresseerschool geweest, terwijl velen uit de verschillende provinciën er geleerd hebben, althans

in de gelegenheid waren te leeren, de eigenaardige handigheid in den omgang met paarden, onmisbaar in elk bedrijf waar waarde gehecht wordt aan den invloed van zaakkundige verpleging en onderhoud van het paard; de wijze van verpleging, het begrip en de toepassing van practische stalkunde laat in Nederland nog steeds veel te wenschen over.

Een deugdelijke controle der verrichtingen van fokdieren is bij de premiekouringen meer en meer in toepassing te brengen, niet alleen voor de tuigpaarden, maar zelfs ook voor de zware werkpaarden, waarvoor van staatswege een nadere voorbereiding wenschelijk zou zijn.

*
* *

Ten slotte de hoofdstrekking.

Schrijver wenscht dat de jaarlijks beschikbare rijkssubsidie van f 750000 uitsluitend ten goede kome aan merriën en wel door premiën van zoodanige waarde dat ze den eigenaar van de merrie aanleiding geven onder geen voorwaarde zijn paard van de hand te doen.

Wij stemmen met dezen wensch niet in en meenen dat het voor het meerendeel der provinciën zeer te betreuren zou zijn, indien de Regeering tot een zoodanig voorschrift mocht overgaan, en wel om twee redenen:

Ten eerste is het in zake primeering verkeerd om voor alle provinciën een zoodanig sterk beperkend voorschrift te maken, aangezien elke streek, door een verschillend standpunt in de fokkerij, uiteenloopende bepalingen vereischt, ten einde op de beste wijze met de beschikbare subsidie verbetering aan te brengen. Zoo vindt b.v. Limburg meer baat bij aan- en verkoop van dekhengsten en Groningen meer resultaat met het uitloven van premiën voor die rubriek; Drenthe moet nog voor een zeer groot deel materiaal invoeren, Groningen heeft van lieverlede eenigszins een eigen nieuw ras verkregen, reden waarom aanhoudingsbijdragen voor hengstveulens in Drenthe zoo goed als nutteloos zijn te beschouwen en in Groningen goed op haar plaats kunnen zijn, enz.

Ten tweede hebben premiën voor hengsten veel meer algemeen nut dan die voor merriën, aangezien ieder fokker, hetzij zijn merrie meer of minder qualiteit bezit, door de te verwachten hoogere waarde van het veulen belang heeft bij de gehalte-verbetering van den dekhengst. Premiën voor merriën werken veel meer voor enkele personen, en dan nog dikwerf voor hen die het minder noodig hebben, om van de Rijkssubsidie te profiteeren.

A. W. H.

DE RICHTING DER NEDERLANDSCHE PAARDENFOKKERIJ.

De strijd op de vergadering der Afd. Noord-Holland van het Nederl. Paardenstamboek, gehouden omtrent het al of niet wenschelijke van het kiezen eener fokrichting voor deze provincie, heeft opnieuw de aandacht op de beteekenis dezer vraag voor geheel Nederland gevestigd.

De brochure van den heer J. van Stolk, secretaris der Nederl. Harddrav.- en Renvereening, in haar geheel opgenomen in „Het Paard” van 18 October 1907, heeft ongetwijfeld nut kunnen stichten door er op te wijzen de landbouwer in de eerste plaats een paard dient te fokken, dat passend voor zijn bedrijf is te achten, en mede door er nog eens duidelijk de aandacht op te vestigen dat de qualiteit van het vrouwelijk materiaal in de fokkerij niet veronachtzaamd moet worden.

Die twee feiten geven ons aanleiding te constateeren dat de belangstelling in de paardenfokkerij grooter wordt, — dat er beweging in de massa komt, — dat de woorden langzamerhand in daden zullen worden omgezet, — dat men hier en daar gaat uitzien, en er over durft te spreken, om den weg eens af te bakenen, waarlangs men tot het doel denkt te komen: het fokdoel, de fokrichting, het vaststellen van datgene wat men wil, het allereerste waar men feitelijk mee begint, wanneer men op rationeele grondslagen naar het bereiken van een bepaalde zaak wil streven; dat allereerste komt op het gebied van het mengelmoes der gedachten omtrent de Nederlandsche paardenfokkerij eenigermate te voorschijn. De begin-kern is nog wel niet duidelijk zichtbaar, doch alle begin is moeilijk en de minderheid op de vergadering in Noord-Holland zal, overtuigd van haar goed recht en van het algemeene belang, dat zij voorstaat, ongetwijfeld de durf en de kracht hebben of verkrijgen om het aantal harer medestanders voortdurend te vergrooten, ja zoo mogelijk al hare tegenstanders tot medestanders te bekeeren.

Sedert jaren is van tijd tot tijd in „Het Paard” in langere en kortere artikelen op het groote belang gewezen, dat het kiezen van een hoofdrichting voor een bepaalde streek van groote beteekenis is en dat de taak der Provinciale Regelingscommissiën voor de paardenfokkerij naar onze meening verder dient te reiken dan aan te geven hoe de beschikbare subsidie voor premiekeuringen of (en) invoer van fokmateriaal zal worden besteed, en dat de staatszorg voor de paardenfokkerij in het algemeen een nog meer

ontwikkeland en meer voorlichtend karakter dient te verkrijgen dan tegenwoordig het geval is. Niet voor de eerste keer wordt er in „Het Paard” de aandacht op gevestigd dat het ontbreken van een doel, van een richting, van het recht *weten wat men bereiken wil* bij de fokkerij, niet alleen is te vinden bij het overgrootste meerendeel der fokkers zelve, doch evengoed bij de regelings- en bij de keuringscommissiën, alsmede bij den Staat zelf. *)

Talrijke keeren is er op gewezen, dat de fokkers op de Zeeuwse eilanden, inzonderheid op Schouwen-Duiveland, goed zouden doen zich zoo spoedig mogelijk bij de richting der Belgische fokkerij aan te sluiten, omdat de vraag naar werkpaarden en vooral naar sleeperspaarden door de groote ontwikkeling der industrie, inzonderheid in Duitschland, voortdurend toenam, België vlak bij Zeeland lag en het Belgische paard op de internationale tentoonstelling in 1900 te Parijs, zoowel voor de merries als voor de hengsten, het wereldkampioenschap had verworven. Thans is men er eindelijk bijna algemeen toe overgegaan, doch ongetwijfeld waren er in Zeeland door de paardenfokkers duizenden guldens meer verdiend, zoo sedert 1900 die fokrichting reeds algemeen was geworden.

Talrijke keeren is er door ons op gewezen dat het moeilijk billijk kan worden genoemd van den fokker te eischen zelf te weten welke richting hem het beste past, als het Prov. Bestuur en het Rijks Bestuur niet weten welke fokrichting voor een bepaalde streek de voorkeur verdient, of, indien zij het wel mochten weten, die „kijk in de toekomst” niet kenbaar maakten. *)

Nederlanders, niet behoorende tot- of niet bekend met de kringen, welke zich aan landbouw en veeteelt wijden, zien nog te vaak met een zekere minachting neer op de beoefenaren dier takken van volksbestaan. Men moet het dien Nederlanders niet kwalijk nemen, ingeval hun oordeel op onkunde is gegrond en dit is helaas zelfs in Nederland, waar veeteelt en landbouw zoo'n belangrijke plaats nevens handel en nijverheid innemen, dikwerf nog het geval.

Zijn er wellicht lezers van „Het Paard” die meenen daartoe wèl het recht te hebben? Zoo ja dan houden wij ons aanbevolen die gronden eens te mogen leeren kennen. Mocht men geen lust hebben hierover openlijk zijn meening te zeggen, laat men dan

*) Zie b.v. 1906, no. 21 (of „*Verzamelde Opstellen 1906*”, blz. 233 e.v.): „Het verkrijgen eener betere kwaliteit dekhengsten in Nederland”.

terwille van het recht en van de rechtvaardigheid eens informeerden bij de landbouwleeraren en zuivelconsulenten, welke kennis er wel vereischt wordt om een bedrijf, waar landbouw en veeteelt van beteekenis zijn, op de meest doelmatige wijze te kunnen uitvoeren, zoodat er ook met het oog op de toekomst de beste resultaten worden verkregen.

Het is bekend dat naar onze overtuiging — het zij hier nog eens uitdrukkelijk gezegd — het voor één persoon onmogelijk is om op het gebied van landbouw en veeteelt beide, zoodanig thuis te zijn en thuis te blijven dat men voor alle onderdeelen voldoende op de hoogte is om zonder voorlichting het bedrijf zoo voordeelig mogelijk te leiden. Zij, die niet anders geleerd hebben dan datgene wat van jaren herwaarts van vader op zoon werd overgedragen, zien dat niet in. Zij echter, die van de verschillende onderdeelen eenige kennis hebben verkregen en weten op welke wijze verbetering van den grond, van planten en van dieren, kan worden bewerkstelligd en dat voor de kennis van eene rationeele bemesting b.v. zeer veel wordt vereischt, — *die* zien de waarheid van bovenbedoelde uitspraak zeer goed in. Van deze meer ontwikkelden, en niet van de onontwikkelden, komt ook de aandrang tot meerdere Staatszorg; die ontwikkelden zien ook in, het méér Staatswerk is, het méér helpt, zonder het karakter van bedoeeling te verkrijgen, dat van Staatswege zeer deskundige voorlichting wordt gegeven op welke wijze voor een bepaalde streek, ja zelfs voor een bepaald stuk land, de bemesting moet plaats vinden, dan dat van Staatswege subsidie werd verleend aan een vereeniging of particulier, die guano, kaïnit, superphosphaat, of welke meststof dan ook, zou willen invoeren. Even goed zullen die meer ontwikkelden — en bij voortschrijding der ontwikkeling dus ten slotte allen — gaan inzien, dat het geven van deugdelijke voorlichting op het gebied der veeteelt, paarden, runderen, schapen, varkens, geiten, konijnen of pluimvee, méér Staatswerk is en méér blijvend duurzaam voordeel zal aanbrengen dan het toekennen van premies voor het aanhouden van fokmateriaal, onverschillig of het paarden dan wel andere huisdieren mogen zijn.

Die meer ontwikkelden, die inzien, dat het een moeilijke studie is en veel voorbereiding vereischt om met de verschillende onderdeelen van het landbouw-veeteelt-bedrijf vertrouwd te geraken, om chef van zoodanig bedrijf te kunnen zijn, zullen tevens, zoo niet alle dan toch wel grootendeels, willen erkennen dat hun voorlichters op het gebied van den landbouw en de veeteelt werkelijk goed der zake kundig moeten zijn, zoowel practisch als

theoretisch, en derhalve een niet te groot onderdeel dienen te verzorgen. Wordt dit onderdeel wel groot, dan staan zij in de kennis van hún vak te weinig boven den practischen landbouwer-veeteler zelf en krijgt hun voorlichting te weinig beteekenis.

* *

In het voorgaande is aangestipt dat het kiezen eener bepaalde richting feitelijk het *eerste* werk moet zijn, de noodzakelijke voorbereiding eener degelijke verbetering der paardenfokkerij is, alsmede dat dit in Nederland veel te veel verwaarloosd werd, waardoor ongetwijfeld veel kapitaal min of meer is verspild. Telkens en telkens heeft men hier en daar tot den invoer van fokmateriaal besloten zonder eerst behoorlijk rekening te hebben gehouden met een deugdelijken aanleg van den weg, die tot een operationele grondslagen rustend doel kon leiden.

Een enkel voorbeeld! Ongeveer 20 jaar geleden voerde men in Groningen een paar wagons Oostpruisische veulens in, waarvoor op 3- à 4-jarigen leeftijd ongeveer den prijs is terugontvangen dien er als veulen voor werd betaald. Gesteld dat er 30 stuks zijn ingevoerd en dat de kosten der opvoeding, van het spenen af, per stuk *f* 300 hebben bedragen (dit bedrag is aangegeven door een onderzoek v/d. Afd. Leens der Gron. M. v. Landbouw; zie „Het Paard” 1903, no. 9), dan heeft dat besluit een nadeel van *f* 9000 opgeleverd.

Het ontbreken van een bepaalde fokrichting in Nederland is natuurlijk de schuld der fokkers zelf. Zij wenschen vrij te zijn en zijn feitelijk ook vrij in de keuze der fokrichting. Nederland behoeft niet, zooals zulks met de groote staten als Duitschland, Frankrijk en andere het geval is, uit een militair oogpunt gebiedende voorschriften voor die richting te geven. Helaas heeft die vrijheid grootendeels geleid tot stelselloosheid en tot vernietiging van het inlandsche paardenras, terwijl thans van sommige zijden nog wordt aangedrongen om in de provincie Groningen, waar tientallen van jaren langzamerhand is gestuurd in een bepaalde richting, alsnog die stelselloosheid in te voeren. Jaren lang hebben vooral Fransche, Spaansche en Italiaansche handelaars de beste dieren uit Nederland betrokken, waardoor ten slotte het onmogelijk werd het inlandsche type weer in behoorlijk gehalte terug te geven. Friesland heeft in dit opzicht alleen denkelijk wel een honderdduizend gulden besteed om te trachten dat goede gehalte terug te winnen, doch er is slechts de overtuiging mee verkregen dat herstel niet te bereiken valt.

Groningen, Gelderland en Zeeland, later ook Limburg, Utrecht en Drenthe, hebben ten opzichte van de fokrichting eenigermate ingegrepen, terwijl het Friesche stamboek en de Zuid-Hollandsche Regelingscommissie ook eerste stappen, tot het bereiken van een koers, hebben gedaan. Dit zij dankbaar erkend, al moet er nog zeer veel uitbreiding aan het kiezen van den koers worden gegeven, voordat een voldoende rationeele basis is verkregen voor een degelijke ontwikkeling der Nederlandsche paardenfokkerij.

* *

De paarden worden in verband met hun gebruiksdoel gesplitst in rijpaarden, koets- of tuigpaarden en werkpaarden, en elk der drie groepen weer in lichte en zware. De poneys worden dan afzonderlijk gerekend en kunnen voor ons doel, als hebbende voor Nederland in een afzienbaren tijd geen beteekenis uit een fok-oogpunt, buiten bespreking blijven.

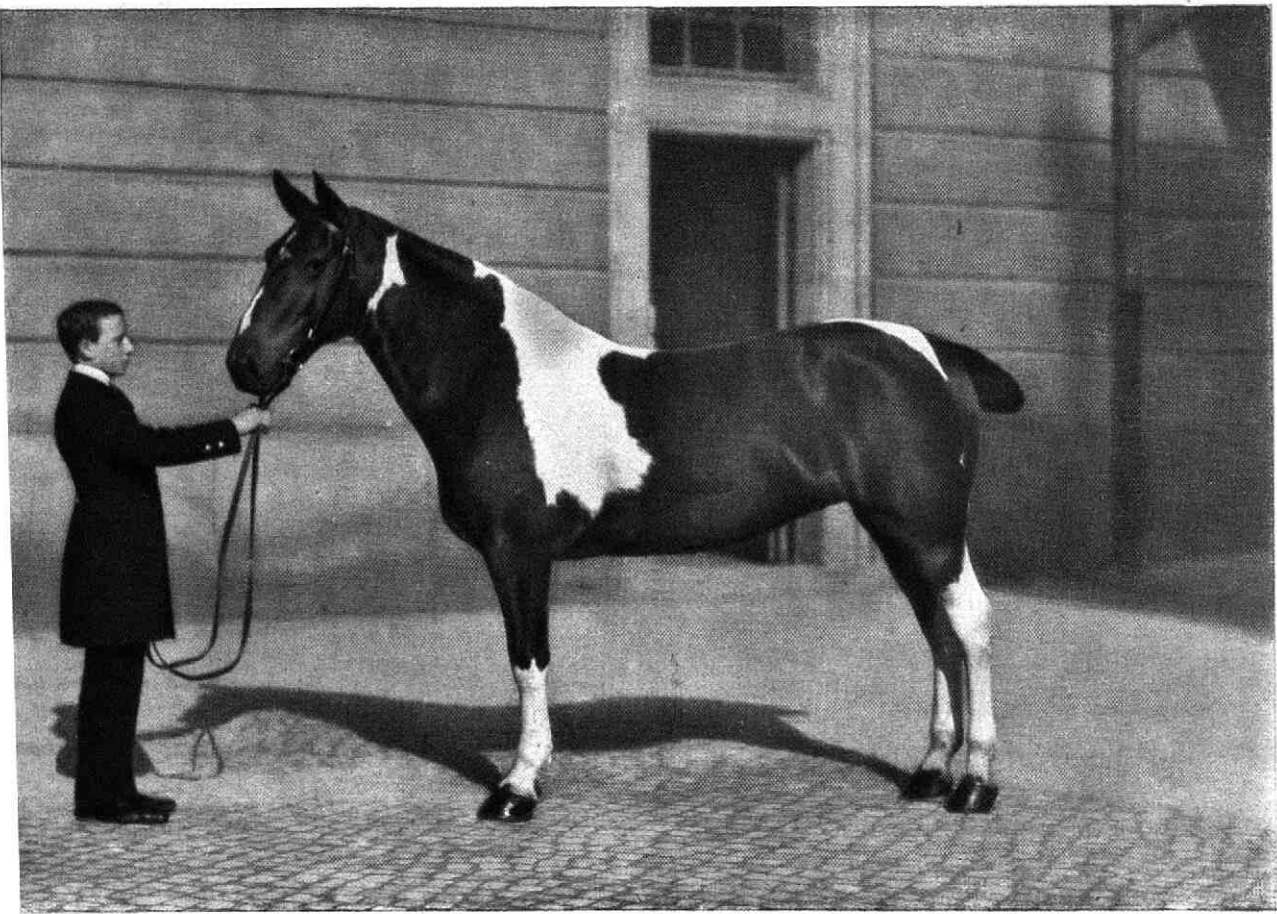
* *

De verkeersmiddelen in de wereld zijn enorm verbeterd en toenomen, zoodat het vervoer van paarden, zelfs van het eene werelddeel naar het andere, slechts aan weinig ernstige bezwaren onderhevig is. Hierdoor heeft men bij de paardenfokkerij meer rekening te houden met den toestand der wereldmarkt dan vroeger het geval was.

De wereldmarkt nu heeft in de laatste tientallen jaren door de ontwikkeling van den handel en de industrie, door de uitbreiding van den landbouw en een toenemend gebruik van zwaardere landbouwwerktuigen een vermeerderde vraag getoond naar werkpaarden; anderzijds is de vraag naar rijpaarden afgenomen, doordat spoor-, tram- en verharde wegen zeer zijn uitgebreid en de cavalerie in den oorlog geheel is overvleugeld door infanterie en artillerie en ten slotte nog een concurrent heeft verkregen in de militaire wielrijders.

Wij zien dan ook over de geheele wereld, dat in dié fokstreken, waar de levering van rijpaarden op den voorgrond treedt, zooals b.v. Oost-Pruisen, de financiëele resultaten onbevredigend zijn, terwijl die waar werkpaarden worden gefokt een bloei-tijdperk hebben gehad en nog hebben.

De vraag naar koets- of tuigpaarden is bevredigend gebleven en tegen veler verwachting in is, niettegenstaande het toenomen gebruik van automobielen, motor- en gewone rijwielen, de toestand der koetspaarden-fokkerij goed te noemen.

Nederland streeft naar het fokken van de twee laatstgenoemde groepen en kan zich gelukkig rekenen niet gegaan te zijn in de minst loonende richting, in die der rijpaarden.

Tien à twintig jaar geleden werd in Nederland bijna uitsluitend gedaan aan het fokken van rijtuigpaarden, behalve in de zuidelijke gedeelten van Limburg en Zeeland. De grootere vraag naar zware werkpaarden in de laatste tientallen jaren — voornamelijk door de enorme ontwikkeling der Duitsche industrie — en door de nabijheid van België, is die fokrichting van het Belgische type in Nederland vrij belangrijk voortgeschreden. Juist door die grootere vraag, alzoo door de grootere behoefte, waren de prijzen goed en waren de koopers in velerlei opzichten toegevend, terwijl het dicht in de buurt zijn van België het voordeel meebracht dat de overtollige exemplaren uit het zuiden van Nederland heel gemakkelijk naar België werden verkocht en dikwerf door de Duitsche handelaren als zuivere Belgen van de hand konden worden gedaan. De meeste, zoo niet alle, werden bestemd voor den arbeid, alzoo niet voor de fokkerij, reden waarom het de Duitsche koopers ook weinig kon schelen of die paarden uit Nederland herkomstig waren dan wel in België zelf waren gefokt. Wanneer die meeren-deels als 1½-jarigen verkochte exemplaren volwassen werden, kwam het onderscheid met de zuivere Belgen beter aan het licht, doch zoolang als de vraag nog het aanbod overtreft, blijven de koopers bescheiden in hun aanmerkingen en behoorlijk royaal in hun bieden. Zoodra echter die verhouding van vraag en aanbod zich in ongunstigen zin wijzigt, verandert het standpunt van den handel onmiddellijk.

* *
* .

De meest belangrijke vragen ten opzichte van de Nederlandsche paardenfokkerij zijn naar onze meening de twee volgende:

1°. *Welk type paard is in een bepaalde streek met het oog op de in de boerderij voorkomende werkzaamheden het meest passend?*

Deze vraag dient naar onze overtuiging zoodra mogelijk te worden beantwoord door alle Provinciale Regelingscommissies voor de paardenfokkerij; deze antwoorden dienen te rusten op een deugdelijk onderzoek en zijn natuurlijk van de grootste beteekenis te achten voor die provinciën waar de fokkerij nog het laagst staat en het verkoopen van fokmateriaal zoo goed als van geen beteekenis is of in de eerstvolgende jaren van beteekenis kan worden.

Toen voor anderhalf jaar geleden de kleurenfotografie volgens 't procedé van de GEBRS. LUMIÈRE te Lyon, door de firma IVENS & Co. te NIJMEGEN, AMSTERDAM, GRONINGEN en DEN HAAG, door middel van haar Fotografisch Tijdschrift „Lumen” voor het eerst in Nederland werd geïntroduceerd, dacht men nog niet dat dit procedé van groot belang zou zijn voor de kleurendruk.

Daar nu de methode LUMIÈRE alleen gekleurde foto's op glas kan leveren, en deze vrij moeilijk zijn te verveelvuldigen, komt ons de kleurendruk bizonder te hulp. — Vorenstaande afbeelding is dan ook een zeer getrouwe reproductie van een dergelijke opname, welke gemaakt is door de firma CARL ZEISS te Jena, waarvan IVENS & Co. vertegenwoordigers zijn en die deze bijlage door haar magazijn te Groningen welwillend beschikbaar stelde.

Het pleit wel voor de goede bruikbaarheid der lenzen van ZEISS voor 't procedé LUMIÈRE, daar deze opname snel (moment) werd genomen, hetgeen niet met alle lenzen is te bereiken.

De Auto-chromeplaten zijn zeer ongevoelig en moeten ook belicht worden door een geelfilter vóór of achter de lens, waardoor veel licht wordt geabsorbeerd en 't noodzakelijke gevolg daarvan is dat men b. v. 40 maal zoo lang moet belichten als op een gewone fotogr. plaat. — De firma IVENS is gaarne bereid door hare magazijnen te NIJMEGEN, AMSTERDAM, GRONINGEN en DEN HAAG alle nadere inlichtingen omtrent de kleurenfotografie te geven. Ook stelt zij gaarne alle catalogi van camera's voor de snelste momentopnamen op Hippisch gebied, waarvan het ZEISS' fabrikaat wel aan de spits kan staan, aan belangstellenden ter hand.

Wij achten voor het landbouwwerk in zijn geheel het meest passend een zoodanig Oldenburgsch paard dat veel diepte, veel breedte, goed beenwerk met beste voeten, een vierkanten, vloten, ruimen stap en een gemakkelijken draf heeft, terwijl de hoogte niet meer dan 1.60 à 1.62 behoeft te bedragen. Zelfs de fokkers in Zeeland, die uitsluitend Belgen fokken, zijn, voor zoover ons bekend, alle de meening toegedaan dat het Oldenburgsche paard voor de landbouwwerkzaamheden gemiddeld beslist de voorkeur verdient boven het Belgische, doch dat met de Belgen wordt gefokt omdat de verkoop van de veulens en de 1½-jarigen voor hun streken voordeelijker is.

Er dient echter een deugdelijk onderzoek te worden ingesteld alvorens een werkelijk overtuigend antwoord is te geven en zulks zou desnoods door de Regeering dienen te worden ingesteld als de Prov. Regelingscommissiën het nog een tijd achterwege mochten wenschen te laten.

2°. *Heeft het werkpaard of het koetspaard en dan wel het zwaardere of het lichtere type de grootste kans in de toekomst de meest loonnende richting te worden?*

Bij het overzien van de gheele wereld heeft men, enkele uitzonderingen daargelaten, de best onderlegde fokkers in Europa, en de bekwaamste Europeesche fokkers worden, ook natuurlijk weer met enkele uitzonderingen, gevonden in Engeland, terwijl wat de opvoeding der aanstaande fokkers aangaat, het onderwijs en de voorlichting van Overheidswege dus, waarschijnlijk het minst onvoldoende geregeld is te achten in Duitschland.

Wat de bekwaamheid der fokkers met de keuze van een richting te maken heeft? Alleen bekwame fokkers zijn in staat om bestaande rassen door zorgvuldige teeltkeuze en doelmatige verpleging in waarde te doen stijgen en op die wijze voor anderen de leveranciers te worden van fokmateriaal. Die anderen, de minder bekwamen, kunnen zijn de leveranciers van gebruikspaarden, waarvoor minder hooge prijzen zijn te bedingen. Bekwaamheid, moeite en toewijding worden ook bij veeteelt evengoed als bij andere vakken of zaken in den regel beloond.

Behalve met den graad der bekwaamheid van den fokker heeft men rekening te houden, bij het kiezen van een bepaalde fokrichting, met *het soort paarden dat men wenscht te fokken*. Het is vrij algemeen bekend dat de koopers van werkpaarden wel eischen: behoorlijke massa, dito zwaar beenwerk, en een goeden, vierkanten stap, doch overigens veel toegevensder zijn dan de koopers van tuigpaarden of van rijpaarden. De vraag naar rijpaarden is

afgenomen en zal vermoedelijk nog wel geruimen tijd traag blijven, terwijl in Nederland ook geen rijpaarden worden gefokt en deze groep dus buiten bespreking kan blijven.

Amerika is het internationale land bij uitnemendheid. Er komen tal van vruchtbare streken voor en het is zoo goed als zeker dat de veeteelt aldaar nog enorm zal worden uitgebreid. De Vereenigde Staten van Noord-Amerika, die van de grootste beteekenis zijn, bezitten ook nog uitgestrekte velden ter nadere ontginning geschikt, doch vooral Canada in Noord-Amerika en Argentinië in Zuid-Amerika zullen meer en meer ernstige concurrenten worden op het gebied der veeteelt. De uitgestrekte prairiën kunnen bijna kosteloos voedsel bieden aan groote kudden rundvee en paarden, zoodat de daar mettertijd van te verwachten voljarige 2de en 3de soort gebruikspaarden gevaar opleveren de prijzen dezer klasse belangrijk te zullen drukken.

De Amerikanen hebben veel werkkraft, ondernemingsgeest en scherpzinnigheid. Zij hebben op het gebied der paardenfokkerij, voornamelijk door de gebruikmaking van het Engelsch volbloed, een harddraverras gefokt, dat zelfs een grootere snelheid heeft getoond dan het zoo langen tijd beroemde Russische Orloff-ras. Door zorgvuldige teeltkeuze, zorgvuldige opvoeding der jonge producten en verbetering van het tuig en de baan is de getoonde maximum-snelheid over 1609 Meter (een Engelsche mijl) voortdurend vergroot en die afstand zelfs binnen de 2 minuten afgelegd, iets wat een paar tientallen jaren geleden nog voor onbereikbaar werd gehouden.

De Amerikanen hebben bij het zoeken naar de beste Europeesche melkrassen door hun deugdelijke proefnemingen grooter reclame gemaakt voor het Nederlandsche rundvee dan ooit Nederland zelf.

De bewoners der Vereenigde Staten van N.-Amerika hebben op het gebied der veeteelt uitmuntende bekwaamheden getoond; dit betreft echter meer enkele personen, terwijl de overgrootste meerderheid in zake veeteelt minder bekwaam is. Dit is ook verklaarbaar. De personen, die van uit Europa naar Amerika verhuizen, zijn meerendeels flinke, degelijke menschen, die niet geheel onbemiddeld zijn, flink willen werken en door den hooger loonstandaard in Amerika beter kunnen vooruitkomen dan hier. Het is een feit dat men in Amerika beslist beter gebouwd volk aantreft dan in Europa. De oorzaak ligt voor de hand: lammen en kreupelen, in het algemeen hulpbehoevenden, blijven hier zoo goed als alle achter.

Het komt ons voor dat het volk, dat Nederland aan Amerika levert, den toets der vergelijking, vooral in zake ontwikkeling, wel met dat uit andere Europeesche landen kan doorstaan. Er mogen enkele landbouwers-veefokkers heengaan, het overgrootste meerendeel bestaat uit boerenarbeiders met hunne familiën.

De studie der veeteelt wordt in Nederland nog verwaarloosd. Geen wonder dat de kennis der veeteelt bij de Nederlandsche landbouwers-veehouders nog vrij wat te wenschen overlaat, maar toch gelooven wij te mogen aannemen, dat die ontwikkeling beslist beter is bij de landbouwers dan bij de arbeiders, zoodat over het geheel genomen de Amerikaansche fokkers (deels uit Europa herkomstige arbeiders) in hun mate van ontwikkeling waarschijnlijk niet hooger staan dan de Nederlandsche.

* *

Bij het aangeven van een fokrichting voor een bepaalde streek heeft men ook uit een financieel oogpunt rekening te houden met den *ontwikkelingstoestand van den bodem*, en zoo deze van dien aard is dat de opvoedingskosten der dieren grooter zijn dan in tal van andere streken, dan moet worden zorggedragen dat de ontwikkelingstoestand der fokkers zoodanig blijft of wordt, dat deze in staat zijn fokmateriaal te verkoopen naar dié streken, waar de bodem goedkooper is, veeteelt en landbouw minder zorgvuldig worden beoefend, en door gebrek aan werkkrachten ook niet zorgvuldig kunnen worden beoefend. De hoogst staande streken moeten dus ook op het gebied der veeteelt in de voorste rij blijven of komen, wanneer haar landbouwers-veehouders geschikt willen blijven aldaar te wonen, d. w. z. in staat om in hun onderhoud te voorzien. De best ontwikkelde streken, waartoe Nederland door zijne ligging en door zijn ontwikkeling op verschillend gebied ook behoort, moet op het gebied der paardenfokkerij de levering van goedkoopere gebruikspaarden, van zulke die aan opvoedingskosten in deze streken evenveel of meer kosten als zij bij verkoop aan den eigenaar opleveren, vaarwel zeggen en zich met alle kracht opheffen tot de positie: leverancier van fokmateriaal en van duurder gebruikspaarden, evengoed als zulks het geval is met Oldenburg en België, waar Nederland sedert verscheidene jaren vrij wat kapitaal heeft heengebracht.

Werkpaard of koetspaard? Professor Leyder, die voor de bevordering van den afzet van de Belgische paarden heel wat nut heeft gedaan, zegt dat het Belgische paard algemeen wordt

gefokt in den driehoek, waarvan Ostende, Berlijn en Bazel dan de hoeken vormen. Na deze uiting, eenige jaren geleden gedaan, is het fokken van het Belgische type in Nederland, Amerika, Duitschland en Italië, vrij wat toegenomen.

Oldenburg en Oostfriesland, die ongeveer eenzelfde type leveren, hebben hun afzetgebied naar verschillende Pruisische hengstendepots, Beieren, Amerika en Nederland behouden en bovendien in 1907 hun afzet door den verkoop van 60 à 70 hengsten naar Oostenrijk uitgebreid. Het fokgebied van den Belg heeft zich sterker vergroot dan dat van den Oldenburger-Oostfries, doch de laatste heeft toch evengoed terrein gewonnen.

Amerika heeft aanvankelijk van de onderscheidene Europeesche rassen meer Oldenburgers, Oostfriezen, Normandiërs, Holsteiners, Engelsche volbloeds, Hackneys, Clevelandsche bruinen en Shetlandsche poneys ingevoerd dan werkpaarden. Dit is in de laatste jaren veranderd. De invoer van Percherons, Clydesdales, Shires en vooral van Belgen is toegenomen. Het komt ons voor dat dit door de Amerikanen goed wordt ingezien. Ja het moet eigenlijk eenigszins verwonderen dat de scherpzinnigheid der Amerikanen hen niet eerder heeft gebracht tot een sterk uitgebreiden aanfok van werkpaarden. Deze zijn immers met mindere bekwaamheid en met minder behoorlijk toezicht groot te brengen dan de koets- en de rijpaarden. Ongetwijfeld zal Amerika dan ook in de toekomst voornamelijk op het gebied van de werkpaarden de prijzen in Europa gaan drukken. Aanvankelijk niet voor de fokpaarden doch mettertijd zal Amerika zich in dit opzicht onafhankelijk zien te maken van Europa, evengoed als zij zulks in zake harddravers en rijpaarden reeds is.

In het kort samengevat meenen wij dus:

1°. Nederland moet in de eerste plaats uitmaken welk type paard voor het landbouwbedrijf in de onderscheidene streken het meest passend is;

2°. De bodem in Nederland, voor zoover als hij voor het fokken van paarden geschikt is te achten, is in verhouding tot dien van andere streken te hoog in prijs om, met het oog op de gewenschte rentabiliteit, voor de opvoeding van de goedkoopere soort gebruiksparden te kunnen dienen;

3°. Het tegenwoordige standpunt der Nederlandsche paardenfokkerij is van dien aard dat bij het opmaken der totale rekening de uitgaven vermoedelijk hooger zullen zijn dan de inkomsten, al

moge die rekening de paar laatste jaren door een zekere schaarschte op de wereldmarkt (ingevolge het van 1893 tot ongeveer 1903, in Amerika sterk beperken der paardenfokkerij en door de uitbreiding der industrie in de laatste jaren) wat gunstiger zijn dan voor dien tijd;

4°. De te verwachten belangrijke uitvoer van gebruikspaarden van Noord- en Zuid-Amerika beide, doch vooral van N.-Amerika, vóór dat we tien jaar verder zijn, moet aanleiding geven dat Nederland zoodra mogelijk de minderwaardige dieren voor de fokkerij uitsluit en het beste materiaal, dat voor de vast te stellen fokrichtingen in de wereld te verkrijgen is, aanhoudt en invoert, teneinde mettertijd langs dezen weg in de voorste rij der in *richting* overeenkomende fokstreken te staan;

5°. Het zuiden van Nederland sluite zich onvoorwaardelijk meer en meer bij de Belgische fokrichting aan, indien door een deugdelijk onderzoek is uitgemaakt dat Nederland's bodem, daar waar men het Belgische paard wil fokken, niet een overwegend bezwaar oplevert om bij overigens gelijke omstandigheden met België te kunnen concurreeren. Het trachte zelfs met alle kracht na verloop van tijd België voorbij te streven, n.l. door zooals boven is aangegeven het beste fokmateriaal te verwerven, het optreden van gebreken door een deugdelijk onderzoek der fokpaarden te voorkomen, doch ieder aanwezig gebrek, onverschillig of het cornage, staar, spat, overhoef of welk dan ook moge zijn, te beoordeelen in verband met de overige kwaliteit van het dier en met inachtname der afstamming. Bovendien moet de deugdelijkheid als fokpaard mede worden beoordeeld door het eischen van bepaalde verrichtingen, in verband met het doel waarvoor de afstammelingen moeten dienen.

Wanneer men voortgaat in die streken van Nederland, waar het Oldenburgsche type in hoofdzaak ter kruising wordt gebezigd, door de meest passende exemplaren uit Oldenburg-Oostfriesland in te voeren en meer dan tegenwoordig

het geval is de beste jonge paarden voor de fokkerij te bewaren, — en bovendien *nauwgezetter* let op het vóórkomen van inwendige gebreken en op het deugdelijk eischen van getoonde verichtingen, dan in Oldenburg-Oostfriesland het geval is, — dan zal er niet alleen een tijd komen dat Noord-Nederland met Oldenburg en Oostfriesland in één rij staat, doch zelfs dat het no. 1 is.

Boven is aangegeven dat het afzetgebied van Oldenburg-Oostfriesland nog is toegenomen en dat, door den belangrijken afzet van fokmateriaal, de paardenfokkerij in die streken belangrijke inkomsten oplevert. Zoo kan het in Nederland ook worden en zoo *moet* het ook worden, wil het fokken van paarden aanbeveling verdienen. Aan „werk zonder honing” bestaat ook in de boerderij geen gebrek!

* *

Het zware werkpaard, van welk type, sedert de wereldtentoonstelling in 1900 te Parijs, de Belg vooraan is geplaatst, wordt nog voortdurend gefokt in de richting: grooter en zwaarder. Van de oorspronkelijk in België voorkomende paardeslagen wordt reeds sedert geruimen tijd het aanvankelijk eigenlijk alleen in Henegouwen en Brabant voorkomende slag gewenscht, terwijl de lichtere, zij die 1.58 M. of kleiner zijn, meestal nog Ardenners worden genoemd en veel lager in prijs staan.

Zoover ons bekend, bestaat er geen verschil van meening omtrent het antwoord op de vraag: Is het fokken van het zwaardere of het lichtere type werkpaard het meest voordeelig te achten? Ieder ingewijde raadt het zwaardere aan en zelfs gaan er in België wel stemmen op om bij de jaarlijksche groote paardententoonstellingen in Brussel de afzonderlijke rubrieken voor de z.g.n. Ardenners te laten vervallen.

Geen wonder dat men in België vooral blij is met dié Nederlandsche koopers, welke het lichtere slag zoeken of zulke exemplaren welke door sierlijkheid en hoogen draf meer aan de tuigpaard-eischen herinneren en door welke koopers dan meer op soliditeit van beenwerk, vierkanten, krachtigen stap en massa wordt toegegeven.

Wat de koets- of tuigpaarden betreft, hebben de Oldenburgers-Oostfriezen, — de zwaarste, die er in de wereld te vinden zijn, — niet alleen hun verkregen standpunt behouden, doch de renta-

biliteit zelfs verbeterd door vergrooting van hun afzetgebied en verhooging der prijzen, zoowel van veulens als van ander fokmateriaal. Het kapitaal, dat de paarden in Oldenburg en in België vertegenwoordigen, is natuurlijk ook grooter geworden en derhalve moet voor renteverlies thans ook meer gerekend worden dan vroeger, maar deze rente-verschillen vormen slechts kleine sommen in verhouding tot de hoogere verkoopprijzen. Ieder Nederlandsch fokker zal wel willen toestemmen dat de paardenfokkerij onbetwist voordeelig is, indien de veulens geregeld voor 200 tot 600 gulden kunnen worden verkocht, zooals tegenwoordig in beide genoemde landen het geval is. Men denke maar eens aan den jaarlijkschen verkoop van Oldenburgsch fokmateriaal in Groningen en den verkoop van Belgische merrieveulens in Limburg.

De hackney is van oorsprong een klein tuigpaard; de buitengewone actie, die dit soort dikwerf laat zien, brengt mede, dat sommige exemplaren hoog worden betaald. Het gevaar, dat de hackney, — door te weinig massa en wat te veel temperament om voor de Nederlandsche boerenknechts behoorlijk bruikbaar te zijn —, onvoldoende geschiktheid voor de meestelandbouwwerkzaamheden zal hebben, doet dit ras voor ons land van minder beteekenis zijn. Dit neemt niet weg dat er ter bereiking van het Groningsche fokdoel enkele exemplaren onder kunnen voorkomen, waarvan de invoer aanbeveling verdient. *)

De hackney heeft als koetspaard wel waardeering, doch ieder, die de ontwikkeling van het hackney-ras in de laatste jaren heeft gevolgd, weet dat het streven bestaat het type voortdurend te verzwaren. Men weet dat het zwaardere koetspaard op de wereldmarkt beter wordt betaald dan het lichtere en vooral ook dat de te weinig luxe bezittende exemplaren minder in waarde verliezen wanneer zij voldoende massa hebben.

Naar onze overtuiging, rustende op bovenstaande grondslagen, verdient het aanbeveling voor Nederland om bij het fokken te streven naar het zwaardere type, onverschillig of men werkpaard dan wel koetspaard wenschte te fokken, voor zoover de bodem zich daartoe leent.

Het is onmogelijk zeker te zeggen of het zware werkpaard dan wel het landbouw-koetspaard, dat niet in alle streken van ons land bepaald zwaar

*) Zie het volgende artikel: „Soort of ras.”

van stuk behoeft te zijn, mettertijd de beste rentabiliteit zal geven, doch wèl zeker dat het standpunt zóó moet worden verbeterd dat in beide typen regelmatig verkoop van fokmateriaal kan plaats vinden en tevens nog dat standpunt te kunnen versterken.

A. W. H.

OVER SOORT EN RAS.

Kan de opmerking dat gelijksoortigheid bij rasverschil bestaan kan, benut worden bij de reorganisatie van het Ned. P. St.?

De fokkerij in Nederland is hoofdzakelijk in handen der landbouwers, vandaar het feit dat een door den Ned. landbouwer gefokt paard vóór alles geschikt dient te zijn als *werkkracht* in diens bedrijf. Komen er onder de producten zijner fokkerij dieren voor die boven hunne waarde als landbouwpaard tevens waarde bezitten voor luxetuigdienst of voor sleeperswerk, in het algemeen voor den handel, des te beter, en het wel begrepen eigenbelang van den landbouwerfokker brengt hem er toe om, met behoud van den eisch *werkkracht*, te trachten zijne fokproducten daarbij zooveel mogelijk een voor den handel geschikt voorkomen, zoowel in bouw als in gang, bij te brengen.

Was de toestand omgekeerd, fokte de landbouwer uitsluitend voor het doel „handel,” waarbij het zoo vaak meer op „schijn” dan op „kern” aankomt, waarbij een „blender” dikwijls meer opgeld doet dan een eenvoudige goede kracht, dan zouden voor hem de door den handel geweigerde exemplaren „muurbloemetjes” worden en in zijn bedrijf meer kapitaalverlies dan rentevorming vertegenwoordigen.

Onze fokkers van tuigpaarden hebben een *soort* voor oogen dat zij gaarne produceeren, het *soort* n.l. dat bij geschiktheid voor landbouwwerk, daarenboven dienst kan doen en waarde heeft als deugzaam luxe-tuigpaard; voor dit soort eischt hij voldoende houding, stand en gang, goed humeur, vroegrijpheid en gemakkelijke in behandeling en verpleging.

't Is den fokker daarbij practisch onverschillig welk ras of rassen gebruikt dienen te worden om *zoo'n* landbouwtuigpaard voort te brengen, mits het product slechts tot het door hem gewilde *soort* opgroeit.

Dat er *rassen* bestaan waarvan de producten zich het best tot de vorming van dit *soort* leenen, hebben velen door ondervinding geleerd, doch wil de landbouwerfokker zich niet aan één bepaald ras houden, dan toch dient hij alleen uitsluitend die dieren, welke door bouw en aanleg zijn soort vertegenwoordigen, voor de fokkerij te bestemmen en uit de gefokte nakomelingen wederom dezelfde zifting

te doen en daaruit te behouden *die* exemplaren voor zijn fokkerij, die 't door hem gewenschte soort 't meest vertegenwoordigen.

Hoe strenger hij bij die zifting vasthoudt aan zijne te stellen eischen aan bouw en aanleg der fokdieren, hoe sneller hij tot een *soort* komt, d.i. een collectie dieren die op elkaar gaan gelijken; — wordt dit lang genoeg volgehouden en vermag het soort zich constant voort te planten, dan ontstaat uit zoo'n **soort** een **ras**.

* * *

Van het fokken van een algemeen Nederlandsch „ras” landbouw-tuigpaard *kan* thans dus nog geen sprake zijn, daar waar zelfs over het geheel nog geen „Nederlandsch” *soort* bestaat en wat wil men met een *stamboek* als zoodanig, als het niet de bedoeling heeft daardoor te komen tot een *soort*?

Kan er in Nederland een stam gelijksoortige paarden bestaan? We gelooven het stellig en we gelooven even stellig dat de goede gevolgen van het vereenigen van gelijksoortig materiaal tot een stam niet zullen uitblijven.

Hoe die stam dan bijeen te brengen, te vormen en te onderhouden?

Door het aanleggen van één register en daarin op te nemen slechts *die* dieren, welke geacht worden tot het gewilde *soort* te behooren en waarvan dus verwacht kan worden zij door onderlinge kruising het gewilde soort zullen voortbrengen en bestendigen.

De opname in dit register kan plaats hebben „zonder aanzien van het ras,” doch de vermelding van het ras bij opname blijft noodzakelijk, om later den weg aan te duiden welke *rassen* het meest vertegenwoordigd zijn bij den stam, welke diende om dieren van het gewilde *soort* voort te brengen, en zoodoende te weten welk ras de meeste goede kansen biedt exemplaren te kunnen leveren, ter bestendiging van *het* soort.

Bij de reorganisatie van het N. P. S. lijkt het ons dan ook doelmatig daarin niet langer op te nemen paarden die, al zijn ze individueel raszuiver en wellicht kampioen-exemplaren van *hun* ras, door bouw en aanleg toonen niet te behooren tot *het* soort dat bruikbaar is voor 't landbouwbedrijf en tevens voor den handel.

Ieder blijft daarbij vrij te fokken wat hij wil; niemand is *verplicht* een bepaalde soort te fokken, al zullen de meesten op den duur vanzelf hiertoe overgaan.

Waarom wij de overtuiging hebben van 't belang van één register voor één algemeen soort?

Ter beantwoording van deze vraag behoeven wij niet te wijzen op de in 't buitenland door toepassing van dit beginsel verkregen resultaten, in Nederland zelve bestaan fokstreken, die als bewijs kunnen dienen; nemen wij de prov. Groningen.

Groningen heeft zich een *soort* gekozen dat blijk gaf in de provincie voortgebracht te kunnen worden; dat soort bestendigt zich, ook al kan zulks op 't oogenblik nog niet geheel zonder aanvoer van materiaal van buiten.

De Groningers halen o.m. voor hun soort dieren uit Oldenburg, **niet** omdat het Oldenburgers zijn, maar omdat onder de Oldenburgers er voorkomen die hun passen voor de bestendiging van *hun* soort.

Groningen heeft Dan Leno opgenomen onder z'n door de provincie erkende vaderpaarden, **niet** omdat Dan Leno een kampioen hackney-hengst was, maar omdat Dan Leno in type, bouw en manieren een paard scheen dat *past* bij het *soort* dat in de prov. gefokt wordt.

In Groningen zal een Anglo-Normand, een Rus, een Amerikaan enz. aangenomen worden, alleen als hij der provinciale fokkerij „soortig” is. — is hij dat *niet*, dan weigeren, en te recht, de Groningers het aangeboden paard, ook al ware dit dier het beste exemplaar van zijn *ras*.

Zoo is Groningen gekomen tot één soort; 't heeft den Groningers moeite gekost hun individueel *paardenmanoordeel* buiten werking te houden bij het aanschouwen en bewonderen van enkele dieren als individu, en te leeren hun oordeel voor opname in het stamboek te baseeren uitsluitend op overeenkomst met het *soort* dat de provincie fokt, doch zij zijn door 't overwinnen van die moeilijkheid gekomen tot *één* soort, geschikt in 't bedrijf en als carossier gewild door den handel, een soort dat de handelaar van ver af tot zich trekt, omdat die weet in Groningen veel keuze te hebben uit één type.

Dat weet die fokker en daarom houdt hij vast!

Kan de herinnering aan dit Groningsch beginsel dienstig zijn voor die streken in Nederland, waar men een landbouw-tuigpaard fokken kan en wil? — Kan het dienstig zijn bij de reorganisatie van het Ned. P. Stamboek? We gelooven van wel. *Het soort* vaststellen, de daartoe benoodigde *rassen* teekenen zich van zelf scherp af, en door dat soort alléén één register, één boek dat op den duur in den waren zin des woords kan worden een stamboek voor het Nederlandsche tuigpaard en dat, in stede van door een ieder beglimlacht, geërbiedigd en erkend zal worden.

Het Oldenburgsch-Oostfriesche en het Anglo-Normandische ras beide zijn evengoed uit de vermenging van verschillende rassen verkregen als thans in Groningen, Drenthe, Utrecht en Friesland wordt nagestreefd, zoodat de geschiedenis in dat opzicht geen bezwaren geeft, indien slechts vooraf vaststaat wat type men wenscht en waarom!

Uit een algemeen veeteeltkundig oogpunt, alzoo van het standpunt der wetenschap, is het juist dat *soort* te vereenigen in een *registratieboek*, maar in verband met de praktijk, met de belangen van den handel en van de toekomst, is het verkieslijk die nauwgezette soort-verzameling onmiddellijk den naam „*Stamboek*” te geven. Anders zou de „Wet op de paardenfokkerij 1901” ook in dat opzicht wijziging behoeven, hetgeen o. i. practisch verkeerd zou zijn.

Red. „Het Paard”.

EEN BROK UIT DE NOTULEN VAN DE BUITENGEWONE VERGADERING VAN INGESCHREVENEN IN HET NEDERLANDSCH P. S.

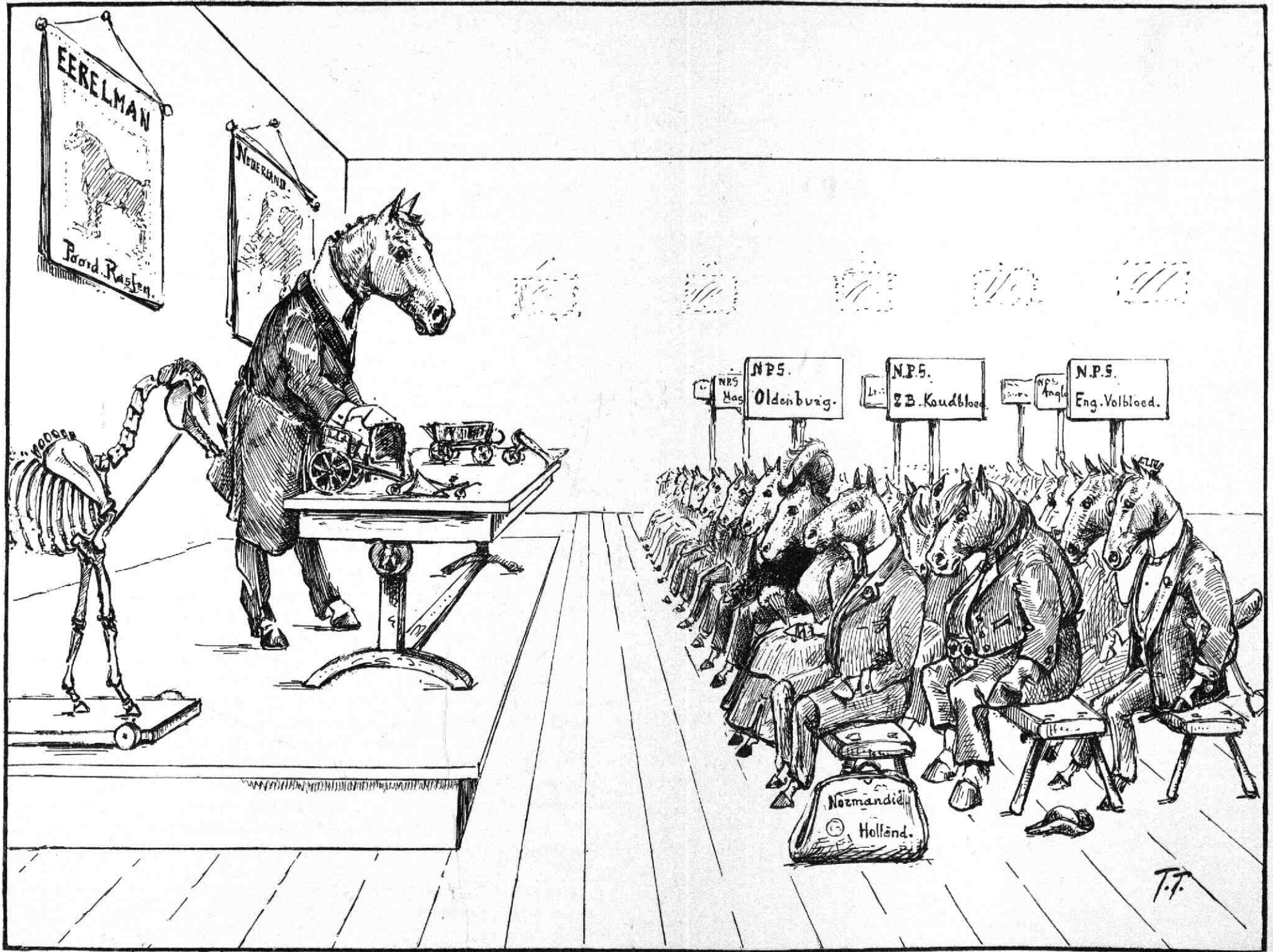
(Met verwijzing naar nevenstaande plaat.)

De Voorzitter: „’t Beginscl „vrije liefde,” waarbij aan ons zelf werd overgelaten te kiezen en ons aan die keuze te houden, tot het doen voortbestaan van ons soort, is sinds de invoering der Stamboeken voor de paarden-maatschappij iets geworden, dat nog slechts in het archief der „zalige nagedachtenissen” bestaat. Thans, en sinds tijden hebben de fokkers de teelkeuze voor ons bepaald, en voor onze gedwongen huwelijken een stamboek, een „burgerlijken stand,” aangelegd. — In Nederland heeft die burgerlijke stand zich verbrokkeld en zijn er bijna ontelbare „burgerlijke standjes” ontstaan: telkens een nieuw voor een nieuw soort of voor een nieuw paarden-eigenaar. — ’t Gevolg is geweest dat thans velen onder ons, hier aanwezigen, bij het zien van zoon of dochter zich zoowel als vader of als moeder ervan, spijtig afvragen: „is dat *mijn* kind,” en met een gekrenkt gevoel van eigenwaarde verdenken de ouders elkaar daarbij van „non competentie.” De fokker laat het niet bij verdenken en gaat verder, hij veroordeelt onze competentie. — Kan hierin verandering komen? Kunnen wij met behoud van zelf-respect en den goeden naam van het in Nederland gefokte paard, op onze nakomelingen voortaan overbrengen, den stempel, dien we zelf dragen en waardoor wij eens waardig gekeurd werden een „soort” te vertegenwoordigen? Ja dat kan! . . . Mits de fokker alleen de soortgelijken onder ons vaders en moeders, aan elkaar uithuwelijkt. In verband met deze overtuiging stel ik voor de volgende motie te publiceren:

„Bij de ophanden zijnde reorganisatie van het Nederlandsch Paardenstamboek, zullen door bevoegden de voor Nederland geschikte en in Nederland bestaansbare „soorten” worden bepaald en in het nieuwe Nederlandsch Paardenstamboek uitsluitend die onzer worden opgenomen, welke door individueele eigenschappen en door het ras waartoe zij behooren, de verwachting rechtvaardigen het gewilde soort of de soorten te bestendigen en te verbeteren; m. a. w. alle andere dieren, hoe onberispelijk op zich zelf ook, zal het brevet „geschikt voor de vestiging van *Nederlandsche* stam of stammen” worden ontzegd, echter met behoud van absolute vrijheid een *eigen* huishouden op te zetten.”

Voor „*copie conform*” uit de notulen van genoemde vergadering,

T. T.

EERELMAN
Paard. Rasfen.

NEDERLAND
Koudbloed

N.P.S. Has
N.P.S. Oldenburg.
N.P.S. ZB. Koudbloed.
N.P.S. Engle
N.P.S. Eng. Volbloed.

Normandien
Holland.

T.F.

DE RICHTING DER PAARDENFOKKERIJ IN GRONINGEN.

De Regelingscommissie voor de paardenfokkerij heeft zich, ter bevordering der paardenteelt, geheel aangesloten bij de richting die door het Groningsch Paardenstamboek is aangegeven. Onderhoudsbijdragen of premies voor veulens, éénj. en tweej., kunnen uitsluitend worden toegekend aan afstammelingen van stamboekouders en dienen het type te bezitten dat door het Gron. P. S. wordt gevraagd. De inschrijving in dit stamboek is open voor 2 $\frac{1}{2}$ -jarige en oudere hengsten van 1,58 M. en hooger, en merriën van 1,55 M. en hooger, en zooveel mogelijk het type bezittende van een elegant, solied gebouwd koetspaard met vierkante, hooge, krachtige, vooruitgrijpende gangen. Door de keuringscommissie evenwel kunnen met afwijking van dat type hengsten worden opgenomen, waarvan zij verwacht dat deze tot verbetering van het paardenras kunnen dienen.

De merriën, die in veel opzichten aan het gewenschte type beantwoorden, worden preferent verklaard. Den eigenaar van elke preferente merrie, die met haar veulen op een der locale keuringen wordt voorgebracht, wordt bij overlegging van het bewijs, dat het veulen een „aanbevolen” stamboekhengst tot vader heeft, het bedrag van het dekgeld tot hoogstens f 20 terugbetaald, indien het veulen niet mocht worden geprimeerd. Langs dezen weg oefent men een gunstigen prikkel uit om het aanhouden der beste merriën te bevorderen, door zulks meer loonend te maken, terwijl de jury gelijktijdig in de gelegenheid is om het veulen, als dit van beste kwaliteit mocht schijnen, door een aanhoudingspremie tot een volgend jaar vast te leggen.

De merriën, die door hun exterieur niet preferent konden worden, kunnen dit preferentschap nog verwerven ingevolge het geprimeerd worden van minstens twee harer afstammelingen, te zamen opleverende, volgens art. 13b van het reglement, 10 of meer punten. De bekroning moet plaats vinden op de centrale keuring, terwijl voor een bekroond veulen 3, een eenjarige 4, een tweejarige 5 en een driejarige of oudere 6 punten worden geteld.

Hengsten kunnen uitsluitend preferent worden op grond van

een puntenstelsel, waarbij 40 of meer punten op de navolgende wijze werden verkregen: voor de bekroning van den hengst zelf op minstens 3-jarigen leeftijd, behaald op de premiekeuring van hengsten in Februari of Maart, worden gerekend voor een eerste premie 15 punten, voor een tweede 10, voor een derde of lagere premie 5 punten. Voor de bekroning van den hengst zelf kunnen niet meer dan 15 punten in rekening worden gebracht. De rest van het aantal te behalen punten (dus 25) moet door de afstammelingen van den hengst worden verkregen, wat kan geschieden op de volgende wijze: voor een veulen 3, een eenj. 4, een tweej. 5, een driej. of oudere 8 punten, onder bepaling dat het hoogst aantal punten door de bekroning van veulens te verkrijgen op 15, en dat voor de eenj. op 20 is gesteld.

Stamt een veulen, eenj. of tweej. af van preferente ouders, dan wordt het bedrag der eventuele premie voor een veulen met f 10 en voor een eenj. of tweej. met f 25 verhoogd.

De hengsten op de voorjaarskeuring te Groningen geprimeerd, moeten in September d.a.v. blijken geven voldoende ingereden te zijn, dat wil zeggen ingespannen worden voorgebracht; dan is er dus tevens gelegenheid voor de jury en voor het publiek om te controleeren of de hengst in model, houding, manieren en gang in het tuig beantwoordt aan de verwachting, die hij in het voorjaar bij het voorbrengen aan de hand heeft gewekt.

Gelijktijdig met deze geëischte verrichtingsproef is op dien dag een premiekeuring van ingespannen stamboekhengsten en een van ingespannen stamboekmerriën, waarbij een matige snelheid wordt vereischt en verder met het oog op de primeering op model, houding en gang wordt gelet.

Uit dit kort overzicht is op te maken, dat het Gron. stamboek den aanfok tracht te bevorderen van een sierlijk en krachtig gebouwd tuigpaard, dat voldoende massa bezit voor de vereischte landbouwwerkzaamheden en dat bovendien in stap en in draf beide als koetspaard uitmunt.

* *
*

Het Groningsche paardenstamboek is niet altijd in zijn richting gesteund door den handel, daar het in de eerste plaats de eischen als bruikbaar landbouwpvaard deed gelden en pas in de tweede plaats die van den handel, maar ook omdat de handelseischen niet altijd dezelfde waren. Drie à vijf jaren geleden bijvoorbeeld hebben Engelsche handelaren veel koetspaarden van het lichtere type, met fijn beenwerk en stepgang vóór, in Groningen gekocht, waardoor er een niet onbelangrijke strooming onder de fokkers

is ontstaan om meer en meer in de richting van die veel gevraagde en vlot betaalde Engelsche ruintjes te gaan. Gelukkig heeft die handel niet lang genoeg stand gehouden om veel afbreuk te doen aan de richting van het meer soliede koetspaard dat vroeger door den Franschen handelaar werd gevraagd en later meer door den Duitscher. De verkoop naar Frankrijk is zeer beperkt, doordat de invoerrechten op minstens f75 per paard zijn gebracht, zoodat de laatste jaren Duitschland overwegend onze beste afnemer van alle soorten gebruikspaarden is geworden, terwijl de afzet naar Frankrijk, Engeland, Spanje, Italië en Zwitserland van minder beteekenis werd.

Wij hebben altijd gemeend en meenen nog, dat het voor iedere streek uit een economisch oogpunt de voorkeur verdient om in de eerste plaats bij de paardenfokkerij te streven naar een type, dat het meest geschikt is voor de in die streek voorkomende bedrijfswerkzaamheden. Daarom heeft ook o.i. het Groningsche stamboek goed gedaan de desbetreffende eischen voortdurend op den voorgrond te houden en daarom ook hebben wij in de voorgaande artikelen over dit onderwerp den nadruk er op gelegd, dat het thans allereerst noodige, voor de bevordering der paardenfokkerij in Nederland, bestaat in een degelijk onderzoek dien-aangaande vanwege iedere provinciale regelingscommissie.

*
* *

De belangen van den fokker brengen mede dat hij bij de te kiezen richting niet alléén rekening houdt met de bedrijfswerkzaamheden maar óók met de wenschen van den geregeld kometen handelaar. Hierom is het veel waard wanneer de eischen van den fokker ten opzichte van zijne bedrijfspaaarden zooveel mogelijk blijven overeenstemmen met die van den bestaanden handel. Die overeenstemming is in Groningen nooit algemeen geweest, doordat bij het luxepaard meer het sierlijke van den bovenbouw, de houding, de manieren en de draf, vooral vóór, den doorslag geven en bij het landbouwwerk meer op soliditeit, voldoende massa, krachtig beenwerk, stand en stap wordt gelet, en ook doordat het meerendeel der handelaren de overtuiging schenen te hebben er bij de *fok*paarden evenveel op soliditeit, stand en stap mocht worden toegegeven als bij de door hen gewenschte *gebruik*spaarden. De eerstgenoemde reden van verschil is natuurlijk nooit geheel te ontzeilen, hoewel de handelaar natuurlijk ook gaarne voldoende stand, voldoende krachtigen gang achter en goeden stap waardeert, en de fokker anderzijds

sierlijkheid, houding, manieren en een vlotten draf bij zijne foktevens gebruiksparden wensch. De tweede reden van verschil begint zich in gunstigen zin te wijzigen, waartoe ongetwijfeld een der handelaren, die veel hengsten uit Oldenburg-Oost-Friesland in Nederland heeft ingevoerd, heeft medegewerkt.

Tien à twintig jaren terug werd het meerendeel der dure luxetuigpaarden door Nederlandsche handelaren nog gekocht in Oldenburg (vooral Jever) en in Oost-Friesland, terwijl dit thans niet meer zoo is en een bekend Oldenburgsch handelaar in koetspaarden zijn benooidigde dieren dikwijls bij een der Groningsche handelaren komt koopen. In verscheiden Duitsche steden, b.v. Hannover, is men tegenwoordig meermalen in de gelegenheid een span Nederlandsche paarden voor het rijtuig te zien.

In dienzelfden tijd, 10 à 20 jaar geleden, waren de hengsten in Oldenburg en ook in Oost-Friesland zwaarder van stuk en minder hooggaand dan de door Groningen ingevoerde Oldenburgsch-Oost-Friesche hengsten, terwijl toch door de handelaren dikwerf fijne, hooggaande merries en ruins in Oldenburg en Oost-Friesland werden gevonden en gekocht. De Groningsche handelaren weten op dit oogenblik, dat ook een soliede hengst als Olivier wel degelijk fijnere, elegante handelstypen kan leveren, terwijl Ideaal in Beerta b.v., die van zekere zijde aanvankelijk heel wat critiek heeft te verduren gehad, nevens geschikte landbouwpaarden ook wel geschikte handelspaarden zal leveren.

* *
*

Of de Groningsche fokrichting ten opzichte van de wereldmarkt en van de bestaande paardenrassen met het oog op de toekomst een behoorlijke positie inneemt?

Het wezen der Groningsche fokrichting komt zéér veel overeen met die in Oost-Friesland, véél met die in Oldenburg en min of meer met die in alle andere streken, waar een type koetspaard wordt gefokt van behoorlijke massa, waaronder dan zouden zijn te noemen in Frankrijk het Normandische en in Engeland de Clevelandische bruine, het Yorkshire koetspaard en de hackney.

De gestelde vraag beantwoorden wij naar onze overtuiging volmondig met ja, en het schijnt ons zoo goed als zeker dat bij een eendrachtig streven der Groningsche paardenfokkers er na een niet al te langen tijd een periode zal aanbreken, dat het Groningsche paard niet alleen als carossier in vele streken een eereplaats zal innemen maar er ook meer en meer fokmateriaal

zal zijn te verkoopen. Om dat te bereiken is en blijft noodig „eendracht” en voorloopig al het goede, het beste dat wordt verkregen, te bewaren en het der fokrichting werkelijk passende, aangetroffen in Oost-Friesland, Oldenburg, Frankrijk of Engeland, zoo mogelijk aangekocht en overgebracht. Bodem en klimaat zijn in Groningen zoo goed als geheel dezelfde als die in Oost-Friesland en Oldenburg, zoodat ten opzichte van een eventueele ontanding van uit de vier genoemde streken overgeplante dieren alleen eenige risico bestaat bij de uit Engeland of Normandië herkomstige.

Het uitspreken dezer overtuiging is op zich zelve zeker niet voldoende om anderen tot een zoodanige meening te brengen. Wij zullen trachten de grondslagen aan te geven, waarop die overtuiging rust; dan kan ieder zich een oordeel vormen omtrent het al of niet waarschijnlijke dier verwachte toekomst en bij mogelijk verschil van opvatting eveneens de grondslagen aangeven, waarop dit verschil is gebaseerd.

* *

De automobielen hebben langzamerhand een ruimere plaats ingenomen, evengoed als de fietsen en de motorfietsen, terwijl in den laatsten tijd in drukke handelssteden, zooals Londen en Rotterdam, straatlocomotieven en motoromnibussen in dienst zijn gesteld. Het toenemende gebruik der fietsen, in aansluiting met de uitbreiding van het net der harde wegen, heeft het gebruik van rijpaarden, vooral als vervoermiddel, zeer verminderd. De automobielen hebben in het algemeen den dienst overgenomen van snelle rijtuigpaarden over kortere-, van trams en treinen over langere afstanden. De motoromnibussen verminderen de aanschaffing van het type der tram- of omnibuspaarden, zooals Ardenners, lichtere Percherons en Sleeswijksche paarden, terwijl ten slotte de opkomende straatlocomotieven den dienst gedeeltelijk trachten over te nemen van de sleeperspaarden, zooals Belgen, Boulonneezen (Frankrijk), zwaardere Percherons en Shires.

Niettegenstaande al die opgekomen concurrenten hebben het verkeer en, hoewel in mindere mate, de in cultuur gebrachte oppervlakte der aarde een zoodanige uitbreiding ondergaan, dat de vraag naar paarden, behalve voor den rijdienst, zelfs nog is toegenomen, en de prijzen in de laatste jaren zelfs hooger zijn geweest dan ooit te voren, — oorlogstijden misschien buiten rekening gelaten.

Ten opzichte van de Groningsche fokrichting hebben de automobielen nog weinig schade gedaan, daar het Groningsche tot het type „zwaar koetspaard” behoort, in welk type niet in de

eerste plaats geschiktheid voor snellen dienst over lange afstanden verlangd wordt, maar wel, behalve zijn geschiktheid voor de onderscheidene landbouwwerkzaamheden, het passende type moet vormen voor deftig rijtuigpaard. Nu mogen hier en daar enkelen zijn, die het financieel niet voegt een equipage en een auto beide te houden en aan de laatste boven de equipage de voorkeur schenken, — in het algemeen kan toch zeker wel worden aangenomen dat bij deftige statien een carossier-equipage meer past en dan ook de voorkeur zal blijven behouden boven de meest stijlvolle auto, althans, indien het gebezigde span werkelijk een voornaam paar paarden is, mooi van voorhand, met voldoende maat en hooge, vlotte, rustige gangen.

Wanneer we nu het Groningsche type vergelijken met de bovengenoemde rassen, dan komt het ons voor, dat hunne verhouding als volgt mag worden opgesteld:

Engeland vertegenwoordigt uit een veeteeltkundig oogpunt, zoowel ten opzichte van paarden, rundvee, schapen als varkens, het belangrijkste gebied van de gheele wereld, al mogen de tegenover haar liggende Europeesche landen in dat opzicht ook meer en meer van betekenis worden. Op het gebied van paarden heeft Engeland in den Shire het zwaarste, in de Shetlandsche poney het kleinste, in het renpaard het snelste, en in den hackney het meest hooggaande koetspaard van alle landen. Behalve deze vier, zeer uiteenlopende typen, levert de Engelsche fokker nog de hunter of het jachtpaard, de Clevelandsche bruine en het Yorkshire koetspaard voor de grootere rijtuigen, de Suffolk voor den landbouw-arbeid, de Polo-poney voor het polo-spel, de Cob en de kleine hackney voor de lichte rijtuigjes.

Engeland heeft in de fokkerij steeds een hoog standpunt ingenomen door het fokdoel steeds gericht te houden op de diensten, die de eventueel te verkrijgen dieren zouden moeten verrichten, en juist met het oog op het zeer uiteenloopen dier diensten heeft men ook die zeer uiteenlopende rassen gefokt en zuiver doorgefokt. Natuurlijk komen er onder de Engelsche landbouwersfokkers ook vrij wat voor, die niet in alle opzichten als fokker uitmunten, doch meer deskundig zijn op het gebied der zuivelproductie, van den graanbouw, of zich speciaal op één diersoort hebben toegelegd en ten opzichte van de andere zich tevreden stellen met de levering van gebruiksdieren.

Van de bovengenoemde paarderassen is de Suffolk in qualiteit denkelijk niet vooruitgegaan, daar tegenwoordig de romp beslist te zwaar is ten opzichte van het beenwerk. Daarentegen heeft

het fokken der Shires, voornamelijk door de groote vraag naar sleeperspaarden in de handelssteden, zich zeer uitgebreid.

De Suffolk is gedeeltelijk verdrukt door den Shire en zoo oefent de hackney min of meer een verstikkenden invloed uit op de Clevelandsche bruinen en op het Yorkshire koetspaard. Wij hebben deze rassen vroeger wel eens in „Het Paard” behandeld, zie jaargang 1903, no. 33, en daarbij opgemerkt dat de twee laatstgenoemde veel in type overeenkomen en een en hetzelfde paard wel in beide stamboeken kan voorkomen. De Clevelandsche bruine dient echter beslist bruin te zijn, meestal donkerroodbruin, en in het bezit van zwarte beenen. Ook zou men zeggen dat bij de Yorkshire koetspaarden meestal wat méér gang, méér kniebuiging en iets minder correcte bovenbouw worden gevonden dan bij de Clevelandsche bruinen.

Van de onderscheidene gebruikelijke dienstvaarden mist Engeland eigenlijk alleen den harddraver. Zooals onze lezers bekend is, zal de New-Yorksche millionaire Van der Bilt dit voorjaar (1908) trachten door een snellen rijtuigdienst te organiseeren van Londen op Brighton v.v., de ambitie voor den Amerikaanschen harddraver in Engeland te wekken. Verder is de Engelsche paarden-teelt schaars voorzien van de lichtere cavaleriepaarden, die echter, voor zoover noodig, gemakkelijk uit Ierland kunnen worden verkregen. In de tweede plaats komen er betrekkelijk weinig carossiers voor, die in voldoende mate aan billijke eischen beantwoorden.

Dit is voor ons doel op dit oogenblik meer van belang dan al het overige. Deze schaarschte wordt veroorzaakt doordat de Clevelandsche bruinen en de Yorkshire koetspaarden te weinig vlot en hoog gaan, terwijl de hackneys te weinig maat hebben. Een en ander heeft dan ook aanleiding gegeven dat Engeland geregeld carossiers invoert en er naar streeft de hackneys langzamerhand meer maat en meer massa te geven, ten einde zich ook nog in dat opzicht onafhankelijk te maken van het buitenland.

De *hackney* heeft als type luxe-rijtuigpaard door zijn enorm hoogen, vlotten, achter dikwijls ook krachtig onderbrengenden gang én door houding, manieren en temperament de voorkeur boven het Groningsche type, maar staat hierbij ten opzichte van den landbouwarbeid door stand, soliditeit, massa en temperament beslist ten achteren. Wat de totale eigenschappen betreft, kan de hackney als rastype in geschiktheid voor de Groningsche fokrichting dan ook beslist de vergelijking met den Oldenburger-Oost-Fries niet doorstaan, al mogen enkele exemplaren, in den trant als Dan Leno, de verwachting billijken Groningen tot steun

te kunnen dienen om zonder beteekeuend verlies in massa, door verbetering in houding en gang het Oldenburgsch-Oostfriesche type in qualiteit te overtreffen.

De *Clevelander* heeft te weinig hoogen of vlotten gang en het *Yorkshire koetspaard* meestal ook, hoewel Reformation, indertijd door de Prov. Commissie in Gelderland ingevoerd, wel actie had en in Barneveld jaren achtereen veel merriën heeft gedekt. De massa van het laatstgenoemde ras is echter ook zuinig.

Frankrijk. Het beroemde en veelzijdig bekende *Normandische koetspaard* vormt een der bewijzen dat er kundige fokkers in Frankrijk zijn. Het nieuwere Normandische, nog vaak „Anglo-Normand” genoemd, is verkregen door de vermenging van het Normandische koetspaard met het Engelsch vol- en halfbloed, alzoo met een type rijpaard, waarbij het door zorgvuldige teeltkeuze gelukt is over het geheel den voor een koetspaard zoo gewaardeerden hoogen gang te behouden en tevens meer adel en snelheid aan het ras te geven. Helaas is in massa verloren en behoort het werkelijk tot de uitzonderingen in Normandië passende exemplaren voor de Groningsche fokrichting te vinden. Zij komen er echter voor, even goed als enkele in Holstein (in deze provincie de laatste jaren zeer weinig, doordat meer de richting rijpaard werd gekozen). Ten bewijze dat er in Normandië wel geschikten voor Groningen zijn, halen wij een tweetal voorbeelden aan, n.l. de vroeger in Gelderland aanwezige Nicocles en de tegenwoordig nog beschikbare Tourbillon. Deze twee zouden in Groningen veel succes hebben gehad, al had Nicocles achter dan ook slechts een matig krachtigen gang, en de zwartbruine Demi-Monde zou er op de zavelgronden en in zandstreken eveneens op zijn plaats zijn en veel merriën trekken. Over het geheel echter hebben de Normandische paarden voor den landbouwarbeid wat te weinig diepte en te weinig massa, — voor den handelaar in luxe-tuigpaarden wat weinig croup en billen, en wat te lange kooten, zooals men dat nog wel bij volbloeds aantreft (en door kenners van rijpaarden dan ook niet als een ernstige fout wordt beschouwd).

President is denkkelijk de best gebouwde Anglo-Normand geweest, die in Nederland ter dekking heeft gestaan, doch hij had o.i. meer het type rijpaard dan koetspaard en hierdoor minder geschiktheid voor de Groningsche fokrichting.

Er kunnen dus naar onze meening exemplaren, als Nicocles en Tourbillon, in Normandië worden aangetroffen, die dan met voldoende gegevens voor succes in Groningen zijn in te voeren

en zeer welkom zouden zijn, doch gemiddeld staat de Normandiër in totaal-eigenschappen, met het oog op den Groningschen landbouw-arbeid en den Groningschen carossierhandel, bij den Oldenburger-Oostfries ten achteren.

Duitschland. *Oldenburg* bezit het zwaarste koetspaard dat men zich denken kan. Het munt uit door massa, degelijken bouw, zwaar beenwerk, goeden stap en een vierkanten, krachtigen gang. De voornaamste stamvader van het tegenwoordige Oldenburgsche ras is Ruthard, waarvan een belangrijk aantal zoons en kleinzons onder de ongeveer 60 in Oldenburg gestationneerde hengsten voorkomen. Het type munt uit door eenvormigheid, doch de Ruthards missen in den gang vóór dikwerf dat verhevene in den draf, wat door den luxehandel zoo gaarne gezien en zoo goed betaald wordt. Dit heeft tengevolge gehad dat de Oldenburger meer en meer het rechte landbouwpaard is geworden en wat minder dan vroeger aan de eischen van den luxe-handel voldoet.

Groningen heeft jaar op jaar zich niet onbelangrijke offers getroost om enkele passend geachte hengsten en jonge merriën uit Oldenburg in te voeren en daarbij naar vermogen getracht die exemplaren te zoeken, welke, nevens voldoende massa en soliditeit, door een sierlijke voorhand en een hoogen gang vóór ook den handelaar voldoende konden schijnen.

Hoewel vol waardeering voor de Oldenburgsche fokrichting en de degelijke keuring voor fokmateriaal die daar bestaat, alsmede voor de opofferingen die associaties en particulieren zich getroosten om de beste hengsten in het Groothertogdom te behouden, meenen wij toch dat de Groningsche richting, die grootendeels met de Oldenburgsche overeenstemt, de voorkeur boven deze heeft met het oog op den vooreerst nog te verkoopen duren carossier en, bij de stijging van het gehalte van het Groningsche soort, met-tertijd ook met het oog op den verkoop van fokmateriaal naar het buitenland. De belangrijkste afnemer van den overvloed van hengsten in Oldenburg en Oost-Friesland is Amerika, en de Amerikaansche handelaren kunnen het Groningsche type duurder verkoopen in hun land dan het Oldenburgsche, doch het Groningsche stamboek is door de Ver. Staten van Noord-Amerika nog niet erkend, zoodat van de Groningsche paarden in Amerika een vierde der waarde aan invoerrecht moet worden betaald.

Oost-Friesland heeft onder de leiding van de tegenwoordige keuringscommissie vrijwel dezelfde fokrichting als Groningen en het ras heeft nauwe verwantschap met het Oldenburgsche. Het is voor Oost-Friesland moeilijk om met Groningen gelijk te blijven,

aangezien er minder associaties bestaan, waardoor het moeilijker is de beste hengsten in de provincie te houden. Bovendien is het de vraag of het voor de Oostfriesche landbouwers ook niet gewenscht is zich met alle macht op de rundveefokkerij toe te leggen en het aantal paarden wat te beperken. Sedert de sluiting der grenzen voor den invoer van het Nederlandsche rundvee heeft de verkoop van Oostfriesche fokrunderen naar andere streken in Duitschland zoo'n uitbreiding verkregen en zoo'n rentabiliteit getoond dat de rundveeteelt in Oost-Friesland een soort goudmijn is geworden. Een enkel voorbeeld hiervan is te vinden in de huuropbrengst van den stier, die op de Deutsche landbouwtentoonstelling in 1907 te Düsseldorf met den 1sten prijs werd bekroond. Hij is voor het dekseizoen 1908 te Norden publiek verhuurd voor de som van 2255 Mark, dat is dus meer dan *f* 1300 in één jaar.

* *

Hiermede komt het ons voor het bevestigende antwoord op de gestelde vraag voldoende uitvoerig te hebben gemotiveerd en houden wij ons aanbevolen eventueel andere meeningen, althans gemotiveerde, te mogen plaatsen.

Mocht de Provinciale Regelingscommissie of de Provinciale Vereeniging in Groningen zoodra mogelijk een deugdelijk onderzoek willen instellen omtrent het meest gewenschte type landbouwpaard in de onderscheidene deelen der provincie en het hierbij blijken dat het tot nu toe gewenschte type ook werkelijk de voorkeur verdient voor de landbouwwerkzaamheden, dan zijn toch zeker alle voorwaarden aanwezig om zoo krachtig, volhardend en snel mogelijk in de eenmaal aangenomen richting door te gaan. Dan echter moet het uitvoerig gemotiveerde rapport voldoende worden gepubliceerd en in de onderscheidene deelen der provincie worden besproken, ten einde behoorlijke propaganda te maken voor de belangen der paardenfokkerij in het algemeen, en de groote fout, ook uit een financiëel oogpunt, door het luchthartig wijzigen eener bestaande fokrichting te begaan, duidelijk te maken.

Mocht dit onderzoek met het oog op de landbouwwerkzaamheden aan het licht brengen dat het Belgische type gemiddeld de voorkeur verdient boven het Oldenburgsche — iets waarop de ervaring in de zuidelijke provinciën niet wijst, dan is eerst nauwgezet te overwegen of het besteden van het enorme kapitaal, dat voor den invoer van Belgische hengsten en merriën noodig is te achten, vermoedelijk behoorlijke rente zal opbrengen.

A. W. H.

OVER TWEEWIELIGE RIJTUIGEN.

„t Kan verkeeren”, zei Brederode.

Of hij bij 't uitspreken van die overtuiging ook maar één oogeblik gedacht heeft aan tweewielige rijtuigen? en toch . . .

Wodan placht in een bliksemende strijddar door 't luchtruim te jagen — Pict Joubert trok aan 't hoofd zijner vechtende Boeren de Engelschen in een Amerikaansche spider tegemoet; in Rome van uit zijn loge overzag de Keizer de wagenmengers, die, staande op hun Romeinsche kar, de arena binnen reden om zich als hoogste prijs onder 't gejubel van de aanwezige menigte 't bezit van den lauwertak te betwisten — in onzen tijd om z'n harddraver onder 't belangstellend 6 tegen 1 bookmakersoog steeds eerlijk, soms onder gefluit van 't publiek uit te rijden, gebruikt de pikeur zijn Frasier of Toomey met luchtbanden; Messaline liet zich tijdens den pralenden zegenstoet van Claudius in een prachtig carpentum bewonderen — in onze dagen zien we in de file rijtuigen tijdens een militair schouwspel op de Maliebaan een tonneau of te wel governess-cart, waarin niet „shocking” als Messaline, de kinderjuffrouw met kleine „Maud” en „Emile” gezeten zijn; sinds eeuwen hèr vermaakt de Javaansche knaap zich de jeugdige karbouwen uit zijn kampong te gewinnen aan 't langzaam versleepen van een kar op houten schijven als wielen — in de stad, waar ik woon, is een kleine blonde Anton, die er zijn bokkewagen inspant.

Hoe oud 't eerste rijtuig was, is niet na te gaan; evenmin als het jaartal van aanmaak bevindt zich de naam van den fabrikant op de eerste asdoppen — maar als we ons den oervorm, een soort slee op rollen, in herinnering brengen, dan zijn de modellen 1907 wel van eenigszins ander type. Hoe de rusteloos zoekende menschengeest langzamerhand boomen en raden, splitsing in voor- en achterstel uitdacht, nu eens aan de hand van het toeval, dan weer zich steunend op vernuftige toepassing van wetten van evenwichts- en bewegingsleer, — hoe de mensch door keuze en wijziging van materiaal en vorm voor zijn rijtuigen er toe kwam om niet alleen aan practisch bestaande behoeften te voldoen, doch ook om tegemoet te komen aan de meest verfijnde eischen die bruikbaarheid, sierlijkheid, techniek en mode stelden, om per slot op den huidigen dag op rijtuiggebied iets te maken, dat genoemd kan worden aan 't volmaakte te grenzen — dat alles na te gaan zou ons te ver voeren.

Amerika, Engeland, Frankrijk en Duitschland zijn ieder in bepaalde soorten toonaangevend geworden, en van de vindingrijkheid op 't gebied van wagenbouw krijgt men een begrip en wellicht een

duizelende gewaarwording als een groote rijtuig-firma, of importeurs van Yankee-carts U een kijkje laten nemen in hunne verzamelingen van geïllustreerde catalogi uit alle deelen van de wereld. Aan een poging om alle namen van daarin voorkomende rijtuigen te onthouden, wagen we ons niet, doch beperken ons tot het van eenigszins nabij bekijken van het tweewielig rijtuig, als zijnde dit het

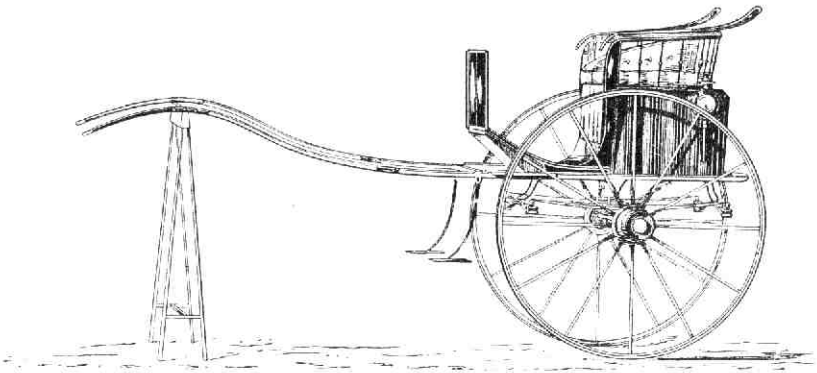

Fig. 8.

meest geschikt voor en gezocht door den paardeman, die, boven en behalve het „besturen” of gestuurd worden, er liefhebberij in heeft zijn paard zelf te „rijden”, af te richten, zijn paard te „voelen”, en die wat „sport” tracht te genieten tijdens het gebruik maken van een vervoermiddel.

Een 2-wielig rijtuig is samengesteld uit den bak, de boomen, de veeren, de as en de raden.

De bak of bovenbouw is bestemd om een gemakkelijke zitplaats te doen innemen door rijder of bestuurster; het model ervan is even onderhevig aan mode, als de kleding van deze laatste; het overheerschend type voor 't doel dat wij beoogen heeft 2 zitplaatsen, doch hoe de vorm ook zij, die moet een smaakvollen indruk maken, ik bedoel den bak zoowel als de bestuurster, want in de hippische wereld wordt nu eenmaal aan deze beide zoowel als aan het paard het „leelijk zijn” als zwaarste onvergeeflijke fout aangerekend.

De bak rust middels veeren op de as, terwijl dikwerf nog veeren zijn aangebracht tusschen bak en boomen, d. w. z. dat de bak tusschen de boomen hangt en de boomen op de as met veeren verbonden zijn.

Hoe het ophangen of ondersteunen ook zij, 't kan zijn nut hebben den eigenaar niettegenstaande zijn goeden smaak aan de volgende grondbeginselen te herinneren, vóór dat hij een keuze doet voor *zijn* kar:

1°. De kracht van een veer is omgekeerd evenredig aan het vierkant van zijn lengte.

2°. De kracht van een veer is evenredig aan het aantal bladen en de breedte van 't daartoe gebezigde staal en wordt ook berekend naar het kubieke van de bladdikte.

3°. Het doorbuigen van een veer is evenredig aan den last.

Deze regels zijn wiskunstig, alleen de kwaliteit van het staal en het deugdelijke van het fabrikaat wijzigen in de praktijk gevoelig de juistheid ervan.

Het gebruik van C veeren, halve, wordt door velen geprefereerd. Zij zijn dikwijls niet voldoende schokbrekend en moeilijk te herstellen — de gewone dubbele, — twee C's met de holle zijden naar elkaar gekeerd, worden het meest gebruikt, doch ons lijkt de bekende samenstelling van drie veeren, die onderling haaks op elkaar staan en waarvan de derde zich onder het achterste gedeelte van den bak bevindt, voor een gemakkelijk zitten van den bestuurder aan te bevelen.

De as dient van zeer deugdzaam metaal en met groote zorgvuldigheid te zijn gesmeed; aan de uiteinden ervan bevinden zich de rad-assen met of zonder „storting”, d. i. onder een bepaalden hoek aangebracht.

De raden zijn van hout en voor ons doel niet te fijn, tenzij de naaf, spaken en velgen uit het wondersterke Amerikaansche hickory zijn vervaardigd. In dit geval bestaat het rad uit twee velgen; de wielband is van ijzer en is iets breeder dan de velg, tenzij men luchtbanden om het rad legt. Het groote nut en voordeel en het aangename van deze pneumaties behandelden we vroeger reeds, evenzoo de zoogenaamde collings-patent assen, terwijl voor een niet te zwaar rijtuig kogelassen, *bal-assen*, aanbeveling verdienen. De boomen zijn van veerkrachtig beukenhout, Amerikaansch eiken of hickory, volkomen droog en „uitgewerkt”, de uiteinden ietwat naar buiten gebogen om bij wendingen den schouder van het paard niet aan te raken, op de plaats van de lichtoogen het dichtst bij elkaar, en zich verwijdend naar den bak, waaraan zij nimmer vast geklonken mogen zijn met doorgestoken bouten: op die plaats breekt de aldus verzwakte boom stellig vandaag of morgen. Hoe langer de boomen, liefst elk uit één stuk bestaande, hoe verender zij den last op den paarderug zullen overbrengen: tonneaus en dergelijke verdienen dan ook dáárom den naam „gemakkelijke karretjes” alléén volgens het oordeel van den inzittenden mensch; als het daarvoor gespannen paard zijne meening zeggen kon, zou het van andere opinie blijken.

De ligging van het zwaartepunt bij een tweewielig rijtuig is van het grootste belang voor het arbeidsvermogen of liever voor het

doelmatig verbruiken van de trekkrachten van het paard; door dit te moeten eerbiedigen is het den rijtuigmaker dikwijls onmogelijk te voldoen aan 't verlangen van een „liefhebber” om volgens diens eigen teekening een tweewielig rijtuig te maken, zóó dat het practisch bruikbaar is.

De eerste zorg van den wagenmaker is de loodlijn van het zwaartepunt te bepalen van het beladen rijtuig, om daarna in deze loodlijn het middelpunt der raden te kunnen plaatsen en zodoende van het paard slechts trekkracht te eischen en de kar in balans te doen zijn. De lengte van den bak, het beslag, en vooral de wijze van aanhechting van lemoen of boomenstel, veroorzaken een verschil in de plaats van het zwaartepunt bij verschillende rijtuigen.

Bij tweewielige rijtuigen met 4 plaatsen (2 rug aan rug) is de bank dan ook verplaatsbaar naar voor en achter, middels een schroef.

De wielen hebben gewoonlijk eene middellijn van ongeveer 1.30 M.

Als geëischt werd den bak zoo laag mogelijk bij den grond te behouden, zou de afstand tusschen den bak en de as noodzakelijk voor het doorbuigen der veeren (ongeveer 0.15 M.) de hoogte van den bak boven de begane straat vaststellen. Doch het hier beoogde rijtuigje heeft niet de bestemming om 't gemakkelijk instijgen van eene dame of een aan podagra lijdenden ouden heer te moeten voldoen, en bovendien is het voor den sportman prettiger ietwat bóven zijn paard te zitten, zijn paard min of meer onder zich te gevoelen; daartoe is een ietwat hoogere zitplaats aan te bevelen, al wordt de kans tot omslaan op tonronde wegen of bij scherpe, snelle wendingen grooter.

Doch niet alleen voor den rijder, ook voor het paard heeft de hoogte van het rad belang. Immers:

1°. hoe hooger de last (zulks binnen zekere grenzen bepaald door de hoogte van het paard) zich boven den grond bevindt, des te minder krachtsinspanning vordert hare verplaatsing door het paard;

2°. hoe grooter de omtrek van het rad, des te minder wrijving op den grond en over de as. Voor het afleggen van een bepaalden afstand heeft een groot rad minder omwentelingen te maken dan een klein rad; de wrijving is dientengevolge bij een groot rad op de as minder dan die bij een klein, terwijl de oneffenheden van de wegen gemakkelijker door een groot dan door een klein rad worden overwonnen;

3°. hoe grooter het rad des te hooger de as en dus hoe minder zijwaarts schommelend de veer, die voornamelijk in verticale richting de schokken, zonder gevaar van springen, breekt;

4°. hoe hooger de as, des te horizontaler de boomen, des te voordeeliger het trekken.

De boomen zijn op de goede plaats in de lichtoogen, en het paard

weinig hinderend in zijne bewegingen, als de steunpunten voor de lichtoogen zich bevinden op een afstand van den trekknuppel gelijk aan $\frac{7}{8}$ van de hoogte van het paard en $\frac{3}{4}$ paardhoogte boven den grond, dus voor een paard van 1.60 stokmaat b.v. moeten de steunpunten der lichtoogen van de boomen aangebracht worden op $1.60 \times \frac{7}{8} M = 1.40 M$ van den trekknuppel en $1.60 \times \frac{3}{4} M = 1.20 M$ boven den grond.

Het ondervolgende staatje geeft van 5 op 5 cM doelmatige lengte en hoogte der boomen aan voor paarden van verschillende afmetingen.

Hoogte van het paard.	Hoogte der boomen. (lichtoog—grond)	Lengte der boomen. (trekknuppel—lichtoog).
M.	M.	M.
1,1	0,815	0,96
1,15	0,860	1.
1,20	0,9	1,05
1,25	0,94	1,09
1,30	0,975	1,140
1,35	1,010	1,180
1,40	1,050	1,225
1,45	1,090	1,270
1,50	1,125	1,310
1,55	1,160	1,355
1,60	1,200	1,400
1,65	1,240	1,440
1,70	1,275	1,490

T. T.

OVER OPTUIGEN.

Jan heeft last gekregen om half drie de voswitvoet in de kar klaar te hebben, koperen tuig en de donkerroode geraniums aan 't fronteel; als dit laatste er speciaal bijgezegd wordt, weet Jan dat mijnheer's meisje meegaat. En mijnheer wil altijd dat de zaak „in orde” is, maar als de roode geraniums besteld zijn, dan weet Jan dat alles „*keurig* in orde” dient. En Jan *kan*, hij is trotsch op zijn werk, hij voelt zich mede eigenaar van 't paard, hij spreekt van „onze” vos! Mijnheer's „ziet er netjes uit” hoort hij graag: Jan weet dat mijnheer oordeelen *kan!* Om 10 minuten over twee is de knecht in den stal, gaat bij de vos in 't vak, legt de pokhouten klos van het halstertouw op den voerbak, maakt de musketon los, keert het paard in zijn stand om, zet het met 't gezicht naar de stalstraat

en, door middel van de helderwitte koorden van de pilaarringen, aan het halster vast.

Daarna wordt de deksingel en deken *afgeschoven*, borstel en wollen lap ontdoen hoofd, hals, rug en beenen van mogelijk opgevallen stofdeelen, en van uit de zadelkamer haalt Jan het koperen tuig, dat daar keurig onderhouden aan de eikenplank hangt, op 't bovenste bokje, het lakken gareel met de glinsterende beugels, de strengen in de trekkings, op 't middelste bokje het schoftje, op het onderste het hoofdstel met den opzet en de leidsels. Even met de stoflap over alles heen, dan het hoofdstel met opzetteugel aan de poets-haak, de stang en de opzettrens worden van het stangerbord genomen en ingegespt, de neus- en keelriem los; dan neemt Jan het gareel over den linkerarm, het schoftje met staatriem (de culeronvork is losgespt) over den rechterarm en begeeft zich naar de vos, zorgende dat daarbij de strengen opgeknoopt zijn en dus evenmin als de staatriem over den grond kunnen sleepen. — In stal wordt het gareel aan de pin gehangen, en Jan links naast de vos staande, beurt hem rustig het schoftje van voor naar achter op den *rug* (dus niet *op de schoft* doch 2 à 3 handbreedten daar-achter), gespt den singel niet te vast, en den wipsingel heel los, legt dan den staatriem op de ruggegraat, grijpt, naast de linkerheup staande, front naar achteren, met de linkerhand den staartwortel, draait met de rechter de culeron onder dien wortel en gespt die weer vast aan 't vorkje. Hij zorgt daarbij nauwkeurig dat geen staartharen geklemd worden, omdat zulks zeer pijnlijk is en tot slaan aanleiding kan geven.

Daarna haalt Jan het gareel op, en aangezien de vos nog al zwaar van hoofd, zeer breed tusschen de oogen is en de hals betrekkelijk rank bij de inplanting, gespt hij de gareelbeugels af, draait het gareel ondersteboven, maakt de musketons, waaraan de vos staat, los, heft met beide handen bedaard het gareel omhoog, steekt er het hoofd van de vos door, schuift het zonder rukken tot achter de ooren, draait het gareel op den nek in de richting van de manen om, laat het daarna langzaam naar beneden glijden tot het op de goede plaats ligt.

Het gareel en het geheele tuig *past* natuurlijk; niet omdat de fooi van de zadelmakersrekening dik was, maar omdat mijnheer's zadelmaker een vakman is, het tuig op maat werd geleverd en mijnheer zichzelf hiervan overtuigd heeft. (*Hoe en waarom* dit tuig passen moet, behandelde ik vroeger. Deel I, pag. 181 e. v.)

Dan neemt Jan de gareelbeugels, en gespt die vast, vervolgens maakt hij den mond van de vos schoon, en doet haar het hoofdstel aan; daartoe legt hij eerst den opzetteugel over het hoofd op den hals, brengt de bitten in en schuift het kopstuk achter de ooren,

maantop *onder* 't fronteel. De neus- en keelriem worden op maat gegespt (zorgdragende den opzetteugel *buiten* te laten) en de bouquetjes ingestoken. Dan wordt de kinketting ingehaakt *onder* de opzettrens langs. De leidsels worden door schoft- en gareelsleutels gestoken en aan de stang gegespt, de lange einden opgevouwen en aan den linkergareelsleutel gehangen. Dan vlug met de vochtige maanborstel de manen vlak gelegd, de hoeven in- en uitwendig gereinigd en gevet en als bij gladheid van de straten kalkoentjes dienen gebruikt, dan worden die nu ingeplaatst en nooit voordat het paard in z'n stand werd omgedraaid, zulks om het zich optrappen te voorkomen. 't Spreekt van zelf dat Jan nimmer vergat die kalkoenen bij thuiskomst direct uit te nemen, m. a. w. de vos staat nimmer met kalkoenen in zijn stand.

Dit alles gereed, leidt Jan de vos bij het linker-*bakstuk*, en dus niet bij bit of leidsel, uit zijn stand naar de plek waar hij voor de dogcart gespannen zal worden. Daar zet hij de vos vierkant neer, dit is het paard geleerd, Jan weet dat niets zoo'n jammerlijken indruk maakt als een stilstaand rijtuigpaard op 3 beenen, bovendien is de vos (en kriebelig als zij is, was indertijd het touwtje hiertoe noodig) onderwezen dat zij op alle 4 beenen *stilstaat* zoolang Jan geen teeken geeft tot vooruitgaan.

De zweep in den koker en het kniedekentje netjes opgevouwen naast het bokkussen.

De bok wordt onder de dogcartboomen weggenomen, en de bok achterover gewipt. Jan trekt de dogcart bij den omhoog gedrukten linkerboom achter 't paard, laat de boomen doorzakken, zonder de heupen van de vos te raken, schuift den linkerboom door het lichtoog, begeeft zich naar de rechterzij van de vos, steekt ook den rechterboom door het lichtoog, bevestigt de rechterstreng aan den knuppel en den slagriem aan den strop, loopt naar de linkerzij van het paard, bevestigt de linkerstreng en de linkerslagriemstoot; gespt den singel vast en den wipsingel (*deze niet vast*), de strengen tusschen beide singels doorlatend.

De vos staat *kort* in de strengen omdat anders de kar in de boomen slingert, de lichtoogen zijn natuurlijk op de goede hoogte, om de kar niet vóórwichtig, doch zuiver op balans, te doen dragen.

Jan plaatst zich vóór het paard, en als nu mijnheer komt trekt hij de hielen bij, en mocht hij per ongeluk vergeten hebben z'n „blaadjes" (Jan is hartstochtelijk tabak-eter) bijtijds weg te doen, dan spuwt hij in geen geval in presentie van mijnheer.

Mijnheer kijkt even de kinketting na, steekt twee vingers tusschen den singel, neemt de leidsels van den linkerschoftsleutel af, steekt het riempje aan de linkerpink, splitst de leidsels met de 2 linker-vingers, laat die, al loopende naar de trede, doorschuiven, legt de

linkerhand op het slikbordboord, en stijgt, linkervoet op de trede, in, neemt plaats op het bokkussen, doet zich de kniedeken om, Jan plaatst den opzetteugel in de haak, gaat op zij, om mijnheer, die de zweep in de rechterhand nam, met de linker nagaf en met een „kom vos” de equipage in beweging stelde, voorbij te laten.

T. T.

OVER „UITSPANNEN”.

(EENSPAN).

„Vier uur thuis!” luidde de order aan Hein op 't oogenblik, dat hij na vóór den vos gestaan te hebben, dezen door een stap zijwaarts te doen den weg vrij liet en „meneer” paard en dogcart in beweging stelde.

De equipage zag er als naar gewoonte „tof” uit — Hein's werk! en met iets in blik en houding, een pauw met zeven staarten waardig. kijkt Hein „'t spulletje” nog eens na en marcheert naar stal.

Daarna schudt hij den paljas van den vos op, zet in stal een emmer drinkwater klaar, een tweede met de spons erin wordt eveneens gevuld, een stel *droge* droogdoeken wordt gehaald, de bandages worden opgerold en het zweetmes er naast gelegd.

In de zadelkamer wordt onder de poetschaak een derde emmer met tuigspans en tuigzeem geplaatst, en eindelijk op de open plaats vóór het koetshuis de slang op de kraan van de waterleiding geschroefd en de rijtuigwip” klaar gezet. Hein heeft z'n „bullen” weer vóór-elkaar om bij thuiskomst van den vos straks onmiddellijk aan den slag te kunnen gaan; hij weet bij ondervinding dat regelmaat en orde 't halve werk zijn . . . en hij beschouwt zijn werkring niet als *baantje*, maar als *vak* en eerbiedigt dat als zoodanig.

Klokslag 4 is hij voor 't huis van meneer; met het feit dat meneers horloge als er uitgereden wordt vaak een „stijf ketierke” achter schijnt te loopen, heeft Hein geen rekening te houden; ook tijdens dat wachten blijft Hein „vakman,” ik bedoel 't komt niet bij hem op om tegen het hek te hangen of om neer te hurken bij 't raam van 't sousterrein om een praatje met Dientje te beginnen; Hein wacht bij de stoep en houdt de dogcart stil voor 't huis, dan plaatst hij zich vierkant vóór 't paard zonder het aan te raken; hij klimt dus niet direct op den bok om daar de leidsels te ontvangen, na zich onder meneer, die opstond, op 't bokkussen te hebben gewrongen, doch blijft vóór het paard staan totdat meneer uitgestegen is en zich met de leidsels in de hand naast de vos plaatst; dáár neemt Hein de leidsels over, gaat, de leidsels door de linker-

hand vierend, achteruit, stijgt in, gaat behoorlijk zitten, *stapt* eerst dáárna weg, en blijft in stap naar stal.

Daar op het open plaatsje aangekomen, houdt hij halt, stijgt met de leidsels in de hand af, knoopt die in de linkerschoftsleutel en maakt e.q. vóór alles direct den opzetteugel uit de haak los; daarna gespt hij de broek of den slagriem van de boomen los, maakt de wipsingel zooveel gaten wijder dat de lichtoogen gemakkelijk opengaan, en schuift dan de strengeinden van den trekknuppel af en legt de strengen dwars over den rug van 't paard of rolt er een knoop in, zóó dat de strengen niet op den grond slepen, beurt dan aan een boom het rijtuig wat achterover, ziet toe dat de lichtoogen vrij kunnen schuiven, drukt de dogcart zoover achteruit dat de boomen uit de lichtoogen gegleden zijn, laat de boomen dan bedaard zakken tot op den grond, neemt 't paard bij 't linkerbakstuk, leidt het in stal, zorgdragende daarbij niet te kort langs de deurposten te loopen, en zet het achteruit in z'n stand; dan leidsels uit het bit gespen en afnemen, kinketting los, keelriem los, hoofdstel af, halster aan, gareelbeugels losgespen; tenminste als de strengen hieraan vast verbonden zijn, en met de strengen afnemen; gareel omhoog schuiven in de richting van de manen omdraaien dat de wijde kant boven komt en het zóó bedaard (voor ooren en oogen) over het hoofd afschuiven; dan culeron losgespen en onder den staart wegnemen, wipsingel en singel losgespen, schoftje met daaraan verbonden staartriem afnemen, en 't paard in z'n vak omzetten, toelaten dat het zich even de mond en lippen afwrijft aan voerbak of knie; en dan, al naarmate het dier nat of droog is, droogwrijven of de haren met de manenborstel glad leggen, 't dek met de daaraan vastgenaaide deksingels (Amerikaansch systeem-Wald, andere singels wil Hein niet en terecht) op en singel aan. Dan krijgt de vos, al naarmate hij 't gewend is, een paar slok drinken, en Hein neemt met de spons oogen, neus, lippen, onderkant staartwortel, aars, kling of koker, en bilnaad af, wrijft de vos de ooren bij hunne inplanting droog en hurkt in den paljas neer om beeninspectie te houden; zijn zij droog en niet onder modder, dan maakt hij de hoeven schoon met hoefkrabber, spons en hoefborstel, zonder de beenen nat te spatten, en bandageert zoo noodig het paard. Is het dier erg beslikt, dan kan hij twee wegen inslaan: óf de beenen en de buik met een stroowisch (in ieder hand een) zoo veel mogelijk droog wrijven, en bandageeren, opdat de verdamping tijdens 't opdrogen geen koude zal veroorzaken, om de beenen schoon te borstelen als ze na een paar uur droog zijn, dan wel, hij kan het paard de beenen direct schoon *wasschen* met lauwwarm water (buiten het vak-spreekt vanzelf), ze met de droogdoeken *droog* wrijven (hierbij nauwkeurig de kootholten behandelen) en daarna onder de

bandages het vocht van haren en huid geheel doen opdrogen.

Deze laatste behandeling eischt veel meer tijd dan de eerste.

Is 't paard verzorgd, dan neemt Hein onmiddellijk de tuigdeelen, die hij achtereenvolgens op de haak in stal hing, daar af, brengt ze in de zaalkamer en reinigt ze dadelijk; ontbreekt hiertoe den tijd, dan worden *in ieder geval* de bitten uitgesespt en in 't water gelegd, de binnenzijden van het kopstuk, de gareel- en schoftkussens en de culeron met de spons afgenomen om te beletten dat het daar steeds na gebruik aanwezige, vettige vuil hard wordt.

Is de tijd er wél, dan wordt mogelijk aanwezige modder met spons en water zorgvuldig afgenomen, en het leerwerk, zoodra het droog is, gesmeerd en gepoetst.

Voor dit poetsen zijn tallooze „Blackings” in den handel, waarvan kleine hoeveelheden met een alleen daartoe bestemd borsteltje op het leder worden gebracht, en dit daarna duchtig uitgepoetst met den poetsborstel.

Het lakleer wordt met een vochtige zeem afgenomen en daarna met een zijden doek opgewreven, vlekken worden er afgenomen met wat watten in lijnolie gedoopt. 's Winters wassehe men lakleer niet met koud water, dan springt het vernis spoedig. Lauw zacht zeepsop is in dit jaargetijde aan te bevelen.

Over het onderhoud van de weinig gebruikte tuigen een volgende keer. Hoe Hein het rijtuig schoon maakt, behandelde ik vroeger reeds. Is 't weer droog en zijn de wegen niet modderig, dan is hij met paard en tuig en rijtuig in een goed uur klaar, doch was 't buiten erg vuil, nu dan kan 't zijn ge hem om 7 uur nog ziet ploeteren aan de dogcart, wat niet erg is en waar Hein niet tegen opziet, mits Mevrouw hem voor van avond geen boodschapjes opdroeg en hem voor „een paar ons bitterkoekjes” van „ziju” spullen wgetelephoneert — dat stemt verdrietig en . . . terecht!

OVER VEULENHOEVEN EN DE VERPLEGING DAARVAN.

No feet — no horse! — Wie onzer is niet in de gelegenheid geweest dit Engelsch gezegde als machtige waarheid te moeten erkennen? Wijlen Berend Bosman, die U met 'n breed handgebaar en lachend, als ge een beetje wantrouwend naar een „rare” hoef keek van 't paard dat hij U monsterde, kon zeggen „och man die hoeven zijn maar lappen die er bij hangen . . . had voor zich *zelf* nooit een paard met ondengdelijke „lappen”. Van Horatius wordt gezegd, dat hij nimmer een paard beoordeelde vóórdat het hem vertoond was onder een groote deken; hij wilde zelfs geen enkele

lijn van 't dier zien uit vrees er van onder de bekoring te geraken, vóór hij wist of de voeten goed waren.

Nieuw is 't dus niet en de groote ontwikkeling der hoefbeslagkunde is een sprekend bewijs welke waarde de voet voor 't practisch gebruik van een paard bezit! En toch . . . als ge in de stallen van vele fokkers kijkt en de hoefsmid in een vertrouwelijke bui U zijn ervaring mededeelt, komt ge tot de overtuiging er nog lang niet steeds en overal bedacht wordt dat „voorkomen beter is dan genezen.”

Laat ons nagaan waarmede „voorkomen” kan worden en hoe een aanhoudende vakkundige verpleging noodzakelijk is voor den hoef, als zijnde dat lichaamsdeel een der meest belangrijke voor 't dier, dat dienst te verrichten heeft.

Op zeer jeugdigen leeftijd

trachte men niet aan de hoeven te peuteren onder voorwendsel den wijden stand of gang van het veulen te willen corrigeeren; men onthoude zich van te vroege poging om het meer of minder steil gekoote te willen verbeteren, door in prille jeugd dikwijls schijnbaar te hooge verzenen in te korten.

Bij de geboorte heeft het veulen onder zijn smalle, spitsronde hoeven hoornachtige aanwassen, die in de moeder de beleediging van den inwendigen baarmoederwand voorkwamen en die na 't ter wereld komen na eenige dagen vanzelf afvallen; eveneens wordt de over de zoolvlakte uitstekende hoornwand langzamerhand afgesleten. De van uit den kroonrand naar beneden groeiende hoornwand vormt in den beginne een ring en de hoef krijgt hierdoor den vorm van een kegel, die naar onder spits toeloopt; de zool en de straal beginnen zich gedurende de eerste weken te ontwikkelen en door hun sterk aangroeien (vooral in de weide) verbreedt zich de ondervlakte van den hoef. Later worden de voorhoeven aan de teenen rond, de achterhoeven blijven daar spits.

Gedurende het loopen in de weide wordt gewoonlijk evenveel en gelijkmatig van de onderste hoefvlakte afgesleten als van uit den kroonrand aangroeit, zoodat een ingrijpen in dat afslijten door verkorten zeer zelden noodig is. — Toch blijft 't wenschelijk elke 6 tot 8 weken de dieren te bekijken, om te „voorkomen” en . . . te zien of een eigenaardig afslijten van den hoef een eigenaardige beenstelling aankondigt, en te onderzoeken of, en zoo ja, hoe daaraan tegemoet gekomen kan worden.

In de wei zorgt dus moeder natuur gewoonlijk voor de goede verhouding tusschen afslijten en aangroeien, maar komt de winterstaltijd, — neemt de fokker de verantwoording op zich, dan is zulks niet altijd het geval en dient eene geregelde behandeling van den hoef te beginnen, vooral als de jeugdige dieren niet te hunner beschikking hebben een loopplaats waarvan de bodem het afslijten door eigen beweging mogelijk maakt.

Verblijven de dieren doorlopend 's winters op stal, dan zij de paljas geen mestpoel en doorlopend vuilnat; men overtuige zich alle 14 dagen door 't *opnemen der hoeven* of de stralen zich in krachten, gezonden toestand bevinden en of er zich geen scheidingen van hoefwand en zool vormen.

Bij stalverblijf is 't besnijden van de veulenhoeven *noodzakelijk!* Het verkorten van den hoornwand hebbe plaats met de vijl; houwkling en renet snijden zoo vinnig in den draagrand! Men hoede er zich echter voor den draagrand *te veel* in te korten, zulks maakt de hoeven zeer gevoelig en de gang van het dier wordt „klam”; de hoeven dienen dezelfde onderlinge gelijke hoogte en aan de rondingen der voor- en achterhoeven in de toongedeelten den natuurlijken vorm te behouden. In 't algemeen kan de draagrand van nauwe, met steilen hoornwand, meer verkort worden dan die van wijde hoeven. Wijde, lage hoeven moeten met groote voorzichtigheid worden behandeld en is het afronden van den buitenkant van den draagrand meer aan te bevelen dan het verkorten er van. Zijn tengevolge van bodemwijden of bodemnauwen stand de ondervlakten der hoeven half nauw, half wijd, dan moet iedere hoefhelft de voor zijn vorm aangewezen behandeling ondergaan. Bij spitse hoeven wordt in den stal de toon, bij stompe hoeven worden de verzenen te lang. Van den draagrand dient dan steeds zooveel te worden afgenomen dat de hoef overeenkomt met den stand der beenen, zoodat die hoef weer vlak neergezet kan worden.

Scherpe kanten aan de buitenzijden van den draagrand worden weggenomen om het inscheuren naar boven te voorkomen. Is dit reeds geschied, dan is het sterk inkorten van dat gedeelte van den draagrand aan te bevelen, en door een dwarse vijlstreep aan den top van de scheur het hooger inscheuren te beletten.

De *zool* besnijden is onnoodig — de doode hoorn daarvan stoot zich vanzelf af en het besnijden van den *straal*, het „fatsoeneeren” er van, moedwillige misdaad. De besneden *straal* krimpt, groeit niet, verarmt, de geheele achterste hoefhelft wordt nauwer en de grondslag tot klemhoeven is gelegd. Eerst de volgende weide wil dan dikwijls het euvel weder verhelpen, maar wordt den 2^{en} en 3^{en} winter op stal weer aan den *straal* gesneden, dan herstelt de hoef zich ook in de weide niet meer en begint de reeks van kunstmiddelen ter remedie van nauwe voeten, rotstralen, bersten van den *straal*, ja verdwijnen er van.

Evenmin als aan de *zool* en den *straal* mag aan de *steunselhoeken* gesneden worden, zoolang die vlak afgeloopen worden; in geen geval mag ooit de *steunselhoek* worden *doorgesneden*.

Wat de verpleging der hoeven tijdens winterstalling betreft, liefst dagelijks de hoeven met een borstel reinigen, voornamelijk de ondervlakten; alle mest-vuiligheid, die tot rotting aanleiding kan geven, wegnemen, en het eens per week met een kwastje inwrijven van teer in de gereinigde hoefzool is aan te bevelen. Is men wat coquet op z'n paljas, dan kunnen die beteerde ondervlakten met wat zaagsel of haksel worden bedekt, om het stroo van box of stand niet te verontreinigen.

Worden tijdens het wintertijdperk de draagranden niet ingekort, dan ontstaat verwijding in de witte lijn en er vormt zich losse wand, d.i. de mooiste plaats voor 't rustig voortwerken van rottingsprocessen.

Door dit dikwerf omhaspelen aan de veulenhoeven, worden de dieren vroeg gewend en mak voor latere behandeling in de smidse; bedenk dat de smid er is om in de behoefte van nieuwe schoenen te voorzien en *niet* om paarden te temmen of proeven van dressuurbekwaamheid af te leggen.

Bij behoorlijke verpleging, samengaand met behoorlijke beweging, groeien zelden verkeerde voeten aan een goed veulen. Bij voldoende verpleging en onvoldoende beweging ontwikkelt de hoef niet, verhardt zich en de gang van het dier lijdt er onder. Week maken met koemest of lijnzaadpap, in 't kort tobberij, is dan noodig om te verkrijgen, wat door nonchalance van den veulenhouders verdween.

Hoe staat het met dit alles in Nederland, — te veel moeite en tijd niet waar? Och ja: we zijn nu eenmaal, ook al vanwege die moeite en tijd, gewend onzen schoenmaker te tolereeren, dat hij ons lakschoenen verkoopt met 't briefje „voor 't lak wordt niet ingestaan” en geven aldus ook *hem* uit laksheid de eerste aanleiding tot zelf „verlakt” te worden, om hem daarna die kunstbewerking op *ons* toe te zien passen. — Waarom zouden we dan meer-eischend zijn voor de *veulenschoenmakers*? T. T.

O V E R D R I J V I N G.

D O O R

J. H. KNEL.

Hoe komt het dat paarden, die op tentoonstellingen en concours met prijzen zijn bekroond, zelfs kampioenschappen hebben gewonnen, dikwijls groote teleurstelling geven, wanneer zij later in het practisch leven worden gebruikt tot het doel waarvoor zij bestemd zijn?

Het antwoord op deze vraag zal in de meeste gevallen luiden: „Omdat de eischen van het practisch gebruik en die welke op de shows worden gesteld dikwijls te veel van elkaar verschillen”.

Onbillijk zou het zijn hiervoor de besturen en keurmeesters der shows verantwoordelijk te stellen, de hoofdfout toch ligt bij het groot publiek dat, in plaats van te vragen naar deugdzaamheid en volharding bij het paard, veel vertoon verlangt, steeds meerdere eischen stelt aan overdreven knieactie en sensatiewekkende hoogten en breedtesprongen, — dat verlangt, dat fokpaarden rond en gevuld zijn met bijzonder fijne haarbedekking en met schitterenden monsterafdraf.

Wordt aan de vragen van het publiek niet voldaan, dan wordt het bezoek geringer, de kasgelden verminderen en de shows kunnen niet blijven bestaan.

Zoo is langzamerhand een klasse van paarden ontstaan uitsluitend bestemd voor dit soort wedstrijden, terwijl aan die paarden eischen worden gesteld welke dikwijls nadeelig zijn voor hun latere gebruikswaarde.

Ongetwijfeld wordt tegenwoordig van het luxe-tuigpaard een fraaien draf met knieactie verlangd, zoodat men van het fokmateriaal voor dit soort paarden zulk een draf dient te vragen, doch dit mag niet worden overdreven of ten koste zijn van bouw en deugdzaamheid.

De eerste cisch van elk fokdier is, dat bouw en vormen zooveel mogelijk kans geven, dat het geschikt is voor zijn toekomstige taak. Zoo zal b.v. een merrie, die smal en hoogbeenig is en daarbij slecht geribd, zeker niet prijswaardig zijn in een klasse van fokmerries, hoe fraai en verheven haar draf ook moge zijn.

Geen eigenaar kan tegenwoordig, met eenige hoop op succes, een fokpaard tentoonstellen dat, welke goede eigenschappen het ook bezit, niet in een ronde, zeer doorvoede conditie, glanzend en kort in het haar is en uitstekend monstert. Daarom zal hij zijn ingeschreven fokdier veel en intensief voeren, overdreven warm houden en poetsen en door allerlei middelen trachten het, voor den draf, in een kunstmatig opgewekten toestand te brengen, waar-

door het zich in dien gang prachtig laat monstereu. Er wordt hier alleen van den draf gesproken, omdat de stap door dien opgewonden toestand juist minder goed wordt. Het paard stapt niet en trippelt, of het stapt met korte passen, kruist de voorbeenen, maakt in dien gang allerlei fouten en stapt nimmer lang en vrij. Vreemd is het dan ook dat, op alle keuringen, de fokdieren voor de keurmeesters moeten stappen, doch dat aan het al of niet goed stappen geen of bijna geen aandacht wordt geschonken, uitgezonderd wellicht bij een koudbloed, en toch is de stap ontegenzeggelijk een groote factor voor de juiste beoordeeling van de kracht en de deugdzzaamheid van elk soort paarden.

Voor een fokdier, dat geregelde beweging of werk moet hebben, goed doch niet overdreven gevoerd moet worden, dat men niet moet plagen met *te veel* huidverpleging, of dat niet vertroeteld mag wezen door zwaar dekken en *te warme* stalling, voor zulk een paard heeft het in zoogenaamde tentoonstelling-conditie brengen groote nadeelen, die dikwijls slechten invloed hebben op het fokken, terwijl de vertroeteling aanleiding geeft tot kouvatten en de gevolgen daarvan.

Een beste monstergang geeft geen waarborg, dat de natuurlijke draf ook goed en fraai en het paard deugdzzaam zal zijn; tal van paarden, die uitstekend monstereu, vallen in hun natuurlijke draf ontzettend tegen; daarom worden tegenwoordig dan ook enkele klassen in het tuig beoordeeld.

Wel is dit een betere maatstaf van beoordeeling dan aan de hand, doch ook bij het in tuig gaand paard worden allerlei middelen aangewend om het, gedurende korten tijd op zachten bodem, een buitengewonen draf te doen ontwikkelen, waardoor het publiek en dikwijls ook de keurmeesters zoo worden verblind, dat het paard uitsluitend naar dien gang wordt beoordeeld, terwijl andere belangrijke zaken over het hoofd worden gezien.

Zulke show-paarden trekken de groote tentoonstellingen en concours rond, winnen de prijzen, houden andere goede paarden van deelneming terug, maar geven door hun vele bekroningen nog geen bewijs werkelijk deugdzame paarden te zijn.

Men kan toch begrijpen, dat de draf, door deze paarden getoond, niet hun natuurlijke gang is maar een kunstmatige en dit is gelukkig ook, want zelfs de beste hoeven en beenen zouden niet bestand zijn tegen den telkens herhaalden sterken schok waarmede zij, gedurende een eenigszins langeren afstand op harde wegen, met den grond in aanraking komen.

Geen soort tuigpaarden is beter voor dit show-werk geschikt dan de Hackney en de fokkers van dit ras leggen zich meer en meer toe op het verkrijgen van paarden met buitengewoon hoogen draf,

die dan van af hun prille jeugd op allerlei wijzen in monstergangen worden geoefend en klaar gemaakt voor tentoonstellingen waarbij echter dikwijls bouw en volhardingsvermogen te veel over het hoofd worden gezien, omdat alles aankomt op vertoon, op parade-draf.

De ultra-voorstanders van den Hackney beweren niet alleen, dat dit paard het tuigpaard bij uitnemendheid is, maar ook een uitstekend rijpaard. Beschouwt men het echter aandachtig, dan zal men zien, dat van velen de zware voorhand, grove hals, platte schoft, tuigpaarden-schoulers en vorm van ribben het terstond stempelen als te zijn *geen rijpaard*, terwijl de hooge knie-actie nimmer samen gaat met den voor het rijpaard zoo gewenschten langen en strekkenden galop.

Zelfs zou ik vreezen dat, zoo op de tegenwoordige wijze van fokken wordt doorgegaan en alles wordt opgeofferd aan den draf, de Hackney langzamerhand zal worden wat zijn tegenstanders hem nu reeds verwijten te zijn: een week paard, alleen geschikt voor een rit door het park of vertoon op een concours.

Terwijl sommigen aan de fokkers van het volbloed de eenzijdige ontwikkeling van snelheid en het fokken in die richting verwijten, zoo zal men moeten toestemmen, dat een uitsluitend toeleggen op het fokken van hooge kniebeweging nog veel eenzijdiger is; bij het renpaard toch worden longen en spieren door de training ontwikkeld op een wijze waarvan bij den show-Hackney geen sprake is.

Het zou ten zeerste te betreuren zijn wanneer een ras, dat in vroeger eeuwen zoo gewild was, toen langzamerhand bijna had opgehouden te bestaan en dat sedert de laatste 25 jaar zich weer, en terecht, zulk een goeden naam heeft verworven, door eenzijdige ontwikkeling van een overdreven hoogen draf zou teruggaan in bouw en deugzaamheid en zou ontaarden in een paard, uitsluitend geschikt voor concours.

* * *

Ook aan een andere klasse op concours uitkomende paarden worden overdreven eischen gesteld, die, wanneer er aan wordt voldaan, evenmin bewijs geven dat die paarden goed zijn en in de practijk zullen voldoen.

Door de instelling van kampioenschappen voor hoogte- en breedtesprongen en door een keuring waarbij het minste aanraken van de hindernis met een achterbeen als fout wordt gerekend, is een klasse springpaarden ontstaan alleen voor concours bestemd.

Weer ligt ook hier de hoofdfout bij het groote publiek, dat niet in staat te beoordeelen of een paard goed springt of slecht, wel kan zien of het de hindernis raakt of die omspringt en dat, op sensatie belust, al hooger en verder wil zien springen. Dientengevolge krijgt men op de concours paarden te zien, wier eenige

verdiensie is dat ze een buitengewoon hooge, losse hindernis springen zonder die te raken, of dat zij, als ze een dag minder goed gedisponeerd zijn, boven op de hindernis springen of ze omverloopen, wel wetende, dat ze niet vast is. Dit minder goed gedisponeerd zijn is dan dikwijls een gevolg van de ruwe behandeling en bestrafing, die het paard een vorige maal, na het maken van een fout, heeft ondergaan, soms zelfs nog nadat het den ring reeds had verlaten.

Als het paard zonder raken over de hindernis is gekomen, doet het er niet toe hoe het neerkomt, of het geheel uit de hand is, of het alleen door achterwaarts gaan, of wel dwars gaande, of met behulp van personeel te voet tot op een zekeren afstand van de hindernis is gebracht, om van daar op die hindernis los te stormen, dit alles doet er niets toe, het kan den kampioensprijs winnen.

Op allerlei, gewoonlijk minder zachte, wijzen wordt aan de paarden geleerd telkens over eenzelfde hindernis te springen, die achtereenvolgens verhoogd wordt en waarbij voornamelijk gelet wordt op het intrekken der achterbeenen.

Dat dit aan de paarden onaangenaam is, dat zij een hekel hebben aan dit kampioenspringen, kan men duidelijk waarnemen aan de weinige opgewektheid waarmede de meeste dier paarden in den ring komen, de onrust en het zenuwachtige bij het naar de hindernis gaan en het beleid waarmede zij weten uit te breken als zij ook maar een kans daartoe zien.

Het publiek mag zulk een schouwspel bewonderen, doch voor deze soort rijkunst(?) en dressuur(?) heeft de echte paardenman geen gevoel, zij doen hem onaangenaam aan en hij betreurt het, dat zulk een aanleg van het paard en zulke gaven van den ruiter voor zulke circusstukjes worden misbruikt.

Welk nut toch heeft het en welk een bewijs is het van rijkunst of van dressuur als een paard met behulp van anderen, grooms of andere helpers te voet, of door den ruiter achterwaarts getrokken, tot op zekeren afstand van de hindernis gebracht wordt en dan losgelaten er op aanstormt.

Is de ruiter nog niet op dien bepaalden afstand gekomen en wordt het paard te vroeg losgelaten, dan trekt het, gewoonlijk met den neus in de lucht, of tegen de borst gedrukt, langs de hindernis heen.

Zoo ziet men kampioenschappen winnen door oude, zelfs 20-jarige, of door sterk cornard zijnde paarden, die voor niets anders gebruikt worden of kunnen worden en alleen als concoursspringpaard eenige waarde vertegenwoordigen.

Is de sprong gelukt of wel heeft de ruiter, na met het paard in conflict te zijn geweest, het met ruwe hulpen als rukken aan de

stangteugels of door een met kracht en geweld rondtrekken van het paard weer eenige gehoorzaamheid verkregen, dan hoort men uitroepen van „nu, die kan zitten”, „die durft”, maar dat doet in een cirque de jockey ook, die op het galopperend paard springt, en de clown, die een salto maakt over 6 paarden, doch wat heeft dit met rijden en met dressuur te maken, nog daargelaten, dat het voor het paard zeer onaangenaam is om telkens weder over eenzelfde hindernis te gaan, die elke maal wordt vergroot en hoogst pijnlijk om zulke rukken in den mond te moeten verduren.

Elk paard zal spoedig dit werk haten, terwijl daarentegen het in het terrein opzoeken en springen van nieuwe en telkens andere *vaste* hindernissen, bij het paard de lust tot springen, het waarnemingsvermogen en het vertrouwen op zijn eigen kracht en op zijn ruiter zullen ontwikkelen, waardoor het een goed en aangenaam terreinpaard zal worden.

Ontegengesteld hebben de springconcours veel gedaan om bij particulieren en officieren den lust aan te wakkeren om hindernissen te nemen en hun de noodzakelijkheid getoond dat paarden daartoe moeten worden voorbereid. Slechts weinige zijn zoo gepassioneerd ruiter, dat zij, alleen voor eigen nut en genoegen, het terrein ingaan om hindernissen te zoeken, en hun paarden in het springen te oefenen, na ze een korte voorbereiding te hebben gegeven over kleine kunstmatige hindernissen, om den eersten angst weg te nemen. De onderlinge openlijke wedstrijd, de omgeving van een concours, de prijzen enz. geven aanleiding dat nu bij meerderen de lust tot deelname wordt opgewekt en daarvoor moet men de concours dankbaar wezen.

Het verwijt dat men de Nederlandsche officieren en heerrijders dikwijls maakt, dat de prijzen grootendeels door buitenlanders, die, hoe ze ook mogen heeten, meestal professionals zijn, is niet billijk.

De meeste dezer laatsten oefenen en gebruiken hun paarden bijna uitsluitend in dit concours-springen en offeren daaraan op de gehoorzaamheid in het dagelijksch gebruik en het goed gaan van hun paarden. Deze zijn meestal ongehoorzaam voor been- en teugel-hulpen, star van hals en lenden en het tegenovergestelde van souple. Zelden reed ik als gebruikspaar een stugger en ongehoorzamer dier dan b.v. het bekende Belgische springpaard Black Devil, en dat is nu reeds een jaar of twaalf geleden, toen B. D. dus nog niet zoo oud was.

Een paard met veel *moyens* voor springen, uitsluitend afgericht voor concours door iemand, die hiervan zijn fort, zoo niet zijn *métier*, maakt, zal, hoe eenzijdig die africhting ook zij, bij de beoordeeling, zooals die tegenwoordig gebruikelijk is, meestal minder fouten maken, dan een zelfs zeer goed terreinpaard, dat kalm en

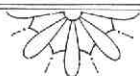
toch willig en graag, volkomen in de hand van den ruiter over de hindernissen gaat, deze naar hun waarde beoordeelt, niet meer doet dan noodig is en daardoor wel eens een z.g. fout maakt met een achterbeen, maar dat als terrein-, jacht- en officierspaard een veel hoogere gebruikswaarde heeft dan het concours-springpaard.

Maakt men van het paard een slaaf, die alleen aan den wil van den ruiter gehoorzaamt uit angst voor straf, dan zal er telkens strijd ontstaan tusschen ruiter en paard, want het paard zal keer op keer trachten zich aan die gehoorzaamheid te onttrekken en in verzet komen, als het daartoe slechts eenigszins kans ziet. Door verstandige en kalme dressuur en behandeling echter zal het paard vertrouwen in zijn ruiter krijgen en zal het door verdere oefening in het terrein een paard worden waarop de ruiter in alle omstandigheden kan rekenen; paard en ruiter zullen elkaar begrijpen en vertrouwen en daardoor veel kunnen doen, zonder onnoodige vermoeyenis.

In de klassen rijpaarden worden ook dikwijls paarden bekroond, die slap en krachteloos zijn, op harden grond of ongelijk terrein niet lang bruikbaar zouden wezen, maar die uitsluitend voor zulke wedstrijden worden gehouden.

Zooals we reeds zeiden moeten de besturen der shows, met het oog op de kas, rekening houden met den smaak van het publiek en zal het dus noodig blijven prijzen uit te schrijven voor een soort circusstukjes en voor overdreven drafactie, doch daarnaast kunnen meer en meer wedstrijden worden uitgeschreven voor paarden, die hebben bewezen goede gebruikspaarden te zijn door voorafgaande proeven, voor rijpaarden in het terrein of op den langen weg, voor tuigpaarden eveneens op den langen weg, waaraan dan voorwaarden van conditie, gehoorzaamheid, zekere snelheid enz. worden verbonden, terwijl de keuring vooral niet in te eenzijdige richting mag zijn.

Zulke wedstrijden mogen minder in den smaak van het publiek vallen, maar ze zullen bijdragen tot bevordering van de kennis en van de waarde van het gebruikspaar, terwijl minder overdreven eischen aan hooge knie-actie en tentoonstellingsconditie ten goede zullen komen van het ware doel waarvoor men fokmateriaal bezit.

OVER „LENIGHEID” VAN EEN PAARD ALS NOODZAKELIJK
VEREISCHE TOT BEHOORLIJKE AFRICHTING ER VAN.

(Aan H. B.)

M'n advies aan U luidde: maak uw paard „lenig” vóórdat ge overgaat tot zijn feitelijke africhting, d.i. tot pogingen het de conventioneele „gangen” in de conventioneele houdingen te doen uitvoeren.

Thans verlangt U te weten *wat* ik onder „lenig” versta, zoowel voor een *jong* als voor een *ouder* paard, en *waarom* m.i. aan alle paarden een voorbereidende arbeid tot het verkrijgen van de noodige lenigheid dient gegeven te worden.

Gaarne wil ik trachten aan Uw verzoek te voldoen.

Als ge op een paard zit en ge wilt dat het eene bepaalde beweging uitvoere, dan is het noodig:

1°. dat ge Uw wil verstaanbaar maakt aan het paard, dat ge zorgt dat Uw wil *de zijne* wordt (Hoe gij leert U verstaanbaar te maken, daarover een volgende keer.)

2°. is het noodig dat het paard zijnen (den door U bepaalden) wil *lichamelijk* moet *kunnen* uitvoeren.

3°. dat, voor zoover het paard zulks lichamelijk niet *kan*, gij het dat vermogen moet geven of ontwikkelen.

Dit laatste nu is de voorbereiding, is het lichamelijk geschikt, het voldoende lenig te maken, vóór ge aan de feitelijke africhting: „het doen uitvoeren der conventioneele gangen op conventioneele hulpen”, moogt beginnen.

Waarom?

Zonder in anatomische benamingen te vervallen mag ik U wel even herinneren dat: De wil van een paard wordt langs zenuwen overgebracht op de spieren. Zekere spiergroepen brengen daarop de wervelkolom (hals-rug-lenden) in een bepaalden stand — (de stand die de uit te voeren beweging toelaat). Is de wervelkolom in *dien* stand gebracht, dan worden de spiergroepen, *welke aan die kolom vastgehecht zijn* (die der bewegingsorganen), samengetrokken of uitgerekt, en dat samentrekken of rekken *dier* spieren, doen de ledematen waaraan zij verbonden zijn, bewegen, *op voorwaarde* dat de spieren een voldoende *vermogen* daartoe hebben.

M. a. w.:

De wil is de directeur van de fabriek.

De zenuwen vormen het telefoonnet waarlangs de directeur zijn bevelen uitdeelt.

De spieren, die de wervelkolom in een bepaalden stand plaatsen.

zijn de afdeelingsscheffs, die het werk hunner onderhebbende ploegen regelen.

De spiergroepen van de ledematen zijn de ploegbazen.

De afzonderlijke spieren dier groepen zijn de werklui, die het werk uitvoeren; hebben die werklui daartoe geen voldoende vermogen, dan blijft elk telefoneeren van den directeur zonder resultaat.

De spieren zijn dus de groote beweegfactoren; het zijn de werktuigen waarmee de wil de ledematen in beweging brengt; die werktuigen moeten daartoe echter de geschiktheid en het vermogen hebben; de geschiktheid hangt af van den bouw, en het vermogen *van oefening*.

Om den wil in daad te kunnen omzetten, is dus *vermogen* van de spier noodig; **zoo dat er niet is**, dan is er geen daad, *ook al is de wil nog zoo groot*.

De spieren van een „krachtmensch” hebben door oefening een machtig vermogen gekregen zich *samen te trekken*, die van een „slangenmensch” het vermogen buitengewoon te kunnen *rekken*, van den „gymnast”, d.i. van iemand die zoowel *kracht* als *lenigheid* noodig heeft, trekken de spieren zich even gemakkelijk samen als dat ze rekbaar zijn.

Iemand die er zich niet op toelegt *alle* spieren van zijn geheele lichaam gelijkmatig te doen arbeiden of te oefenen, blijft niet symmetrisch ontwikkeld en is of blijft „rechts” of „links”; iemand die meer met z'n rechterarm doet dan met z'n linker, heeft rechts spieren die meer rekbaar en meer samentrekbaar zijn dan links, en is *daarom* rechts *sterker* en *buigzamer* dan links, we zien hem steeds 't zelfde been over het andere kruisen, steeds naar eenzelfden kant zich omwenden als hij van achteren aangeropen wordt, zich bij een sprong steeds met denzelfden voet afzetten; en we zijn die rechtsche eenzijdige ontwikkeling zoo gewend, dat we haar spreekwoordelijk maakten en om „omhandigheid” uit te drukken zeggen, „die man is linksch”.

In de paardenwereld is het zware werkpaard = krachtmensch (maximum vermogen tot samentrekken van spieren); een slangenmensch evenarend paard (maximum vermogen tot rekking zonder evenredig vermogen tot samentrekken) zag ik in 1882 bij Blanus en Schuitemvoerder op de kermis; bij het renpaard ziet men (echter slechts in recht voorwaartsche richting) de maximum rekking en samentrekking der spieren tot het leveren van den galop, en alleen bij het werkelijk goed afgerichte paard vindt men, als bij den gymnast, het vermogen alle spieren zoowel samen te trekken als uit te rekken en zooveel als benoodigd voor het uitvoeren van alle gangen in alle richtingen, tijdens alle wendingen.

Wij weten dat een paard in vrijheid groot geworden of aan zich zelf overgelaten opgroeide, is evenals de mensch die er zich niet op toelegt al zijn spieren gelijkmatig te oefenen, d. w. z. zoo'n paard is „rechts" of „links" en blijft zulks onder onvoldoende of slechte africhting, of wordt het weer door slecht berijden.

In dien toestand van ongelijkmatige ontwikkeling der spieren in 't zich samentrekken en gerekt worden, is het een paard *lichamelijk* onmogelijk aan alle eischen, door den ruiter gesteld, te voldoen. Voor alles is noodig dat de verschillende deelen van de „machine" evenredig lenig en krachtig worden gemaakt; eerst dan is 't doenlijk een paard tot een werkelijk bestuurbaren, buigzamen, gehoorzamen en dienstbaren makker door te rijden.

Jonge paarden. 't Moge een paradox schijnen een jong paard niet voldoende „lenig" te noemen om de africhting te beginnen. Zoo'n jeugdige viervoeter is het reeds juist door zijn jeugd, zegt men.

Ei — als ge nauwkeurig een veulen in de weide naast zijn moedermerrie gadeslaat, zult ge opmerken hoe gaarne het steeds *dezelfde* bewegingen maakt, dat het veel meer zich b.v. rechtsom dan linksom wendt, — dat het gewoonlijk naar links opzij springt, — dat het gewoonlijk meer rechts dan links galoppeert, — dat het in galop naar links wendend achter „overkruis" gaat en zuiver rechts blijft bij een rechtsche galopwending, dat het bij voorkeur op zijn rechterzijde ligt enz.; het dier *lijkt* ons lenig toe, omdat het slechts *die* bewegingen uitvoert, die hem 't gemakkelijkst zijn.

Ga eens op een jong paard zitten, en ge zult eigenaardigheden bij het dier opmerken, gelijksoortig aan die welke gij bij het veulen hebt waargenomen: gemakkelijk wendbaar naar ééne zijde (gewoonlijk naar rechts), wegspringen of zich plotseling als een blok op de achterhand omzetten naar de andere zijde (gewoonlijk naar links), lenigheid van den hals bij het ombuigen er van naar rechts, nageven van de kaak naar rechts, stijf en vasthouden dier lichaamsdeelen naar links, gemakkelijke galop rechts, bijna onmogelijk links, in draf een opvallend verder grijpen van de linker diagonaal dan van de rechter, bij sommigen een verzet dat zich niet uit in voorwaartsche richting, doch op de plaats of ook wel achterwaarts, weer anderen die vooruit wegloopen.

Dit alles is het gevolg van het niet volkomen lenig zijn; die onvolkomen lenigheid bestaat *plaatselijk*, al is het zeker waar dat in de stijvere gedeelten die lenigheid bij hen snel te ontwikkelen is, omdat de weefsels nog niet tot dichte massa's vast samengegroeid zijn.

In den beginne is het jonge paard gewoonlijk „rechts" of „links", te veel op de voorhand of te veel op de achterhand, en als men

niet spoedig verandering brengt in de eigenaardige stijfheid en gebrek aan kracht van sommige deelen, dan blijft het paard zijn aangeboren gebrek behouden en wordt 't hoe langer dit bestaat, steeds moeilijker den schadelijken invloed van dat gebrek weg te nemen.

Hierin ligt de reden dat een ouder paard zoo moeilijk is in correctie-dressuur.

Onder de vele oorzaken van die ongelijkmatige lenigheid bij een jong paard, lijkt ons de eigenaardige ligging van het veulen in 't moederlijf de meest aannemelijke. Bij de typisch gekromde houding, waarin het ongebooren jong groot werd, zijn de spieren aan de eene zijde aanhoudend gerekt geworden, die aan de andere doorlopend samengetrokken gebleven, zoodat bij de geboorte het veulen niet „rechtuit” is van hoofd tot staart, doch flauw gebogen, links hol en rechts bol b.v., terwijl de wervelkolom en de lenden bovendien hol naar boven of naar beneden gebogen staan; (op dit laatste heeft, behalve de ligging van het dier in de moeder, ook „overerving” invloed.)

Het uitstrekken, het uitrekken van gewoonlijk samengetrokken spieren, is voor een paard niet gemakkelijk; en ook zien wij het de bewegingen, die een dergelijk uitrekken met zich brengen, niet anders uitvoeren dan door een invloed sterker dan zijn eigen wil; omgekeerd heeft het sterk samentrekken van gerekte spieren bij het paard slechts plaats onder dwang.

Welke nu de oorzaak ook zij van dit verschil in vermogen der spieren, 't is voor de bruikbaarheid tot alle doeleinden noodzakelijk dat dit verschil wordt vereffend.

Voor alles moet de wervelkolom „rechtuit” verlopen, d. w. z. het paard moet in zijn lengteas worden geplaatst, door die wervelkolom even buigzaam naar rechts als naar links, en even makkelijk bol als hol te doen staan.

Tot dit resultaat kan men slechts geraken door *geleidelijk* de samengetrokken spieren het vermogen bij te brengen zich te kunnen uitrekken, en de gerekte spieren zich samen te trekken.

Eerst als het alle bewegingen in alle richtingen even gemakkelijk uitvoert, en het onvoldoende vermogen der spieren zulks niet belet, eerst op *dit* oogenblik mag van werkelijke africhting sprake zijn.

Oudere paarden. Deze categorie omvat de dieren die, om de eene of andere reden, *verreden* werden, gewoonlijk als gevolg dat er maar raak afgericht wordt, dat de handelaar zoo spoedig mogelijk een schijn van africhting op zijn dieren moet leggen om ze bijtijds van de hand te kunnen doen, en dat de Spaansche ruiters en de zware stangen, de bijzet- en opzetteugels en dergelijke daartoe klakkeloos worden aangewend.

De meeste van zulke gemechaniseerde dieren zijn achter het bit, loopen er onder door, of „op hun kop”, of dwars door de hand; ze zijn eenzijdig buigzaam, ze hebben de lenden zoo vast en onbuigzaam als een bezemsteel, en hebben of krijgen vernielde, pijnlijke sprong- of kootgewrichten, de achterbeenen er niet „onder”, of een verkeerd (zoowel naar boven als naar beneden) gekromden hals.

En de feitelijke oorzaak tot deze gebreken? Wel we gelooven stellig dat bij qualificaties als „dat paard trekt als een kaapstander”, of „de mond is zoo zuur”, of het dier „loopt in twee stukken”, steeds de fout te vinden is in gebrek aan lenigheid en veerkracht in hals-, rug- en lendenspiereu.

De meeste verreden paarden, die verbeterd moeten worden, dienen dus tot datzelfde rechttuit plaatsen te worden gebracht, dat wij zooeven voor een jong paard als noodig uitlegden — dus eerst in hun lengteas gebracht en gelijkmatig lenig gemaakt vóór aan correctie-dressuur gedacht kan worden, — alleen, dit alles is veel moeilijker omdat die dieren ouder en als 't ware verstijfd zijn in bepaalde verkeerde houdingen; deze dieren eischen meer tijd, meer ervaring en kunde, meer fijnheid dan jongere, omdat hun rug, lenden en ledematen en al hunne organen den nadeeligen invloed ondervonden van slecht begin, en de gevolgen dáárvan, d. w. z. verkeerde karakter- en lichaamseigenschappen, zijn vaak zelfs nimmer meer geheel weg te ruimen.

* *

Een paard lenig maken is dus zijne spieren het vermogen te geven zich beurtelings zooveel mogelijk samen te trekken en uit te rekken, zoodanig dat die spieren, welke zich moeten rekken, geen weerstand ondervinden door het onvermogen zich samen te trekken van symmetrisch liggende andere spieren, en omgekeerd; en een paard is eerst dan lenig te noemen en tot feitelijke afriehing geschikt, zonder gevaar van bedorven of vernield te worden, wanneer het al zijn deelen met volkomen gemak bewegen kan in alle richtingen, en wanneer stilstaande zoowel als in gang, voor- en achteruit, zijn lichaam te plaatsen is in de as van de beweging, kortom wanneer hals, rug en lenden volkomen in overeenstemming tot elkaar en tot de beweging werkzaam kunnen zijn.

En als ge dit niet doet, waarde H. B., en afriehing begint vóór het paard daartoe lichamelijk geschikt te hebben gemaakt, stuit ge op onmogelijkheden, die ge hoogstwaarschijnlijk voor verzet aanziet, en waarvoor ge het paard dan bestraft; op dat oogenblik raakt ge echter, hoe „rechts” Uwe bedoeling ook zij, heelemaal „schuins links”.

T. T.

OVER HET KOOPEN OP VERKOOPINGEN.

„ Op dergelijke verkooping en kan men „goedkoop een paard koopen, gelooft U niet?“

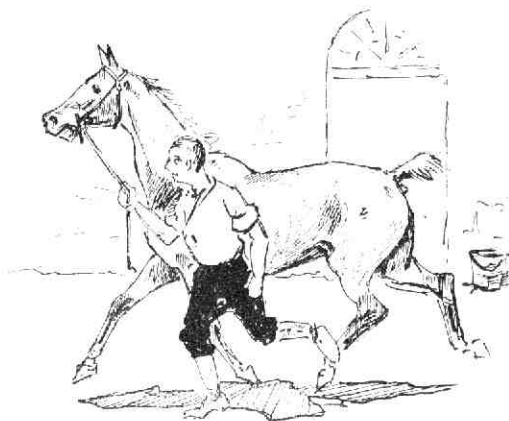

Fig. 8.

Dit is geen gemakkelijk te beantwoorden vraag, geachte heer! — Zeker, het kan zijn dat gij slaagt, doch m.i. is 't gevaarlijk werk, zelfs voor iemand die weet, en uit de praktijk leerde, dat er onderscheid tusschen knollen en citroenen bestaat; als gij U niet zeker voelt (en ook *dan* zult ge U nog vergissen), blijft er dan weg, als ge niet anders bezit om mede te oordeelen dan een hoop schoone theorieën uit 't boekje, en een stuk of wat afmetingssystemen, — ik bedoel, als ge niet een paard „in Uw oog“ hebt en het eigenaardige paardmensch-gevoel dat U op het gezicht van 't dier reeds zegt: „Dat paard is mooi, 't is goed in elkaar gezet, het *moet* goed zijn, of wel — er hapert wat aan, er is kans dat 't geen goed dier is“ — blijf dan thuis, want anders raakt ge met een been in de modder. — Schrijf dan liever Uw handelaar, of deel hem mondeling mede, wat ge zoekt, schenk hem Uw vertrouwen *geheel*, dan is het paard, dat hij U thuis zendt, altijd minder leelijk en stellig beter dan dat, wat ge zelf uitgekozen zoudt hebben. — Hiervoor betaalt ge dan wellicht wat meer dan voor eigen „vindsel“, doch dat meerdere komt den handelaar voor diens meerdere kennis rechtmatig toe.

Intusschen, *wilt* ge naar een verkooping?

Moge dan het ondervolgende recept U helpen het paard van f 2500 voor 100 daalder te bemachtigen!

Door wat methodisch te werk te gaan, spaart ge tijd en houdt

ge den kop koel en klaar. Lees den catalogus attent na van a—z, schrap daarop door alle nummers die U niet passen, — gebruik hiervoor een of ander „herioglief”, bedenk dat er menschen zijn die U, onwillekeurig natuurlijk, wel eens over den schouder kijken. Ga dan na, de „mogelijk passende” nummers, en geef een merkteekentje bij die welke geheel of gedeeltelijk onder garantie verkocht worden. Voor deze kunt ge den door U vastgestelden prijs besteden, omdat, als zij niet aan de garantie mochten voldoen, gij ze binnen bepaalden tijd kunt teruggeven en den koop aldus ongedaan maken. Die tijd is op dergelijke catalogi gewoonlijk vermeld. De „ongegarandeerde” koopt ge op eigen risico; — hiermede dient de prijs verband te houden.

Het is volstrekt geen noodzakelijk gevolg van *niet* gegarandeerd zijn, dat een paard een of ander onzichtbaar gebrek heeft, integendeel, het komt meermalen voor dat werkelijk goede dieren, onder den hamer aangeboden, geen enkele omschrijving hebben en — omgekeerd — dat vele breede omschrijvingen danig opggeschroefd zijn.

Als ge nu Uwen catalogus *voor U zelf* handig „getoiletteerd” hebt, zie dan dat ge een „menneke” te pakken krijgt. Dit laatste is makkelijker gezegd en aanbevolen dan gedaan en zonder „flair” slaagt ge hierin niet. — Doch aangenomen ge een goeden neus en wat menschenkennis bezit en 't „baasje” vindt, loop dan met hem den *geheelen* stal door en zeg hem wat ge nodig hebt. Waarschijnlijk kan hij U zeggen of er onder de paarden zijn met gelimiteerden prijs, of aanwijzen degene welke opgejaagd zullen worden.

Dan kunt ge die, als zeker boven Uw prijs gaande, eveneens een streepje-aan geven op Uw catalogus. 't Is onnoodig naar paarden te kijken die boven „Uw cijfer” staan; doet ge dit wel, dan verwijdert dit U van de bruikbare paarden, die juist dat waren wat ge zocht.

Zoo is Uw lijstje ingekrompen tot een aantal „mogelijke”. Voeg hierbij die, welke Uw mannetje aanwees en bekijk thans ieder van die paarden. Is er wat bij dat U in model lijkt, bekijk dan zijn voeten en zijn stand, voor ge het uit zijn vak of box laat halen. Zijn die voeten „raar” of zeer eigenwijs beslagen, bedenk dan dat een paard *op zijn voeten loopt!* Zijn de voeten goed, kijk dan naar den stand, met het oog op strijken; strijklappen verhelpen veel, doch een paard, dat zijn beenen als een bikkelspel door elkaar ploetert, mag niet veel geld kosten. Kijk den mond na, zie of de leeftijd past; — denk er om dat die tandoppervlakken wel eens een „valsche Evangelie” verkondigen. Laat hierna het paard uithalen, liefst naar buiten, beoordeel vlug zijn bouw, lengte en ligging van schouder, rug en lenden, kruis, staartinplanting, borstdiepte, vorm en toestand van beenen, halsinplanting en hoofdaanzetting. 't Geslacht hebt ge vanzelf reeds lang opgemerkt. Loop om het paard

heen en geef U rekenschap van zijn ensemble; lijkt alles goed, dan opstappen en draven. Maak Uw heriogrief op het lijstje, waaraan ge straks kunt zien of het paard, volgens U, den door U vastgestelden prijs al dan niet waard is, en *wat* ge er voor besteden zult. Lijkt het U onbruikbaar, sla het nummer dan door. Zoo hebt ge in korten tijd slechts enkelen over, laat die zoo noodig er nog eens uitbrengen, en bovendien nog een paar anderen; de laatste als „figuranten” tegenover de aanwezigen.

Thans komt de moeilijkheid, die ontstaat door de volgorde waarin de dieren zullen worden verkocht en die volgorde kunt ge niet veranderen; ik bedoel, het best door U geoordeelde kan het eerst onder den hamer komen, in welk geval ge tot Uw limiet kunt bieden, doch indien dat allerbeste paard onder aan de lijst staat, en de andere geschikte gaan vóór, — ja dan moet ge „oordeekundig wagen” — een scherper definitie hiervan kan ik niet geven, dan dat ge voorzichtig Uw kruit verschiet. Zijt ge er intusschen niet in geslaagd te koopen, en de laatste der „mogelijken” wordt voorgebracht, bedenk dan dat, als ge dat laatste paard niet koopt, Uw godane uitgaven verloren kapitaal worden, en het dus raadzaam kan zijn Uw uit te leggen prijs zoo noodig een beetje te verhoogen.

Lukt de koop niet, misschien dat Uw mannetje dan uit kan vinden welke paarden den vastgestelden limiet niet haalden, m.a.w. opgehouden werden en thans wellicht uit de hand te koop zijn. In dat geval zult ge meer dienen te betalen, maar voor dit meerdere hebt ge recht op een grondig onderzoek.

Hebt ge een paard gekocht, probeer het aan en zie of het aan zijne garantie voldoet — en handel vlug, als ge het dier niet behoeft te accepteren. Voldoet het paard aan de gestelde eischen — nu dan hebt ge een paard gekocht tegen marktprijs en wilt ge er spoedig daarna weder van af, dan hebt ge kans dit zonder te groote scheur in Uw portemonnaie klaar te spelen. — Vermijd echter het dier ten verkoop terug te zenden naar de plaats waar gij het kocht; paarden die aanhoudend van eigenaar veranderen zijn gauw bekend en worden gewantrouwd. De marktprijs van een paard verandert met het jaargetijde, d. w. z. als ge 's zomers een tuigpaard noodig hebt, koop dan een jachtpaard dat goed in 't tuig gaat, en verkoop het tegen den winter, als 't moet. — Misschien dekt de marktcoers dan geheel of gedeeltelijk de zomer-haverrekening!

Ik zeg „misschien” en verzoek instantelijk bij voorbaat van de verantwoording ontslagen te worden, als ge niettegenstaande dit recept „heelemaal schuin links” van eene verkooping mocht huiswaarts keeren.

„Of dat mezelf dan wel overkomen is?”

Pardon! — juist m'n lamp uit!

T. T.

WENKEN UIT DE PRACTIJK IN ZAKE PAARDEN, DIE
 „TREKKEN” EN PAARDEN, WAARAAN
 „GETROKKEN WORDT”.

(Zie ook „Aanleuning”. Deel I Verz. Opstellen.)

Een paard is slechts dan aan den teugel, wanneer het den ruiter doorlopend 't gevoel geeft, dat de geheele wervelkolom (hals — rug — lenden) zich buigen of strekken zullen, zooveel en zoodra de ruiter zulks verlangt en het paard zich niet door stijfmaken tegen den invloed van hand en beenen verzet, d. i. zoolang de wervelkolom (hals — rug — lenden) de werking van de achterhand (motor) doorlaat tot in 's ruiters hand (regelaar) en omgekeerd.

In alle andere gevallen is er **geen** aanleuning.

Een paard „trekt”, zoodra de „aanleuning” ophoudt gemakkelijk veerend te zijn, de ruiterhand zeer moeilijk vermag *weerstand* te bieden aan het zich geheel willen strekken van hals — rug — lenden, en tengevolge daarvan de macht over het regelen van de lengte der gangen verliest.

Alleen in *dit geval* is de beschuldiging: *het paard „trekt”*, juist; in alle andere gevallen, waar de teugels zeer sterk gespannen zijn, zijn 't de *ruiterhanden* die geweld doen, d. w. z. het paard „wordt” getrokken.

Wie verschillende paarden met attentie gereden heeft, en wien de begrippen „aanleuning” en „trekken” ook voor 't gevoel duidelijk zijn, zal waargenomen hebben dat, in verband met 't geen de ruiterhand voelt, de paarden in 5 groote categorieën kunnen worden ingedeeld:

Cat. I. *Paarden die noch aan 't bit zijn, noch er zich tegen- of doorwerpen*, goedig en rustig gaan, dieren met bedaard bloed en temperament, en waarop, als de energie te wenschen overlaat, men zich voelt als op een vooruitgeschoven zak zand.

Cat. II. *Paarden, welke een natuurlijke regelmatige aanleuning hebben en werkelijk „aan den teugel” gaan*. Dit zijn in 't algemeen goed evenredig gebouwde dieren, die loopijver hebben, in evenwicht gaan, voorzien zijn van goede spronggewrichten en lenden, welke laatste zich gemakkelijk „bol” en „hol” buigen; paarden, die bovendien een goede hoofd- en halsaanzetting bezitten, en een rationeele africhting doorliepen. Deze categorie bevat slechts weinige exemplaren.

Cat. III. *Paarden, welke werkelijk „trekken”*. Deze trefte men veel aan onder paarden, die op de baan geloopt hebben, veel looplust toonen en die in den beginne, zoolang als hals — rug — lenden nog niet een tijdlang in gebogen houding kunnen blijven, pogen de wervelkolom telkens geheel te strekken tegen de ruiterhand;

paarden dus, die de juiste hoeveelheid van dat strekken nog niet kunnen laten regelen door bedoelde hand. Het zijn gewoonlijk dieren, die nog niet „gereden”, beter gezegd niet „verreden” zijn. Ook deze categorie is niet heel groot. Gelukkig als ge er daaruit een machtig kunt worden, althans, als men niet van U vergt om in 3½ maand er een paard van te maken geschikt om te verschijnen, zoowel op concoursen voor schoonst en bestgaande rijpaarden, als in die voor jachtpaarden en springpaarden. Ik ken er die dit in ernst wilden; — te hunner verontschuldiging zij aangevoerd dat dergelijke eischers *inderdaad* geen notie van een paard, noch van kunnen met een paard bleken te hebben.

Cat. IV. *Paarden die achter den teugel gaan*, achter 't bit blijven en geen aanleuning nemen, zoolang 't tempo heel bedaard is, doch geweldig trekken (lees: waaraan geweldig getrokken wordt), zoodra de gang verscherpt.

Deze paarden trekken hals — rug — lenden stijf samen, voortdurend „bol”, als 't ware in elkaar geschoven; zij laten zich niet „los”, maken zodoende den invloed van de ruiterhand op de achterhand (motor) onmogelijk.

In snelleren gang zijn het alleen hoofd en hals, die nageven door zich op te richten en naar achteren te verplaatsen, terwijl de romp van het paard door de motor wordt voortgestuwd.

Deze paarden „trekken” niet; deze paarden zijn in langzamen gang „achter den teugel”, in snellen gang gaan ze „onder den teugel” door; de ruiter voelt de geheele massa met de verkregen snelheid als 't ware *ouder* zijn handen doorloopen.

Deze categorie bevat zeer veel paarden; de meesten zijn „verreden” dito's.

Cat. V. *Paarden, die zoogenaamd geen „mond” of een „bange mond” hebben* (paarden onderling spreken over *menschen*, die „geen hand” of een „brutale hand” hebben). Het zijn die, welke bij 't minste, dat de hand zich doet gevoelen, den hals onderstboven werpen, met het hoofd slaan, boren of duiken, zich in alle richtingen buigen en wringen, d. i. „taaie jujubes” geworden (gemaakt) zijn; gewoonlijk bloedpaarden, met heet temperament, die op jeugdigen leeftijd gevoelige lenden en teere spronggewrichten hebben, en die na „gebroken” te zijn, met vernielde lenden en geruïneerde spronggewrichten op den duur bij de Urbaine onder de wapens komen.

Deze categorie is eveneens talrijk, doch niet zóó als cat. IV, omdat het grootste gedeelte ervan bloedpaarden is, zegge geen allemans-puddingen, en die derhalve veel sneller „ongeschikt”, of zoogenaamd „gevaarlijk” verklaard en onder dit motief gereformeerd worden.

Hoe komt 't dat Categorieën IV en V zoo vele paarden tellen?

Twee hoofdoorzaken. De eerste: er bestaan zeer weinig volkomen evenredig gebouwde en lichamelijk ontwikkelde paarden. De tweede: vele menschen willen „rijden”, hoewel zij weigeren ernstig te *leeren* rijden en zich op de hoogte te stellen van de wijze waarop een paard zich beweegt en waarom het zulks zoo doet. Zij vergeten daarbij, dat juist door dat weigeren zij nimmer in staat zullen zijn te zien of te onderzoeken, waar de schoen bij hun paard wringt, en dat zij nimmer „fähig” zullen worden, om door toepassing van kennis en kunde, de gevolgen van een minder gunstigen bouw te verbeteren, dan wel door doelmatige oefeningen die gevolgen te neutraliseeren.

En omdat zij zich geen rekenschap *kunnen* geven van hetgeen er gebeurt, is voor deze personen een paard licht in de hand en gaat (volgens hen) dus „aan den teugel” (!), zoolang maar in de teugelhand geen druk en geen massa-gewicht gevoeld wordt; zoodra de hand echter min of meer hevig moet trekken, dan heet het: het paard „trekt”.

En dan wordt om aan dat trekken „van het paard” paal en perk te stellen, onveranderlijk hulp gezocht bij, volgens hen **het** middel: de zware stang, alias westinghouse rem; daarmede is tevens het paard met één been in de beruchte „soep” geplaatst.

Hooren zij de vraag: „Wat te doen, mijn paard *trekt*”, beantwoorden met het advies: „beenen”, „mijn paard is zwaar in de hand” — „beenen”; „mijn paard kan hand noch beenen hebben” — „beenen”, dan gelooven zij hem, die dit advies geeft, van lotje-getikt, en spreken ze dit geloof uit, dan luidt het: „beenen als m'n paard „achter den teugel is, da's duidelijk; maar beenen gebruiken als „mijn paard zwaar in de hand ligt, als het trekt, als het hand „noch beenen hebben kan, dat is eikokerij, dat is de kwaal ver- „ergeren, dat is een *dwingen* tot nog zwaarder hangen en trekken; „tot nog angstiger voor hand- en beenhulp worden.”

Toch is het middels „beenen”, en niet middels het trekken aan de belachelijke stangen, dat hunne paarden „aan den teugel” zullen komen, doch Gij erkent dat om te *kunnen* zwemmen, muziek-maken, dansen, schilderen of rekenen, er met ernst *gewerkt* en *geleerd* moet worden, maar „rijden” wilt ge zonder studie, zonder moeilijke langdurige oefening, zonder U op de hoogte te stellen van „het paard” en „het rijden”, verder en degelijker dan met *op* 'n paard te gaan zitten, en 't middels een kaapstander te kunnen „houden”, te bereiken is!

Mogelijk dat 't U lukt op paarden als bedoeld in categorie I, met alle anderen lukt dat niet!

Alle denkbare gevallen behandelen, gesteld dat dit mogelijk ware, zou boekdeelen vullen; in verband met de bovenbedoelde hoofdcategorieën, vinden we bij niet aan den teugel gaande paarden voornamelijk de volgende gevallen:

I. *De wervelkolom blijft bol gehouden*, het paard „pokkelt” en de lenden ontwelen zich niet, hals en rug strekken zich niet, de hals hoog, neus achteruit, het zwaartepunt wordt naar achter verplaatst en niet losgelaten, het paard blijft *achter den teugel*. Deze soort paarden behoeven lange-arbeid, langzamen draf, springoefeningen *in de breedte*; een lange staptraining, om lange en losgelaten stappen te verkrijgen; langzamen langan galop, een meegaande hand, veel „beenen” en dagelijkschen arbeid.

II. *De lenden blijven hol of zijn slecht aangezet*, de wervelkolom neemt moeilijk den „bollen” vorm aan, hals, rug en lenden blijven voortdurend gestrekt, het zwaartepunt blijft vóóruit; deze paarden zijn tegen de hand, tegen den teugel.

De lenden moeten zich *leren welen* en de geheele wervelkolom dient buigzaam gemaakt. Longe-sprongen *in de hoogte* uit zoo langzamen gang als mogelijk is, hellingen- op en vooral hellingen-af, halsbuigingen, veel „beenen” om aan te drijven en de achterhand onder te trekken, gelijktijdig met een rustig *weerstand* biedende (geen „trekkende”) hand; bij vóóruit rijden in zeer geringe mate en zeer voorzichtig hals oprichten; achterwaarts gaan (doch *hierbij* volstrekt *geen* hals oprichten).

III. *De spronggewrichten zijn niet sterk*, niet in staat om zich ver en *dragend* onder te plaatsen, zwaartepunt blijft vóóruit. Op deze paarden trekt de ruiter tegen de geheele vooruitrollende massa, zoodra de gang wat snel wordt; langzame lange-arbeid, inspannen voor een lichte slee, niet springen, hals volstrekt niet oprichten; wordt het strekken der spronggewrichten krachtiger, dan lichte en niet te lange hellingen op en af; geen fijnere aanleuning trachten te doen aannemen dan het draagvermogen der achterbeenen toestaat, welk „te veel” eischen zich verraadt in „op den kop” loopen.

IV. *Lenden en spronggewrichten zijn goed*, maar 't paard rondt zich den hals, neus omlaag en achter de verticaal, gevolg van trekken met een zwaren stang en rijden zonder „beenen”; de hals vormt niet meer een geheel met rug en lenden, en is niet meer te bezigen als middel om invloed uit te oefenen op de achterhand, de lenden „bollen” zich niet, zwaartepunt blijft vóóruit. Wordt de gang te snel dan gaat dit paard er „van door”.

Longearbeid — *breedte-* en *hoogtesprongen*, lange stappen aan vrijen teugel, lange galop, veel „beenen”, hellingen af, achterwaarts gaan en achterwaarts hellingen op. Rijden met een zeer licht bit,

in den beginne desnoods de teugels aan den neusriem en niet aan het bit gespen. De ruitershand zeer „vriendelijk”.

V. *Lenden en spronggerichten zijn niet krachtig en het paard is bang voor de hand*; gewoonlijk 't gevolg van een brutale onzekere hand aan een te zwaren stang, waardoor het paard stootend tegen- of gestooten door een harde hand, die stooten pijnlijk tot in lenden en spronggerichten voelde; het durft hals — rug — lenden niet te strekken; de achterhand durft niet te stuwen; *daardoor* blijft de wervelkolom slap en ontstaat het jujubesgevoel; de hals houdt zich slap en het hoofd daarop zeer bewegelijk om de onzekere hand niet te voelen, althans om hare werking niet door te laten tot op lenden en spronggerichten.

Deze paarden moeten voorloopig vooral *mechanisch*, dus aan de longe (nimmer een kaptoom gebruiken) zich leeren strekken, dan onder zeer licht gewicht op een zeer licht bit (leeren trens of nog beter teugels aan den neusriem) langzaam draven; de hand zeer rustig, later galop (vooral geen korte), geen wendingen, steeds op de rechte lijn vóóruit rijden tusschen rustige „beenen”; voorloopig geen pogingen doen tot verzamelen, en geen hellingen. Eerst veel later als het paard zijn eigen houding gevonden heeft, rustig geworden is, hals — rug — lenden zich voelbaar *in elkaars verlengde* strekken, het in die houding bevestigen.

* *

Resumeerende, *voor welk geval dan ook*:

Vóór alles het paard trachten te brengen in een toestand en houding, welke veroorloven dat aan de, door de natuur vastgestelde, voorwaarden voor beweging voldaan is, te weten: de mogelijkheid voor het zwaartepunt om zich van voor naar achter en van achter naar voor vrij te bewegen, als gevolg van afwisselend zich samentrekken en uitstrekken van hals — rug — lenden, of zoo men liever wil, door zich opvolgend welven en ontwelven der lenden.

Deze beide bewegingen moeten zich opvolgen met de regelmatigheid van den slinger van een klok; aan den ruiter is het, de meerdere of mindere afwijkingen in de eene of andere richting te verbeteren.

Nogmaals, dit verbeteren eischt ernstige toelagging op het rijden, *nooit* een zware stang, en *altijd* toepassing van de 3 hulpen van den ruiter, zegge in de *eerste plaats*: beenen, *daarna*: houding van (gewichtinwerking door) het ruiterslichaam, en in de derde plaats: de hand.

T. T.

OVER POETSMATERIAAL EN OVER POETSEN.

„*Hony soit qui mal y pense.*” (Gevelspreuk van de Dresseerschool).

„Sarah houdt je fast, se peginne weer”! — U weet wel, dit zei de kleine Sander tegen z'n zusje, telkens als . . . (de hoofdredacteur heeft bezwaar tegen details in deze).

Na al 't geen over poetsen reeds gezegd werd, is intusschen de herhaling van Sanders waarschuwingskreet, door den lezer van dit artikel niet onmogelijk en toch . . . het routine-hout is soms zóó hard en stug, dat alleen door aanhoudend erop te tikken, de spijker kans heeft te pakken.

Ten opzichte van *alles* wat den stal betreft behoort den man, die er in werkt, het groote belang van regelmaat en stiptheid te worden bijgebracht. Zoolang deze het absoluut noodzakelijke dáárvan niet begrijpt en niet met pijnlijke nauwkeurigheid deze ordebeginselen toepast, wordt zijn arbeid in stede van gemakkelijk en aangenaam, rusteloos en vervelend en per slot komt hij er toe zijn werkkring te beschouwen, *niet* als „vak” dat aanleg, kunde en geschiktheid vereischt en dan nog „geleerd” wil worden, doch als mindersoortige aan-den-kost-komerij! In Nederland is de betrekking „stalknecht” in discredit, en nu moge 't stellig waar zijn, dat daarbuiten 't ook niet de „erême” is, die zich als paardenverplegers aanbiedt, toch valt U bij 't maken van eene vergelijkende studie op, dat in Frankrijk, België, Duitschland en Engeland, die knechts iets prettig kwieks, kants en handigs hebben, meer dan bij ons, en er niet zoo „minwaardig” worden geteld. Een en ander komt omdat de Nederlander in z'n hart geen paardeman is; bij den knecht is geen liefhebberij voor z'n paarden als zoodanig, en bij „meneer” geen liefhebberij (en de kunde?) om z'n knecht te controleeren, zoo noodig te onderwijzen, en hem op prijs te stellen.

Toch heeft meneer zoo'n goed middel in de hand om z'n man op den goeden weg te brengen en te houden, en 't is zoo eenvoudig: maak Uw man ijdel op de paarden die hij verpleegt, op z'n stal; gun hem de eer van verantwoordelijkheid; een op 't juiste oogenblik genit: „keurig”, of een „in orde”, een tevreden hoofdknik bij 't bekijken van een gepiclemeurd bit, is prikkelende appreciatie; strijk met Uw gehandschoende vinger eens achter de elleboog van een paard, of in den keelgang, en bekijk Uw „dogskin” — geloof me, Uw man weet wat dat beteekent; en ook, dat gij weet, of hij Uw paard in details verzorgt of niet, en gij zults opmerkt.

Als men wat „achter de coulissen” heeft leeren kijken, is het binnenkomen in een stal voldoende tot Uw oordeel of „meneer” en ook „Gijs” dilettant is, of de laatste er „de kantjes afloopt” en de eerste „den weg weet”. Zelfs de meest luxueuse stalinrichting vermag „des Pudels Kern” niet te verbloemen. Als ge in een stal vraagt een hoef uit te krabben en de vraag „Gijs de hoefkrabber”! wordt beantwoord met „die heeft Jan!” en Jan van uit de zadelkamer roept „ik heb ’m Dirk geleend, eergisteren!” dan dan geloof maar, is ook de manenkam in de maling, de maanborstel ligt ergens in een lekken emmer, de halsters zijn grijsvet onder het kopstuk, de paljas lijkt mestmakerij, en ’t geheel is niet kant en in flagranten strijd met den gulden stalregel:

„Een vaste plaats voor elk ding”.

„En elk ding op z’n vaste plaats!”

Dat laatste *kan* gemakkelijk! moge ’t steeds zoo *zijn*!

Poetsmateriaal.

Slechts enkele stalinrichtingen in Nederland bezitten een poetsmachine die electrisch of met handkracht gedreven wordt. Ze sparen enorm veel tijd en handarbeid uit, en werken perfect en zeer vlug.

Fig. 9.

Ik geloof stellig dat *als* het Legerbestuur doch laat ons voorzichtig zijn, anders wordt met het oog op „bezuiniging”, boven het „blijvend gedeelte” mogelijk nog meer afgeschaft, en met poetsmachines en contrôle-staten is voor „het oog van de armee” geen Röntgenkijker te fabricceeren; en *die* zal het noodig hebben sinds de paarden in de toekomst door 6-maands ruiters worden afgericht, op *die* afgerichte? paarden recruten zullen leeren rijden, zich ermee zullen centauriseeren,

om op hun beurt met hun kennis, weer paarden af te richten, en zoo voort te gaan, tot dat ze per slot niet meer kunnen *gaan* kijken waar de vijand zich bevindt, doch zich zullen moeten beperken tot *staan* kijken!

A nos . . . pansages! Aan de Dresseerschool is een prachtpoetsmachine met 2 borstels te bekijken, en 't grondig zien poetsen van een paard in 12 à 15 minuten is de belangstelling overwaard!

Bij deze poetsmachines wordt de wenteling van een drijfjas door een riem-zonder-eind overgebracht op een kamrad; dit kamrad brengt een tweede in draaiing; om de as van dit 2e kamrad is een buigzame buis aangebracht, *aan* de as van het

kamrad een ketting die door de buis heenvoert en daarin vrij draaien kan, het eind van de ketting grijpt met een haak in het achtereind van een cilindervormigen borstel; wordt de drijfjas door electriciteit of handkracht in beweging gebracht, dan draait de borstel zeer snel, en wordt door den knecht over het paard bewogen. Het resultaat is schitterend!

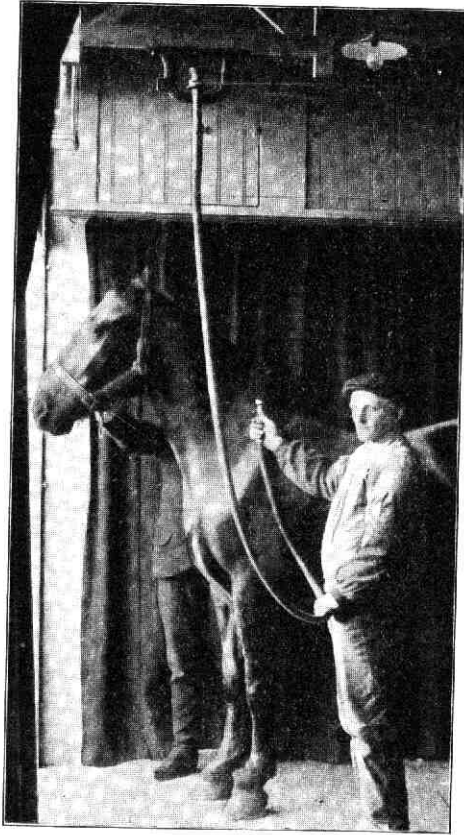

Fig. 10. (Electrische poetsmachine stal van Houten, Groningen).

Waar geen machine aanwezig, behoort iedere stalknecht voorzien van een roskam, een rosborstel, een harde manenborstel, een manenkam, een spons, een wollen poetslap, een poetsvlecht van hooi, een hoefkrabber en een werk-emmer.

Het handpoetsmateriaal behoort bij elkaar in een linnen zak aan

een en dezelfde pin te hangen — de emmers en vorken steeds op hun bepaalde plaats te staan, zóó dat ieder die in den stal bekend is, alles direct en ook in het donker, zonder zoeken, vinden kan.

* *

De roskam: in honderde soorten te krijgen, echter de eenvoudig

degelijke blijkt ook hierbij de beste en goedkoopste in gebruik. Welke ook soort en prijs zij, de tanden ervan dienen klein, talrijk en *stomp* te zijn. Ons lijkt de platte roskam *zonder steel* 't gemakkelijkst om mede te werken; die is voorzien van een leeren band, waaronder de hand gestoken en plat gelegd kan worden; *zóó* liggen die roskammen als vanzelf vlak op 't paard, die *mèt* steel geven vaak aanleiding tot schaven met de hoeken; bovendien rammelen, in gebruik genomen, die steelen (tevens voor hoefkrabber dienstdoende) spoedig in hunne oogen, verbuigen en raken zoek; dan is de man genoodzaakt de kam in de volle hand te nemen, *kàn* *zóó* niet poetsen — ergo poetst *niet*, óf . . . laat voor meneer een nieuwe opschrijven bij den zadelmaker, verhoogt daarmee onnoodig zijn rekeningprovisie en is over korten tijd . . . *wéér* zoover!

Met of zonder steel, Gij's bedenke dat dit instrument slechts dient om er den rosborstel tegen te reinigen, en bekorste plekken van een grove huid of vuil in een dikke vacht mede los te maken — *nimmer* om er een fijn vel mede te bekrabben.

De rosborstel dient van *borstels* en niet van *haar* gefabriceerd. Die borstels hebben een lengte van 2 tot 2½ cM, zijn stevig en toch soepel. *Borstels* noemt men die haren welke het zwijn op *den kop* en over *den rug* groeien, *haar* zijn de zijdeachtige haren waarmede de buik van een varken bezet is.

De rug van den rosborstel is van hout of leder (leeren ruggen buigen en zijn duur), van metaal, ja er bestaan er van hard en zacht caoutchouc, waarbij de haren van dun ijzerdraad vervaardigd zijn — heel mooi! heel duur! en . . . heel onpractisch! De gewone alom bekende rosborstel is de beste, mits van *borstels*: men eische daarbij van z'n leverancier dat de borstels aan het rugplankje bevestigd werden niet met koperdraad, doch met *touw* of garen. Metaaldraad knijpt op den duur de haren in hun inplantingsplaats in tweeën, en de borstel valt uit, wordt kaal en dus onbruikbaar. *Borstels* kosten geld; *haren* zijn 't weinige, dat ze kosten, niet waard.

De harde borstel (manen). Hiervan zijn de haren van worteluiteinden gemaakt; die borstel is stevig, duurzaam en ietwat hard. Ze dient om er gevoelige paarden mede te „rossen,” doch moet in dit geval met voorzichtigheid worden opgelegd; in hoofdzaak is ze bestemd om staart en manen mede te reinigen. De halfsleetsche dient als water-hoefborstel. Bij overkittelige dieren met fijne huid is voor de reiniging daarvan de *paardeharen poetshandschoen* aan te bevelen.

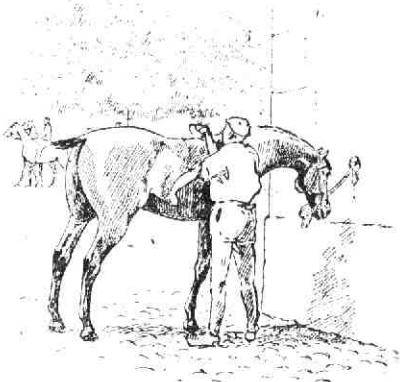
De manenkam zij van hoorn, de tanden niet te lang en niet scherp gepunt. Kies die uit, welke in de tanden geen kloven vertoonen; deze splijten en breken bij gebruik. Bedenk dat vele paarden aan het bovenste gedeelte van den manenkam zeer gevoelig zijn!

De spons zij zooveel mogelijk ongesnoeid; ik bedoel 't gedeelte van 't oppervlak, waarmee ze aan de onderzeesche rots groeide, zij klein; de spons hebbe niet te groote „oogen” en op gevoel zij ze niet „wreed,” niet „stug,” wat een gevolg is van in sterk zuur te zijn uitgebeten.

Van de „erg voordeelige” spons, die de leverancier U als dusdanig aanbiedt, laat ge *anderen* profiteeren; 't is gewoonlijk een gesneden stuk van een spons, dat dan zeer spoedig aan flarden hangt. Kort, kies een goed gevulde, liever kleine ronde, dan een groote platte spons, anders kan goedkoop, duurkoop blijken.

De wollen poetslap. Iedere stalknecht heeft, als fanatiek verzamelaar van oude spullen, halfsleet schoenen, broeken, vesten en stukken leer, ook stukken oude deken in z'n goochelkist. Fox of poes bewaakt die schatten gewoonlijk. Van die stukken oude deken ziet ge middels een sigaar, lappen van 50×50 cM verschijnen, die „de pracht” zijn voor het poetsdoel.

De hooivlecht vervangt Dr. Mezger's beruchte masseerduimen onverbeterlijk, voor zoover de behandeling van het paardelichaam betreft. Men maakt dit wonderwerktuigje, door van zacht hooi een vlecht te vervaardigen, 3 vingerbreed, 1 cM dik, 0,60 M lang. Rol die vlecht op, zooals een bandage opgerold wordt, steek een paknaald met touwgaren een paar keer dwars door de opgerolde vlecht, dan krijgt men een stevig hooiblokje. Hieraan een linnen handvat als aan den rosborstel, en ge hebt wat in de koloniën bijna iedere paardenjongen er op na houdt, de „tapee”, waarmee hij door er het paardelichaam mede te bestrijken en te beklappen, de huid een kunstbewerking doct ondergaan, die op den duur een zichtbaar weldadigen invloed op het dier uitoefent.

De hoeskrabber: een haaks omgebogen *stompe* ijzeren bout, vinger lang en $\frac{1}{2}$ pink dik, waaraan een houten handvatje

(„oogen” draaien) is zeer voldoende — tenzij Gijs geurmaker is en zich de luxe veroorloven kan er een nickelen zak-dito op na te houden.

De emmer zij van *hout!* daarbij diep, ruim en breed, voorzien van ijzeren hoepels en een dito beugel.

Koop in St. Georges naam uit misplaatste zuinigheid geen emmers van gegalvaniseerd plaatijzer voor stalgebruik; die klin-kende, levenmakende en onsterke dingen zijn gevaarlijk en spoedig lek; Gijs wordt er in 't laatste geval tijdens *'t drenken der paarden* een parodie op het strooiende klein-Duimpje mede. In een stal, waar 't op een knecht meer of minder niet nauw steekt, zijn geoliede emmers met blank geschuurd beslag „sporty”.

* * *

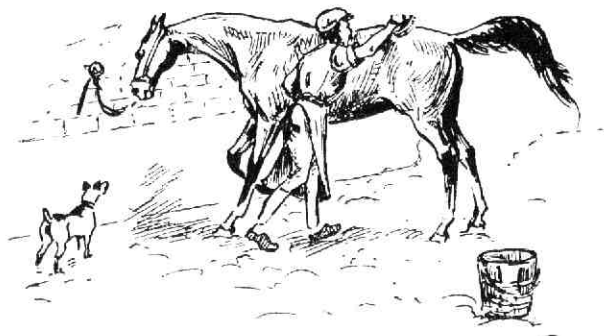
En nu *'t poetsen!*

Bij slecht weer en in de koude jaargetijden wordt *binnen* gepoetst, 's zomers zoo mogelijk buiten, en het paard in 't laatste geval daartoe aan een stevigen ring geketend of gebonden. Het stallhalster en een trens late men hierbij binnen, het paard aan een gewoon touwen poetshalster is niet alleen voldoende, doch een *trens* is tijdens het poetsen *altijd gevaarlijk!* Voorkom liever insnijdingen in de tong en hevige bloedingen, da's doelmatiger dan ze te moeten genezen, zelfs bij een onverwachten ruk zijn er de lagen op zijn minst mede bezeerd, dit alles is *volstrekt onnoodig!*

Wil het dier niet, zonder zich achteruit te rukken, aan een ring gebonden stilstaan, dan worde hem dit geleerd met de „lus om 't lichaam” (zie Het Paard no. 12 1906, of Verz. Opstellen deel I blz. 176). Is het paard bijterig, dan 'n *muilkorf op*. Dit is beter dan Uw man door een „snap”, die Black uit kriebeligheid in de richting van z'n verpleger deed, uit z'n humeur te brengen en tot 't geven van een klap op „Black's toet” te doen overgaan. Kittelige dieren worden door „vinnige” behandeling, onhandelbaar ril.

Dat de knecht, onverschillig of hij *binnen* of *buiten* poetst, hierbij *altijd* in hemdsmouwen behoort te zijn, heb ik vroeger reeds gezegd; in de „lange jas” *kan* hij zich niet weren; en tegen koude is geen beter middel, dan botten en spieren in beweging te brengen. En inspanning is bij poetsen *noodig*, de man ga dan ook niet te dicht op z'n paard staan, doch zóóver er af dat hij in de schermhouding „halve uitval”, het strekken

van den arm bij elke borstelstreek met lenden- en kniestrekken krachtig kan ondersteunen.

Gebeurt dit *niet*, dan wordt de man „slap” en zijn werk „taai”.

In 't buitenland doet iedere stalknecht, zoodra en zoolang hij een paard met poetsbedoelingen nadert of aanraakt, een door de lippen gesist „brrrr” hooren. 1°. om het paard te gewinnen rustig te staan zoolang het dit geluid hoort, en 2°. om het indringen van stof in eigen longen te verminderen; bovendien belet het luidruchtige oefeningen in oratorisch vermogen onder de knechts.

In ons land neemt men 't met dit alles niet zoo krap.

Hoe dan ook, vóór 't poetsen wordt het paard (deksingel los) de deken van voor naar achter over 't kruis geschoven, en die deken *uit de onmiddellijke nabijheid van 't paard gebracht*: 't stof *verplaatsen* is bij paardenpoetsen niet het doel, ook al hebben wij Hollanders van kindsbeen den indruk gehad dit *wél* zoo kan wezen, dank zij „kamerdagen” en „grootte beurten”!

Heeft het paard een zeer dikke vacht, dan wordt de roskam *links* van het paard staande in de *rechter*-, en *r.* staande in de *linkerhand* genomen en gebruikt om die vuile aan elkaar klevende haren los te strijken op de *beveesde* gedeelten alléén; dus de roskam komt *nooit* op die plaatsen waar 't vel dicht over been ligt, als aan hoofd, schoft, ruggegraat, knieën, spronggewrichten en onderbeenen.

Heeft het dier een fijne huid, dan geschiedt bovenbedoeld losmaken van vuil met den harden manenborstel.

Daarna neemt de knecht, l. v. h. paard staande, den rosborstel in de rechter en den roskam in de linkerhand (aan de andere zijde v. h. dier omgekeerd), en begint nu van af den nek tot aan den staart toe (de eenige manier om niets te vergeten) met den rosborstel de *dubbele* streek te geven. Dubbel, dit is één streek

tegen de haren in, en diezelfde streek met de haren mee, zonder afnemen van den borstel. Hij „duwt op” en „haalt neer” met arm en lichaam.

Af en toe strijkt hij den borstel over de roskamtanden *van zich af*, anders bevuilt hij zich den arm.

Is de romp aldus behandeld, dan wordt de halster losgegespt, het paard bij den maantop gehouden, of (zonder ruwheid) bij een oor, het hoofd afgeborsteld, en de keelgang niet vergeten. Even wordt de vochtige spons langs de binnenzijde van het stalhalster gehaald, en het paard daaraan vastgezet.

Het beenwerk onder de knieën komt nu aan de beurt, pijpen, kogels en kootholten met den rosborstel volkomen gereinigd; daarna met den harden manenborstel de manen van *af hunne inplanting* op den halskam goed uitgeborsteld, van boven naar beneden en achter de ooren te beginnen, daarna de maantop en de staart en deze zoo noodig met den manenkam uitgekamd.

Dit afgeloopen, wordt van-en-met het hoofd de wollen poetslap over het paard gewreven in de richting der haren, daarna worden de spierbundels op den hals, achter de schouderbladen, de rug, lenden en kruis strijkend beklopt met het hooiblokje, dat even gevocht werd. Nog éénmaal de wollen lap over alles, en daarna wordt het paardedek (na buiten uitgeklopt te zijn) op het paard gelegd, een eindje met de haren meegetrokken, opdat alles vlak ligt, en de singels bevestigd.

Met opzet staat er singels — in de meeste stallen waar dekken opgelegd worden gebruikt men *één* singel, de bekende deken-singel met schoftkussentje, en elk heeft wel eens tengevolge van een singel of drukking, of een afgegleden stukgetrapt deken, of een geraken in de lies en dan geweldig slaan van het paard, bijgewoond.

Die minder gewenschte gevolgen van 't gebruik van één lossen dekensingel kunnen voorkomen worden door het gebruik van een deken met 2 vaste singels, die met een zeer eenvoudige practische sluiting den deken zelfs bij de heftigste beweging op en om het paard houden, geen drukking kunnen veroorzaken, en niet aan de stooten uitscheuren; zelfs in donker komt bij 't gebruik van deze singels alles van zelf op zijn plaats, men heeft niet te zoeken naar losse singels en gaten voor de gespdoorn.

Wald, zadelmaker te Groningen, bekend om zijn practischen zin, bracht deze dekensluiting in den handel. Ze voldoet *uitmuntend*. (*Figuur 11.*)

Heeft de knecht het paard wederom den deken opgelegd, dan

neemt hij den emmer, waarin de hoef-borstel, en plaatst zich links van het paard en blijft voor de behandeling van alle vier voeten *links* — tenzij hij „August” bij Schumann, die bij voorkeur komt waar hij *niet* moet zijn, als model neemt.

Het paard wordt de voorhoef opgenomen, *niet* door met den schouder tegen het bovenbeen te drukken, de pijp met de hand te omvatten en zóó den voet van den grond te sleuren. Zóó aangegrepen plant het paard zich juist op 't been dat men vrij

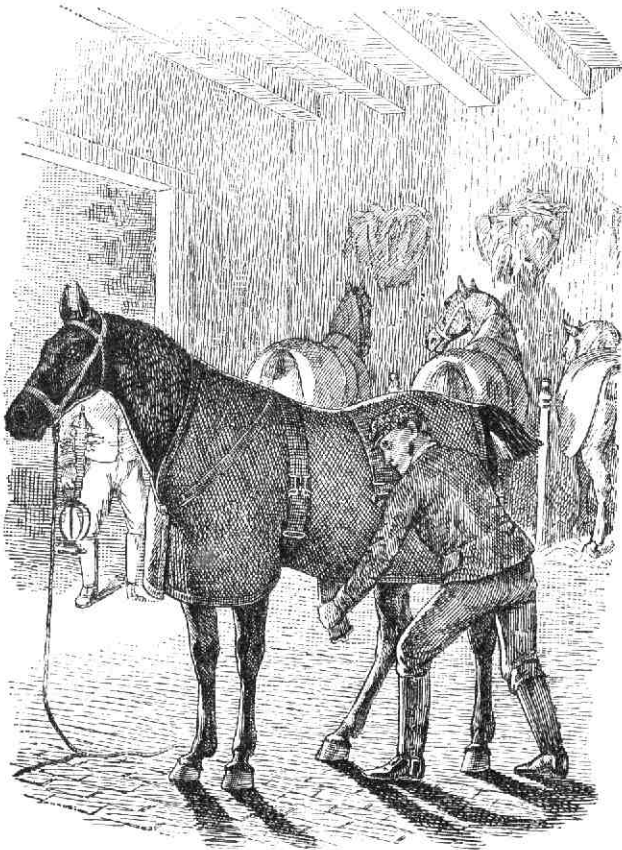

Fig. 11.

wil maken; laat het dier vrij staan, krijg het tusschen duim en vingers vlak onder den handwortel in de pees, dan beurt het zelf den voet op. Grijp nu *niet* de koot en *omklem* die (zelfs smeden maken zich aan de laatste fout schuldig en zijn dan nog verbaasd, dat het dier niet rustig wil staan), doch neem den *toon van den hoef* vast en ondersteun dien. (*Figuur 12.*)

Krab met den hoefkrabber het aanwezige vuil uit de zool en straalgroeven, *zonder hierbij de steunselhoeken* door te trekken.

Zijn de zolen erg „beklodderd”, dan den *voet* boven den emmer-rand in de eene handpalm laten rusten en met den natten hoefborstel van boven naar beneden uitschrobben — zóó komt er geen spatje op de beenen en wordt de hoef schoon. Daarna

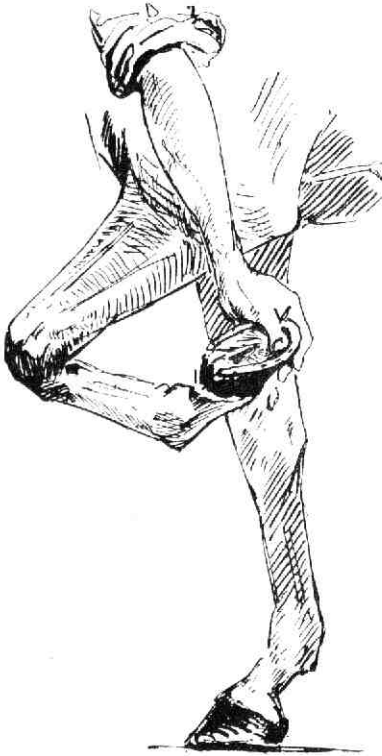

Fig. 12.

de hoefspans in de zool uitdrukken, en langs den boornwand halen (waarbij tevens naar uitstaande „nieten” gevoeld wordt), den zoolwand invetten, den voet neerzetten en den hoefwand *in*-wrijven met vaseline (den kroonrand daarbij niet vergeten).

Zóó behandeld blijven de hoeven van Uw paard goed, worden niet uitgedroogd en steenhard, en voor rotstraal-vorming is geen gelegenheid.

Ook al zijn hoeven volgens wijlen Berend Bosman „maar lappen die er aanhangen.” toch eischt hunne verpleging meer tijd en zorg dan men er in Nederland over 't algemeen aan besteden wil.

Na de vier voeten aldus getoiletteerd te hebben, haalt de knecht een emmer schoon water en sponst alle natuurlijke openingen van het paard af; te beginnen met de oogen, dan neus-

gaten en vleugels, dan staartwortel, aars en dan kling of koker.

De koker bij ruins bevat, indien niet regelmatig uitgesponst, *klonten* vuil, die soms ongelooflijk van afmeting zijn.

Is methodisch-poetsen eenmaal routine geworden, dan, geloof vrij, staat Black in korter tijd weer rustig en zich behagelijk schoon voelend in zijn vak, dan noodig is tot het opschrijven van de poetskunst-theorie.

Is de knecht klaar, dan bergt hij zijn poetsgeredschap, na reiniging ervan, ter bestemde plaatse op. Komt op dit oogogenblik meneer in stal, dan vindt hij er 't paard proper in

zijn stand en den knecht wellicht in daden omzettende het deuntje:

„Als je geld hebt, ga je naar Mariënbad,”

„Heb je 't niet, pomp dan thuis den kop nat.” T. T.

KREUPEL!

Kreupel noemt men een paard als het onregelmatig in zijn gang is en die onregelmatigheid veroorzaakt wordt door onmacht tot vrije, gelijkmatige beweging van een zijner bewegingsorganen.

Het paard „teekent” als het neerzetten van een of meer beenen niet vrij geschiedt; het heet „kreupel” als de onregelmatigheid duidelijk waarneembaar is, „zeer kreupel” als het poogt een been te onttrekken aan de functie van dragen of stuwen, en onttrekt het dat geheel aan den te verrichten arbeid dan „loopt het op drie beenen.”

Om kreupelheid te onderkennen, is noodig uit te zoeken:

- 1°. Het kreupele been.
- 2°. Op welke plaats daarin de kreupelheid zetelt.
- 3°. Den aard der kreupelheid.

Bepaling van het kreupele been. Daartoe is het gewenscht het paard zoowel in rust als in beweging waar te nemen. Niet altijd is het mogelijk op stal de patient in volkomen rust voor zich te zien, en dan uit stand en houding der beenen en den toestand, waarin de paljas zich bevindt, eenige gegevens te putten. Op een markt, of de handelsmonsterplaats b.v., is men genoodzaakt tijdens de beweging (en deze geschiedt dan nog dikwijls onder kunstmatige opwekking) te zien of er onregelmatigheid in de beweging is, en zoo ja, waardoor ze veroorzaakt wordt.

Tijdens de beweging wordt het lijdende been vlugger opgetild, het blijft langer in zweeftoestand, en wordt gedurende korter tijd op den grond gehouden en maakt schijnbaar grooter passen, dan dit alles het geval is bij het andere been (de voor- en achterbeenen ieder als paar beschouwende).

Bij kreupelheid ga men niet alleen de bewegingen der beenen na, men volge oplettend de bewegingen, de slingeringen van hoofd en hals, en van het kruis.

Hoofd en hals geven door afwisselend opheffen en laten zakken, zeer nauwkeurig de mate van ongelijkheid der voorbeen-bewegingen aan. Het hoofd wordt naar beneden geknikt als het gezonde voorbeen op den grond geplaatst wordt en draagt; de hoef wordt daarbij fiks neergezet; het hoofd knikt omhoog als het lijdende been in

werking komt. Dit doet het paard om het gezonde been zooveel mogelijk te belasten, en het andere zooveel mogelijk te ontlasten.

Is een paard achter kreupel, dan teekent het dat lijden eveneens met een hoofdbeweging, hoewel niet zoo duidelijk als wanneer vóór de zaak niet in orde is — echter in tegengestelden zin, — ik bedoel het hoofd knikt links omlaag, als het dier links achter kreupelt en r. omlaag, als het r. a. pijnlijk is, terwijl bij voorbeen-kreupelheid het hoofd omlaag geknikt wordt naar de zijde van het gezonde been.

Een en ander verklaart zich uit de wijze, de opvolging, waarin het neerzetten der beenen in draf plaats heeft, en den arbeid dien zij daarbij verrichten.

Het kruis teekent evenals het hoofd een ongelijke schommelbeweging als gevolg van het ongelijk werken der *achterbeenen*, doch die kruisbewegingen zijn veel minder scherp sprekend dan het hoofdknikken bij kreupelheid vóór.

Als een „rad” paard vooruitgaat, zakt het kruis omlaag aan *die* zijde wáár het bijbehorende achterbeen gebogen ondergeplaatst wordt en het kruis gaat omhoog aan de zijde waar dit been den lichaamslast overnam en door zich in al z'n gewrichten te strekken den last voorwaarts stuwt.

Bij een *achter* kreupel paard is dat op en neer bewegen van de beide zijden van het kruis niet meer gelijk, het zakken is grooter bij 't onderplaatsen van het gezonde been, en dat zakken is belangrijk minder aan de zijde van het kreupele achterbeen. Men zij echter voorzichtig bij vaststelling van het kreupele been op dit symptoom, want als de aard der kreupelheid het paard noodzaakt te gaan, b.v. op den toon van den hoef, en de gewrichten zich tijdens het neerzetten minder buigen, dan zal daarbij aan die zijde het kruis sterk naar boven gaan, terwijl als de kreupelheid aan datzelfde been een gevolg is van eene aandoening van de uitwendige darmbeen-schenkelbeenspier, en de gewrichten zich niet meer geheel strekken, dan is het ondergeplaatste achterbeen verkort en zakt de zijde van het kruis daarboven zeer sterk.

Bovendien kan eene kreupelheid voor, eene onregelmatige kruisbeweging achter veroorzaken; b.v. een paard is r. v. kreupel, dan moet het l. a. been in draf, om in gelijken tijdmaat met r. v. te blijven, eveneens korter op den grond vertoeven en het kruis zal aan de r. zijde die onregelmatigheid teekenen.

Dit alles geldt voor kreupelheid aan één voorbeen, of aan één achterbeen, doch het paard kan aan de beide voor- of beide achterbeenen dan wel aan een diagonaal- of een éézijdig (lateraal) stel beenen kreupel zijn.

Zetelt het lijden in 2 voor- of 2 achterbeenen, dan is de onder-

kenning, door de tegenstelling van vrijheid en moeite voor de beweging van voor- en achterhand, niet moeilijk.

Bij kreupelheid van een diagonaal of een eenzijdig paar beenen, teekenen de behandelde symptomen van voorbeen en achterbeen beiden zich nog sterker af tengevolge van de grootere moeilijkheid voor het paard, om zich voorwaarts te bewegen. Zoo zal bij kreupelheid van de *r.* diagonaal de hoofdknik en het zakken van het kruis zeer merkbaar zijn op 't oogenblik van het neerzetten van de linkerdiagonaal.

Bij kreupelheid aan een eenzijdig (lateraal) paar beenen, *i. b.v.*, zal de beweging niet meer volkomen recht vooruit zijn; het paard belast dan zooveel mogelijk de *r.* lateraal en de voorwaartsche beweging uit zich hierdoor in 't gaan: rechts-zijwaartsche richting.

De zetel van de kreupelheid in het kreupele been te bepalen is zelfs aan de geleerden niet altijd mogelijk geweest. Inlichtingen omtrent den ouderdom van het kreupel gaan, de omstandigheden waaronder die kreupelheid zich het eerst voordeed, of ze toe- of afneemt bij arbeid, kunnen helpen tot opsporen van de juiste plaats, evenzoo de houdingen en bewegingen die het wél en niet aanneemt of uitvoert, terwijl vormverandering of hitte eveneens belangrijke objectieve symptomen geven.

Wij meenen echter het in moeilijke gevallen raadzamer is de juiste bepaling van den zetel der kreupelheid en de behandeling ervan aan een vee-arts op te dragen, dan hierover in beschrijvingen te treden en daardoor aanleiding tot een verkeerde diagnose mogelijk te bevorderen. De dagelijks voorkomende kreupelheden kent ieder paardeman, en ieder paardeman ook *voor zich zelf tot hoever hij weet*, en waar het *gissen* begint.

Of hij het beloop van *zijn* grenslijn eerlijk ook aan anderen bekent? . . . Als de paarden morgen sproken konden, vrees ik we rare dingen hierover zouden vernemen! T. T.

Hengst nu! 'zain? gait ja mraakel!

HENGSTENKEURINGEN EN MARIETJE'S OMMELET.

(Zie ook artikels „Verrichting“ *Het Paard* no. 2 en 6 1906, of „Verzamelde Opstellen“ Deel I, blz. 159).

„En dan mout hai veur de keuring nooit weer oet de box” hoorde ik iemand voor z'n hengst bedingen en een tweeden fokker zag ik een hangslot met ketting uit den zak trekken en dit den stalknecht overhandigen, met een beteekenisvollen blik in de richting van een andere box, waarin die fokker juist *zijn* hengst had binnengeleid.

„Zijn ze zóó wild“? vroeg ik. „Wild? och man, zoo mak as 'n wief dat veur de darde moal koezen krigt.“

„Maar waarom dan die voorzorgsmaatregelen van afsluiting, 12 dagen lang vóór de keuring, — waarom mogen die hengsten er niet uit en dagelijks wat werken?“

„Waarken?? h-e-n-g-s-t-e-n waarken? W-aa-r-k-e-n“??; de intonatie van die vraag teekende verbazing die aan ontsteltenis grensde, en een paar groote oogen schenen dwars door me heen een onderzoek naar „m'n geloof“ in te stellen; 't moet „kettersch“ aangevoeld hebben, althans — er volgde zelfs geen enkele poging me te „bekeeren.“

Meer hengsten werden gebracht in dien grooten stal, gelegen aan het keuringsterrein. Er waren erbij van eigenaars die vlak in de buurt hun eigen stal hadden, maar die afstand was zoowat 5 minuten, en tijdens die 5 minuten gaan van eigen stal tot keuringsplaats verliest de hengst zijn „courage“, d.i. zijn „stalmoed“ en zou zonder dien, niet meer „snorkend“ en met den staart op den rug gekruld in de monsterbaan verschijnen, hij zou niet „meraakel gaon“; en als ie zóó niet „gaat“, niet „snurkt“, dan . . . ; ook degene die me thans inlichtte keek eens naar „m'n geloof“. „Dan“? . . . zei ik.

„Dan zegt 't publiek dat ie niks kan, en de commissie geeft 'm een punt minder“.

* *

Toen kwamen 8 dagen van niets doen voor de dieren; niets doen? — ja toch: „Stalmoed“ verzamelen — toen de keuringsdag, toen de

Fig. 13.

daarna

toen

Fig. 14.

Fig. 15.

ter begeleiding van den monsterdraf, toen het onderzoek op cornage, en toen . . . toen stond de hengst hijgend en lang niet op adem na 15 voltes in galop. — (*dit moment ziet de keuringscommissie niet of neemt ze niet in aanmerking*), en het dier dat zoolang hij stil in de box was opgesloten, en ook nog tijdens den monsterdraf, den indruk van mannelijke kracht maakte, stond thans, na 1,5 à 2 minuten arbeid, aan 't eind van de longe te kijken, als . . . welnu als dikke come, die 5 minuten heeft moeten „loopen”, juist 't peron „ophijgt” als de trein zich in beweging stelt, en deze stilstaande nakijkend, ons doet denken aan een „bromvlieg” die niet goed meer kan.

Is dan alles goed geweest — exterieur goed — monsterdraf goed — adem en oogen goed — dan is de hengst goedgekeurd; dat wil officieel zeggen: het dier is geschikt verklaard voor *vaderpaard* en waardig gekeurd onzen paardenstapel te helpen vermenigvuldigen en te verbeteren.

* *

Men vraagt zich af, hoe 't toch komt, dat onze in Nederl. gefokte paarden over 't algemeen slechts aan *de hand* werkelijk gaan!

Laat ons deze vraag stellen aan de natuur en zien hoe daàr, in de leerschool van alle fokkerij, keuringen ingericht worden om er die mannelijke dieren uit te zoeken, aan welke de instandhouding van een bepaalde soort is opgedragen.

De fokker, die zich in de plaats stelt van Moeder Natuur en de teeltkeuze zelf maakt, is verplicht de natuurwet te eerbiedigen. — Zoo niet, dan knapt 'm den teugel!

De natuur baseert hare keuring, hare toelating tot bevruchten en bevrucht worden op „arbeid”, op „verrichting”.

Let eens op hoe de zware werkhengst in Frankrijk, in stal komend na een dag „sjouwen” en betrekkelijk moe zijne merrie gewoonlijk met succes, d. i. met bevruchting, dient; let eens op hoe hengsten, die van dorp tot dorp worden geleid, zelden een merrie gust laten; let eens op hoe in de half wilde stoeterijen waar 't dekken in vrijheid plaats heeft, merries en hengsten er elkaar naloopen, zich van elkaar verwijderen om zich weer te naderen, stocien, zich opwinden, elkaar bijten en vechten, en . . . jaarlijks een groot voortbrengingsvermogen bewijzen te bezitten. Vergelijk zulke dieren eens met hengsten uit onze hengsthoudersstallen, goed verzorgd (dat „goed” is wat elastiek), doorlopend opgesloten in een box, gewoonlijk lekker vet, dieren die nimmer „werken”, die met de meest mogelijke voorzorgen tot dekken worden geleid, en dan nog betrekkelijk lang geen groot bevruchtungsvermogen toonen; die vergelijking zal wellicht de noodzakelijkheid van „arbeid” voor fokhengst en fokmerrie in 't oog doen springen. Doch er is meer.

Let eens op de dieren, die, buiten ons om, vrij leven: herten, hazen en andere viervoeters, welke tochten leggen die niet af, door bosch en over veld, hoe vechten die niet, en worden genoodzaakt tot beweging, lichaamsverrichting, om een bepaald aantal wijfjes voor uitsluitend eigen gebruik bijeen te zamelen, en die te bevruchten. — Let eens op onze huisdieren: de hond, de kat en de bij; welke afstanden legt de teef niet af, hoe lang houdt zij, al vluchtende, de reuen niet in beweging, na hoeveel inspanning wordt 't mannetje eerst tot de bevruchting toegelaten, en is dan aanleiding tot de geboorte van een nest *vol*.

Welke „cross-roads” leggen niet kat en kater af vóór de koppeling. En de bij? — Weet ge hoe de koningin zich den harer paring waardige uitzoekt? Zij, de eenige, wier taak het is de eieren te geven, waaruit een geheel volk zal ontstaan, . . . zij, die slechts ééns in haar leven bevrucht wordt en voor wie die bevruchting de gewichtigste reden van haar bestaan uitmaakt, die dus bevrucht *moet* worden?

Welnu uit duizende minnaars kiest zij dien, die de kracht toont de verrichtingsproef die ze stelt, af te leggen, zegge haar paringsvlucht mede te maken; door dien alleen laat ze zich naderen.

Als we Maurice Maeterlinck vragen hoe dit geschiedt, zegt hij:

Vroeg in den morgen vliegt ze als een pijl uit den boog van het korfplankje in het zenith van 't azuur. Zoo bereikt zij hoogten en een lichtende sfeer waarin de overige bijen op geen enkel tijdstip hun leven wagen. Van uit de verte hebben de darren hare verschijning opgemerkt.

Onmiddellijk verzamelen zich geheele benden en werpen zich, om haar te achtervolgen, in de zee van vreugde, wier doorzichtige grenzen steeds worden verplaatst. Zij, dronken van hare vlucht en gehoor gevende aan de prachtige wet der soort, die haren minnaar voor haar kiest en wil dat *alleen de sterkste* haar zal inhalen in de eenzaamheid van den ether, . . . zij stijgt nog steeds en voor de eerste maal dringt de blauwe morgenlucht krachtig door de luchtgaten van haar lichaam en trilt als bloed des hemels in de duizend vertakkingen der beide luchtbuizen van haar bovenlijf.

Nog altijd stijgt ze. Ze moet een eenzaam gebied bereiken, dat niet meer bezocht wordt door de vogels, want deze zouden het paringsmysterie kunnen verstoren; nog hooger verheft ze zich, en reeds verminderde daar onder haar de ongelijke bende, waaruit enkele zich afscheiden.

De *zwakken*, de *invallenden*, de *grijsaards*, de onwelkome gasten en slecht gevoeden uit werkeloze of zwakke korven, geven de vervolging op en verdwijnen in het ruim. Daar in het oneindige opaal blijft nog slechts een klein onvermoeid groepje hangen.

Ze vergt een laatste stijging van hare vleugels en ziet, de door de onbegrepen macht uitverkorene ijlt op haar toe, omvat haar, dringt in haar, en gedragen door de dubbele snelheid van hun beider vlucht, dwarrelt de stijgende spiraal hunner omhelzing één seconde in de vijandige hartstochtelijkheid der liefde.

* *

En hoe staat 't met het nakomen van de verplichting den fokkers en hengsthouders opgelegd door de natuurwet, ik bedoel met de verplichting eene schifting te maken in de dieren die tot fokken worden toegelaten, en de schifting behalve op exterieur ook op „arbeid” en „verrichting” te baseeren?

Laat ons eerlijk zijn — in Nederland staat het met het opvolgen van *die* verplichting *slecht*, want:

— Toiletteeren en het uiterlijk voorkomen smakelijk maken voor de keuring is *prijzenswaardig* — edoch, geen arbeid voor den hengst.

— De draagrand der voorhoeven van een kleinen overbouwden hengst overmatig lang laten aangroeien om hem te waterpassen en goedgekeurd te krijgen — is *merkwaardig* — edoch, geen arbeid voor den hengst.

— De verzorging beperken tot voeren en poetsen, en door den smid om de 3 maanden en verder op den dag van de keuring een stel passende schoenen te laten onderleggen is *afkeuringswaardig* — edoch, geen arbeid voor den hengst.

— Ons beroemen op producten onzer fokkerij, die op drie- à vierjarigen leeftijd *aan de hand* goed gaan, doch *ingespannen* aan

taaiheid en vermogen te kort schieten is *betreurens*waardig — edoch, geen arbeid voor den hengst, en

het stellen van schijn boven wezen is *beklagens*waardig — edoch, geen arbeid voor den hengst.

En heel veel méér doen wij toch heusch niet met onze hengsten.

Ik spreek over 't groote gros, en weet dat er uitzonderingen in ons land zijn op dit algemeen doen. Bij name noem ik „Immo”,*) die werkt wel en „gaat” gemonsterd en zoo zullen er wel meer zijn.

Doch ten opzichte der groote massa dringt zich de vraag op: hoe is 't —

Houden we vast aan „schijnvertooning” of eischen we „dege-lijkheid”?

Zetten we op staal een kouwviltje om de hardheid te *beproeven*, of gelóóven we den fabrikant wel op zijn *verklaring*, dat de zaak „niet” made in Germany is?

Kiezen we om glas te snijden den steen die *schittert*, of *beproeven* we de *hardheid* van den diamant om te weten of hij kleeft?

Gelooven we werkelijk dat dik vleesch hetzelfde is als droge harde spieren door arbeid gestaaid, maar door dien arbeid ook ge-bracht tot het bewijs „arbeiden” te kunnen?

Zijn we overtuigd, dat een keuring gebaseerd op monsterdraf en exterieur, en waarbij van „vermogen” slechts bij onderstelling sprake is, beletten zal dat ook „kaf” en „bourdons” in een stam-boek zullen worden opgenomen?

En weten we, zoolang onze dekhengsten niet door arbeid gehard en in conditie gebracht, ter keuring worden gevoerd, of 't licht dat er Neerland's fokkerij omstraalt wel waarlijk is een aureool en niet een blikkering van klatergoud?

* *

Misschien kan tot de oplossing dezer vragen dienstig zijn de mededeeling van Marietje's overtuiging, n.l. „dat van den houten ham voor de slagersruit en de gipsen eieren uitgestald door den kruidenier, geen deugdelijke ommelet te bakken is”. T. T.

DE BETEEKENIS DER WERVELKOLOM VOOR DE VERRICHTINGEN.

De „Deutsche Landwirtschaftliche Presse” bevat in de nos. van 27 Oct. en 3 Nov. 1906 een uitvoerig artikel onder het opschrift: „Die Bedeutung der Wirbelsäule für die Beurteilung der Leistung”. Mede overtuigd dat een degelijke

*) Eig. J. H. v. d. Torren, Gouda.

kennis van de ontleedkunde van het paard een belangrijken grondslag vormt voor den beoordeelaar van het paard als zoodanig, komt het ons nuttig voor dat onderwerp ook eens te behandelen, grootendeels genoemde artikelen als leiddraad nemende.

Het geraamte vormt den eigenlijken grondslag van het lichaam en geeft de noodige steunpunten aan de zachte deelen. Het lichaam in staande houding rust op de ledematen, waarvan de voorbeenen door spieren en de achterbeenen door gewrichten en spieren beide aan den romp zijn verbonden. De borst- en de buiksingewanden

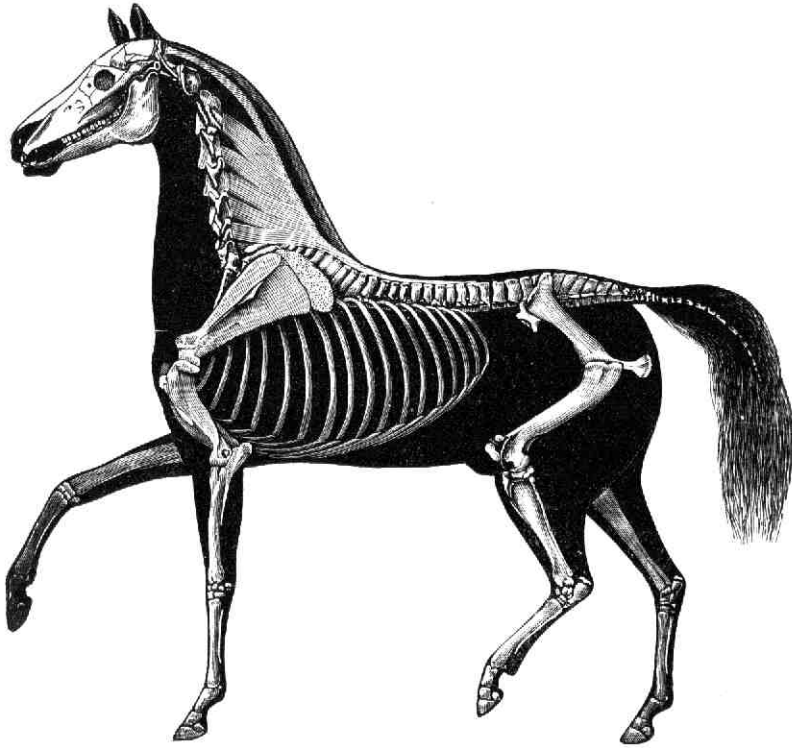

Fig. 16.

zijn grootendeels respectievelijk door plooiën van het borstvlies in de borstholte — en — van het buikvlies in de buikholte opgehangen. De borstingewanden (longen en hart) vinden op den bodem der borstholte, waarvan het borstbeen den beenigen grondslag vormt, en de buiksingewanden eenigen steun op den buikwand, die behalve uit de huid uit een zestal buikspieren bestaat, die wat hun vezelrichting aangaat precies een ster vormen en hierdoor een

ontzettend stevig netwerk -- in de middenlijn grootendeels peesachtig -- vormen. De groote steun vinden die ingewanden door het op zeer kunstige wijze opgehangen zijn, terwijl hun zwaarte, hun last, feitelijk wordt gedragen door de wervelkolom, reden waarom de bouw van deze voor de goede verrichtingen van het geheele lichaam van zoo groote beteekenis is.

Indien wij vorenstaand beeld van het geraamte*), met den omtrek van het geheele lichaam, voor oogen nemen, dan is het gemakkelijk zich duidelijk te maken dat het opwaarts gebogen zijn van het groote stuk der wervelkolom, vanaf den eersten ruggewervel tot de staartwervels, een groote kracht tegen het doorzakken geeft, maar tevens dat afwijkingen van een regelmatig beloop dier boog tot verzwakking van het geheel aanleiding moet geven. Bovendien is spoedig te zien dat de lendenen, waarvan de zes lendewervels van beenigen grondslag vormen, geen ondersteuning vinden en derhalve breed en -- vooral bij een rijpaard -- kort worden gewenscht, in verhouding tot de overige deelen.

Het hoofd en de hals vormen tezamen een zeer zware brok en het zou op den duur onmogelijk zijn beide deelen door spierwerking in hun opgeheven houding te doen blijven. (Ieder weet hoe spoedig het moeilijk begint te vallen een opgebeurde, gestrekt gehouden arm of been in die positie te bewaren). De natuur is te dien opzichte ook weer zeldzaam mooi ingericht. Vanaf het achterhoofd en de toppen der halswervels loopen band- en peesvezelen, van krachtige samenstelling, naar die der schoftwervels en ruggewervels, ja tot aan den laatsten lendenwervel. Er loopt dus feitelijk een sterke band van het achterhoofd-nekgedeelte naar schoft-ruggelendenwervels, terwijl de driehoekige ruimte, die overblijft tusschen dien nekband, de halswervelen en de eerste schoftwervels, wordt opgevuld door kortere bandvezelen, die tezamen het zoogenaamde plaatvormige gedeelte van den nekband vormen. Al die bandvezelen zijn eenigszins elastisch, eenerzijds zoo weinig dat het opgeheven houden van hoofd en hals weinig spierinspanning van het paard vordert, anderzijds zoo veel dat het dier zijn hals behoorlijk in alle richtingen kan bewegen. Toch heeft dit zijn grens, hetgeen duidelijk is waar te nemen als een paard loopt te weiden. Dan is het regel dat slechts op één voorbeen wordt gesteund, terwijl het andere, in den handwortel gebogen, het doorzakken van den romp

*) Hiernevens volgt een 2de afbeelding, die iets nauwkeuriger is, wat de *richting* van de wervelkolom aangaat. De nekband loopt ook *niet* altijd evenwijdig aan den bovenrand van den hals doch in een rechte lijn van het achterhoofd naar de toppen der schoftwervels.

aan die zijde zooveel mogelijk toelaat. Is een veldje afgeknabbeld, dan wordt een pas voorwaarts gedaan en de houding der voorbeenen verwisseld. Stond het dier op beide voorbeenen tegelijk dan, zou de nekband eenig bezwaar geven om in den hals zoover door te buigen.

Men zal zich herinneren dat ieder wervel bestaat uit: het lichaam, de boog en de uitsteeksels. De bovenzijde van het lichaam en

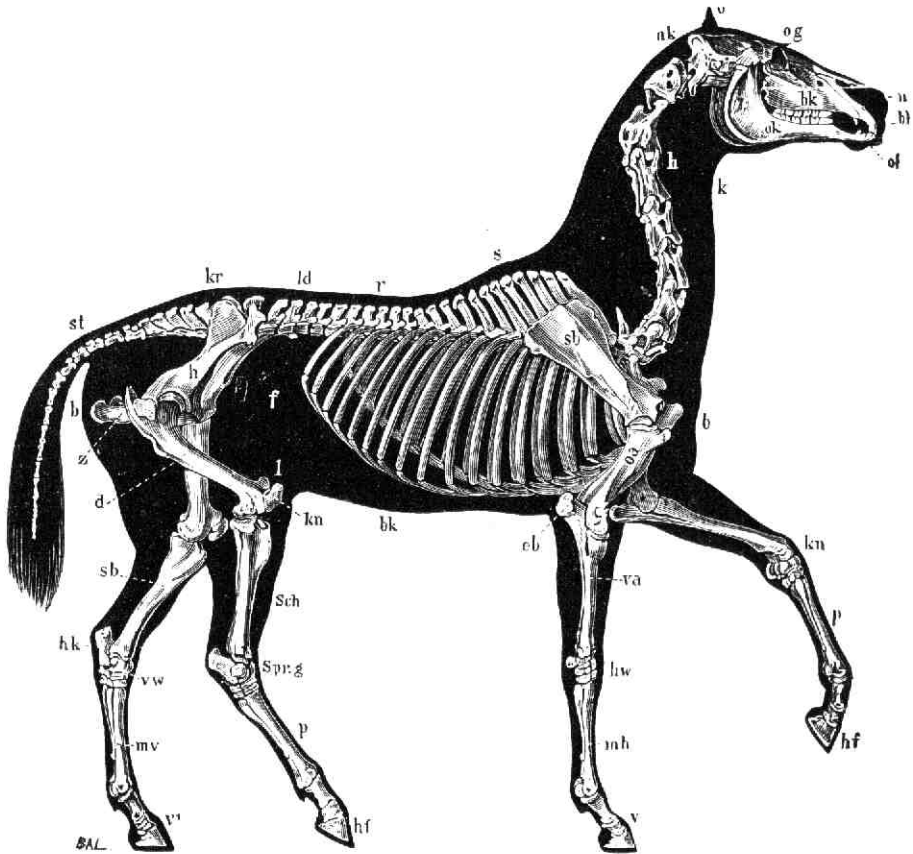

Fig. 17.

de ondervlakte der boog vormen tezamen het wervelgat en de wervelgaten tezamen het wervelkanaal, waarin het ruggemerg is gelegen. De uitsteeksels verdeelt men in het naar boven gericht doornvormige, de twee zijwaarts gerichte dwarse en de vier schuine

of gewrichtsuitsteeksels, waarvan 2 naar voren en 2 naar achteren gericht zijn.

Wanneer men de richting der doornvormige uitsteeksels volgt, zoo is op bovenstaande afbeelding gemakkelijk te zien, dat die der schoftwervels alle van vóór min of meer naar achteren overhellen, die der enkele, eigenlijke rugwervels vrij wel loodrecht staan en die der lendenwervels van achteren naar voren zijn gericht. Stelt men zich nu voor dat de opwaarts gebogen richting der wervelkolom van af den eersten ruggewervel tot aan den laatsten kruiswervel door belasting van boven of sterk trekken van onderen wordt afgeplat, zoo zal die eigenaardige, doelmatige tegengestelde richting der doornvormige uitsteeksels een te sterk doorzakken van de wervelkolom vrij belangrijk tegengaan.

Het aantal ruggewervels bedraagt eveneens als dat der paren ribben 18. Men rekent die wervels nog tot de schoft, zoolang de bovenlijn van de toppen dier doornvormige uitsteeksels gelijkmatig afnemende zijn, en de overige tot de eigenlijke ruggewervels. Hoe langer dus de schoft is, des te korter wordt de eigenlijke rug, en des te liever heeft men het, wanneer ze samen maar voldoende lengte bezitten.

Aan die doornvormige uitsteeksels hechten zich de vezelen van de rug-, lenden-, kruis-, dij-schenkelbeenspieren vast. Hoe grooter plaats er voor die aanhechting is, des te meer kans bestaat er op een krachtige ontwikkeling dier voor de dienstwaarde zoo belangrijke spieren. Dit is een der redenen waarom de schoft gaarne zoo lang -- en de rug zoo kort mogelijk wordt gewenscht. Vooral voor een rijpaard wordt een lange, hooge en sterk gespierde schoft gewenscht, gelijktijdig met een lange, schuin gelegen, goed aangesloten en krachtig gespierden schouder. Dan vindt het zadel ook een goede, vaste ligplaats en heeft men in den regel ook een voldoende lang borstbeen, zoodat bij het vastsingelen er geen gevaar bestaat dat de singel op de valsche ribben zal komen te liggen.

De schoft is voldoende hoog wanneer zij 2 à 3 cM. hooger is dan het hoogste punt van het kruis. Is het kruis hooger dan de schoft, zoo noemt men het paard overbouwd. Indien dit het geval is, moeten met het oog op de bruikbaarheid des te hooger eischen aan den schouder, den stand en de soliditeit van het geheele voorbeen worden gesteld.

Het overbouwd zijn is voor een koets- en voor een werkpaard minder erg aan te rekenen dan voor een rijpaard, omdat daarbij de zadelligging niet ter sprake komt en de voorhand steun vindt in het tuig, zonder door een ruiter extra belast te zijn.

Een veulen is eigenlijk altijd overbouwd, hetgeen een gevolg is van het nog niet voldoende krachtig ontwikkeld zijn der spieren, die schouder en opperarm aan den romp verbinden. Hierdoor zakt

de romp als het ware wat tusschen de voorbeenen in en is het meestal mogelijk, bij zoo'n jong veulen, de voorste bovenste hoek van beide schouderbladen boven de schoftlijn te zien uitsteken. Er is dan als het ware tusschen de schoftlijn en den bovenrand van het schouderblad heiderzijds een gleuf. Volgt men de ontwikkeling van zoo'n veulen, dan is het bij ons type koetspaarden, van Oldenburgsch- of gekruist Oldenburgsch-Inlandsch ras, regel, dat in het najaar, dus ongeveer op een leeftijd van 5 à 6 maanden, de schofthoogte nog iets geringer is dan de kruishoogte, terwijl in het daaropvolgende voorjaar de schoft in den regel even hoog, of zelfs hooger is dan het kruis. Dit is ons bij ervaring gebleken, gedurende de enkele jaren dat er veulens het winterhalfjaar doorbrachten in het veulenhof te Helpman bij Groningen.

De lenden moeten kort zijn, vooral bij een rijpaard, en daarbij breed, krachtig gespierd, horizontaal of naar achteren een ietsje oplopend, om op die wijze een krachtig verbindingsstuk te vormen tusschen het voorstel en het achterstel.

Het kruis is bij den hengst iets langer en smaller dan bij een ruïn, reeds op jeugdigen leeftijd gecastreerd, of bij een merrie. Lengte, breedte, richting en krachtige gespierdheid van het kruis zijn van groote beteekenis, terwijl de staart eenigermate kan bijdragen tot het goed in evenwicht blijven van het dier. Hij is echter meer van beteekenis met betrekking tot sierlijkheid dan tot nut en een goede staartinplanting of staartaanzetting is werkelijk van grooten invloed op den graad van sierlijkheid van het geheele kruis.

Een flinke lengte van het kruisbeen is mede gewenscht, omdat door het lang zijn het opheffen der voorhand minder moeilijk wordt, aangezien immers de hefboomsarm, waaraan sommige spieren zich vasthechten, die tot die opheffing dienen mede te helpen, daardoor langer wordt.

A. W. H.

OVER „KIJKEN”, OVER „HOUDING” EN EEN SUIKERPAARDJE.

Hebt ge 't wel eens geprobeerd? ik bedoel, U zelf afgevraagd „wat heb ik eigenlijk *gezien*” als ge een winkelstraat waart door-gelooopen en al loopende in minstens 25 vitrines een blik geworpen hadt? Doe 't eens; 10 tegen 1 dat ge U zelf dan . . . ga maar na, wat herinnert ge U van 't geziene? een collectie mantels — en de kleur? instrumenten en dan sigaren, toen Elly, ze tippelde als een volbloed, de hakjes tik tik tik op het trottoir. — Pardon! ik vroeg wat ge in de *winkelramen* gezien had. O ja! hoeden, verderop

boeken (lag ons Kerstnummer daartusschen?), toen een man die op z'n knieën kroop om blikjes conserven, geloof ik, te rangeeren, toen schoenen, daarna 't spiegelbeeld van een dame, verderop een „gapert” bij den drogistenwinkel en toen — Jawel, maar welke details kunt ge opnoemen? — Details? Ja details, die U vertelden van den smaak van den uitstaller, van den vorm of de qualiteit van z'n waar?

Details? Wel geen! da's onmogelijk om, doorlopende, details

Fig. 18.

te zien! . . . Onmogelijk is het niet, alleen *gij* hebt gekeken zonder te *zien!*

Hoevelen zijn er — hand op 't hart — die dag in dag uit in een grooten stal komende er dagelijks een wandeling achter de paarden maken en rechts en links *kijken* als onze vriend hierboven met de ooggen in den zak, d. i. zonder te zien! Ik reken tot die „velen” nog niet eens de „beruchte” eigenaars en sportsmen, die U op de vraag: „heeft uw vos drie of vier witte voeten” medelijdend aankijken en antwoorden: „zijn dingen die je m'n koetsier of m'n oppasser moet vragen, *die* zijn daarvoor” — neen, ik bedoel ook liefhebbers van een paard en paardemannen.

Toch is dit kijken in stal, *om te zien*, zeer belangwekkend als studie, er vallen U daarbij zoo honderd kleine dingen op; — kleinigheden die tot U spreken, zóó verstaanbaar en door dat eigenaardige klanklooze van hun taal, zoo aantrekkelijk — dat eenmaal er van genoten, Adam's-geen-verleiding-te-hebben-kunnen-weerstaan, U duidelijk wordt. Evenals Z.E.d. zet ge telkens en telkens weer de tanden in den appel om per slot aan den vruchtsmaak de voortbrengende boomsoort te onderscheiden. Alleen, behoudt bij 't proeven van den stalappel Uwe beoordeelingen voor U, anders zoudt ook *gij* kans hebben op „verbanning uit het paradijs.”

Als ge U in een grooten stal de moeite getroosten wilt tijdens

Uw dagelijksche visite indrukken op te zamelen, die meer bevatten dan de klour van Tom, Boy, Odussa, Arthur en de overige viervoeters, dan komt ge tot de overtuiging dat de meesten onder hen een hun eigen eigenaardige *houding* aannemen, als ze in hun vakken staan. Kijkt ge scherper en kent ge de dieren, dan merkt ge op dat er „eindjes te knoopen zijn” aan die houdingen en ze worden U waardevolle gegevens voor de beoordeeling van den toestand der geobserveerde dieren. Ge merkt op, dat die houdingen in verband staan met het karakter, het temperament, den bouw, den staat van vermoeienis of slijtage, van gezondheid of ziekte, van honger of verzadigdheid, van waken of slapen, van verlangen of afkeer!

Bij ons *menschen* is het oog „de spiegel der ziel”; onze houdingen zijn vooral als we ons geobserveerd weten, wel eens te ge„fatsoen”eerd, te beredeneerd, — tenzij wij de beheersching over ons zelf verliezen: dan worden de houding met het oog samen, goed verstaanbare verklikkers.

Paarden echter, eenmaal in hun vak aan zichzelf overgelaten, hebben geen „savoir de maintien” op te houden, alleen bij den koopman als de klant binnenkomt wél — nu aan dat soort paarden wordt zulks ook geleerd (misschien vertel ik later wel eens „hoe”), maar op andere stallen verbergen de dieren hun toestand niet; dan juist is ’t hunne *houding*, die tot den opmerker spreekt en die *houdingtaal* is zoo typisch helder en eenvoudig dat men ze al heel spoedig volkomen verstaat.

Heftige, levendige, gezonde, krachtige, uitgeruste dieren staan er anders bij dan apathische, slappe, doffe, ziekelijke, door arbeid of armoede uitgeputte.

Beschrijvingen in deze richting zouden te ver voeren en, stel dat ’t mogelijk was ze te geven, meer tijd nemen en minder leerzaam zijn, dan ’t kijken „aan den lijve” (en dan grondig). Men probeere!

Beperken wij ons hierbij dan tot het wijzen op ’t belang van de kennis der *natuurlijke* en elk schepsel eigen zijnde houdingen, om zoo-doende uit alle *ongewone* houdingen gevolgtrekkingen te kunnen maken en te leeren, welke houdingen een toestand verraden die onze aandacht, zoo niet een ingrijpen onzerzijds, wenschelijk maken.

Bij ’t paard heeft „houding” een zoer stellige beteekenis. Zij doet min of meer een gebrek of onbruikbaarheid veronderstellen — dan wel zij doet vermoeden dat er waardevolle eigenschappen van bruikbaarheid aanwezig moeten zijn bij den geobserveerde.

Houding is een der fundamenteen waarop de leer van ’t exterieur berust — de leer waarvan de toepassing zoo gevaarlijk wordt als op exterieur alleen (en dan niet eens altijd als één geheel, één

complex) geoordeeld, ja veroordeeld wordt. We herhalen, houding die bij exterieur-beoordeeling zoo'n invloed heeft, rechtvaardigt dikwijls slechts *vermoeden*. In verband daarmee stellen we voor de zooveelste maal in dit blad de vraag: Wanneer zal in Nederland, ook buiten de provincie Groningen, het voldoen aan een *verrichtingsproef* bij 't toekennen van premiën en voor opname in het stamboek, *verplichtend* worden gesteld, ten einde de thans nog mogelijke keuring op het exterieur, d. i. nog te veel op vermoedens alleen, *absoluut* onbestaanbaar te maken en de beoordeeling op „bewijs” te gronden. — Wanneer??!

We weten allen dat het geven of liever het leeren aannemen van een bepaalde houding, (en deze is vaak geforceerd: 't overmatig „strekken”, en het knijpen in de lendenspijeren), dient om 't paard een eigenaardigen indruk te doen maken, om het bekende „een paard moet boven kort en onder lang zijn” na te bootsen en bovendien om de kans tot het in 't oog vallen van gebreken te verminderen.

De monsterknecht doet 't op de monsterplaats, met de handen aan 't paardehoofd, met de voeten tegen den voorkogel en met de gember onder den staart, stilstaande, en het eerste en 't laatste ook in gang.

We weten dat er koopmansstallen zijn, waar met de paarden „eigen oefening” gehouden wordt om „houding” aan te nemen, telkens als de patroon met of zonder klant binnentreedt. — Hoe dit gebeurt, zou de zweep U kunnen vertellen — ik doe 't liever niet.

Iedere keuringscommissie weet, dat enkele (weininge is hier reeds te veel) van de paarden, die hun worden voorgebracht, opgeschroefd werden vóór, en worden „tijdens” de monsterring, en dat dat „op-schroeven” het scherp beoordeelen zeer moeilijk, ja in enkele gevallen onmogelijk maakt. En toch . . . wel alles kan niet in eens, en verbetering in deze richting dus evenmin.

* *

Hoe de stand van een normaal paard moet zijn — is bekend; ik bedoel den min of of meer geforceerden stand, — die waarbij het dier stilstaande gedwongen wordt zijn gewicht zooveel mogelijk gelijk over z'n vier steunpilaren te verdeelen, — ik noem die geforceerd, omdat het dier dien stand hoogst zelden uit zich zelf aanneemt.

In den *vrijen stand*, waarbij 't dier geheel aan zich zelf overgelaten wordt, in vak of box dus, verdeelt het dier bijna nooit zijn gewicht gelijkelijk over de vier beenen, bijna altijd, is een der ledematen in rust — de massa wordt dan door de 3 andere gedragen, elk been krijgt beurtelings zijn rustperiode en van de drie dragende

been en 't dan twee (een paar voor, een paar achter of een paar diagonaal) beenen die *hoofdzakelijk* belast worden.

Uit de houding van dit rustende been, en de uit de paarde-houding blijkende verdeling van massagewicht op de andere, is dikwijls af te lezen of er gerust dan wel „gespaard” wordt, d. i. of er al dan geen lijden of groote vermoënis aanwezig is.

Het been of het paar beenen dat opvallend meer dan de anderen in rust gebracht wordt, rechtvaardigt de onderstelling van een mogelijk lijden en vereischt nakijken. In de gewone natuurlijke rust is er slechts een ontspanning, een „niet strekken” van de beengewrichten merkbaar, zonder dat dan de voet op ongewonen afstand van zijn normale standplaats verwijderd wordt. — Is er lijden in dat been aanwezig, dan wordt het been „gespaard” en wordt van een voorbeen den voet uit den normalen stand gebracht, gewoonlijk vóórwaarts, van een achterbeen eveneens; dat staat daarbij dan gewoonlijk „overkoot.” Bij longontsteking, rheumatische hoefontsteking, worden karakteristieke houdingen aangenomen, en koorts is dikwijls te herkennen zonder thermometer, door iets mats, iets lusteloos’ in de houding, hals en hoofd omlaag en hangend aan het halstertouw, de stijf gehouden lenden, de opgetrokken flank, het niet meer gladliggende huidhaar.

Krabben met de voorbeenen of het omhoog houden van een gebogen voorbeen duidt vaak op honger of dorst, trippelen, daarbij voortdurend onrustig omkijken naar de flanken, bij gelijktijdig staartkwispelen op kolick. — Bij oververmoeïenis, zelfs als het dier staat te slapen, is een aanhoudend verwisselen van de stemmende beenen waarneembaar, — is de vermoënis achter grooter dan voor, dan kruipt het paard in zijn vak, zoover als het halstertouw toelaat, achteruit, rekt hals en hoofd zoover mogelijk vooruit en hangt aan het touw, om de achterhand zooveel mogelijk te ontlasten en het gewicht zoo ver mogelijk boven de voorbeenen te brengen. — Is de voorhand 't meest vermoeid, dan kruipt het paard vooruit, steunt het hoofd op de krib en plaatst de achterbeenen zoo ver mogelijk onder en vóóruit.

Paarden, die hoewel gezond, heel veel gaan liggen zijn gewoonlijk rustig, niet heftig en dikwijls niet sterk van constitutie. — Zenuwachtige paarden liggen zelden, hebben 't hoofd en den hals steeds „er op” en de ooren gespist.

Een gezond paard dat opstaat, na liggend geslapen te hebben, kromt zich gewoonlijk hals en ruggegraat en strekt daarna de achterbeenen beurtelings naar achter, — het „rekt zich uit.” Een ziek paard doet dat nimmer.

Ondeugende paarden waarschuwen gewoonlijk — hoe is overbekend. — Zeer weinigen waarschuwen niet anders dan met de

oogen — doch gewoonlijk gaat die waarschuwing gepaard met de klap of de beet.

In den stal, waar ik dikwijls kom, is een vosje dat bevoorrecht is met speciale vriendschap van een dame, die 't vosje dan ook trouw klontjes voert: Lizzy is dan „honnig lief” tijdens de visite en doet vriendelijk vrijerig met hoofd en neus, geeft kopjes als een poes. Lizzy is een „suikerpaardje”!

T. T.

Geachte Redactie!

In zijn bovenstaand opstel over „Kijken” schrijft T. T., dat het *niet* onmogelijk is om in 25 vitrines, al doorlopende, te kijken en gelijktijdig details op te merken en te onthouden.

U zoudt mij en wellicht anderen een genoegen doen, T. T. te vragen of hij hier wat meer van zeggen wil, te weten: *hoe* dat mogelijk is.

Dat ZEd. op stal alles kalm bekijkend, zeer veel opmerkt, neem ik gaarne aan, trouwens daar haalt hij bewijzen voor aan, maar de mogelijkheid snel en in een oogopslag details te zien en te onthouden, zooals T. T. haar bestaanbaar acht, lijkt me wel wat overdreven voorgesteld.

„Een Kijker.”

Met andere woorden, geachte „kijker”, ge wilt van 't *bestaanbare* van die mogelijkheid de bewijzen? — Ge hebt gelijk, op gezag aannemen deden we als kind al niet meer: „die tijd is lang voorbij” zongen we toen reeds!

Laat ik dan beginnen U te zeggen *hoe* ge U zelf dat „kijken” en tegelijk „zien” kunt aanleeren en hoe ge U zelf dan de betwijfelde bestaanbaarheid van hierboven, als deugdelijke mogelijkheid bewijzen kunt.

Voor alles de waarschuwing: in één dag leert ge het *niet*!

We hadden als jongen (*we*: gij en ik) een leeraar; wiens naam ge stellig niet vergeten zijt (z'n initialen zijn: G. J. C. A. P.) en die heeft ons meermalen — ook U — de truc aan de hand gedaan. Vergeten? — Ze was zoo typisch eenvoudig! Ga voor een winkelraam staan (de oefening in eens op *paarden* is te moeilijk). Neem Uw horloge in de hand en kijk 5 minuten; keer U zelf met den rug naar 't uitgestalde en noem op wat ge *gezien* hebt. De eerste keeren bitter weinig, geloof me, — maar langzamerhand ziet ge meer en meer, en ten slotte staat ge verbaasd over de hoeveelheid opgenomen en onthouden voorwerpen.

Hebt ge het in een kort oogenblik vasthouden van een groot

aantal voorwerpen te pakken — (van 5 minuten komt ge langzamerhand op enkele seconden), dan begint ge 5 minuten naar één voorwerp te kijken om het, zoowel in zijn geheel als vorm, als in zijn onderdeelen, in U op te nemen — ik leg den nadruk op dat vasthouden van het „geheel”, zoowel als van de „détails”, omdat ge zulks in 't paardenvak moet kunnen toepassen — zoo niet dan wordt ge dáárin een *gebrekenkijker* en nooit een *paarden-beoordeelaar*!

Als ge U deze oefeningen stelselmatig en met *wil* oplegt, zult ge zien hoe betrekkelijk spoedig ge hierbij leert in een oogopslag *détails* van één voorwerp en het voorwerp zelf te zien.

Pas dan de verkregen „ziensvaardigheid” toe op paarden, bekijk elk paard dat zich aan Uw blik voordoet — verstaat ge me goed? *elk* paard: de hit van de groentevrouw, zoowel als de volbloed van Mr. X, als de Ardenner van v. Gend & Loos, als de reform van een bereden regiment die publiek verkocht wordt. Controleer steeds wat ge *gezien* hebt. Zijn de resultaten bevredigend, wat betreft vorm, bouw, afteekening, gang, stand, enz., bekijk dan 't harnachement e.g. tuig van elk paard dat ge tegenkomt, — beginnen met het tuig dat Uw zadelmaker uitstalt op zijn houten-carossier! Ge zult opmerken dat ge leert in één „glimps” veel te zien en . . . te *weten* wat ge ziet. 't Wordt U zelfs verrassend dat langzamerhand *alles*, dus niet alleen paarden en uitstalramen, maar ook de kleur van de viooltjes op een damesmof U even duidelijk opvallen als de kleur der kijkers van de aardige draagster ervan, en zulks niet-tegenstaande ge niet alleen zeer eerbiediglijk, maar ook zeer snel naar haar „gekeken” hebt.

* *
*

Probeer deze stelselmatige oefening in „zien”, die, bewust of onbewust, b.v. elk verslaggever van een groot concours hippique doormaakte. Misschien komt ge dan tot de overtuiging dat de uitroep „'t is onmogelijk op een afstand en zoo gauw alles te zien” berust op een niet voldoende eigen, geoefend vermogen om te kijken. En als ge gedurende jaren U in 't paardenkijken geoefend hebt en op — en achter — en bij elk paard gezeten heb, telkens als de gelegenheid zich daartoe voordeed, koop er dan een paar zonder hulp, dan vliegt ge er wel is waar mogelijk in, maar dan leert ge nog beter kijken, zoowel naar een paard als naar Uw portemonnaie en die twee factoren, denkt er om, beheerschen het geheele paarden-gedoe!

Zijt ge zóóver — nu waarschuw me dan, dan stel ik U voor aan een goeden vriend van me, in de hoop ge dien vriend (hij is 'n concours-verslaggever) wel eens helpen wilt.

En nu bewijzen, hoe ver die geoefendheid gaan kan? Wel diezelfde vriend knipt U met z'n kiektoestel een paard in galop, d.w.z. in

de beenzetting die ge verlangt: 1e, 2e, 3e, of 't zweefmoment van *elken* galopsprong! — die kiekken liggen naast me, er zijn er ook in 't bezit van kapt. C., Lt. Kol. de V. en Mevr. v. L., die misschien bereid zijn een ongeloofigen „kijker” te helpen overtuigen.

A propos, schrijf mij eens hoe het cijfer „zes” op Uw horloge geschreven staat. — Niet *nu* kijken — eerst opschrijven; — VI schrijft ge, niet waar?

— Jawel! hebt ook *gij* sinds jaren „gekeken” zonder te „zien”?!

Met 'n volle V

de Uwe,

T. T.

OVER „STRUIKELEN” EN ONSOLIEDEN STAND”.

(Aan Tjileh).

„Voor alles wil ik een paard dat soliede op z'n beenen staat!” — Da's duidelijk, — toch is 't der moeite overwaard een amateur en uitsluitend exterior-kijker te bestudeeren bij het onderzoek naar hoeven en voorbeenen in verband met die soliditeit, en op te merken met welke eigenaardige ongerustheid de onderzoeker zich daarbij afvraagt of het paard, dat hij koopen wil, kans zal geven den ruitser door een faux pas „op straat” te brengen. Volgen de zekerheidsproeven, die we allen wel eens bijwoonden, zegge 1° met het scherp van de hand een slag tegen de pees, vlak onder den handwortel; knikt daarop het been, dan . . . o! maar *dan* is 't zoo! 2°. als het dier uit een snellen galop plotseling gestopt wordt, en het *op dat oogenblik* de voorbeenen niet als 2 zuilen stilsthoudt en er slechts even trilling bestaat, dan schijnt verdere twijfel aan 't gebrek „zwak op de voorhand” overbodig.

Die proeven zijn oud, zoo oud dat ze reeds half thuis behooren op den catalogus van een antiquiteiten collectie. Ze zijn bovendien onbetrouwbaar.

Als men een goed op z'n beenen staanden man, zonder hij er op verdacht is, een tik op de knieholten toebrengt, knikt ook hij door een plotseling geveerde groote inspanning van arm- of been-spieren veroorzaakt trilling daarna van die ledematen, zonder dat daarom de man een zwakkeling behoeft te zijn.

Om zich van de soliditeit, waarmede een paard op z'n beenen staat, te overtuigen, is een onderzoek *op de plaats*, en van de voorbeenen alléén, ontoereikend; wil men zich rekenschap geven van de aanwezige soliditeit of van die welke na algeheele africhting te verwachten is, dan is 't noodig het dier in beweging gade te slaan.

Ik voor mij geloof, de meeste waarde gehecht kan worden aan de wijze waarop een paard zich *voorwaarts beweegt*, de wijze waarop het daarbij zijne lenden benuttigt, en dus, in direct verband hiermede, van zijne achterbeenen, zijn *motor*, gebruik maakt. De soliditeit van een paard op z'n beenen is voornamelijk van den toestand zijner lenden afhankelijk; als een paard goed over den weg gaat, als het nimmer een grove fout maakt, of, als het die mocht maken, zich gemakkelijk herstelt, als het „handig” in alle terrein is, dan is de verdienste van dit alles in de eerste plaats toe te schrijven, niet aan z'n beenen, doch aan z'n lenden, tweedens aan z'n energie, derdens aan z'n africhting. In de lenden zit de voornaamste mechanische waarde, en ten opzichte van de beweging kan men aannemen dat als de *lenden* hun werk doen, *alles* marcheert.

't Is duidelijk dat toestand en bouw van de beenen van groot belang zijn, doch voor soliditeit dient aan de beenen dezelfde waarde te worden gehecht als men aan de wielen van een locomotief toekent; die wielen moeten sterk en goed aangebracht zijn, doch welk nut zouden de beste wielen hebben, indien de machine die hen *in beweging* moet brengen in slechten toestand verkeert of onvoldoende werkt? Men verwondert er zich dikwijls over hoe 't mogelijk is, dat een paard dat goed staat, op vier onberispelijke „fehlerfreie” beenen, fouten maakt, aanstoot en strompelt, ja op de knieën valt — een onderzoek van de lenden brengt dan gewoonlijk aan 't licht waar de fout zetelde.

Omgekeerd, velen onzer hebben door 't terrein gegaloppeerd en zijn over hindernissen gegaan met paarden, die alles behalve „reine” beenen hadden, die in stand belangrijk afweken van de „loodlijn” uit 't boekje, en die toch nimmer onzekerheid, onvastheid of onhandigheid toonden. Op het „hoe kan dit” antwoordden dan steeds afdoende de lenden.

Men leze hierin geen pleidooi voor „rare” voorbeenen, doch wel eene poging om bij beoordeeling de aandacht te vestigen op den toestand der lenden en aan den invloed *daarvan* een zeer groote waarde toe te kennen. De paarden, die Brussel—Ostende, Parijs—Rouen—Deauville en dergelijke afstandsritten volbrachten, zouden, als boven een goed stel goed verzorgde beenen niet zeer goede lenden aanwezig geweest waren, en die goede lenden geen behoorlijke training ondergingen, die oefening niet ongestraft meegemaakt hebben.

De soliditeit van een paard op z'n beenen, uitsluitend uit een mechanisch oogpunt, is afhankelijk van de lenden, en de staat, waarin die beenen zich bevinden, afhankelijk van de wijze waarop het paard zijn lenden gebruikt. Met veerkrachtige, soepele, sterke, goed aangezette lenden, gaan tot in hoogen ouderdom samen goede

reine beenen, terwijl stijve, slappe of slecht aangezette lenden zich al heel gauw verraden in beengebreen.

Bij den toestand der lenden oefenen bovendien de eigen energie, waarmee elk paard min of meer behept is, en de africhting, die het dier doorliep, hun invloed uit op de gevolgen van een meer of minder gunstigen algemeenen bouw.

Let eens op een paard dat over de glad geijzelde of besneeuwde straat geleid wordt door een man, *die verstandig genoeg is het aan een langen, vrijen teugel te laten gaan.*

Het dier glijdt uit; door een krachtige lendenbeweging blijft het meester over zijn gewichtsverplaatsing en dus over de gevolgen van het wegschuiven van een of meer beenen; die lendenbeweging ging gepaard met het in werking brengen van de onmisbare hulp: hals en hoofd. Deze strekten zich benedenwaarts, maakten zich lang of werden als 't ware tusschen de schouders ingetrokken, verkort, alnaarmate het dier uitgleed met een achter- of met een voorbeen.

Had de geleider het paard kort en stevig aan den mond gehouden, dan zou 't hoogstwaarschijnlijk gevallen zijn.

Als een paard in volkomen vrijheid op een glibberige weide een been verliest, dan voorkomt het den val door een soortgelijke lenden-hals-hoofdbeweging. De beenen houden de massa tegen, maar de lenden hebben door zich plotseling in bepaalde houding te brengen, die beenen geplaatst en ondersteund.

Is een paard vóór kreupel, dan zijn het wederom hals en hoofd die het zwaartepunt achteruitbrengen en de lenden die de achterbeenen daaronder plaatsen, om zodoende het lijdende been te ontlasten; in slecht, sterk geaccidenteerd terrein zijn hoofd-hals en lenden aanhoudend in werking om 't zwaartepunt voor- of achteruit te brengen en te ondersteunen, d. i. om de achterhand aan de voorhand te hulp te doen komen, of om een been vast op den bodem te plaatsen en er het geheele gewicht op over te brengen of een voet die zich gaat verplaatsen te ontlasten tot op 't oogenblik van weer neerzetten.

Een paard met stijve lenden maakt in het terrein aanhoudend fouten vóór, omdat het zijn achterbeenen niet onderplaatst, en zulks omdat het onderplaatsen van en dragen met de achterbeenen slechts dan mogelijk is als de lenden werken; ditzelfde onhandige voelen we op een paard met slappe, slecht aangezette lenden.

Een paard met goed aangezette, doch ongespierde, krachtelooze lendenen, als gevolg van vermoeienis, versleten zijn of ziekte, kan in gewone omstandigheden de achterhand wel onderbrengen, doch er niet mede dragen.

Glijdt dit dier uit, plaatst het zijn voet in een gat, dan zal het

wellicht vallen — edoch — niet omdat zijn *beenen* oververmoeid waren, maar omdat z'n *lenden* niet de voldoende kracht bezaten om zich samen te trekken en te spannen en zodoende een verdere en langdurige verplaatsing van het zwaartepunt te beletten. Een paard met sterke, veerkrachtige lenden redt zich altijd; bij een paard, dat hierover niet beschikt, *kunnen* fouten voorkomen worden, *indien* na africhting de ruiter in staat is op een gegeven oogenblik door zithulp baas over de plaatsing van het zwaartepunt te blijven. Dit zelfde paard zal onder een niet-ruiter, die door verkeerde hulp de lenden heelemaal buiten werking stelt, fouten maken, niet omdat de beenen niet deugen, doch omdat aan de lenden de beschikking over het plaatsn der beenen ontnomen was. Dat met goede lenden, onder een slecht ruiter, vallen mogelijk is, behoeft, meenen we, geen betoog.

Wellicht zijn velen het met deze „lendenbeschouwing” niet eens; hen zou ik willen vragen nauwkeurig gade te slaan hoe een paard fouten maakt en hoe het die herstelt, en mochten zij voor dat waarnemen eigen oogen niet vertrouwen, dan bewijst het „kiek-kastje” goede diensten; ik geloof er blijken zal dat elke fout vóór: strompelen, struikelen, plaats grijpt op het oogenblik, dat de lenden geheel ontspannen waren, óf als gevolg van het feit dat die lenden doorlopend ontspannen, verslapt zijn, óf omdat een voortdurend zich vasthouden, zich „niet loslaten” van het dier de natuurlijke beenzetting belemmerden.

T. T.

PAARDEN, DIE IN „SCHEEFVE” HOUDING VOOR HET RIJTUIG GAAN.

Vraag: Mijn dogcart-paard, gekruist Oldenburgsch, 8 jaar oud, loopt scheef tusschen de boomen, vooral in stap en korten draf.

Midden achter het paard zittende, merk ik op, dat zijn *rechter*heup ietwat meer naar voren ligt dan de *linker*, en dat het lijf ietwat hol naar rechts gebogen is. Het *rechter* achterbeen wordt *verder* vooruitgebracht dan het *linker*, het *rechter* voorbeen daarentegen *niet* zoover als het *linker* dito.

De hals is naar rechts hol, ik zie *wel* de *rechter*, *niet* de *linker* oogklep. Zelfs in de linksche wending blijft de merrie rechts gebogen!

Een *rechte lijn* kan ik rijden zonder afwijken, maar de *linker* leidsel moet steeds *meer* gespannen worden dan de *rechter*.

Dat scheef loopen maakt me verdrietig. — Wilt u mij zeggen of ik dit corrigeeren kan, en zoo ja — hoe en waarmee?

Antwoord: Voor dat in „schieve houding” gaan, zijn twee oorzaken mogelijk, welke hieronder achtereenvolgens behandeld worden.

- A. Slechte gewoonte, uit *onvoldoende dressuur* achtergebleven. —
- B. Organische gebreken.

A. Slechte gewoonte uit *onvoldoende dressuur*.

Het door u beschreven „in schieve houding toch rechtuit gaan” doet denken aan dezen gang der meeste foxterriers — *die* loopen in draf gewoonlijk met de as van het lichaam, schuin op de richting, waarin zij zich bewegen. Dit is een „koddig” gezicht; ik voel er echter voor, dat uwe merrie daarmee *niet* „koddig” lijkt, u verdriet, en correctie vereischt. —

Ik weet, ge handig ruiter zijt, dus van uit den *zadel* uw paard kunt corrigeeren; — beproef dat, 't eischt wel meer tijd, doch 't is, naar mijn oordeel, interessanter dan *leidselarbeid*.

Hierbij de schematische figuur 19, voorstellende, hoe ge uw paard ziet er achter zittende: *a*. hoofd, *b*. hals, *c*. wervelkolom, • beenen, *B*. boomen.

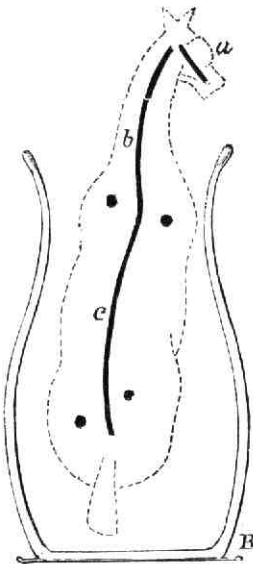

Fig. 19.

Uw doel wordt dus *a*, *b* en *c* recht en *in elkaars verlengde* te krijgen, en te kunnen behouden.

Vooropgesteld: zijnde „rijtuigpaard”, en in verband met zijn ras, zal de *galop* het dier min of meer vreemd zijn; althans u zoudt de manier waarop het galoppeert *te veel* moeten wijzigen, om *daarna* van dien gang als correctiemiddel profijt te trekken. — Bovendien is het te billijken, indien u de merrie als tuigpaard liever *niet leert* galoppeeren.

Wij houden dus *draf* en *stap* voor de verbeter-dressuur tot onze beschikking, — en u dient nu *dagelijks* gelegenheid te hebben tot het rijden van uwe merrie.

Uw paard worde opgetrensd met een *kneveltrens* (de ringen van een gewone trens komen te gemakkelijk *in* den mond, vooral als ze *klein* zijn) en gewoon gezadeld.

Eerst *te voet*, uw paard *stilstaande*, daarna in *stap*, dan *opgezeten*,

stilstaande en in stap de achterhand leeren, wat men met rijkunstigen term noemt: „wijken voor het rechterbeen” — gebruik daarbij echter niet uw *been*, doch een lange, vrij stijve *karwats* als „hulp” — *dit*, om u later, als ge weer inspant, het resultaat van dezelfde hulp, doch *dàn* middels de zweep, te verzekeren.

Zijt ge zóóver meester over de achterhand, dan de verdere oefeningen *buiten* houden, liefst *dáár*, waar ge lang achter elkaar rechtuit kunt draven — een groot open veld zou „je” gelegenheid zijn.

Zet uw paard in *drif*, strek het tempo zoover mogelijk uit — zorgdragende de merrie niet *uit* haar evenwicht te jagen, — d.i. in *galop* vallen of door „drieslagen” de regelmaat van den draf te verbreken.

Behoud het dier in dien draf. — Geef zoo *weinig mogelijk steun* op het bit (de handen), *vooral* niet op den linkerteugel *meer* dan op den rechter en *nog minder* bezwijk voor de verleiding aan dien linker teugel te „trekken” naar u toe!

Nu zal het dier langzamerhand zichzelf (de wervelkolom) *moeten* strekken, en de hals (verlengde v. d. wervelkolom) eveneens, en de neus komt verder vooruit en, met het hoofd, in 't *verlengde van den hals*.

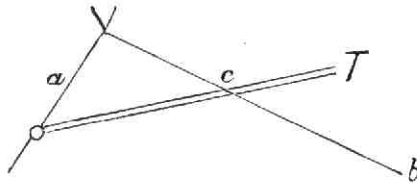

Fig. 20. a. hoofd, b. hals, c. buijpunt, T teugel.

Dit oogenblik is en wordt het *wice* om in te grijpen! — doch *geen overhaasting!* niet den *ersten* dag, gesteld dat ge een oogenblik het paard *dàn* reeds „recht” hadt — eerst *dàn*, wanneer het paard het „strekken” (rechtgaan), al doende, gemakkelijker geworden is en zulks dus spoedig, na het aannemen van den vlotten draf, intreedt. — Verkort *dàn* den linkerteugel, breng de linkerhand hoog, zoo dat de teugel *op* of *even onder* 't buijpunt in den hals komt (ge weet natuurlijk nog precies wáár dat is), — knijp die hand dicht opdat de teugel niet meer glijde, en houd haar *stil* (niet *strekken*); hare werking zij en blijve *passief*, niet *actief*. (Zie fig. 20).

Verkort nu langzaam en geleidelijk het tempo, houd de karwats rechts zóó, dat de achterhand niet rechts wijkt.

Stelt u in 't begin met zeer korte afstanden in *verminderd* tempo, mits „recht”, tevreden. — Stijgt af, *leidt* uw paard naar huis, of

als dat te *ver* is, *stapt* het stalwaarts, met *lange* teugels *zonder eenige aanleuning op het bit*.

Zet deze oefening *dagelijks* voort, totdat ge *zonder karwathulp*, het paard *strekken* kunt in den *gemiddelden* draf.

Dit bereikt — dan overgaan tot het buigen der wervelkolom naar *links* hol; dus in een houding brengen, tegengesteld aan die, waarin het vroeger voor de dogcart liep.

Breng hiertoe de merrie in vloten draf op een *zeer grooten cirkel* (linkerhand). De cirkel aanvankelijk zoo groot, dat zonder moeite de achterbeenen en de voorbeenen op *denzelfden* cirkelomtrek gaan.

Werking van uw linkerhand onveranderd, karwats klaar voor de buitenbeenhulp.

Zoodra de achterhand uitvalt tegen de karwathulp in, dan op datzelfde oogenblik *rechtuit* (d.i. in de richting van de raaklijn van dat punt aan den cirkel), het paard eerst weer *strekken* en dan weer op een grooten cirkel beginnen.

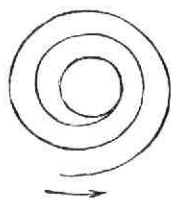

Fig. 21.

Na eenigen tijd zult ge den grooteren cirkelomtrek kunnen behouden, zonder „tangenten” te rijden, en tempo *midden* draf kunnen aannemen.

Zijt ge in *dezen* gang zóóver, dat de hals *recht* blijft, dan linkerhand en teugel laag (de hand links tegen de schoft vastdrukken) — de karwats in de rechterhand als drijf- en beenhulp.

Daarop zal het geleidelijk verkleinen van den cirkel in correcte houding u weinig moeite kosten en *groot* beginnend zal 't rijden van den spiraal met een eindvolte van plm. 6 M middellijn u weldra mogelijk zijn (linkerhand). (Zie fig. 21).

Alles in *korten* draf herhalen, en daaraan toevoegen de oefening van de 8 (acht), om u zelf de zekerheid te verschaffen, dat ge uwe merrie een houding kunt doen aannemen door *u* en niet door het paard bepaald. (Zie fig. 22).

Dus, een $\frac{3}{4}$ volte *links* *a* (paard links gebogen), een rechte lijn *b* (paard *recht* gestrekt), en daaruit een $\frac{3}{4}$ volte *rechts* *c* (paard rechts gebogen) en zóó door; de rechte afstanden *b* steeds korter makend, tot ge zonder moeite en verzet van het paard van de *volle links* op de *volle rechts* kunt overgaan.

Span dan uwe merrie weer voor de dogcart; ik heb de overtuiging dat ge tevreden zult zijn met het resultaat van uw arbeid.

* *

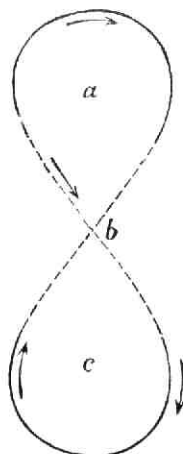

Fig. 22.
(bovenste pijltje wijst verkeerd).

B. Uwe merrie heeft organische gebreken — òf in den mond (lagen), òf in de wervelkolom, òf in rug- en lendenspiere, òf in rechterschouder, — voorbeen, òf in linkerheup — achterbeen; — dit diagnostiseere en behandle uw veearts.

Is dit organisch gebrek *ongeneeslijk* — dan blijft uwe merrie (troost u — er zijn er zoo *vele* op de wereld) „*een schuinsmarcheerder*.”

T. T.

„LEIDSELARBEID” VOOR PAARDEN DIE „SCHEEF” GAAN.

Vraag: In uwe verhandeling over de correctie van paarden, die „scheef” loopen, geeft u eene methode om van *uit den zadel* toe te passen.

Ik ben niet voldoende *ruiter*, en zou toch gaarne mijn paard, dat ook „scheef” gaat, corrigeren; — hoe moet ik zulks doen door middel van *leidselarbeid*?

Het dier *strijkt* zich den rechter achterkogel, en ik kan er, met het oog op te wijzigen beslag, niet achter komen of de binnentak, dan wel de lip van het linkerijzer strijkt.

Weet u daar iets op?

Onder . . . enz.

S.

Uw paard heeft dus geen organische gebreken en loopt „rechts-hol” scheef? (Als 't „links-hol” gaat, leze u in het volgende, voor *rechts* „links” en omgekeerd.)

Voor leidselarbeid *in 't algemeen*, verwijs ik nogmaals naar de „lange leidselmethode”, door den heer F. F. Leopold zoo terecht als „practisch-dresseermiddel” in „Het Paard” (1902—1903) behandeld.

In verband met uw speciaal geval, 't volgende:

Uw paard een *knevel*trens aandoen; hebt ge die niet, dan tegen den rechter ring, tusschen mondhoek en ring, een ronde lederen schijf van 10 à 15 cM. middellijn, om het doorhalen van den ring te beletten. — Of *anders* een neusriem aan het hoofdstel aanbrengen, dezen *onder de trens* gespen.

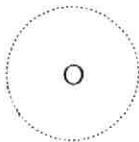

Fig. 23.

Uw paard tuigen met het schoftje (zadeltje), aan welks singel de draag- (licht-) lussen laag ingegespt worden ($\frac{3}{4}$ v. d. afstand van rug tot buik), en met staatriem en strengdragers.

Nu beide lange leidsels gespen in den linker trensring; de feitelijk linker leidsel *a* boven en van dáár *direct* naar uw hand.

De feitelijk rechter leidsel *b* onder, van daar door de linker draaglus, over het schoftje heen (niet door de zadelingen), dan van daar naar achter, door de rechter draaglus, door den rechter strengdrager, achter de rechter bil v. h. paard langs, naar uw hand. (Zie schets).

(Van de linker, — onder den buik door, naar de rechter draaglus kan ook, *tenzij* het paard kittelig is.)

't Paard op de linkerhand op een grooten cirkel, 12 M. middellijn. — In den beginne een man om het te leiden, de leidselhouder in 't midden, ietwat achter 't paard.

— De werking is duidelijk. — De bovenleidsel *a*, de *directe*, belet het paard met de voorhand den cirkelomtrek te verlaten en werkt middels den *buitenkneevel* (lederen schijf of ring), het hoofd naar u toe.

— De onderleidsel *b* — de *indirect* werkende — helpt de bovenleidsel bij zijn invloed op het rechtbuigen van den hals, en houdt de achterhand tevens op den te doorloopen cirkelomtrek, dwingt dus de wervelkolom het „hol staan naar buiten” te verminderen — de cirkelomtrek dwingt het linker achterbeen verder dan het zulks gewoon was, vooruit en onder te grijpen.

Het spreekt van zelf, dat in den beginne de genomen cirkel groot, en de werking van de *indirecte* leidsel *b* zeer gematigd zij, opdat de snelheid van het tempo door den druk van het bit niet *te veel* belemmerd worde.

Dringt het paard tijdens de beweging naar *binnen*, dan met de zweep of de chambrière tegen de schouderpunt tikken om het paard naar buiten te drijven.

Dagelijks de drafoefening herhalen, in den beginne met *gering* succes tevreden zijn! — *dit wordt dagelijks grooter!*

Spoedig zal het paard zich buigen volgens den grooten cirkelomtrek, *dan* den cirkel verkleinen (8 tot 6 M. middellijn). Gaat

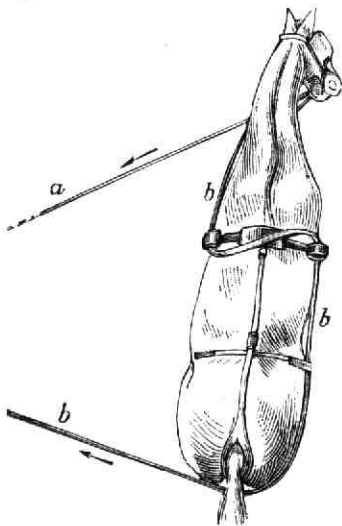

Fig. 24.

dat goed, dan de leidsels vergespen, in iederen trensring één. De linker leidsel door den linker schoftring naar uw hand, de rechter (voor alle zekerheid) door de rechter draaglus, strengdrager en achter het paard langs, naar uw hand.

Het paard eerst zóó, weer op den grooten cirkel, dan pas op den kleinen. — Gij zelf eenigszins achter 't paard, in 't midden.

Dagelijks vanaf den beginne, na de oefening op den cirkel het paard *recht vooruit stap-rijden*, met *losse* leidsels, hoegenaamd *geen steun* op 't bit geven! — en trachten een lange gerekte stap te krijgen.

(Voor die stapoefening, ook vanaf den *beginne*, de leidsels normaal, aan weerszijden van de trens gespen).

vertikaal.

Fig. 25.

Is het paard terughoudend, *achter het bit*, d.i. brengt het den neus *a* binnen de vertikaal, bij den hals *b*, dan gebruik maken van een *bovenkaaksche* opzettingel (Amerikaansche- of harddravers-opzet).

En nu het *strijken*.

Besmeer den linker achterhoef, van en met den toon tot aan de bal (rechter helft natuurlijk) met wit krijt, een *dun* laagje. Draaft het paard — het gedeelte van den hoef waarmee het zich strijkt, wordt daardoor van krijt ontdaan, en dus voor u zichtbaar.

(Op een witten hoef — roetzwart; op een zwarten — wit krijt.)

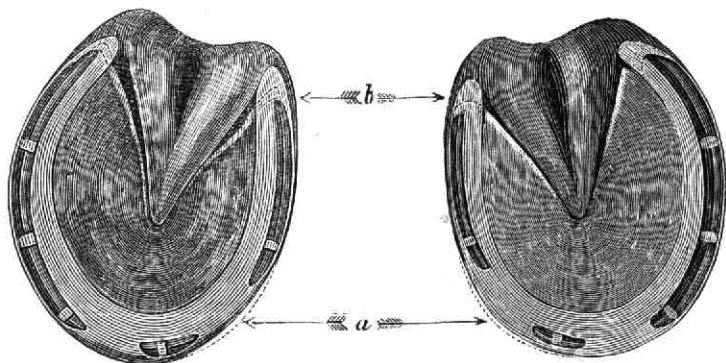

Fig. 26.

Strijkt de lip of toon — dan *klapijzer*.

Strijkt de zijtak, dan dezen en den hoefrand een weinig naar onder en naar binnen afvijen. (zie fig. 26).

Spant uw paard weer in na 3 weken *dagelijksche* oefening, onderbreek vooral dien oefeningstijd niet door uw paard voor 't rijtuig te gebruiken, en wil mij s.v.p. het resultaat melden. T. T.

MILITAIRE SPORT.

„Zonder beoefening van sport zou een bereden wapen een langdurigen vreedstijd niet kumen doorleven dan ten koste van zijne innerlijke waarde, van zijne bruikbaarheid”.

(VON ROSENBERG.)

Die dezen grooten ruitergeneraal gelezen heeft, weet dat *hij* onder *sport* niet verstond: het aanhoudend gebruik en misbruik van het **woord** „ruitergeest”, niet de chic in den snit van de laars en de breeches, de vorm van de pet, niet dat eigenaardig optreden waarmee opzettelijk de schijn vertoond wordt zich los te gevoelen van plichten, vrijwillig aanvaard bij de keuze van een uniform, niet de middels champagne tintelende speech aan 't eind van een diner, niet de inférieure bravour die er ligt in 't bij gelegenheid van sportgebeurtenissen, verliezen van geldsommen, die men niet bezit, of in het winnen van de beurs van een kameraad, waarin wel kostbaar moreel, doch géén goud aanwezig was. Neen, onder sport, onder sportbeoefening voor den bereden officier zij verstaan het aankweken van al datgene wat dit woord aan begrippen van

mannelijke deugd in zich sluit: geduld, overleg, volharding, ijver, arbeid, kracht, moed en voortvarendheid — dan vindt in het begrip „sport” de samensmelting plaats van de begrippen „strijd” en „triumf”, dan is in sportbeoefening te vinden de sleutel tot de oplossing van het geheim: „overwinnen”. Alleen „sport” kan den ruiterofficier en zijn corps in vreedstijd brengen tot een omschepping van beiden in dat levende reusachtige projectiel, tegen welks indringingsvermogen in oorlogstijd, nòch tijdens verkenning, nòch tijdens aanval, ’t zwaarste terreinpantser bestand is en dat tijdens de vervolging leveren zal de beslissende uitwerking van een springende, geweldige granaatkartets. Sport alléén levert de langdurige en moeilijke oefeningen, waardoor man en paard elkaar volkomen leeren kennen, om hen ten slotte te doen samengrocien tot het machtig geheel van den „centaur”.

Of 18 maanden daartoe voldoende zijn? . . .

Wèl vreezen we dat uitsluitend op ’t exercitieterrein en tijdens wachtdienst opgedane capaciteiten, materiaal zal leveren, dat niet voldoende „ongevoelig” zal blijken te zijn voor de eigenaardige zenuwkitteling, die de tegemoetfluitende kogel of de aanwezigheid van den vijand pleegt mede te deelen *eenigszins* aan elke massa, *hevig* aan het als eenling optredend individu.

De nadoelige gevolgen van een dergelijke kitteling voor het geheel paard-en-ruiter kunnen door sportbeoefening voorkomen worden.

Sportbeoefening alléén kan den ruiter leeren zijne koelbloedigheid te behouden tijdens de snelste bewegingen en bij hem de gave ontwikkelen met kalmte en toch met bliksemsnelheid een belangrijk besluit te nemen, zoowel tijdens het grootste tumult als in tegenwoordigheid van gevaar, dat „doodsgevaar” kan zijn.

Waar sport beoefend wordt, daar trilt er in de gelederen van de bereden wapens iets, wat de mogelijkheid van het zich daarin zetelen van onware en dus onwaardige *schijn* uitsluit, wat weekheid, indolentie, angst voor verantwoordelijkheid, gebrek aan initiatief, en dergelijke op „papier- en inkt”-bodem bij „lauwheid” zoo gemakkelijk tierende verderfelijke zwammen in hun kiem verstikt. — Sport alléén kan van die corpsen maken massa’s, waarvan alle samenstellende deelen, zoowel de opperste chef als de peleton- of sectie-commandant, zoowel het denkende hoofd als de gewapende arm, zoowel de dragers van den grijzenden knevel, als die van het dons op de bovenlip, zullen bezitten datzelfde wakkere, dezelfde lichaams- en geesteskracht, dezelfde zielsjeugd, die, als het er op aankomt, noodig zijn om te *willen* kunnen en ook *werkelijk* te *kunnen*.

De geest, de zucht naar sport worde derhalve bij de jongeren gekweekt, en bij de ouderen voor zichzelf onderhouden; ’t voorbeeld

voor de jongeren kome daarbij van hun chefs, van boven naar beneden. De *chef* zelf hebbe 't vermogen te *kunnen*, en daarmee in zich de basis, waarop waarachtige achtung, toewijding, ridderlijke gehoorzaamheid en opoffering zijner inférieuren zich grondvesten. Is *die* basis er niet, dan wordt de *kraag* het gewichtige van den man. Ieder weet dat commandant, kolonel, generaal zijn, *vóór* alles zeggen wil „*kunnen* bevelen”, „*kunnen* doen uitvoeren”, en dat daartoe noodig is „*weten* gegrond op *zelf* kunnen”, datgene wat een bereden wapen als zoodanig noodig heeft om bruikbaar te zijn en te blijven. En dat de bruikbaarheidsvoorwaarde voor een bereden corps *vóór* alles is, direct, ten allen tijde en onder alle omstandigheden „vooruit in voorwaartsche beweging” te *kunnen* gaan, zal wel niemand betwijfelen — evenmin — dat om *die* capaciteit te ontwikkelen 't *niet* voldoende is de daartoe noodzakelijke sportbeoefening *passief* toe te laten, doch dat 't absoluut noodzakelijk is, dat de *chef* die *actief* doe ontstaan en 't neme. Dat hij den jongeren zelf een galop kan voorrijden en 't nemen van een heg hem niet van de wijs brengt, spreekt van zelf, evenzoo dat hij belang stelt, en zulks metterdaad toont in hunne voorbereiding en hun strijd en hunne overwinning op sportgebied, en niet minder dat hij, zijnde de eerste paardeman van zijn corps, voor de zijnen vermog te zijn de vertrouwde vraagbaak op equestersch en hippisch gebied.

Als *dit* bestaat, wordt elk officier van dien chef, elk man van zijn corps „zijner” zake kundig: zoo'n corps **kan**, omdat de kunde er berust op practijk en ervaring, — zoo'n corps bezit innerlijke jeugdige kracht en volgt zijn chef blindelings, omdat het weet dat *hij* *vóór*gaat, *hij* voor een ieder is de garantie voor succés.

Bij dergelijke sportopleiding hebben de jongeren de school van het gevaar doorloopen, immers de ruiter die een steeple rijdt, dwars door het terrein gaat, een zware hindernis neemt, is in doorlopenden strijd, *niet* met **angst**, dat woord is te kras, maar met een achterkleinnichtje van angst, met: „te gering zelfvertrouwen”, en zoolang ook dit gevoel niet er uit *gereden* is, bezit hij niet 't voor den bereden officier noodzakelijk vermogen dat de groote Turenne in staat stelde lachend tegen zich zelf uit te roepen „Karkas je siddert”!! Indien bij menschen, wier bestemming het nu eenmaal is leven en lichaam te wagen, die geringschatting voor gevaar niet bestaat, dan maakt de vrees voor het gevaar zich meester van de beschikking over het intellect. Welnu niets maakt gevaar minder spookachtig in z'n uitwerking dan dagelijks omgaan *mèt* gevaar; de ruiter ondervindt zulks telkens bij 't nemen van een hindernis; zoo zal voor den ruiter de beste leerschool zijn om op onverschillig welk paard en in tegenwoordigheid van welke moeilijk-

heid dan ook, meester te blijven van zich zelf, van zijn gedachten en van zijn polsslag: het dagelijks en zooveel mogelijk nemen van hindernissen (Seydlitz zaliger nagedachtenis en Saumur's groot beginsel).

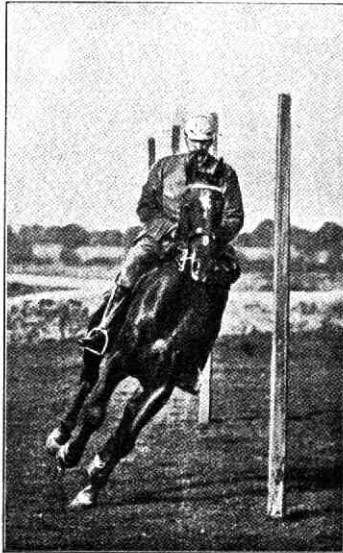
En niets wordt spoediger verloren dan de gewoonte, zich daarbij op z'n gemak te gevoelen en *is* die eenmaal verloren.... dan zadele men af, want dan is de machtige veer verlamd! Een veld met bieten slaagt er volkomen in U in de war te brengen; elke greppel wordt een moeilijke rivier en een hek 'n niet te overkomen afsluiting. En zit *die* kwaal in een corps, dan is het gedaan met de feitelijke waarde er van. Dan is de lading van de granaatkartets geen schroot doch confetti.

* *

Niet overal in ons leger bestaat de gelegenheid tot zelfoefening en tot zelfonderzoek of die oefening voldoende was. De **Militaire Sportvereniging** in Nederland heeft in dit „te kort" gedurende geruimen tijd getracht te voorzien, en 't is haar de laatste jaren blijkbaar mogen gelukken, begrippen als boven aangehaalde ingang te doen vinden, en in daden te doen uiten.

Van de ontegenzeggelijk nuttige oefeningen en wedstrijden, die de M. S. V. jaarlijks voor hare leden organiseert, meenen we de afstandsritten, dwars door het terrein, zooals die ten zuiden van Nijmegen, tot de meest belangrijke en leerzame te behooren.

T. T.

KNEIEHALSTER VOOR PAARDEN DIE IN DE WEI LOOPEN EN OVER DE AFSLUITING SPRINGEN.

W. vraagt of een knieband geschikt is om bovengenoemden vrijheidszin te beteugelen, en hoe die gebruikt wordt.

In Transvaal heet die *knievalster*, — die is eenvoudig — goed — en bijna steeds afdoende. Om een paard te knievalsteren ga men als volgt te werk:

— Het paard met het halster in de wei, de neusriem van dit halster aan den binnenkant voeren met een stuk vilt, beter nog schapenvacht.

Aan den ring van den neusriem, die zich onder en tusschen de twee kaken bevindt, een eind soepel touw bevestigen, dit touw omwoelen met een oude paardenbandage, tot vingerdikte. Een voorbeen (niet iederen dag hetzelfde) opbeuren tot het bijna horizontaal staat, bij normaal opgeheven houding van hoofd en hals. Het vrije van het touw met een mastworp om het opgehouden been slaan d.i. zóó:

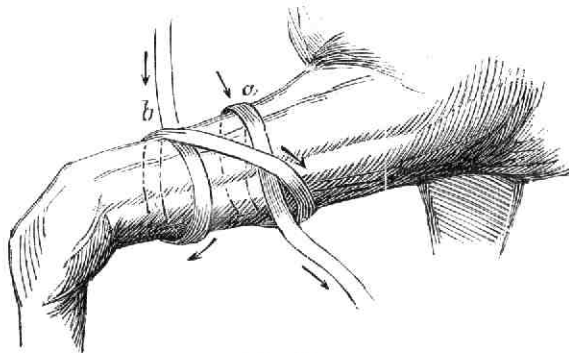

Fig. 28.

daarna lus *a* tegen lus *b* schuiven juist boven de knie. —

Het paard kan nu grazen en zich vrij gemakkelijk bewegen, het hoofd en den hals *geheel* omhoog brengen, met de 2 voorbeenen op den grond echter niet. — Het kan dus niet *springen*.

Een tweede manier, is het kluisteren der voorknieën, in Transvaal het „*spannen*” genaamd. — De beide voorbeenen worden boven de knieën aan elkaar verbonden met een touw, om ieder been een mastworp; „span” afstand ongeveer 40 cM. T. T.

OVER GALOP IN 'T BEGIN DER AFRICHTING VAN EEN RIJPAARD.

. . . . toen ik de merrie, die 4 jaar werd, onder den zadel begon te rijden, gaf ik haar, bij veel stapwerk en een weinig draf, bijna dagelijks een galop. (Later ried men mij die galops tot één per week terug te brengen).

Tijdens de eerste galops heb ik beenen aangelegd. De merrie trok als een kaapstander en maakte bij mijne poging haar rustig te houden, ongeregelde lançades.

Zoodra ik zulks zonder gevaar voor mijn zit heb *kunnen* doen, heb ik teugels verlengd en reeds spoedig bemerkte ik dat de merrie nu langzamer galoppeerde zonder trekken, met zeer voelbare bascule-beweging.

Ik meende, dat die galop goed was *tijdens de africhting*; thans wordt mij gezegd, dat het beter is, dat de merrie gedurende de africhtingsperiode wèl trekt.

Hoe zit dat? Ik heb duivels 't land aan dat „trekken” en, enz. H. K.

Geachte Heer, ik veronderstel gij *middel* en *doel* met elkaar verward hebt, t. w. het paard in africhting met het afgerichte paard.

Zeker, galop als africhtingsmiddel is zeer aan te bevelen, al kan ik me voorstellen gij duivels 't land hebt aan „trekken”. — Alleen, bij toepassing der verschillende gangen als *africhtingsmiddel* moet ge U rekenschap geven met welk *doel* gij ze toepast, dus, daartoe

nagaan, „waarom” en op „welk oogenblik” ge Uwe eischen stelt.

Fig. 29.

Alle eerste africhtingsoefeningen behooren tot één zelfde *eerste* resultaat te leiden: d. i. tot het zich geheel loslaten, tot zich niet geheel of gedeeltelijk stijven of zich „vasthouden” van zekere spiergroepen van het paard, — onverschillig of dit een jong dier is dat in africhting komt, of een oude rakker die „te geleerd” geworden is en correctie-dressuur behoeft.

Behandelen we Uw geval, het jonge paard.

Stap. De lange en langdurige stapoefeningen zonder inwerking van de ruitershand (passieve-hand) komen het eerst aan de beurt. Het jonge paard houdt zich altijd min of meer samengetrokken, gestijfd. Dit „zich stijven” veroorzaakt een niet opzettelijk gewilde, doch wel degelijk bestaande neiging zich terug te houden. Het dier beweegt zich voorwaarts, terwijl het zich (d.i. lenden — rug — hals) stijft, en het gevolg van dit zich vasthouden is, dat de voorwaartsche beweging geleverd wordt door spierarbeid *alleen*, omdat bij een paard, dat zich terughoudt, het zwaartepunt, in stede van door zich te verplaatsen en door die verplaatsing een deel der beweging voor z'n rekening te nemen, — stil gehouden wordt, ja min of meer achteruit gebracht is en daardoor de voorwaartsche beweging belemmert.

't Is duidelijk dat na een tijd stappen een begin van vermoeidheid intreedt, die het dier er toe zal brengen op minder inspannende wijze voorwaarts te gaan, d. w. z. door zich los te laten, d. i. door het zwaartepunt in de gelegenheid te stellen zich naar voren te verplaatsen. Om dit laatste te doen, laat het paard den hals vallen — dit hals-laten-vallen is den ruiters dus een gewaardeerd teeken. In den beginne wordt dit laten vallen van den hals, in stap, bijna altijd direct gevolgd door een paar trippelpassen. Dit trippelen ontstaat, doordat de spieren (lenden—rug—hals), ongevoon te worden uitgerekt, juist door het naar voren en eenigszins omlaag strekken van hoofd en hals, gerekt werden. Dit gevoel hindert het paard, dat, om dat hinderlijke te doen eindigen, den hals weder opricht. Bovendien heeft het omlaag brengen van den hals, het zwaartepunt vóóruit verplaatsende, een wijdere pas met de voorbeenen veroorzaakt; en de bij het jonge paard alsnog bestaande geringe rekbaarheid van hals-, rug-, lenden- en kruispijeren maakt een gelijk lange pas van de *achterbeenen* nog onmogelijk, zoodat om de beweging der voorbeenen te volgen de achterbeenen zich overhaasten moeten.

Uit deze, bijna gelijktijdig plaatsvindende feiten, ontstaan die trippelpassen.

Als nu de stap door oefening regelmatig is en blijft, niettegenstaande het halsvallen, dan is de eerste schrede op den weg „van zich loslaten” en vooral van zich „kunnen” loslaten gedaan. Hellingen op en hellingen af; kleine sprongen, 't gaan door het terrein, bespoedigen het verkrijgen van die eerste phase van „zich loslaten”; de toestand *is* er geheel, als het zwaartepunt in 't paardelichaam als het ware „rollend” van voor naar achter en omgekeerd geworden is.

Daarna komt de lange, langzame draf, die het zwaartepunt boven

de voorhand brengt en behoudt en eindelijk de galop, die het zwaartepunt van voor naar achter en van achter naar voor in diagonale richting verplaatst.

Waarom is het noodig dat in den beginne bij den galop de overbrenging van het zwaartepunt van achter naar voren telkens snel plaats hebbe, — m. a. w. waarom zij in den beginne de galop snel?

Als ge te voet zijnde hard wilt loopen, brengt ge het bovenlichaam, Uw zw. punt, voorover en om te voorkomen dat ge valt, zijn Uw beenen verplicht lange en vlug elkaar opvolgende passen te maken. Indien ge minder hard wilt gaan, zijt ge verplicht Uw rugspieren samen te trekken, d. i. het bovenlijf op te richten om daardoor Uw zwaartepunt achteruit te brengen.

Evenzoo is het om zich lang te maken, zich los te laten en te strekken, voor het jonge paard in den beginne noodig, snel te galopperen, d. i. zijn zwaartepunt telkens zoo ver mogelijk voorwaarts te brengen.

Indien men dien galop door teugelwerking verkortte, zou dit een zich samentrekken van hals-, rug- en lendenspijeren tengevolge hebben, en het zwaartepunt niet zoo veel mogelijk vrijgelaten worden.

En dit zich samengetrokken houden van spieren willen we juist *niet*.

Dus dient de galop in den beginne snel te zijn; daarbij zal het jonge paard stevig aanleuning nemen, en, de teugels sterk spannende, het gevoel van „trekken” geven, en dit is wat we wenschen, *op voorwaarde, dat het paard die aanleuning neemt met vóór gestrekte hals, het hoofd bijna in 't verlengde van den hals en den neus vooruit*, zooals dat beschreven is in het artikel „Aanleuning” (Verzamelde Opstellen, deel I, blz. 241).

Indien, geachte H. K., gij dus van meet af aan Uwe merrie hebt willen beletten te doen wat *gij noemt* „trekken”, hebt ge het tegengestelde gedaan van hetgeen ge m. i. had *moeten* doen.

De lancades, die ge meegemaakt hebt, waren het gevolg van den tegenstand die Uw hand bood aan de verplaatsing van het zwaartepunt naar vóóruit, eene verplaatsing die ge anderzijds door het aanleggen Uwer beenen vergdet. Uwe merrie kon niet achteruit door Uw beenhulp, niet vóóruit door Uw handhulp, wat wonder dat ze den eenigen weg, die open bleef, insloeg, zegge de richting van „het raam uit”. Spoedig daarna is de galop met voelbare bascule-beweging en zonder „trekker” (door het paard) gegeven, dat hebt ge prettig gevonden — ei — maar dat was *fout*, Uwe merrie is, bang voor Uw hand, achter 't bit gekropen en heeft zich teruggehouden, niet gestrekt doch samengetrokken; *zij* behield de beschikking over 't verplaatsen van haar zwaartepunt en niet *gij*.

In snellen galop, als het paard zich loslaat, bestaat de bascule-beweging, maar die is voor den ruiter nauwelijks voelbaar, — de

man heeft meer 't gevoel dat het paard van achter naar vóór en van boven naar beneden een duikbeweging maakt.

Tracht vooral in het begin van de africhting bij een rijpaard niet te verkrijgen, wat in 't algemeen „licht in de hand zijn” genoemd wordt; doet ge dit wel, dan geschiedt dit ten koste van de bewegelijkheid van het zwaartepunt, de lenigheid van het paard en ge maakt de bereiking van het werkelijk volkomen doorgereden zijn — zegge het paard gehoorzaam tusschen de twee tegengesteld werkende machten, hand en beenen — bijna onbereikbaar.

Het werkelijk licht in de hand zijn is uitsluitend een gevolg van het gemak waarmede een paard de gevraagde gang of beweging uitvoert, en dat gemak wederom het gevolg van lenigheid en die lenigheid kan eerst verkregen en beoefend worden als, door zich „los te laten”, het paard zich niet tegen de gymnastiek, die we hem laten doen, verzet.

Het beste middel, om tot dit zich loslaten te geraken, is in den beginne den arbeid onder den zadel samen te doen gaan met longe-arbeid. Dan worden tevens fouten, die 't gevolg zijn van onsoliden zit, d. i. rukken en hangen in den mond, bij 't jonge paard vermeden.

Onder den zadel stappen, aan de longe langzamen draf en langdurigen galop, dan zult ge, waarde H. K., ook geen last meer hebben van lancades en ge zult niet behoeven te „trekken”.

Begin in geen geval bij Uw 4-jarige merrie pogingen tot verzamelen, vóór het dier zich onder U in alle gangen loslaat; is dit bereikt, dan zult ge verbaasd staan hoe snel dat verzamelen, en zulks thans *inderdaad* van achter naar voor plaats vindt.

En als ge me wel hebt willen volgen, hoop ik U duidelijk gemaakt te hebben, waarom de inhoud van al dit bovenstaande neer te leggen is in dezen regel:

De ruiter doe nimmer een poging het zwaartepunt boven de achterhand te brengen, zoolang hij niet de stellige zekerheid bezit, het, naar zijn wil, direct weer boven de voorhand te kunnen verplaatsen.

T. T.

HET AFKEUREN OP CORNAGE BIJ DE VERPLICHTE
RIJKSHENGSTENKEURING IN NEDERLAND,
in verband met de uitlating van den Duitschen landbouwkundige
Dr. Frost.

Het interessante, omvangrijke werk van Dr. Frost over de Nederlandsche landbouwtoestanden bevat de mededeeling, dat men in Nederland algemeen van gevoelen is, dat sommige bepalingen van de „Wet op de paardenfokkerij 1901” te streng zijn, waaronder speciaal wordt genoemd het onderzoek der hengsten op cornage tot aan den 7 $\frac{1}{2}$ -jarigen leeftijd. In werkelijkheid luidt de wet nog iets scherper, daar immers het onderzoek jaar op jaar plaats vindt en tot op den 7-jarigen leeftijd bij het constateeren van cornage tot afkeuring leidt. Zoo is het in de uitvoering geworden tengevolge van de discussie omtrent de bepalingen dier Wet in de Eerste Kamer.

De eigenlijke bepaling der wet luidt iets milder, n.l. alinea 4 van art. 7 dier wet bevat:

„De keuring door de sub-commissie A, tot welke slechts hengsten „toegelaten worden die bij de keuring door de sub-commissie B zijn „goedgekeurd, bestaat in een onderzoek op stillen kolder en ge„breken van cogen, ademhalingswerktuigen en geslachtsdeelen. „Het constateeren van een of meer dezer gebreken moet in den „regel tot afkeuring leiden; voor hengsten van 7 $\frac{1}{2}$ jaar en ouder „evenwel, die bij de keuringen van het voorafgaande jaar hier te „lande waren goedgekeurd, levert het bestaan van cornage geen „reden op van afkeuring”.

In „Het Paard” is vóór de totstandkoming van genoemde wet zooveel mogelijk gestreden voor de inlassching van „in den regel”, ten einde hengsten van overigens zeer goede klasse, die op jongeren leeftijd dan 7 $\frac{1}{2}$ jaar aan cornage bleken te lijden, doch geen opvallend overerfelijkken vorm hiervan toonden, te kunnen blijven goedkeuren. Zooals boven reeds is gezegd, heeft de discussie in de Eerste kamer en de toezegging van de zijde van den Minister die mogelijkheid van afwijking op den regel eigenlijk buiten toepassing gesteld.

Naar onze overtuiging grondt de uitlating des heeren Dr. Frost zich op de onverwachte rilling, die tal van hengsthouders door de leden ging, toen bij de eerste keuring in het najaar van 1901 zoo betrekkelijk veel hengsten wegens cornage werden afgekeurd en uitgesteld, — zoo tal van hengsten nimmer eenige voorbereiding voor het longereen hadden ontvangen, zoo tal van keuringsplaatsen een ongeschikt terrein voor het onderzoek opleverden, — zoo weinig provincies geoefende helpers bij het longereen ter beschikking konden stellen, terwijl bovendien eenige provincies de Rijkskeuring

met leede oogen tot stand hadden zien komen en zelden een vee-arts schroomde een onderzoek op cornage in te stellen en hierover een definitieve uitspraak te doen.

Deze omstandigheden zijn alle langzamerhand gunstiger geworden. Het eerste jaar heeft betrekkelijk een zekere opruiming onder de cornard-hengsten gegeven, — op onderscheidene plaatsen is de erfelijkheid van cornage op duidelijke wijze aan het licht getreden, — in de meeste provincies zijn thans geschikte plaatsen van onderzoek en zijn geoefende helpers bij het longeeren verkregen, terwijl tal van eigenaren ook hebben leeren inzien, dat dieren die nimmer oefening op den cirkel hebben ontvangen, ook moeilijk direct goed aan de longe kunnen gaan. De tegenstand is geluwd, de omstandigheden zijn inderdaad veel verbeterd en uit onderstaand staatje is te zien, dat het aantal afkeuringen wegens cornage thans voor geheel Nederland werkelijk klein is te noemen.

Wegens cornage afgekeurd bij de verplichte rijkshengstenkeuringen der „wet op de paardenfokkerij 1901“:

Provinciën.	Najaar 1901 en voorjaar 1902.	Najaar 1902 en voorjaar 1903.	Najaar 1903 en voorjaar 1904.	Najaar 1904 en voorjaar 1905.	Najaar 1905 en voorjaar 1906.	Najaar 1906 (uitgesteld 16). *)
Zeeland	9	4	7	6	3	0
Gelderland	9	3	6	5	3	0
Groningen	10	3	0	2	1	1
Friesland	1	1	2	1	0	0
Z.-Holland	9	1	1	0	2	0
N.-Holland	8	2	1	1	1	0
N.-Brabant	7	2	2	1	4	0
Utrecht	4	0	0	2	1	0
Overijssel	2	0	2	1	0	0
Drenthe	5	2	0	0	0	1
Limburg	2	1	0	0	0	0
Totalen:	66	19	21	19	15	2

Wij gelooven dan ook, dat wanneer Dr. Frost op dit oogenblik opnieuw studie maakte van de landbouwkundige toestanden in Nederland, hij niet zou neerschrijven, wat hij destijds heeft gedaan betreffende de keuring op cornage, hoewel het gebiedend afkeuren

*) In het voorjaar '07 zijn afgekeurd 7, alzoo met najaar '06 samen 9; najaar '07 zijn 0 afgekeurd, voorjaar 1908 1, alzoo samen 1; najaar 1908 6 afg. en 19 uitgesteld.

tot en met 7 jaar ook naar onze meening niet de beste grondslag is. Nu de keuring voor den 6den keer deels is — deels wordt toegepast, is het wel de moeite waard eenige opmerkingen te plaatsen omtrent de in dien tijd opgedane ervaring.

In de eerste plaats de angst voor de afkeuring. Deze angst is aanvankelijk als zeer groot voorgesteld en zal hier en daar ook wel werkelijk groot zijn geweest, vooral bij het resultaat in het eerste jaar, doch de ondervinding heeft geleerd, dat ten onrechte werd geloofd er veelvuldige afkeuringen zouden blijven plaatsvinden en tal van vereenigingen en particulieren er zeer tegen zouden opzien om een hengst voor hoogen prijs aan te koopen. Ten bewijze hiervan zij aangehaald dat bij eene ons bekende Maatschappij tot verzekering van hengsten tegen afkeuring wegens cornage bij de verplichte Rijkskeuring, slechts 2 % per jaar betaald behoeft te worden dat is dus bij f 3000 verzekerde waarde slechts f 60 per jaar. En nu moge men hierbij opmerken, dat slechts die hengsten door eene verzekeringsmaatschappij ter inschrijving worden toegelaten, welke bij de keuring een normalen adem hebben getoond te bezitten, — een zoodanigen adem kan ieder koper van een hengst in het buiten- of binnenland toch zeker ook eischen. Wat de maatschappij aangaat, die wij op het oog hebben, kan er nog aan worden toegevoegd, dat bedoelde 2 % behalve de geringe administratiekosten tot aan het najaar van 1906 geheel in de reservekas is gestort en eerst bij de najaarskeuring 1906 is een der verzekerde hengsten, een 3½-jarige, die in den loop van 1906 heeft gedroesd, afgekeurd en uitbetaald. — Een tweede bewijs is gelegen in het feit, dat de invoer van hengsten uit Oldenburg, Oostfriesland, België, Frankrijk en Engeland in den laatsten tijd toegenomen in plaats van afgenomen is, niettegenstaande door den vooruitgang der paardenfokkerij ook reeds verscheiden hengsten in onderscheidene streken van Nederland: Zeeland, Gelderland, Groningen, enz., bij de verplichte keuring konden worden goedgekeurd. Bovendien is, zooals Dr. Frost terecht aanhaalde, het aantal goedgekeurde hengsten iets verminderd en het gemiddeld gehalte hiervan geleidelijk verbeterd.

Toen Nederland de verplichte rijkshengstenkeuring instelde, had men hier reeds de ervaring opgedaan, dat bij de inlandsche zwarte hengsten slechts zeer zelden cornage werd gevonden en bij het Oldenburgsch-Oostfriesche ras betrekkelijk vaak. Nevens dit feit stond het eveneens vast, dat de inlandsche hengsten, die vrij wat lager waarde vertegenwoordigden, minder goed werden verpleegd, vooral wat lucht en licht betrof, en minstens evenveel dekkingen verrichtten. Men wist hierdoor reeds vóór die verplichte keuring dat niet alle hengsten op ouderen leeftijd cornard worden, welke ondervinding ge-

staafd is gedurende de laatst verlopen 5 à 6 jaren, waarin de verplichte rijkshengstenkeuring heeft bestaan.

Het verkregen ervaringsmateriaal omtrent de overerving van cornage, alsmede de ontwikkeling van dit gebrek gedurende eenige jaren is, voor zoover ons bekend, nog niet behoorlijk geordend, doch wel willen wij hier een resultaat in het algemeen mededeelen, als zijnde in strijd met de tot nu toe bestaande opvatting in de wetenschappelijke wereld, en dat is:

Cornage draagt niet altijd een voortschrijdend, — een toenemend karakter; wèl komt dit herhaaldelijk voor, doch dikwerf blijft het gebrek in dezelfde mate aanwezig en er zijn ons ook gevallen bekend, waarbij de adem, zonder gedecideerd cornage te toonen, niet vrij was van enkele verschijnselen van dit euvel en van jaar tot jaar minder afwijking ging toonen, om ten slotte in 1905 of 1906 zoo goed als normaal te zijn geworden.

Hiermede wenschen wij voorloopig te volstaan en meenen inderdaad gerechtigd te zijn tot de uitspraak, dat de keuring op cornage voor geen enkel houder of kooper van hengsten ernstig gevaar oplevert, terwijl het aantal afkeuringen de laatste jaren weinig meer dan één per provincie heeft bedragen, daar sommige hengsten in hetzelfde jaar in meer dan één provincie zijn afgekeurd, en ook enkele in meerdere jaren telkens wegens cornage in boven meegedeelden staat zijn opgenomen.

Het is waar, voor zoover wij weten, dat in geen enkel land ter wereld het onderzoek op cornage bij alle dekhengsten zoodanig is voorgeschreven als in Nederland, maar het is toch ook werkelijk niet noodig, dat ons land in *alle* opzichten een volgsysteem behoeft toe te passen; het mag toch nu en dan ook wel een eigen meening toonen, de juistheid hiervan verdedigen en zodoende andere landen op fokgebied een voorbeeld stellen!

Naar onze opvatting is cornage als een ernstig gebrek te beschouwen, evengoed als spat of een ander, dat geregeld in aanleg overerft. Op grond van deze meening hebben wij dan indertijd ook verdedigd niet gebiedend voor te schrijven om elken hengst van 7 jaar of jonger, lijdende bevonden aan cornage, te moeten afkeuren, doch het geconstateerde gebrek in acht te nemen bij de beoordeeling van de overige eigenschappen van den hengst.

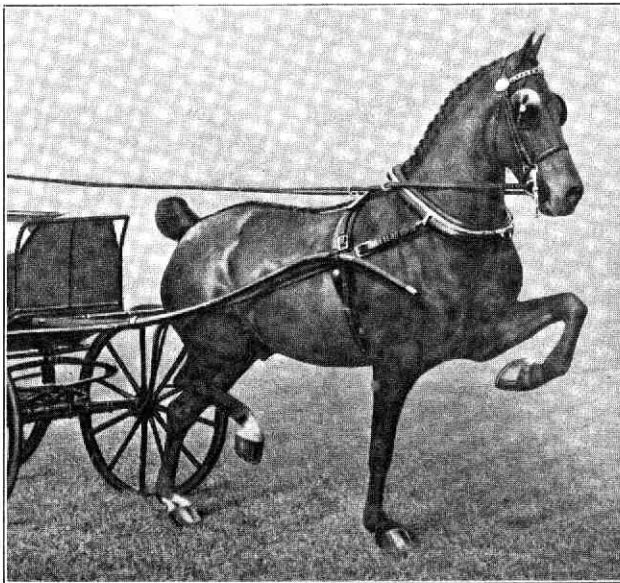
Het voordeel, dat in een degelijk onderzoek der fokhengsten is gelegen, zal een gunstig terugwerkende kracht hebben op de ontwikkeling der fokkerij in het algemeen en op den stand van den paardenhandel, vooral met betrekking tot het fokmateriaal, dat

verreweg meer baten afwerpt dan de gewone handelspaarden doen.

* * *

Uit het voorgaande volgt ook, dat wij ons evenmin met de Oldenburgsche, Oostfriesche of Belgische regeling der keuring op cornage kunnen vereenigen als met die der Nederlandsche, al verdient de laatste in degelijkheid beslist de voorkeur. In Oldenburg en Oostfriesland wordt slechts één keer op cornage gekeurd en later geen onderzoek weer ingesteld. Hierbij dus kan men óók een overigens uitstekend vaderpaard, waarvan desnoods vader en moeder beide vrij van cornage waren, moeten missen, terwijl anderzijds de cornage-aanleg dikwerf pas na de eerste dekperiode te voorschijn treedt.

Indien Nederland in deze richting doorgaat, behoeft men heelemaal niet angstig te zijn, dat wij al onze goede hengsten wegens cornage zullen verspelen, doch integendeel, zoodra het exterieur van onze werkpaarden met dat der Belgen, en — van onze koetspaarden met dat der Oldenburgsche, Oostfriesche, Fransche of Engelsche, behoorlijk kan concurreeren, zoo zullen met het oog op den cornage-aanleg onze fokpaarden op de wereldmarkt in de betreffende soort de voorkeur verwerven. In verband met dat exterieur evenwel dient nimmer uit het oog te worden verloren, dat fokdieren van werkelijk hooge klasse desnoods niettegenstaande een ernstig gebrek niet voor de fokkerij dienen te worden uitgesloten. Zoo denkt b.v. Exc. Graaf Lehndorf, Oberlandstallmeister van den Pruisischen Staat, algemeen erkend als een buitengewoon begaafd paardenkenner, er eveneens over.

OVER „DRACHTIGHEID'S KENTEEKENEN”.

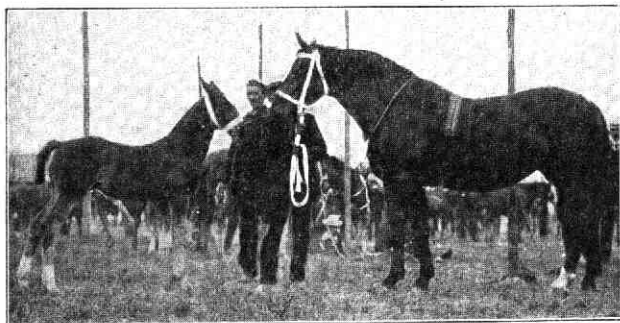

Fig. 29.

Als de door den hengst gedekte merrie bevrucht is — vol is — hebben er in verband met den nieuwen toestand, anatomische en lichamelijke wijzigingen in haar plaats. Deze wijzigingen zijn niet alle en niet altijd in dezelfde mate waarneembaar, ja zelfs blijven de teekenen van bevrucht zijn, waarvan het bijtijds onderkennen voor de fokkers zoo wenschelijk zou zijn, te dikwijls zeer lang onduidelijk.

Als eenigen tijd na de dekking een merrie rustig wordt, en den hengst afslaat, kan men haar bevrucht achten, vooral als daarna onmiddellijk de teekenen van willigheid wegblijven. Toch is het aantal merriën, die, hoewel bevrucht, gedurende twee à drie maanden, volgende op de dekking, op geregelden tijd willig worden, vrij groot, en komt het niet zelden voor dat een merrie verscheidene keeren in een tijdsverloop van twee of drie maanden gedekt, achteraf blijkt bij den eersten sprong bevrucht te zijn geweest. Waar dus het wegblijven van de willigheid waarde heeft als teeken van bevrucht zijn — van vol zijn —, daar is de terugkeer van willigheid na de dekking volstrekt geen bewijs van *niet* bevruchting.

In de eerste periode van drachtigheid der merrie is het veulen in omvang nog klein; tegen het einde van de derde maand is het veulen zoodanig in grootte toegenomen, dat het meer in de buikholte zakt. Door zijn gewicht trekt het dan soms den anus en de kling der moedermerrie ietwat naar binnen.

Deze verschijnselen zijn moeielijk te zien en om ze te kunnen opmerken is een herhaaldelijk en zeer nauwkeurig waarnemen van de merrie noodzakelijk. Dikwijls ziet men bij drachtige dieren, zoodra de paarden in stap bewogen worden, een opvolgend naar binnen gaan en naar buiten dringen van den anus. Dit verschijnsel

komt soms eveneens voor bij guste merriën; in geval van drachtigheid is die anusbeweging echter sterker geprononceerd.

Dikwijls wordt na de eerste maanden, volgende op de bevruchting, de merrie mat en moet men haar opwekken om van haar dezelfde snelheid of denzelfden arbeid, die zij tevoren zonder aansporing leverde, te verkrijgen. Dit is wel een belangrijk verschijnsel doch men vergeete niet dat de wijziging in krachtsuiting bij een paard ook van andere oorzaken afhankelijk is. Voedsel, het jaargetij, gezondheids- en voedingstoestand kunnen ook een merrie, die nimmer bij den hengst geweest is, minder krachtig en energiek in haar wezen doen zijn.

Het foetus ontwikkelt zich gestadig in de buikholte der moeder. Deze regelmatige toename van omvang is echter niet altijd gemakkelijk waarneembaar; is ze weinig in 't oogvallend, dan verlate men zich niet alleen op 't uiterlijk, en is 't meten van den omtrek van de buik met een band om de 14 dagen of drie weken aan te bevelen; doch ook hier kan de uitzetting van de buik 't gevolg zijn van een zwaar ration rijk voeder, of van de uitzetting van de spijsverteringsorganen door groote hoeveelheden voedsel.

De zwelling van het uier is een teeken dat bij paarden zich eerst laat in den draagtijd openbaart, soms zelfs zeer kort voor de geboorte van het veulen; anderzijds heeft men melkafscheiding bij *guste* merriën.

Het eenige zekerheid gevende middel om drachtigheid vast te stellen is de aanwezigheid van het foetus of op 't gezicht of op 't gevoel te onderzoeken.

Tegen de zesde of zevende maand worden de bewegingen van het veulen goed merkbaar en 't eigenaardige stooten tegen den buikwand der moeder is duidelijk zichtbaar.

In sommige gevallen is het noodig de bewegingen van 't veulen te voorschijn te roepen, door de moeder te eten of te drinken te geven. Men verwarre deze bewegingen van den buikwand niet met het plotseling samentrekken der buikspieren, dat vele paarden in den vliegtijd eigen is.

Het bepalen van de al dan niet aanwezigheid van het foetus, geschiedt op gevoel met de hand aan den buikwand, of door den endeldarm, of door de scheede.

Aan den buikwand op gevoel onderzoeken geschiedt door de hand plat voor 't uier, ietwat rechts naar buitenwaarts, tegen den buik te plaatsen.

Voor al na arbeid, tijdens 't voeren of 't drenken, inzonderheid na het opnemen van koud water, maakt het veulen beweging.

Het onderzoek door de scheede achten wij minder aanbevelenswaardig. De hand blijft daarbij te ver van het te onderkennen

foetus, tenzij een zekere kracht wordt uitgeoefend; drukken kan echter tot verwerpen aanleiding geven.

Het onderzoek door den endeldarm is minder gevaarlijk; de met olie of vet glijbaar gemaakte menschenarm kan, behoedzaam ingebracht, zoover reiken dat de hand zich makkelijk overtuigen kan van de aanwezigheid en de grootte van het foetus, hoewel de practijk in dit opzicht toch ook dikwerf nog vrij belangrijke moeilijkheden oplevert.

T. T.

OVER ANGST EN SCHRIKKEN BIJ PAARDEN.

. . . . een best paard, schrijft mij een getrouw lezer, buitengewoon onder den zadel, uitnemend voor 't rijtuig, sterk en taai; slechts één gebrek, 't is angstig en „schuwt”; ik zie er tegen op het weg te doen, vreezende niet spoedig een paard terug te krijgen, dat dezelfde goede kwaliteiten bezit. Bestaat er een middel 't dier van die ééne lastige ondeugd te genezen? Leeftijd 6 jaar, merrie, 1½ jaar geleden gekocht bij een importeur van Engelsche paarden, bouw en temperament verraden veel bloed. Onder het zadel en vóór het rijtuig, vooral het eerste kwartier na het uitrijden uit stal, toont ze schuwheid; ze maakt wel geen keert, doch door zij-sprongen, of door harder te loopen en dan duchtig mijn hand te nemen, toont ze angst voor dingen, die ze tegen komt; vooral voor voorwerpen die dicht bij den grond zijn: honden, kruiwagens, kleine kinderen enz. Eenmaal buiten, gaat ze verder braaf. In den beginne heeft ze dit nooit gedaan; eerst na circa 3 maanden is dit bij mij begonnen, en heb ik haar bij het op zij springen wel eens een tik of een spoor gegeven. Allengs is 't schuwe echter eerder erger dan beter geworden. Ze krijgt 7 K.G. haver, en in verband met mijn werkzaamheden wordt ze twee-, hoogstens drie-maal in de week gebruikt, gedurende een paar uur. De overige dagen wordt ze drie kwartier gelongeerd. Op raad heb ik haar oogen door een veearts doen onderzoeken; zij bleken normaal te zijn.

* *

Men zegt zoo spoedig, en zulks vooral in ons land, dat een paard angstig en schuw is, zonder zich van de oorzaak van schuw-doen rekenschap te geven; toch dient de oorzaak vastgesteld en *deze* te worden behandeld om de gevolgen te genezen.

Wat de oogen betreft, ik voor mij geloof dat er weinig paarden schuw zijn door een gebrekkig gezichtsvermogen, en ik meen dit te mogen opmaken uit het feit dat menig als schuw verklaard paard na doelmatige behandeling in 't geheel niet schuw bleek;

daarmee wordt niet gezegd dat er geen schuwe paarden met slechte oogen zijn, doch wel dat ik meen er onder de vele, dikwijls zoogenaamde schuwen, weinige voorkomen die angstig zijn als gevolg van slecht zien.

Paarden die werkelijk slecht zien, en zelfs zoo goed als blind zijn, zijn doorgaans mak, en blijven doodstil staan als zij ergens tegen aanloopen, in een rumoerige omgeving komen, of een geluid hooren dat ze wantrouwen.

Zij vertrouwen zich dikwijls geheel toe aan hem, die ze rijdt, vooral als ze tijd gehad hebben hun rijder in zijn eigenaardigheden van stembuiging, been- of zweephulp te leeren kennen; in vreemde handen toonen zij weifeling en terughoudendheid.

Czardas, een van Jenny von Rhaden's schoolhengsten, was absoluut blind en niettegenstaande dat gebrek maakte hij, gereden door zijn adellijke ecuyère nimmer een faux-pas in de dagen dat beiden een der attractie-nummers van circus-voorstellingen waren. Toen de ongelukkige baronesse von Rhaden plotseling zelf het gezicht verloor, en tóch den hengst wilde voorrijden, vielen beiden over de circus-barrière. Sinds heeft de hengst onder den zadel nimmer meer een pas vooruit willen doen, en volgde alléén als hij aan den teugel geleid werd.

Is een paard schuw en schrikachtig werkelijk ten gevolge van slecht gezichtsvermogen, en dit organisch gebrek niet te verhelpen, dan is er aan de schuwheid zoo goed als niets te doen, en is een groote dosis zachtheid in de behandeling aan te bevelen; geweld of ruwheid met zoo'n dier maakt zijn angst slechts heviger en gelijk op een poging tot verfinde zelfmoord van den berijder en, als dit niet lukt, meermalen tot de gewetenlooze inschrijving van het dier in den catalogus van den publieken verkoop.

Sint George behoeft U er voor dat de hamerslag, op het hoogste bod, U eigenaar van zoo'n paard maakt.

Menigeen heeft kunnen opmerken dat de meeste paarden schrikken van een onbekend of onverwacht *geluid*, indien de dieren zich geen rekenschap kunnen geven vanwaar, of waardoor, dit tot hun komt. In de manége worden de paarden angstig en schrikken van een geluid daar buiten, terwijl zij buiten zijnde van hetzelfde geluid geen notitie zouden nemen.

Jonge paarden *doen* schuw uit domheid, uit onwetendheid. Zoo komt dikwijls een jong dier van den fokker, waar het buiten niet veel meer hoorde en leerde kennen dan krekel- en kikkerwijsjes, de stem van den knecht en 't leven in de schuur, waarin 't zijn winters doorbracht, in den handelaarsstal. Dáár verrijkte het zijn wereldkennis met niet veel meer dan de wetenschap dat gember prikkelt en de overtuiging dat de handelaar redenaarstalent bezit;

verhuist dan naar den koper om er klaargemaakt te worden voor dienstdoen. Als nu aan de zijsprongen, het keert maken, plotseling halt houden, of 't wegloopen, die 't bij zijn eerste verschijningen in 't publiek vertoont, niet spoedig een eind komt, dan is de kwalificatie „'t paard is angstig, schrikachtig en schuw” spoedig uitgesproken. Van de honderd gevallen zijn er echter negentig dat het dier *niet* schuw was, doch op weg is dit gemaakt te worden. Indien in stede van zoo kort mogelijke voorbereiding, ingespannen en geprobeerd, die dieren langzamerhand en met wat methode en tact in tegenwoordigheid werden gebracht van hen absoluut onbekende voorwerpen, zou van schuw en schrikken weinig sprake gebleven zijn, en zij zich spoedig kalm en rustig gedragen te midden van alles wat hen omringt. Doch deze voorbereiding kost moeite, tijd, wat kennis en geduld, wat „horsemanship”; helaas wat meer, vooral van dit laatste, dan er wel eens bij mijnheer of mijnheer's koetsier aanwezig is, en erkend wordt ook bij het makste paard noodig te zijn.

Luie paarden, vooral zij, die ergens in hun bovenkamer een hoeveelheid eigenzinnigheid herbergen, brengen vele middelen in toepassing om niet te werken of door ongehoorzaamheid zich aan werk te onttrekken. 't Geringste: een opwaaïend papier, een aankomend rijtuig, een groentekar, nemen ze als voorwendsel tot een zijsprong, tot halt en keert maken, en toonen daarmede een soort van *verzet* dat op rekening van schuwheid geschoven wordt en niet anders *is* dan voorgewende schuwheid. Alleen *deze* soort „angstigen” verdienen een op het juiste oogenblik toegediende krachtige straf. Krijgen ze die niet, dan raken ze baas en maken keert *zonder* schrikken, doch steeds in de richting huis toe. In *die* richting schijnt niets hen meer te beangstigen: Jantjes, die school-hoofdpijn hebben, vindt men in de paardenwereld ook!

Een moeilijke groep vormen de zenuwachtige dieren. Zenuwen niet te verwarren met temperament! Ze zijn gewoonlijk onrustig, ril. In 't begin der africhting is de minste beweging van hun ruiter in den zadel, het ongewone aanvoelen van 't tuig, voldoende om hen van de wijs te brengen, en eenmaal in de war, verliezen ze 't vermogen te weten wát ze doen. *Die* dieren zijn werkelijk angstig en in den toestand van angst verkeerende, gevaarlijk. Onoordeelkundig aangepakt worden ze doorgangers en veroorzaken ongelukken. Daarom dienen zenuwachtige paarden niet in handen genomen te worden dan door mensen die het eigenaardige, onbeschrijfelijke bezitten, waarmee ze zich aan elk paard aanpassen en bovendien een onverstoorbare kalmte en een wanhopig geduld te hunner beschikking kunnen stellen. De africhting van deze zenuwachtige paarden dient *zéér* ver doorgevoerd te worden, en

de africhting zal vóór alles bij zijn leerling een onbegrensd vertrouwen in zijn persoon moeten vestigen, zóó dat de tegenwoordigheid van den man, het dier als 't ware een moreelen steun wordt.

Eerst *dan* is er sprake van de mogelijkheid dat de invloed van den africhter en die van zijn stem, hand- of beenhulp op het paard grooter wordt dan de invloed die angst placht te veroorzaken. Dat zulk een dier voorgoed van angst en schuwheid te genezen is en bruikbaar in elks handen, durf ik niet beweren; wèl, dat angst en de uiting ervan in hooge mate zullen afnemen, en een enkel woord, een halsklop, het aanleggen van beenen, het ontspannen van teugels of leidsels, menigmaal het schrikken en het „den kop kwijt raken” voorkomen kan. Bij behandeling dezer zenuwpatiënten is een speciaal voedermenu van groot nut.

Dan is er een categorie gezonde, krachtige dieren, die zwaar gevoed worden, maar te weinig werk krijgen en die dan vooral bij het begin van den arbeid, als ze pas uit stal komen, hun overmoed uiten in dartelheid, zijsprongen, ongeregeldheden, kortom die den kwajongen spelen.

Het paard, waarover aan 't hoofd dezes advies gevraagd werd, lijkt mij er zóó een, althans over zenuwachtigheid wordt door zijn eigenaar niet geklaagd en is die uit de beschrijving niet op te maken. Bij den handelaar heeft het handelaarsration gehad, voldoende om zich goed voor te doen tijdens de monstering en niet veel meer. Op eigenaars-stal gekomen, dik in de haver, best verpleegd, en daarmee geen gelijken tred houdenden arbeid, is het stellig wat overmoedig geworden. Dien eigenaar raad ik dus zijn paard dagelijks eenige uren *arbeid* te geven, onder 't zadel of in 't tuig en de dagen, dat hiertoe geen gelegenheid bestaat, het paard niet drie kwartier, maar twéé uur te doen longeeren, en hem buiten te doen afstappen. Het voeder van 7 K.G. haver op 5 brengen, en wat zemelen, wortelen en brood tijdens de rustdagen.

Een paardenman dient zich feitelijk boven de kleine „streken” van z'n paard te stellen, ja zelfs tegenover 't paard den schijn aan te nemen te niet op te merken. Laat een jong paard uitdartelen als hij frisch uit stal komt, wees niet vittig en vooral verdubbel zijn schijnbare angst niet met uw werkelijke. Zelfs bij oude onzelvecheer-beestjes komt, als zij uit den stal in 't zonnetje en de frissche lucht gebracht worden, de neiging boven om de muts een oogenblik scheef te zetten; misschien uit zich de herinnering aan vroegere jeugd en kracht dan door een zijsprong, die met feitelijke schuwheid niets te maken heeft; onnoodig hen daarbij in de teugels te klimmen en „ho — braaf, ho” te roepen. Meegaande zijn in hand en zit en zich verheugen dat een paard geen automobiel is, brengt de gewenschte en gewaardeerde kalmte. Voor werkelijke

schuwheid voor speciale voorwerpen is behandeling met 't touwtje, 't neerleggen, 't tollen in gebogen houding in tegenwoordigheid van 't gevreesde voorwerp, tot de dieren zich hebben kunnen overtuigen hun van 't voorwerp geen kwaad te duchten is, aan te bevelen.

T. T.

OVER EEN PAARD DAT HET RIJTUIG NIET WIL TREKKEN.

. ruin, 7 j., geïmporteerd, Amerikaansch-draverafkomst, toont in manier van gaan als draver geëntreineerd te zijn geweest; wist in den beginne (is nu een jaar in mijn bezit) bij mij buiten niets van wat een paard gewoonlijk wel weet; onder den zadel ilt hij in stap, draf goed; om te galoppeeren moet hij over zijn draf-snelheid gedreven worden, gaat in alle gangen steeds rechttuit, strekt zich nooit en is zeer moeilijk wendbaar; draagt den hals steeds hoog en de hals neemt nimmer deel aan de bewegingen van het lichaam.

Voor 't rijtuig (4-w. brikje), zoowel in gareel als in borsttuig, wil hij slecht aantrekken; daartoe aangezet, raamt hij *met hoogen hals heftig weg* *); als ik dat wegramen beletten wil door de leidsels aan te houden, steigert hij of loopt hij achteruit; sterk aangezet, raamt hij dwars door mijn tegenhouden heen en gaat met rukken en sprongen vooruit, — eenmaal in beweging gaat alles goed; alleen, ik kan zijn tempo niet wijzigen, hij gaat mij dikwijls te snel. Mond en lagen zijn volkomen normaal, heb alle zware en lichte bidden geprobeerd, zonder succes! Heb hem voor een zware mest-
kar gespannen, wat het ramen verergerde.

Wat te doen aan deze koppigheid bij 't weggaan en wat aan den ongevoeligen mond bij dit overigens onder alle omstandigheden zeer makke dier?

S.

* *

Koppigheid? — Koppigheid is onwil metterdaad toonen niet waar? Welnu, mij lijkt het paard heelemaal niet koppig, integendeel, metterdaad toont het zich zeer gewillig. Oordeel zelf nog eens.

De toestand is deze:

de ruin staat aangespannen voor de brik. Gij: tongslag. Paard: „thuisblijven mag niet” en raamt weg. Gij grijpt in de leidsels: paard overlegt: „vóórdeur uit mag niet” en staat stil. Gij: tongslag; paard, indachtig aan de greep in de leidsels bij *vóóruit* gaan;

*) Cursiveering van mij. T. T.

gaat thans *achteruit*. Gij tongslag of zweeptik. Paard overlegt: „achterdeur uit mag niet” en staat stil. Gij, wellicht boos, dubbele tongslag en klap met de zweep. Paard: „thuis blijven mag niet, vóórdeur ook niet, achterdeur evenmin, dus 't *dakraam* uit? best”! en dan klmt het dier de lucht in tegen uw leidselhand en alle beproefde bitten op en springt „naar buiten,” ik bedoel vóóruit.

In gemoede, is dit *koppigheid* betoonen? Geloof me, 't hapert niet aan den wil en niet aan den mond, doch aan 't feit, dat uw ruïn niet *weet* welke houding hij dient aan te nemen om geleidelijk en bedaard, dus zonder „ramen” vóóruit den last in beweging te *kunnen* brengen.

Waarom weet uw paard dat niet?

Het dier is van Am. dravers-afkomst, en gij verklaart zelfs op te kunnen merken, het dravers-entrainement doormaakte.

Nu moge wel is waar de afstamming niet steeds een absoluut betrouwbare bron zijn om daaruit verklaring te putten voor de manier van doen van uw paard (de kwaal van uw ruïn komt voor bij dieren die geen sikkepit met Am. dravers te doen hebben), doch dikwerf geeft bekendheid met afstamming den weg aan voor 't zoeken naar opheldering van eigenaardigheden, die men niet thuis kan brengen.

Naast afstamming heeft doorgemaakte africhting invloed op de manieren van een paard en samen laten ze hun stempel achter op houding en stand der samenstellende lichaamsdeelen ten opzichte van elkaar.

Dieren, die, vader-op-zoon, steeds denzelfden dienst verrichten en hiervoor geschikt blijken, erven op hun nakomelingen *dien* bouw en *die* houding over, die zij zelf allengs meer en meer aannamen en verkregen, zijnde die, welke voor de uitvoering van hun dienst de meest geschikte bleken.

Bij elk verder geslacht worden de eigenaardigheden in bouw en houding sterker gemarkeerd, indien de producten uit dat geslacht denzelfden arbeid verrichten als hunne ouders.

Verandert nu plotseling die dienst, dan verandert niet plotseling de natuurlijk verkregen en kunstmatig ontwikkelde aanleg in bouw en houding, *die* wijzigt zich soms zeer moeilijk, in elk geval slechts zeer langzaam.

* *

We weten dat, welke de dienst ook zij, waartoe een paard bestemd wordt (ren-, galop-, tuig-, werkpaard, harddraver, spring-machine, enz.), de hoeveelheid of liever de kwaliteit van dien dienst, d.i. maximum goede uitvoering bij minimum krachtverbruik, afhankelijk is *van de manier waarop het paard (in dien specialen dienst)*

gebruik maakt van zijn eigen gewicht, van het vermogen zijn zwaartepunt te plaatsen en al dan niet te verplaatsen.

Een renpaard, een jachtpaard, dat goed door 't terrein gaat, een goed afgericht rijpaard, zijn dieren die geleerd hebben hun zwaartepunt snel te verplaatsen, van voor naar achter en omgekeerd en naar rechts zoowel als naar links. Hun zwaartepunt is, om zoo te zeggen, erg mobiel en beweeglijk; *daarom* passen zij zich zoo gemakkelijk aan tot het verrichten van diensten waartoe zij noch door geboorte, noch door africhting voorbeschikt waren, — doch een Amerikaan, van dravers-afkomst en op z'n Amerikaansch als harddraver geëntreineerd, zal veel moeilijker spoedig een goed nuttig dienst-gebruikspaar *buiten de baan* worden, omdat hij niet weet, buiten de baan, van de verplaatsing van 't zwaartepunt gebruik te maken, en zijn eigen gewicht profijtelijk te gebruiken; zulks als gevolg van het feit dat hij de natuurlijke eigen beschikking over dat gewicht ontwend is, doordat de willekeurige verplaatsing van 't zwaartepunt hem ontnomen is: hij arbeidde steeds met een naar een bepaald punt, in casu naar achteren verplaatst en daar vastgelegd en stilgehouden zwaartepunt.

Is de neiging, onder deze omstandigheden te werken, door overerving ontstaan, door africhting gewoonte geworden, dan moet men die dieren voor diensten, die zulks vereischen, weer leeren dat eigen-gewicht te gebruiken.

Uw paard, heer S., lijkt me er zoo een.

* *

De Amerikanen zijn niet „erfelijk belast” met de enorme hoeveelheid samengestelde voorschriften op rij- en africhtingsgebied die gedurende eeuwen verzameld werden in Europa en die ons in dit werelddeel voorgelegd worden om ze uit te zoeken en er ons kaarsje bij aan te steken. — Maar de Yankee is wél een zeer intelligent opmerker en heeft een zeer ontwikkelden practischen zin; hoewel lang na ons met „ren- en draversport” begonnen heeft hij wellicht eerder dan wij opgemerkt dat de grootste snelheid in den rengalop wordt verkregen door het gemeenschappelijk zwaartepunt van paard en jockey zoover mogelijk vóóruit te brengen —, en dat de grootste snelheid, met behoud van regelmaat, in draf verkregen wordt, door het zwaartepunt naar achter te verplaatsen en het daar vast te leggen. In verband daarmee plaatste hij het jockey-gewicht op de schoft van zijn renpaard en hief hij door een speciaal uitgedachten opzetteugel de halzen zijner dravers hoog op en maakte die onbeweeglijk.

Logischer en practischer kan 't niet!

Maar de zit van den jockey op den hals, dat geforceerd opzetten

en stilhouden van de halzen der dravers zijn *slechts* logisch, 't eerste voor den ren, 't laatste voor de harddraverij.

Elk dier methoden is aangenomen voor een *éénig* en *naauwkeurig* bepaald doel. Buiten dat speciaal doel wordt de toepassing ervan absoluut *onlogisch* en de gevolgen van de toepassing, zoodra 't om een *ander* doel gaat, blijken *onpractisch!*

Uw paard is daarvan een bewijs en de oorzaak van zijn wegramen thans, acht ik toe te schrijven aan het gebruik van den specialen opzetteugel vroeger, bij hem zelf en bij zijn voorzaten.

De hals van uw paard is hem even practisch onnuttig geworden voor zijn tegenwoordigen arbeid, als het scheerkwastje op de pet van een soldaat voor 's mans loopcapaciteit; Uw paard *gebruikt* zijn hals niet meer; *daarom* ijlt het in stap, daarom galoppeert het niet, daarom strekt het zich niet, daarom is het moeilijk wendbaar en daarom *kan* het uw brikje niet bedaarē en geleidelijk in beweging stellen.

* *

Hals, rug en lenden zijn nauw aan elkaar verbonden, zóó dat een beweging van den hals tengevolge heeft een beweging van den rug; een stand van den hals tengevolge heeft een stand van rug en lenden.

Hals en rug samen werken mede tot de beweging van het geheele paard.

Wordt de hals buiten werking gesteld, dan kan de rug door blijven werken, doch slechts de door hem beheerschte, dus als 't ware *locale* bewegingen toestaan; het resultaat wordt beperkter en alle bewegingen die het paard, bij buiten werking stellen van den hals, nog mogelijk blijven uit te voeren, worden dan alleen geleverd door zijn rug en zijn beenen, d.i. *uitsluitend door spierkracht*, dus zonder hulp of invloed van verplaatsingen van het zwaartepunt, welke laatste hoofdzakelijk door halsbewegingen en -standen worden veroorzaakt.

* *

In harddraverijen kan een paard met hoogen, rechten, stillen hals, d.i. met ver naar achter liggend zwaartepunt gaan, — ja *moet* het zoo gaan, om het zwaartepunt stil te leggen (zoodra dit bewegelijk werd, zou 't dier uit evenwicht geraken en galoppeeren). Zijn spierkracht is voldoende om, zonder hulp van eigen lichaamsgewicht, de lichte *sulkey* mee te sleepen; *trekkracht* leveren is hierbij dan ook niet 't doel!

Maar zoodra een paard *trekken* moet, en de last eenigszins belangrijk wordt, dan kan spierkracht alleen het werk niet leveren en dient 't lichaamsgewicht mede te helpen; het paard trekt dan grootendeels met zijn gewicht aan, het legt zijn gewicht daartoe in gareel of borsttuig; om dit te *kunnen* doen moet het zijn zwaarte-

punt naar voren kunnen verplaatsen en dit *kan het niet* als het daartoe *den hals niet omlaag brengt*.

* *

Uw brikje nu is geen sulkey en uw mestkar nog minder. Ze zijn te zwaar om door spierkracht van achterhand en lenden alléén geleidelijk in beweging te worden gebracht; Uw paard draagt den hals steeds hoog en stil, schrijft gij, *daarom* kan het zijn gewicht niet bij 't aantrekken benutten, *daarom* raamt het ruksgewijze vooruit en probeert den last te verplaatsen door heftig tegen het gareel aan te springen.

Eenmaal in beweging gaat alles goed, omdat de benoodigde trekkracht minder is.

Ge zijt niet baas over het tempo, — omdat ge via den hals niet op de motor (achterhand) kunt inwerken.

Onder den zadel „ijlt” de ruïn in stap — omdat bij normalen, laugen, soepelen stap het zwaartepunt aanhoudend verplaatst wordt, en Uw ruïn dat niet kan doen zoolang de hals aan de beweging geen deel neemt.

Uw paard galoppeert moeilijk — omdat in normalen galop het zwaartepunt zich verplaatst door de halswerking en Uw paard die niet toepast.

Uw paard is moeilijk wendbaar — omdat de hals onbewegelijk en hoog blijft en dus een snelle verplaatsing van het zwaartepunt zijwaarts niet mogelijk maakt.

Om aan al deze soort onaangename verschijnselen een einde te maken, is 't dus noodig den hals weer een werkzaam aandeel in de beweging te doen nemen, en dat lichaamsdeel de functie van zwaartepunt-verplaatser weer terug te geven.

Hoe dit te verkrijgen?

Ruïn voorloopig niet weer inspannen; dagelijks voormiddags gedurende 1 à 1½ uur longe-arbeid, *geen bit in den mond*, doch kaptoom of neusrïem aandoen; longe gespen niet op den neus maar in de kinkettingholte, *geen bijzetteugels*. Afwisselend stappen en zeer langzaam en regelmatig draven: lummeldraf, en eerst als *die gang* er is, en 't paard niet meer naar buiten hangt aan de longe, dan volte regelmatig sluiten. Op grooten cirkel het paard in galop drijven, en daarin behouden; hierbij eerste keeren niet veeleischend zijn in regelmaat van den galop en langdurigheid ervan; deze eerste galops dienen hoofdzakelijk aan het paard te doen begrijpen het op een bepaald teeken galoppeeren *moet*; zoodra het dit begrepen heeft en dan de galop eenigen tijd wordt volgehouden, zal het de voor dien gang gemakkelijkste houding zoeken en ge zult zien dat de hals tijdens het neerkomen op het binnenvoorbeen naar *beneden* — en na 't neerplaatsen van het buitenachterbeen naar *boven* gebracht

wordt; echter alleen op voorwaarde ge niet aan de longe trekt, maar er de hals- en hoofdbeweging mee volgt. Daarna stap. Uit stap of van uit „stilstaande” de boom laten springen op 50 cM., hierbij absoluut geen longe laten voelen; ge zult opmerken dat de hals meer en meer een werkzaam aandeel neemt om het basculeeren (zwaartepunt-verplaatsing) te doen plaats hebben; de hals *moet* zich daartoe omlaag strekken en verricht zijn arbeid eerst goed als de sprong smeuïg en vloeiend wordt, waar hij in den beginne stokkerig en ruksgewijze werd uitgevoerd. Dan *twee* boomen (zelfde hoogte) op 50 cM. achter elkaar en dezen afstand langzamerhand vergrooten; 't paard moet zich bij 't nemen van deze hindernis meer strekken en meer den hals gebruiken.

Dagelijks 's middags gedurende 1½ uur het paard onder den zadel beweging geven, geen bit in den mond, teugels aan neusriem of kaptouwingen bevestigen, passief zitten, dus niet actief rijden, teugels lang, stappen de hei in, dik zand, greppeltjes en oneffen terreinen uitzoeken, hellingen op en af; dit alles in stap, hoofd en hals van het paard absoluut vrij laten; meer en meer geaccidenteerd terrein uitzoeken, steeds met vrijgelaten hoofd en hals en lange teugels daarin rondstappen — zelfs al zoude ge aan de kletstafel voor dit niet verkorten en vasthouden uwer teugels en het niet oprichten van den hals in oneffen terrein, uitgekreten worden voor iemand die zijn paard leert . . . op den neus vallen.

Zoodra de hals een werkzaam aandeel in de bewegingen begint te nemen, d.i. als regelaar voor de verplaatsing van het zwaartepunt begint te werken, kunt ge de longe-lessen eindigen en de lessen onder 't zadel verlengen; voorloopig nooit snel draven; de lange stap zooveel verlengen dat het paard in draf *vult* en de sukkeldraf lang volhouden, zoo mogelijk op een grooten cirkel en deze langzaam verkleinen; teugels zóó lang als noodig is om slechts even in gevoel te blijven, niet *trekken* als het paard hals en neus hoog brengt, rustig wachten tot hij naar beneden weer steun, weer aanleuning zoekt, dan de hand ten opzichte van den neus zeer stil houden, dan weer 't terrein in, hellingen op en af. Gaat dit alles goed en beschikt ge over groote vlakke einden dan daarop in galop *laten vallen*, niet door verzamelen pogen 't dier in galop *te zellen*; bij het daartoe uitstrekken van het draftempo niet aan de teugels *trekken*, vrijlaten; is de galop wat snel en overhaast, laat gaan; niet terugwerken aan 't hoofd, dan zoekt al heel spoedig Uw paard de hand op, door den hals *omlaag* te brengen: nu steun geven aan volgzame hand, groote cirkel, cirkel verkleinen.

Wordt de galop gegeven in langzame, rustige sprongen met langen hals, dan het terrein in; gaat het daar gemakkelijk over alles heen, dan treklessen voor een zeer lichte slee en die lang-

zamerhand verzwaren. Als ge zoo een maand of 3 geploeterd hebt, span dan den ruïn weer eens voor 't brikje met een licht bit in den mond. Stel het lemoen in den beginne bij 't aangaan dwars voor 't rijtuig, en . . . schrijf mij of de ruïn nog wegraamt.

Ja maar dat rijden zonder bit, alleen op neusriem of kaptoom? hoor ik U een beetje ongerust vragen.

Gerust, waarde heer S., als ge zelf in den beginne zeer bedaard te werk gaat; ik geloof niet er een minder moeilijk en meer betrouwbaar middel is om een paard met moeilijke halshouding of moeilijken mond te pakken te krijgen. Komt de hals goed onlaag dan een trens, en de aanleuning op den kaptoom overbrengen op de trens, telkens langduriger, tot ge de neusriem- of kaptoomteugels niet meer behoeft; eerst dan kunt ge ze aflaten. T. T.

OVER VEULENGEBOORTE EN DE VERPLEGING DER MOEDERMERRIE EN HET JONG, NA DE GEBOORTE.

Nieuws op dit gebied? — neen, — nieuws is niet te geven; toch is het niet zóó oud, dat elk paardeman en fokker 't grondig weet (dit laatste is ook al oud nieuws, hoor ik u zeggen) — en bovendien bij iedere veulengeboorte wordt de „alte Geschichte wieder neu”, net als 't portret van den Duitschen Keizer in iedere aflevering van „die Woche”, en dus:

De merrie draagt gemiddeld 11 maanden, gemiddeld 340 dagen, soms korter, soms langer. Tessier vond bij 278 waargenomen merriën als kortsten tijd 322 dagen, 23 merriën droegen van 322—330 dagen, 227 merriën van 330—359 dagen en 28 merriën van 361 tot 419 dagen, — en in Nederland is ons een geval bekend, dat een merrie ééns gedekt (door Diplomast) over het jaar drachtig bleef. *Veel-te-vroeg* geboren veulens vereischen een zeer zorgvuldige verpleging en blijven dan nog doorgaans stumpers.

Tegen dat 't veulenen plaats zal hebben, „dat het zoover is” noemt Hein 't, zien we de kruisspielen verslappen, invallen, den buik bij de flanken zeer breed worden en het uier zich uitzetten. In ons land worden de meeste veulens geboren tusschen half April en half Mei, en is dat een „gewichtige” periode op de meeste boerderijen (eigenlijke stoeterijen, inrichtingen, waar de paarden bijna uitsluitend worden gehouden met het doel afstammelingen te leveren, hebben we in Nederland niet).

Dan dient de merrie zoo mogelijk afgezonderd te worden in een hok of box met frissche paljas van turfmoelm of liever nog stroo, en dient bij haar te worden gewaakt.

In Normandië zagen we in een harddraversstoeterij voor den waker een ligplaats aangebracht in de box, d. w. z. die ligplaats bestond uit 3 of 4 planken ter breedte van een deur, opgehangen aan de zoldering en hoog genoeg van den vloer om de merrie niet te hinderen.

Zoodra zich „hars” aan de tepels vormt, is het „veulenen” niet ver meer („hars” heeten de eerste melkdruppels die zich door hun groot suikergehalte min of meer kristalliseeren). Een dag daarna toont de merrie de eerste weeën te gevoelen, neemt houdingen aan die aan koliek doen denken, is onrustig en gaat ten slotte zoo op de naar achteren gestrekte achterbeenen staan en heft den staart op, zooals wij haar gewend zijn te zien tijdens het „stallen”. De weeën gaan spoedig gepaard met persingen en na een half uur zijn de vruchtomhullende weefsels naar buiten gedrongen, de zak die het vruchtwater bevat scheurt, de twee voorhoefjes worden zichtbaar, dan de neus en het hoofd, en als alles goed gaat volgt het veulen geheel, dat eerst op de hakken van de merrie en vandaar in de paljas glijdt; door dien val scheurt de navelstreng af, eenige cM voor den buikwand van het veulen, zonder dat er noemenswaardige bloeding plaats heeft. Aldus het normale verloop, indien het moederdier staande de vrucht ter wereld brengt. Vaak evenwel gaat de merrie liggen, even voor dat het veulen ter wereld komt, en dan breekt de navelstreng zoodra de merrie opstaat, indien niet vooraf door een helper voor afbinden en doorknippen is zorggedragen.

Verschijnt het veulen niet, niettegenstaande de persingen van de merrie, dan is ingrijpen noodzakelijk; „trekken” aan de veulenbeenen om te „helpen” in *normale* gevallen is absoluut te ontraden en onnoodig; ligt het veulen verkeerd, dan is hulp van een veearts noodzakelijk. Slechts zeer ervaren practici kunnen, indien geen veearts aanwezig is, door inbrengen van de vooraf gezuiverde en geoliede hand de ligging trachten te verbeteren, doch dergelijke ervarenen zijn er zeer weinig.

De navelstreng wordt met een rein koordje afgebonden op eenige cM van den navel.

Het veulen dient onmiddellijk na het scheuren van den navelstreng te ademen; is dit niet het geval, dan zijn kunstmatige ademhalingsbewegingen toe te passen.

Voor de merrie is het wenschelijk dat er in deze uren geen talrijke belangstellenden tegenwoordig zijn, vooral der merrie vreemde personen dienen zoo weinig mogelijk toegelaten te worden. Na de geboorte likt de merrie het geheele veulen schoon en prikkelt daarmee de huidwerkzaamheid, bloedsomloop en adembaling van het jong; likt de merrie niet, dan is het droogwrijven van het veulen met wat stroo of wat ruwe handdoeken noodig. Na eenigen tijd

zien we dan het veulen pogingen doen om op te staan, doch de hersenen en het ruggemerg zijn nog niet in staat de benoodigde spanning en ontspanning in spieren en pezen op 't juiste oogenblik mede te deelen, zoodat een reeks van waggelen, half opstaan omvallen, weer opstaan, zich opvolgen, totdat het jonge dier op een gegeven oogenblik op z'n hooge vier staat en doet denken aan de „hooiwagen"-spin. Dan volgen de pogingen tot het naderen van den uier, doch ook hier ligt tusschen de lip en den beker menig omvallen en weer opstaan — tenzij de moedermerrie het jong in zijn pogen tegemoet komt.

Duurt het tobben van het veulen te lang, dan moet het geholpen worden en met de lippen aan den uier gebracht en ondersteund.

Het is wenschelijk, ja noodzakelijk dat het veulen de eerste melk uit den uier, de „biest", opzuigt en zulks omdat die „biest", rijk aan vetgehalte en suiker, eenigszins purgeerend werkt om het darmpek uit de veuleningewanden te verwijderen. „Darmpek" is in toestand van vertering overgegaan, door het veulen tijdens zijn binnenbaarmoederlijk verblijf ingeslikt vocht.

Dit darmpek zou, als het niet direct uit de ingewanden van het veulen werd afgezonderd, aanleiding zijn tot spijsverteringsmoeilijkheden, die gevaarlijk en schadelijk zijn voor 't diertje. Krijgt het door buitengewone omstandigheden de biest niet (ziekte of dood van de merrie), dan is ingrijpen noodzakelijk en deskundige hulp wenschelijk (gewoonlijk wordt dan een zacht lavement van lauw water met olijfolie, lijnolie enz. toegediend of wel een purgeermiddel ingegeven.)

Vertoont zich diarrhee, dan is eveneens deskundig ingrijpen noodwendig; niets grijpt 't weerstandsvermogen van een veulen zoo aan als diarrhee en deze is dikwijls besmettelijk voor andere veulens.

Veulens die de moedermelk moeten missen, laat men zuigen, nog beter is 't ze te leren slurpen uit een bak of emmer, — als drank wordt dan koemelk met suiker en voor $\frac{1}{3}$ gewoon water of gerstewater gegeven, op bloedtemperatuur. Uiterste zindelijkheid van het materiaal wordt hierbij aanbevolen.

De merrie geeft dagelijks van tien tot 15 liter melk.

In normale gevallen heeft de fokker weinig moeite met de verzorging van het veulen in de eerste dagen, de moeder dient gemakkelijk verteerbaar voedsel en hiervan niet te veel in één voer te hebben.

Men zorgte er voor dat de wanden van den box onderaan geen spleten hebben, waar de kleine veulenvoeten door zouden kunnen geraken.

Is het weder gunstig en 't zonnetje buiten koesterend, dan gaan moeder en kind al spoedig een paar uur per dag naar de weide,

nemen er een lucht- en zonnebad en de moeder doet zich tegoed aan 't eerste jonge gras, — intusschen wordt de box en de paljas gereinigd en verfrist; blijft het weder goed, zijn moeder en veulen gezond, de melk van goede samenstelling en in voldoende hoeveelheid afgescheiden, m.a.w. zijn de voedingsvoorwaarden voor de ontwikkeling gunstig, dan blijft na vier weken het tweetal doorlopend in de weide.

Zc dáár oplettend gade te slaan is een genot, ik geloof zelfs voor de vele lezers van deze regelen, aan wien wellicht evenals aan mij dan onwillekeurig 't spijtige invalt, dat voor ons de „dartel-periode” voorbij is, de kapper zelfs reeds bezig is ons hoofd als proefstuk te gebruiken voor de kracht van een of ander haarwater, dan wel voor een dubbeltjes-automaat, ten dienste van zijn portemonnaie!

T. T.

OVER BANDAGEEREN EN „'T WAAROM” ER VAN. BANDAGES IN 'T ALGEMEEN EN DE NEW-MARKET EN SANDOWN IN 'T BIZONDER.

'k Stond aan een spoorwegovergang, de boomen waren neer en naast me stond een oude jongejuffrouw. De seinwachter kwam uit zijn huisje, liep naar een wissel vlak bij ons en haalde den hefboom er van over. „Man”, riep de juffrouw, die blijkbaar weetgierig was, en niet kon wachten zonder babbelen, „waarom doe je dat?” — Even omkijken, en toen klonk het knorrig uit 's mans mond „omdat ik mòt.”

Of dit bondige antwoord verband hield met den indruk, dien de vraagster maakte, durf ik niet beweren, en ik zou zijne woorden wellicht niet onthouden hebben, indien niet kort daarop achter een paard staande en een nieuweling-knecht bezig ziende een bandage om een paardebeen te wikkelen alsof hij een stuk courant om een leverworst draaide, mijn vraag „waarom doe je dat” eveneens beantwoord was geworden met een „omdat ik mòt.”

„Waarom mot je dat?” — Omdat . . . omdat meneer 't gezegd heeft. — Heeft meneer je ook gezegd „*waarom* die zwachtels aangelegd moeten worden?” — „Ja — meneer zei — dat, dat ie dat in de renstallen had zien doen, en dat wij „*daarom*” 't ook maar mosten doen.”

Die man, ik bedoel de knecht, was dus een machine, en meneer? — aangenomen dat *die* geen machine was en 't „*waarom*” wel wist, dan verdient hij in ieder geval 't verwijt, dat hij zijn

knecht niet voorgedaan had *hoe* deze bandageeren moest en daardoor voorkomen de kans op onnuttig geplaagd, dat bovendien gevaarlijk kon worden voor zijn paard.

Of er velen zijn, die als genoemde knecht in de paljas neerhurken en maar raak de bandage om een pijp draaien? . . . in elk geval, weinigen is al te veel en in verband met het feit, dat een knecht beter werk levert als hij weet *waarom* en *hoe* hij 't doen moet, kunnen volgende regelen wellicht nut afwerpen.

* * *

Om 't doelmatige en meermalen noodige van bandageeren aan te toonen, meenen we even den gang van den bloedsomloop in herinnering te mogen brengen.

Bloedsomloop: 't Hart stuwt het, bij een normaal gezond paard, helder-rood en aan zuurstof en koolstof rijke bloed door 't lichaam; dit bloed voedt alle deelen van het organismus. Om dit bloed te kunnen wegstuwen, trekt het hart zich telkens samen; dat regelmatig zich samentrekken van het hart heet de hartslag.

Als het bloed door den hartslag langs een zeer fijn vertakt kanalenstelsel (de bloedvaten) door 't lichaam wordt gestuwd, staat het bloed onderweg zijn voedende bestanddeelen af en keert verarmd en vermengd met verbruikte bestanddeelen, in het hart terug. Het bloed, dat in het hart terugkeert en vooral zuurstof afstond, is donker gekleurd.

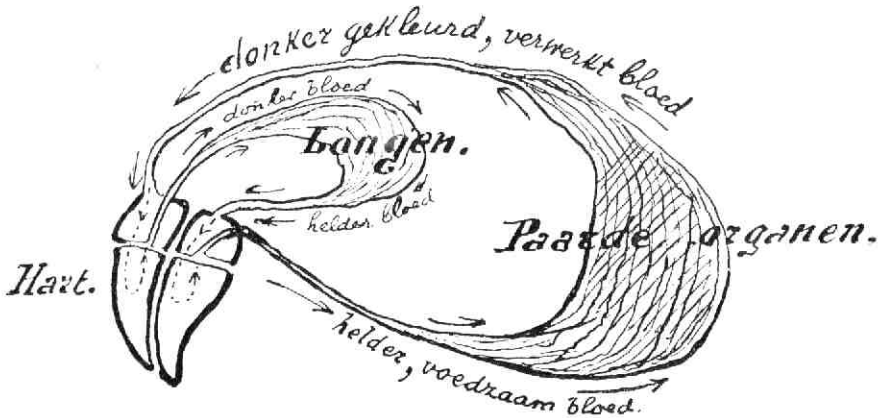

Fig. 31.

Alvorens dit donkere bloed opnieuw door 't lichaam te stuwen, zendt 't hart het, om het weer te zuiveren en te herstellen, in de longen. Dáár komt het bloed in aanraking met de dampkringslucht en neemt uit die dampkringslucht de voor onderhoud van 't organisme noodige bestanddeelen op, — d.w.z., o.a. staat de dampkringslucht haar zuurstof af aan 't bloed, en 't bloed ontlast zich van

de op zijn reis door 't organisme opgenomen schadelijke stoffen; de lucht neemt die stoffen op en verspreidt die in den dampkring.

Dit uit- en inwisselen van verbruikte en benodigde stoffen is o. m. de taak, de hoofdtaak van den bloedsomloop.

* *

Hoe inspannender de arbeid van een paard, hoe sneller het hart werkt, d.i. hoe sneller de hartslagen elkaar opvolgen om aan de behoefte van toevoer van voedingsstofhoudend bloed naar de verschillende organen, dus ook naar de bewegingsorganen te kunnen voldoen, omdat bij arbeid méér voedingsstoffen uit het bloed worden verbruikt dan in rusttoestand van het dier.

Maar ook — hoe sneller 't hart werkt hoe korter de tijd, dat 't bloed in de longen het zuiveringsproces kan ondergaan en hoe armer 't bloed wordt aan voedingsmiddelen, ook voor de verst gelegen uiteinden: de beenen, de pijpen, de voetgewrichten en hoeven, en hoe onvolkomener de omloop wordt.

Des te onvolkomener de bloedsomloop in die ver van 't hart verwijderde gedeelten plaats heeft, des te gemakkelijker zullen zich de, in de daargelegen weefsels, kapsels en peesscheeden, plaats hebbende afscheidingen van verbruikte stoffen, er *verblijven*, en voor dat verblijf ruimte vragen. Die vochten zullen de ruimte, die zij innemen, uitzetten en daarbij ontstaat de kans dat de veerkracht van de wanden, waartusschen ze besloten zijn, overschreden wordt; dan verwijden zich die wanden en werken niet meer mede om den onvoldoend krachtigen bloedsomloop te helpen in het opnemen en meevoeren van die afgescheiden vochten, d.i. om ze in omloop te brengen en door stofwisseling uit het lichaam te doen voeren.

Is dus door inspanning of door andere oorzaak de geregelde bloedsomloop gestoord, dan moet ingegrepen worden om dat achterblijven van nadeelige stoffen in de beenen te voorkomen, of juist gezegd, om daar den bloedsomloop weder te regelen en normaal te maken.

Dit „helpen” van den bloedsomloop in de onderbeenen geschiedt o. m. door bandageeren en masseren, althans beide hebben die bedoeling, en goed uitgevoerd, ook gewoonlijk het gewenschte resultaat.

* *

Bandages. Het hoofddoel voor dagelijksch, practisch gebruik van bandages is warmte veroorzaken en zachten, veerkrachtigen druk veroorzaken; — verwarming van een bepaald lichaamsdeel trekt het bloed naar die verwarmde plaats, het wekt den bloedsomloop in het verwarmde deel op.

De gevallen, waar bandages als *geneesmiddel* of *heelmiddel* worden aangewend, behooren in dit opstel niet thuis; ze behooren tot de

veeartsenijkunde. — Op dagelijks paardenman-gebied gebruiken wij bandages in de volgende gevallen:

1e. Om herstel van bloedsomloop in de uiteinden der ledematen te geven. Na *arbeid* gedurende 2 à 3 uren aangelegd, geven zij dan het gewilde gevolg; onder *arbeid*, flinke inspanning te verstaan.

2e. Om het zich vormen van gallen of zuchtige beenen te voorkomen. Bij dieren, bij welke de voor geregelden bloedsomloop zoo noodige dagelijksche beweging wordt vervangen door het in een nauw hok aanhoudend stilstaan bij mestvoer, vormt zich „zucht” in de beenen. Bij dieren met slappe, weinig veerkrachtige weefsels en lymphatische gestellen, pap-dieren, worden bandages aangelegd op stal; in den arbeid worden ze afgenomen. Om ontstane gallen, indien nog mogelijk, te doen verdwijnen, worden de bandages in koud of warm water, of in eene bepaalde oplossing gedrenkt (vochtige warmte).

3e. Om in den arbeid pezen, die niet betrouwbaar zijn, te steunen of strijken en stooten te voorkomen (springpaarden, paarden in africhting).

Onnuttig en noodeloos is het bandageeren tijdens of na een sukkeldienstje voor paarden, waarvan bekend is dat ze stug dienst hebben gedaan zonder ooit een zwachtel aan gehad te hebben.

* *
* *
* *

Onnoodig te zeggen dat bandages steeds met de meeste zorg dienen te worden aangelegd. — Voor dengeen, die niet weet waarom een bandage zeer gelijkmatig en in normale gevallen niet te vast moet worden aangelegd, is het *zich zelf omleggen van een bandage aan een been of arm en het aanhouden ervan gedurende een paar uren, een zeer leerrijke en aan te bevelen proef!*

Beter geen dan slecht aangelegde bandages!

Liggen ze te los, dan hebben ze geen nut, te vast en ongelijkmatig dan *beletten* ze den bloedsomloop en knellen de pees in de richting van het pijpbeen (de zijdelingsche vlakten van de pezen en pijpen ondervinden dan veel minder druk en steun dan de achtervlakten).

Goed aanleggen van een bandage is een zeer delicaat werk, doch ook al zijn ze meesterlijk aangelegd, dan nog kan hun nut = 0 worden, indien het bevestigen, het vaststrikken, niet goed gebeurt. In ieder geval als dit vastleggen niet juist geschiedt, is bandageeren *gedurende den nacht of tijdens den arbeid zelfs gevaarlijk* en kan aanleiding tot ongelukken geven. Men zij dus voorzichtig!

Bandages bestaan er in afschuwelijk veel soorten; welk fabrikaat men ook kiest, om bruikbaar te wezen moet het voldoen aan den eisch: elastisch en zacht zijn, handbreedte hebben en voldoende

lengte om als de slagen half op half worden gelegd, er de pijp *met* of *zonder* kogel mede te kunnen omwoelen.

Practisch voldoen op den duur twee soorten goed: de *New-Market* en de **Sandown**.

De *New-Market* is een soort van dun wollig tricot, rondgeweven, soepel, zacht en veerkrachtig, d. i. min of meer rekbaar. — De *Sandown-bandage* is van hetzelfde tricot-materiaal, alleen de onderste helft, de helft dus die in onmiddellijke aanraking met het paard komt, is doorweven van een ± 1 cM. dikke laag zachte wol. De *Sandown* achten we *de beste bandage* die ooit gefabriceerd werd.

Waarom?

Niet iedereen, of liever laat ik scherper definiëren en zeggen dat een groot deel onzer paardenverplegers niet de kunde bezit om een bandage oordeelkundig aan te leggen.

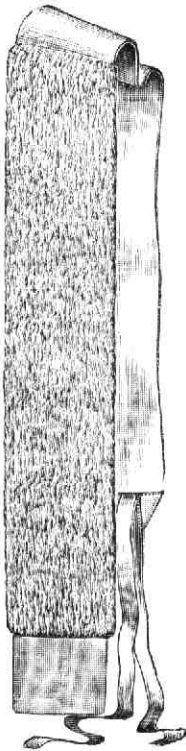

Fig. 32.

De *Sandown-bandage* nu is door de stof, waaruit zij samengesteld is, en door de wijze van fabricage zóódanig, dat, *indien* zij door een niet volkomen geoefende hand aangelegd wordt, de nadeelige gevolgen daarvan mechanisch, dus door de bandage zelf, worden voorkomen. De groote veerkracht en het zachte wollige van de stof *belet* insnoeren en verwonden door de kanten der bandage; het wollige tempert en verdeelt gelijkmatig den druk van de bandage over het beengedeelte dat zij bedekt, en een sterk aangehaalde knoop van de sluitbandjes snijdt niet door tot op de huid en de pijp *kan* er niet door afgebonden worden.

Kringen en gekrulde haren aan de pijp en kogels komen bij gebruik van *Sandowns* niet voor, omdat ze hun druk gelijkmatig op de pijp verdeelen, en niet wringen.

Kneuzingen en strijken der pijpen door aanrakingen met den anderen hoef of tegen een hindernis, worden door de wollaag zeer verminderd, meer dan met elk ander veiligheidsomwindsel te bereiken is.

Ze zijn warm, of liever slechte warmtegeleiders, d. i. ze behouden de warmte in het omwoelde been langer en beter dan elke andere bandage.

Waar het gebruik van vochtige warmte onder de gewone bandage wenschelijk is, moest men vroeger zijn toevlucht nemen tot natgemaakte *linnen* bandages; die werden als vochthouders, dus niet

als eigenlijke zwachtel omgelegd, daarover heen werd een stuk gutta-percha papier gelegd en daarover een gewone bandage.

Bij gebruik van de Sandown-bandage zijn *linnen* bandages overbodig geworden, — men doopt het wollen onder eind in de te gebruiken vloeistof, wikkelt dat natgemaakte einde om het been en *overwikkelt* met de rest van de bandage dit vochtige stuk.

Mooier, eenvoudiger en practischer „Priessnitz-omslag” is niet te bedenken.

* *
* *

Maar . . . in één enkel opzicht kwamen voor *speciale gevallen* de Sandown's tekort; wel waren alle nadeelen aan ander soort bandages

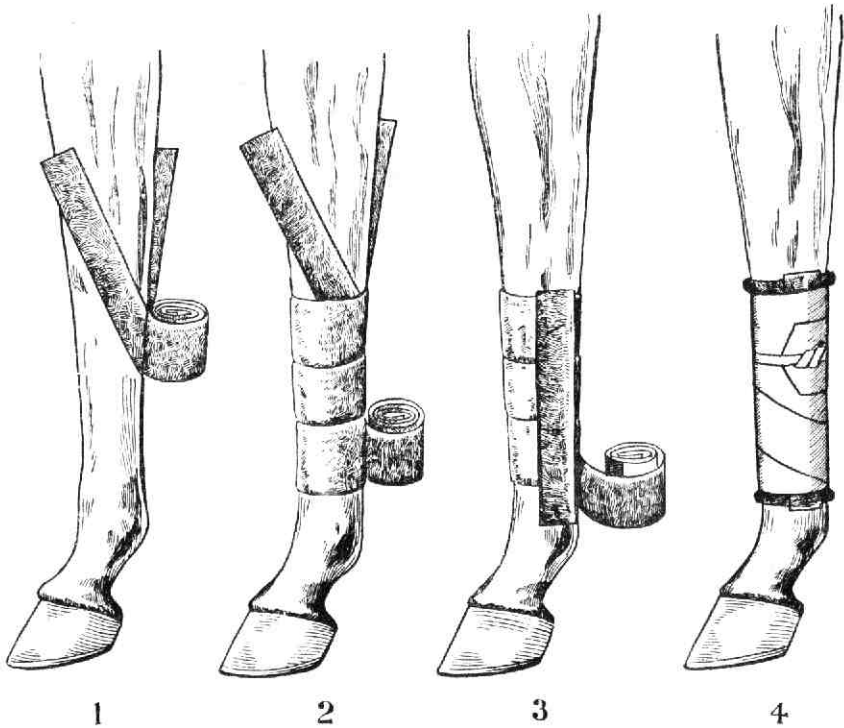

Fig. 33.

noodzakelijk verbonden, bij de Sandown's door hun eigenaardige samenstelling opgeheven, doch bij paarden met zeer breede zijdelingsche pijpvlakten (ik bedoel hier paarden waarvan de afstand van pees tot pijp zeer groot is) aangelegd, was de druk tegen de achtervlakte van de pees sterker dan tegen de zijvlakten, en zelfs bij vaster aanleggen der bandage werd die druk tegen de zijvlakten der pijpen niet evenredig aan den druk tegen de achtervlakte ervan.

Nu was hierin te voorzien, zooals bij andere bandages hierin

voorzien werd, zegge door het tusschenvoegen van watten tusschen pijpzijvlakten en bandages, doch dit tusschenvoegen van watten is altijd een getob en lastig, en tijdens arbeid van het paard was men van correct zitten-blijven dier watten niet altijd zeker.

Hierop attent gemaakt, heeft de Sandown-fabrikant onlangs een soort in den handel gebracht, de z.g. „split-end Sandown” welke voor 't gebruik van paarden met breede pijpvlakten *zonder bijvoeging van watten* geschikt zijn, en rondom op het paardebeen denzelfden druk uitoefenen.

Die „split-end Sandown” is aan het wollige ondereinde gespleten en dit gespleten einde is schuin aangezet, overigens geheel gelijk aan de gewone Sandown.

* *
* *

Uit vorenstaande tekening (fig. 33) blijkt hoe deze split-end Sandown aangelegd wordt en uit onderstaande dwars-doorsneden hoe over een gebandageerde paardepijp, de zijwaartsche

Fig. 34.

druk (zie zwarte blokjes) ontstaat; uit de tweede dwars-doorsnede blijkt welke de plaatsen zijn (zie stippellijnen) die weinig, en bij gebruik van elke andere bandage dan de Sandown, zo goed als geen druk ondervinden.

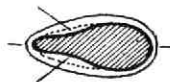

Fig. 35.

Het aanleggen der bandages. De bandages worden een paar maal per week uitgeklopt en geborsteld; zijn ze erg vuil en vet, dan gewasschen in Sunlight-zeepsop, zorgvuldig gedroogd en opgerold.

Dit oprollen heeft plaats te beginnen bij den kop van de bandage, dat is bij het einde, waar de lintjes aan bevestigd zijn (die lintjes worden steeds vlak gehouden, dus geen gelegenheid geven dat ze zich als koordjes in elkaar rollen).

Aan het voorbeen worden ze gelegd onder den handwortel te beginnen (als in achterstaande tekening, fig. 36, dus een handbreedte van de bandage uit laten steken), dan omrollen, elke slag den voorgaanden gedeeltelijk bedekkend, van boven naar beneden.

Aan den kogel gekomen, wordt deze al dan niet mede ingewikkeld.

Niet als de bandage tijdens den arbeid aan het paard blijft, en ook niet op reis of transport; dit om de vrije beweging in den kogel en kootgewricht niet te belemmeren. (Aan de achterbeenen geschiedt het bandageeren op dezelfde wijze, men begint op de plaats waar de hazenhak gewoonlijk zit).

Van af den kogel gaat men weer naar boven en de bandage wordt, eenmaal afgerold, met de bandjes bevestigd; de uiteinden

dier bandjes na 't strikken, onder de band-zelf schuiven, om losgaan van den strik te voorkomen.

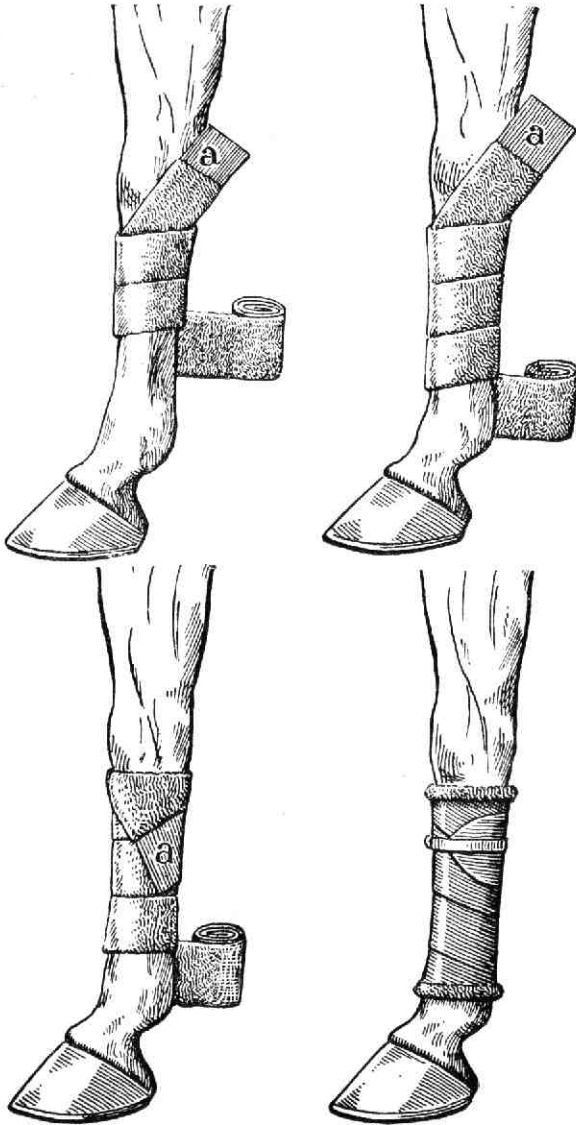

Fig. 36.

Bij bandageeren goed onthouden:

1e. dat paarden die nimmer te voren bandages aan hadden, wel eens „ketsen” als ze die voor 't eerst aankrijgen; met zulke dieren bedaard aan de hand even rondstappen is in de meeste

gevallen voldoende om ze tot de overtuiging te brengen er geen kwaad in de bandage schuilt;

2°. dat er enkele paarden zijn, die weigeren te gaan liggen om te slapen, zoolang ze bandages aan hebben;

3°. dat bij paarden met zuchtige beenen, bandageeren *na* rustig afstappen beter is, dan de bandage om het zuchtige been leggen en het dier stil in zijn stal te laten;

4°. dat het been schoon moet zijn als de bandage er om komt, modder en stukjes steen kunnen ontsteking veroorzaken, en dat een even vochtig afsponzen, juist voor het aanleggen der bandage, nuttig is vanwege vochtige warmte;

5°. dat masseeren vóór en na 't bandageeren *niet* bestaat in 't met geweld in de pezen knijpen van onder naar boven. Als ge uw man wilt leeren een pees of een spier te masseeren, doe 't hem dan voor, en laat hem aan **zijn** arm gevoelen *welken* druk ge geeft — doet ge dit niet, dan hebt ge kans dat de man maar raak wrijft en knijpt, zulks veel te hard doet en daardoor dikke beenen *maakt* in plaats van ze te voorkomen of te genezen;

6°. dat fijne sproeidouches gedurende een paar minuten een beste massage zijn — ook hieraan moet het paard echter gewend worden;

7°. dat het gebruik van fluid's, embrocations en andere „water-tjes” om mede te masseeren, mits oordeelkundig aangebracht, door hun samenstelling de huid prikkelen en dus de bloedeirculatie ter plaatse bevorderen;

7e. dat het wel eens gebeurt, vooral bij paarden, waarvan de onderbenen pas geschoren zijn (waarom dit *gladscheeren* der onderbenen plaats heeft, is ons nooit recht duidelijk geweest) dat 't bandageeren ervan een heel lichte huidontsteking veroorzaakt, (jeukerige puistjes en witte schilfers, warmte en soms wat zwelling); verontrust U hierover niet, afwassen met koud water, een lichte creolin-oplossing of besmeren met wat boorzalf, en de bandage, zoolang de ontsteking bestaat slechts gedurende één uur na den arbeid aanwenden, dit alles brengt de zaak weer in orde.

* *

Hoe men in handelsstallen met behulp van bandages, warm water, zemelen, adstringeerende vloeistof, douches en massages tijdelijk oude galletjes kan doen verdwenen of een zuchtig been in een paar uren „droog” heeft, nu dat vertel ik U — privé — voor 't geval gij een paard met zachte gallen hebt en bij 't uitrijden die dingen liever niet ziet; als ge de behandeling weten wilt om een paard voor den handel *schijnbaar* op te knappen dan vertel ik U dergelijke stalverpleging-geheimpjes niet.

Jelkman's dauerbandage, gipsen permanente bandages, gutta

percha zwachtels en dergelijke hebben we gemeend niet in het vorenstaande te moeten behandelen. Zij eischen voor toepassing of veearts-, of een door praktijk zeer ervaren en deskundig advies, en een zeer geroutineerde hand.

* *
* *

Aan mijn „waarde vriend”, die me laatst vroeg of ik aandeelhouder ben van de Sandownbandagefabriek, dat ik ze zoo warm aanprijs, zou ik hier gaarne openlijk opmerken, die vraag hem niet over de lippen zou zijn gekomen als hij zich de moeite getroost had op te merken dat in „Het Paard” *elk* artikel op paardengebied dat *goed* is en dat „Het Paard” door eigen gebruik heeft leeren kennen, dan wel van nabij heeft zien gebruiken en voldoen, steeds aanbevolen wordt, zulks in 't belang van paard en paardeman en in de prettige overtuiging te hebben gehandeld in de goede richting en trouw aan het beginsel „vóóruit”.

T. T.

BEOORDEELING VAN PAARDEN,

DOOR
J. H. KNEL.

Paarden te beoordeelen is een hoogst lastige taak, die altijd, zelfs voor den besten paardenkenner, moeilijk zal blijven. Hoe meer ondervinding men heeft, des te meer zal deze overtuiging bij ons veld winnen; is men onervaren, heeft men niet genoeg met paarden geleefd, dan is men geneigd, al bij den eersten aanblik van het paard, op stal, of aan de hand voorgebracht, zijn opinie ten beste te geven, te zeggen: „dit *is* een goed, dat *is* een slecht paard” enz. Heeft men meer ervaring, meer gezien en ondervonden, dan . . . spreekt men weinig, tenzij men zijn opinie dient te geven en in dat geval zegt men niet meer „dat *is*”, maar „dat *vind ik*”, omdat men weet, dat een paard, uitsluitend beoordeeld naar: het eenige oogenblikken aan de hand getoond zijn, waarbij het nog dikwijls is gegemberd en opgezweept, heel wat anders kan *zijn*, dan het schijnt.

De beoordeeling moet afhankelijk zijn van het doel waarvoor het paard is bestemd en van het standpunt waarvan men het beschouwt.

Wij willen dit wat nader toelichten.

Een gebruikspaard, dat kreupel gaat, kan *zoo* niet gebruikt worden en is dus *geen* gebruikspaard; een hengst kan tijdelijk kreupelen, zelfs onherstelbaar kreupel zijn en toch een uitnemend

vaderpaard wezen. Het zou verkeerd zijn om een hengst, die in zijn leven reeds heel wat heeft „geleistet”, of bewezen heeft een goed vaderpaard te zijn, minder te schatten omdat hij, bijv. tengevolge van een peesverscheuring, gepaard aan verandering van stand in het kreupele been, nimmer meer rad zal worden. Zulk een paard heeft daardoor niets gekregen, dat hem belet een goeden dekhengst te zijn; hem om zijn kreupelheid niet voor de fokkerij te bezigen, zou een dwaasheid wezen.

Afstamming, van zulk een groot belang bij het fokken, komt bij het gebruikspaard weinig of niet in aanmerking, tenzij bij paarden voor de baan bestemd, welke, door hun jeugdigen leeftijd, nog geen verrichtingen hebben doen zien en dan bemerkt men nog menigmaal, dat jaarlingen, uitsluitend om hun afkomst voor hoogen prijs gekocht, slechts teleurstelling hebben gegeven.

Het paard zal ook verschillend worden beoordeeld naar gelang van het standpunt, waarop men zich plaatst. Zoo zal iemand, die tracht een bepaald soort te verbeteren of een zeker type te scheppen, de voortbrengselen van zijn fokken geheel anders beschouwen, dan hij, die meer uitsluitend voor den handel fokt. De laatste tracht te verkrijgen, wat hij het vlugst en het best kan verkoopen, wat hem, in één woord onmiddellijk het meeste voordeel kan brengen; hij wenscht dus paarden, die, nog jong, goed van de hand kunnen worden gedaan, onverschillig of het soort daardoor verbetert of niet; hij bezigt daarom de merries, die slecht verkoopbaar zijn, ook voor de fokkerij, en laat ze dan, al zijn zij warmbloed, liefst door een koudbloedhengst dekken, om zoo het spoedigst een verkoopbaar product te krijgen.

De eerste fokker daarentegen zal in den aanvang bijna zeker geen winst maken; hij zal trachten met het beste te fokken, dat voor hem verkrijgbaar is, nagaan welke hengsten daarbij goed passen, een studie maken van de geslachten of families, die samengebracht, voor de fokkerij de meest gewenschte voortbrengselen geven, — telkens het slechte weg doen en het goede behouden en zoo langzamerhand een soort vormen, dat om zijn goede eigenschappen zal gezocht worden. Voor zulk fokken is noodig: geld, talent, studie en volharding en dan nog moet er bij komen geluk.

Dit soort fokkers kan men het beste vergelijken met eigenaars van woeste gronden, die deze ontginnen, waarbij aanvankelijk geld wordt uitgegeven zonder rente af te werpen, doch de waarde van de bezitting stijgt, om eerst later winst te geven.

Het is dan ook onjuist te beweren, dat de beste fokker hij is,

die het meeste geld maakt; neen, het is degeen, die er in slaagt, na zoeken en arbeiden, door studie en volharding, het soort te verkrijgen, dat hij zich als doel had gesteld.

Zulke fokkers zijn zeldzaam, doch reeds een enkele doet veel voor de verbetering van het paardenras, hij geeft een sprekend voorbeeld, dat voor velen, die willen leeren, nuttig kan zijn.

Dat in het algemeen de beoordeeling van paarden zoo eenzijdig geschiedt, vindt zijn oorzaak in de schaarsheid aan personen, die fokken, tevens hun eigen paarden aanrijden, van den bok en onder het zadel, trainen, gebruiken om snel of ver te gaan, enz., in het gebrek aan echte paardemannen.

De meeste fokkers zijn tevreden als hun paarden, met behulp van zweep en gember, een monsterdrif doen zien wanneer ze aan de hand worden getoond, terwijl zij minachtend neerzien op elk ander soort of ras, dat zij niet fokken.

Maar het zijn niet alleen de fokkers, waaronder men weinig paardemannen vindt, maar deze moet men ook met een lantaarn zoeken onder andere eigenaren van paarden, onder hen, die équipage houden enz. Ziet bijv. eens in de groote steden het aantal slecht gereden en slecht ingespannen paarden, waarvan nog verscheiden kreupel loopen. Ook het beslag, de verzorging en het toilet laten dikwijls veel te wenschen over.

Niettegenstaande dit alles is toch het aantal paardenbeoordeelaars groot, maar ook de wijze van beoordeelen meestal zoo eenzijdig. Alles wordt over denzelfden kam geschoren, of het paard, dat beschouwd moet worden, een zwaar trekpaard, een volbloed, een carrossier of een rijpaard is, terwijl dikwijls evenmin voldoende wordt gelet of het te beoordeelen paard bestemd is voor de fokkerij, voor het gebruik, voor den handel of voor een concours.

De een toetst elk paard aan den Oldenburger aan de hand voorgebracht; hij acht dien geschikt als werkpaard, luxepaard, ja zelfs als rijpaard; voor een ander is de Hackney het ideaal en het „Manusje van alles”; voor een derde de volbloed, voor een vierde de Belg.

Dat men een bepaald soort of ras prefereert is nog geen fout, maar wel, als men daarbij alle andere soorten of rassen minacht; „onbekend maakt onbemind” is meestal de eenige reden.

Deze eenzijdigheid is de oorzaak van dikwijls zoo geheel uiteenlopende opinies over hetzelfde paard, dat aanleiding geeft tot weinig nuttige woordenwisselingen, waarbij elke partij de andere tracht te overreden, echter zonder resultaat, omdat beide partijen de zaak van een geheel ander standpunt bezien.

Zoo hebben fokkers, op enkele na, weinig op met paarden, die op de baan worden gebruikt, zij zelf komen daar niet, zeker denkende als de Shah van Perzië „ik behoef niet naar de baan te gaan, ik weet wel, dat er altijd één paard is dat harder loopt dan de anderen.” Zij vergeten echter, dat paarden, die op de baan hebben geloopt, niet alleen zwaren arbeid hebben verricht, terwijl zij kampten, maar ook gedurende de voorafgaande training en dat, zoo zij daaronder niet hebben geleden, die paarden het bewijs geven van goede constitutie, hardheid van beenen, krachtig weefsel en goede longen en dus wat betreft deze gewichtige eigenschappen voor de fokkerij meer waarborg geven, dan die paarden, welke hun geheele leven niets hebben gedaan dan eten en luieren.

De mannen van de baan zullen omgekeerd met verachting spreken over den Oldenburger, die geen snelheid heeft, slechts kan monsterdraven, maar in het tuig weinig temperament of gang toont en stug is, maar zij vergeten, dat de fokker voordeel trekt van de Oldenburgers, omdat deze vroeg rijp en verkoopbaar zijn, mak en bruikbaar op de boerderij, zelfs in handen van een weinig ervaren knecht.

De practicus hecht niet aan het oordeel van den veearts en vergeet, dat deze, door zijn opleiding en latere praktijk, zeker het meest aangewezen is om te oordeelen over gebreken.

De veearts vindt den practicus te empirisch, te weinig onderlegd, geeft niet om diens opinie en verliest uit het oog, dat veel wat hij (de veearts) heeft geleerd van beoordeeling, door den een van den ander is nageschreven en dat de practijk de grondslag moet zijn waarop de beoordeelingsleer berust. Ik behoef maar alleen te wijzen op de beweging van het paard in galop, zooals deze jaren lang foutief werd onderwezen, totdat de practicus, hier de photograaf, overtuigend bewees, dat de, tot dat moment, gehuldigde opvatting beslist verkeerd was.

Bij den aankoop van paarden kan ook menigmaal eenzijdigheid worden waargenomen, niet alleen bij de beoordeeling van het paard, maar ook in de wijze waarop hij, die koopt, den persoon van den paardenhandelaar beschouwt.

Vele koopers gaan van de veronderstelling uit, dat de koopman als eenig doel heeft: zijn clientèle te foppen, om geen sterker woord te gebruiken. Nog pas las ik in het „Zeitschrift für Pferdekunde und Pferdezucht” eenige raadgevingen bij den aankoop van een paard; één daarvan was: „wees voorzichtig of beter nog bepaald wantrouwig”.

Deze raad is slecht; voorzichtigheid is altijd goed, bij alles, mits niet overdreven, maar wantrouwen is beslist verkeerd. De paardenhandel wordt dikwijls beschouwd als te zijn de meest bedriegelijke handel onder de zon, wat ik niet gaarne zou onderschrijven; wel zijn er onder de paardenhandelaars onbetrouwbare personen, maar onder welke klasse der maatschappij vindt men die niet? Zijn er niet evenzoo onbetrouwbare menschen te vinden onder winkeliers, groothandelaren, ambtenaren of particulieren?

Men ga niet naar een handelaar, die ongunstig bekend staat, evenmin als men zal gaan naar een winkel of een wijnkooper, die een slechte reputatie heeft en velen heeft bedrogen, maar kieze een persoon, die een goeden naam heeft.

Paardenhandelaren zijn, in het algemeen, vlotte, geschikte handelslui, die gaarne een goede winst maken, maar tevens wenschen hun cliënten naar eisch te behandelen; zij verlangen echter, dat men hun paarden niet *afbreekt*, vooral niet in het bijzijn van anderen en dat men hen wederkeerig fatsoenlijk behandelt.

Wat ziet men intusschen vaak gebeuren!

De koper heeft dikwijls geen vertrouwen in zijn eigen kennis of wel overschat die, maakt tal van aanmerkingen op de hem getoonde paarden, wijst op werkelijke of vermeende gebreken, terwijl hij met een ongeloovig lachje de verhalen van den handelaar aanhoort en duidelijk te kennen geeft, die als onwaarheden te beschouwen.

De koper meent op die wijze den indruk te geven van goed kenner te zijn, met het uitsluitend gevolg, dat de handelaar hem weldra heeft gewogen en . . . te licht bevonden, terwijl door al zijn op- en aanmerkingen, de koopman uit zijn humeur is geraakt en het niet onaardig vindt als zijn client zijn keuze vestigt op een der minst goede paarden; gewoonlijk een voor beide partijen minder gewenschte uitslag.

Het is aangenamer van een flink handelaar te koopen dan van een particulier. De eerste is paardenkenner, op de hoogte van zijn paarden en van hun gebreken, terwijl hij voor de tegenvallers plaatsen weet waar hij ze kan kwijt raken. De particulier is meestal geen kenner, weet dan niet altijd de gebreken van zijn paard, heeft geen clientèle, behoeft deze dus niet te ontzien en tracht het paard aan den eerste den beste te verkoopen, omdat hij niet weet waar anders het te plaatsen.

Waren de beoordeelaars wat minder eenzijdig, dan zou dit voor alle partijen en voor de paardenfokkerij beter zijn, een resultaat, dat slechts kan verkregen worden wanneer zij trachten hun paar-

denkennis te ontwikkelen en uit te breiden, zich minder blind te staren op één soort paarden en wat meer paardeman, in de ware beteekenis van het woord, werden; wanneer elk hunner zich beter op de hoogte stelde ook van die paardenaangelegenheden, waarin hij zelf niet onmiddellijk betrokken is en waarop hij nu minachtend neerziet, omdat hij ze niet kent.

De fokkers moeten hun jonge paarden zelf dresseeren, zooveel mogelijk wedstrijden en concoursen bezoeken, waar zij veel kunnen leeren van training, rijden en beslag, zich kunnen overtuigen van de verrichtingen van de paarden en van de verbetering in hun gaan, hun voorkomen en hun conditie, wanneer zij in bekware handen komen.

De mannen van de baan dienen zich toe te leggen op het fokken van paarden, die niet alleen snel zijn, maar die door hun bouw en vorm ook gunstigen invloed kunnen hebben op de fokkerij meer in het algemeen.

De Harddraverij- en Renvereeniging geeft hierin reeds een goed voorbeeld.

De practicus en de veearts moeten elkaars arbeid meer leeren kennen en begrijpen en elkaar beter leeren waardeeren, om zoodoende te werken tot vooruitgang in de hippologie.

Bij het koopen van paarden door particulieren ware het te wenschen, dat de Engelsche gewoonte ingang vond. De koper heeft, wanneer de prijs is bepaald en het paard gekocht, het recht het niet te nemen zoo zijn veearts het „unsound” verklaart, dat wil zeggen, dat het lijdende is aan een of ander gebrek, behoorende tot die welke door „usance” zijn vastgesteld.

De koper dient zelf te weten wat hij verlangt en het paard, dat hem aanstaat, te rijden en te probeeren; kan hij dit niet, laat hem dan raad vragen aan een hippoloog, maar laat hij in elk geval den veearts verzoeken het paard te onderzoeken op gebreken.

Er dient uitgemaakt te worden voor welke gebreken een paard „unsound” kan worden verklaard, terwijl dan aan de veeartsenij-school het onderzoek op die gebreken practisch zou moeten worden onderwezen.

Ook voor den handelaar zou deze wijze te verkiezen zijn, de paarden zouden minder kans hebben te worden weggezonden voor gebreken, die zij niet hebben; het onderzoek, dat grootendeels, bij voldoende ruimte geheel, in een besloten gedeelte plaats heeft, kan zoo door den veearts nauwkeurig geschieden, terwijl de koopman de gelegenheid heeft er de personen buiten te houden,

die er niets mede te maken hebben en die bij een paard reeds een spat of hazehak constateeren, als iemand ter onderzoek het spronggewricht betast en dan het gebrek (?) dat zij zagen (?) aan anderen bekend maken en daardoor het paard een slechten naam geven.

Wanneer de veeartsenijschool en de practiseerende veeartsen zich nu eens uitspraken wat onder „unsoundness” te verstaan, zouden er dan niet middelen te vinden zijn om, zonder wettelijke bepalingen, tot eenheid te komen, en tot een wijze van onderzoek en keuring, waardoor de paardenhandel en de fokkerij niet worden belemmerd, maar integendeel bevorderd?

Ik hoop en geloof van ja, doch dan dienen allen, die er belang bij hebben en allen die er belang in stellen, de handen in elkaar te slaan.

OVER „VEULENS IN DE WEI”, EN „SPEKVET”.

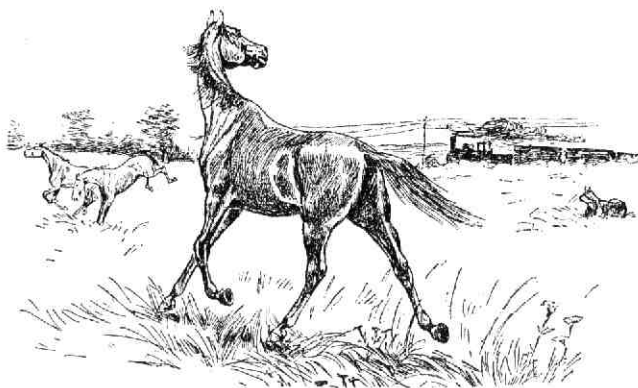

Fig. 37.

APRIL 1908.

't Voorjaar is wat laat. — 't Zonnetje heeft nog niet voldoende invloed gehad om 't jonge gras te doen uitschieten, en over de weiden te tooveren dat teere, lichtgroene waas, dat 't oog van ieder buitenman elk voorjaar bekoort, en dat W. Maris, Poggenbeek en Weissenbruch dikwijls zoo meesterlijk „sappig” wisten te wasschen op hunne aquarels.

Maar lang kan dat opnieuw uitloopen der weide niet meer duren; wil de gure wind een paar dagen wegblijven en de lucht helder blauw worden, dan *ziet* men 't groeien dat jonge gras. Elken morgen komen de zonnestralen dan vroeg het werk hervatten, dat ze den

vorigen avond loslieten, en dan vordert 't snel; dan gaat de fokker zijn veulenmerrie opzoeken, kondigt haar aan „que madame est servie”, en geleidt moeder en jong naar buiten.

Eerst een paar uur daags, en 's nachts terug in den stal (daarom deze liefst niet te ver van de weide), en later, als 't weer goed blijft, doorlopend buiten.

Al naar mate de weide goed, d.w.z. niet alleen de bodem niet nat en drassig, maar het gras er van ook van voedzame qualiteit is, wordt de merrie, zoodra ze voor goed in de weide is, al dan niet, en meer of minder bijgevoerd met haver.

Dit geregeld bezoeken van moeder en jong is bovendien goed voor 't jong, dat dan leert in den mensch niet z'n natuurlijken vijand te zien (dat komt later dikwijls toch wel), doch een wezen dat hem geen kwaad wil, ja hem zelfs af en toe een versnapering brengt.

„Te veel moeite” dat even gaan kijken naar de veulens? — zeker ik weet 't wel, maar als men *wil* is er heusch wel 5 minuten te vinden en — meer dan 5 minuten zijn niet noodig voor merrie en veulen, om als ze U zien aankomen, naar U toe te galopperen, bij U stil te staan en U vragend aan te kijken: „Wel!? en 't lekkers”!

Een veulen is als een kind, ook in dit opzicht: het kijkt of Oom „leege handen” heeft en dan eerst naar Oom zelf. „Foei, Jantje, eerst zeggen dag Oom, en 't mooie handje geven, en niet vragen hoor”, heet het bij ons, menschen, net zoo lang, tot we als de veulens: „dag Oom, ik vraag niet” zeggen.

Het veulen krauwen we even op 't voorhoofd — de merrie krijgt een halsklop, en zoo leert men elkaar kennen, of liever zoo onderhoudt men de kennismaking en de fokker controleert dagelijks elk abnormaal verschijnsel bij zijne dieren en kan bijtijds ingrijpen, als 't moet.

Maar er is meer, het veulen wordt „handzaam”; 't aandoen van 't halster, later, gaat van zelf en het veulen leert geleidelijk de beteekenis van aanraken en streelen begrijpen en later is er dan „niks mee te doen” en gedraagt het zich braaf, als we de voeten en beenen opnemen.

Zoo heeft er ongemerkt een heel klein beetje africhting plaats, ik bedoel africhting van het jeugdig veulen*moreel*. De fokker, of de knecht, komt zóó doende er toe 't niet onbegrijpelijk te vinden dat een veulen dat nimmer „in handen was” later een aanraken niet begrijpt, angstig wordt en slaat of wild doet en — misschien ook leert de knecht zien, dat de qualificatie „stom” dier dan meer den veroordeelaar dan den veroordeelde treft.

Loopt door of langs de weide een spoorbaan, een weg, een

water dat bevaren wordt, des te beter voor de „wereldkennis” van het veulen; ook hiervoor geldt het Arabische spreekwoord: „de lessen in de jeugd blijven als in marmer gegrift — die op volwassen leeftijd verdwijnen als de nesten der vogels”.

Om de 4 à 6 weken worden de hoeven van moeder en veulen nagekeken.

In de eerste weken liggen de veulens graag, plat op een zij, de beenen gestrekt, hals en hoofd op den grond, vooral als de zon lekker koestert doen ze 't; ze „groeien” dan best, zegt de fokker. De voorbeenen die bij de geboorte bij vele veulens waggelen, ja een „door-de-knieën” stand hadden (Cleon-Selim-veulens hebben dit sterk), worden rechter en sterker, dank zij de beweging die 't veulen zich zelf verschafft, — een beweging die als hij later volwassen zal zijn en misschien wel **uitverkoren tot vaderpaard** hem drijfnat en buiten adem zou brengen — omdat — nu ja omdat we in Holland nog te veel, liever een spekvetten dekhengst zien monstereen, dan één, die door dagelijksche beweging en arbeid hard-vleesch (droge spieren), open longen en mannelijke *kracht* bezit en bij wien 't water en 't overtollige vet, dat zich door een lui, opgesloten leventje in zijn spierweefsels als dood en dan nog minderwaardig kapitaal vormde, en aanleiding is dat hij bij de minste inspanning door-waternat en met slaande flanken een toonbeeld van een verpapt en verweekelijkt stamhouder werd.

Overdreven? . . . Wel ga eens bij de keuring op cornage staan bij hengsten en bij jonge handelspaarden en schrijf mij *wat* ge gezien hebt — *en* — ga eens bij een veulen staan kijken, dat 10 minuten, en dat is maar kort, dartelde, sprong, galoppeerde, en — schrijf mij eens wat *ge* daarbij opmerkt!

Dit laatste brengen we even in herinnering aan die fokkers, die van geen rennen en draverijen willen hooren, laat staan er naar gaan kijken, omdat „*daarvan niets te leeren valt*” zeggen ze — och, al was 't alleen maar om te leeren onderscheiden welk verschil er bestaat tusschen werkelijk „mager” en „in conditie” zijn, en om te leeren, dat de kracht van de constitutie en de gezondheidstoestand heusch niet te beoordeelen zijn naar de diepte waarop vingertoppen indringen in een zachte vleeschlaag op ribben en kruis . . . dan zou er reeds zeer veel nuttigs opgestoken zijn!

Doch hierover gaarne later uitvoerig, eerst moeten we ons veulen zoover laten komen, dat het gespeend kan worden en dan . . . nu dan is er misschien gelegenheid een paar i's te schrijven, en te trachten daarop de „puntjes” niet te vergeten. Max.

OVER „VOORBEREIDING EN CONDITIE VAN PAARDEN
VOOR KEURINGEN EN TENTOONSTELLINGEN” EN
„KEURMEESTERS”.

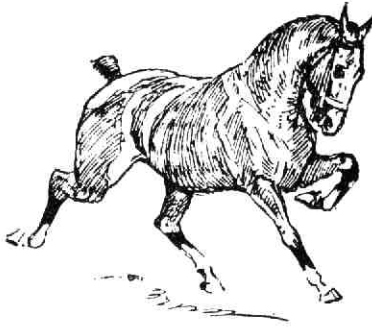

Fig. 38.

't Is nog niet zoo heel lang geleden, dat op keuringen
maar waarom u herinneren dat Pietje een sloddervos was, nu hij
sinds eenigen tijd beterschap toont en al zóóver gekomen is dat
hij thans minstens 2 dagen in de week geen rouwranden aan de
nagels heeft, en al 3 dagen in de week zich 's morgens wast,
m. a. w. een pluim noodig heeft en een „afkeuring” niet verdient en
dus:

Van het voorbrengen van paarden op keuringen en tentoon-
stellingen wordt hoe langer hoe meer werk gemaakt, d. w. z.
er wordt hoe langer zoo meer zorg besteed aan 't uiterlijk voor-
komen. — We zijn er nog wel niet, maar 't *uiterlijk* vergeleken
bij de *wijze* van voorbrengen heeft aanmerkelijk gewonnen.

Deze opmerking vereischt verantwoording geven ervan door
den opmerker, en zoo mogelijk eveneens van hem, 't aangeven
van wat en hoe er z. i. verbeterd kan worden, zult ge zeggen.

Gaarne zal hij trachten die te geven.

't Uiterlijk, voor zoover dat het *toilet* betreft, daarover schreef ik vroeger reeds uitvoerig; vergun mij u naar die regelen te mogen verwijzen. Ze staan „Het Paard” '05, no. 20, in Verzamelde Opstellen 1e bundel, en in een overdruk daaruit, dat voor f 0,40 de Administr. v. „Het Paard” u zeker gaarne toezendt.

Naast 't toilet? Wel 't pakje dat moeder ons aantrok, toen we klein zijnde „op visite” (o ramp!) moesten en waar we niet mede mochten ravotten, slootje springen of appels stelen in den boomgaard van de boerderij in onze buurt, zou alleen moeder's glorie niet voldoende hebben kunnen vestigen. We leerden en moesten aanschouwelijk bewijzen *goed* geleerd te hebben, dat we op visite netjes op een stoel konden zitten zonder met de beenen te bungelen, te antwoorden met „twee woorden” en niet met de handen in den zak of met de vingers aan de stoelfranje te zitten. Kortom, ons werden houding en manieren geleerd — en als moeder dan later hoorde dat *haar* kereltje zoo „netjes en welopgevoed” bij vreemden zich wist te bewegen, dan klopte moeder's hart van trots en wij kregen een extra plak chocolade — omdat we zoo'n goeden indruk van haar opvoedkunde en van ons eigen per-soontje hadden achtergelaten.

Ons lijkt het dat het zenden van een paard naar een keuring of tentoonstelling veel overeenkomst heeft met het zenden op visite van kleine Max en wil de inzender eer van zijn zending hebben en de chocolade ontvangen, dan verzorgt hij dus niet alleen 't uiterlijk van zijn paard, maar hij zorgt ook, dat zijn viervoeter, zooals moeder's dreumes geleerd werd, houding en manieren heeft, die op allen, die het dier zien, ook op hen die het beoordeelen, een prettigen indruk achterlaat.

Houding. Netjes stil staan en niet aanhoudend draaien of op 3 beenen hangen, is een paard in een paar dagen tijd geleerd.

Doe het paard daartoe een halster aan, een sterk breed linnen halster (dat vlak voor de keuring of de tentoonstelling een extra pijpjaarde-beurt krijgt; pijpjaarde, met een beetje Arabische gom en water, nat met een kwastje op 't linnen strijken, laten drogen en hierna uitborstelen); dat halstertouw loopt achter de onderkaak en dus *niet* door den mond (de „steek op den bek” is gevaarlijk en heeft reeds menige tong jammerlijk verwond); een klein riempje aan dit halstertouw wordt door den mond om de onderkaak (langs de kinketengroef) gesept. Breng het paard buiten en leer het uit zich zelf op zijn vier beenen te gaan staan, zonder dat het zich daarbij overmatig strekt.

Dus niet zóó

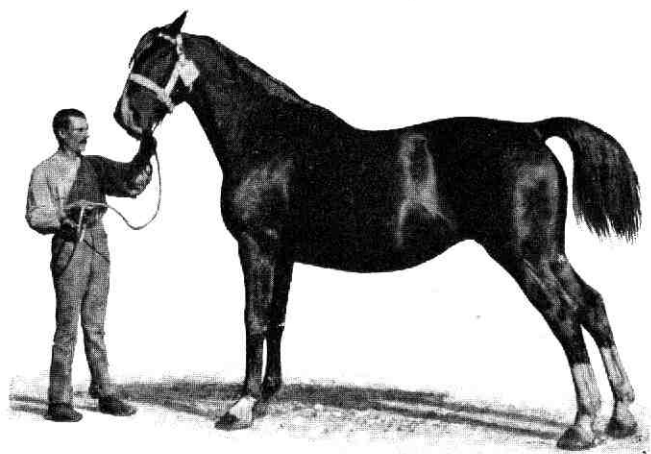

Fig. 39.

maar zóó

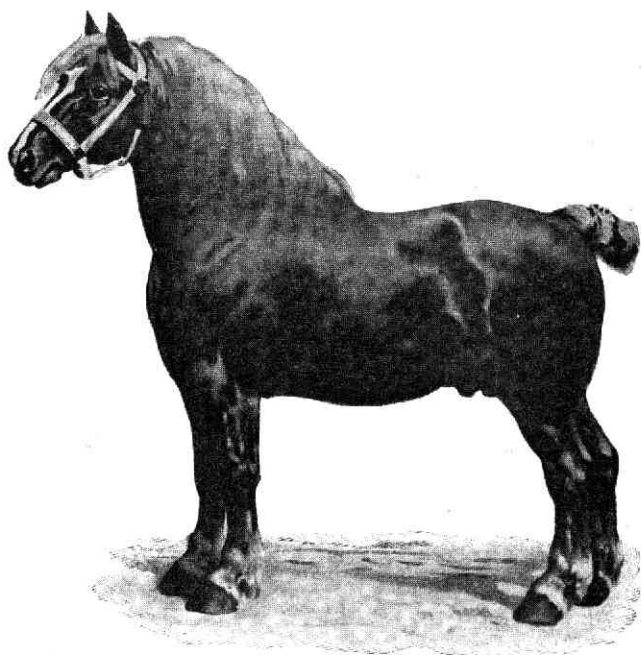

Fig. 40.

Daartoe is in den beginne een rustig aantikken der voorkogels en nog beter een even aanraken van de ellebogen, en het telkens daarbij herhalen van 't commando „strek” of „sta” een goed middel.

Fig. 41.

Doet men dit een paar keer daags en is een klontje of een stuk wortel de belooning voor getoonden goeden wil, dan begrijpt het dier het commando „strek” of „sta” al heel spoedig en voert het gehoorzaam uit, en dan behoeft ge op de keuring niet te tobben en het paard aanleiding te geven tot draaien of U zelf te maken tot een levende reproductie van dit plaatje.

Zorg dat de plaats, waar ge het paard vierkant neerzet, vlak is, dus de plek

voor de achtervoeten niet hooger ligt dan die voor de voorvoeten; als het verschil meer dan een handbreedte helling van vóór naar achter is, geloof dan maar zeker dat het U dáár neergezette paard óf „geen rug” heeft óf overbouwd is!

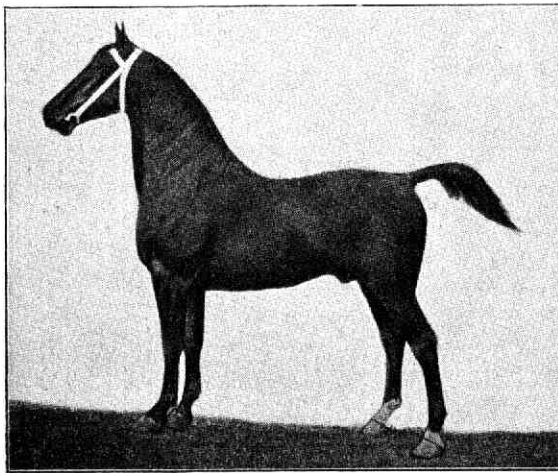

Fig. 42.

Stappen. Als het paard overmatig gestrekt stond, *kan* het niet wegstappen, d. w. z. zijn eerste stappen zijn dan erg verkort, dit is typisch opvallend! Stond het normaal vierkant en laat de geleider het vrij aan het ietwat lange halstertouw, dan stapt het (aangenomen dat het dier stap heeft) direct regelmatig lang en vrij weg.

Het halstertouw dient niet vlak bij den mond te worden vastgehouden, een 50 à 75 cM. vrij touw is verkieselijk. Dat vasthouden bij den mond hindert 't paard in de vrije beweging van hals en hoofd — zoo onmisbaar voor 't stappen; 't is bovendien onnoodig: het hoofd zal heusch niet van den hals afvallen als men het loslaat, terwijl door het loslaten den beoordeelaars gelegenheid gegeven wordt den **stap** werkelijk zuiver te beoordeelen.

Draven.

De hoed

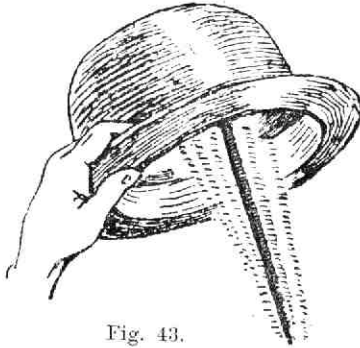

Fig. 43.

de gember

Fig. 44.

en de zweep zijn daarbij zoo ingeroest bij paardemenschen, dat iedere aanbeveling om deze middelen *niet* te gebruiken me doet denken aan de wanhopige poging van Blauwbaard's vrouw om de bloedvlek van den sleutel af te wrijven, — de bloedvlek die aan de gewreven zijde verdween doch aan den anderen kant telkens weer opkwam.

Maar toch zou ik *weer* willen zeggen, laat ten minste hoed, zakdoek, en zoo mogelijk zakdoek en zweep, erwtenbus of tabaksdoos met spijkers gevuld weg, en overwin de neiging tot joelen. In dit laatste hebben sommigen 't tot een meesterschap gebracht, zóó, dat ze in rauwheid den Atjeher, als die zijn krijgsgeschreeuw aanheft, makkelijk den cerepalm afsnoepen. — Ik weet wel, dat gejank en gegil is om de algemeene aandacht te trekken, maar ziet de monsteraar het publiek nog voor zóó naïf aan, dat dit zonder gekrijsch het paard niet zou zien? òf zouden het „musical-clown” neigingen zijn? We gelooven het in ieder geval weinig „sporty”.

Kortom, we leeren vóór de keuring het paard zich in draf te monstereen; eerst langs een lange lat, een hek of een schutting, en aan de hand van een man die loopen kan, even hard als het dravende paard, zonder daarbij aan het paardehoofd te gaan hangen.

Elke dag een paar keer. Met een lastig exemplaar, een hengst, is het geven dezer monsterlessen met een kaptoom of met „het touwtje” aan te bevelen; er zijn geen betere werktuigen om een paard het „springen” af te leeren.

De monsterknecht houdt ook nu het paard niet kort bij den mond vast, en vooral hij loope hard genoeg mede. Doet hij 't eerste wèl of 't tweede niet, dan worden hoofd en hals scheef omgetrokken en het is practisch onmogelijk een paard met zijwaarts getrokken hoofd en hals, rechttuit, vierkant en regelmatig te laten draven. 't Is een *uitnoodiging* om te galoppeeren!

Als voorbeelden van goed monstereen noemen we o. m. Pauwen Junior van W.-Pannerden, Ockhuijzen van de Dresseerschool, Perdok van Appingedam, den Engelschen knecht v. Baron v. Voorst tot Voorst (deze laatste *gilt* nog wat veel) en den jongen der N. H. en R. V., die in Groningen Demi-Monde monsterde.

Voor Noord-Brabant geven de Gebr. Oerlemans van der Schans telkens een goed voorbeeld, terwijl gedurende de tentoonstelling 's Gravenhage 1907 de Zeeuwsche monsterknechts zich een brevet van bekwaamheid waardig toonden.

In den beginne wil bij 't geven van deze drafmonsterlessen, 't op eenigen afstand doen voordraven van een ander paard dikwijls een goeden invloed hebben, 't zijwaarts mede draven van een schoolmeester eveneens (die z'n oogen goed gebruikt, heeft dit met succes zien toepasen door — nu ja, wat komen namen er op aan — op de nationale landbouwtentoonstelling in 1907 te 's Gravenhage).

Langzamerhand gaan we van de geleidende lat, hek of schutting weg en het paard draaft vrij alleen, zuiver en goed aan het lang gehouden halstertouw.

De opzet en andere tuigdeelen bij 't monsteren.

Is 't noodig, wenschelijk, maar vooral is het geoorloofd het paard met een opzettig te monsteren? Dit hangt er van af.

Het omleggen van een witten singel, een paar handbreedten achter de schoft, wat we in Engeland zoo veel zien doen, heeft ontegenzeggelijk het voordeel den *hals langer* te doen schijnen

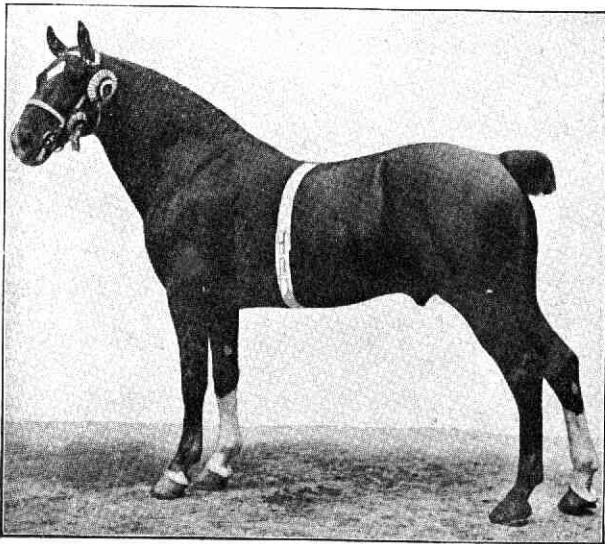

Fig. 45.

dan hij is, en de borstkas dieper — maar . . . bij een ietwat flauwen rug lijkt, met een witten singel, die rug nog flauwer, — tenzij die singel dikke schoftkussens heeft en met een staatriem aan den staart verbonden is. — De bovenlijn van den staatriem corrigeert dan de flauwe bovenlijn van het paard. — Da's dus

een true . . . , echter die hem kent — en we nemen aan dat iedere keurmeester 'm kent, laat er zich niet door verlakken! —

Voortuig. Meermalen zien we een ter keuring voorgebracht paard een voortuig aan hebben; de daaraan hangende „blikjes” spreken dan van de vele prijzen door den drager van het voortuig gewonnen en vragen het hem volkomen toekomstend respect af, dat dan ook gaarne betuigd wordt. Maar het voortuig *kàn*, al naarmate de handige plaatsing ervan, den schouder veel langer

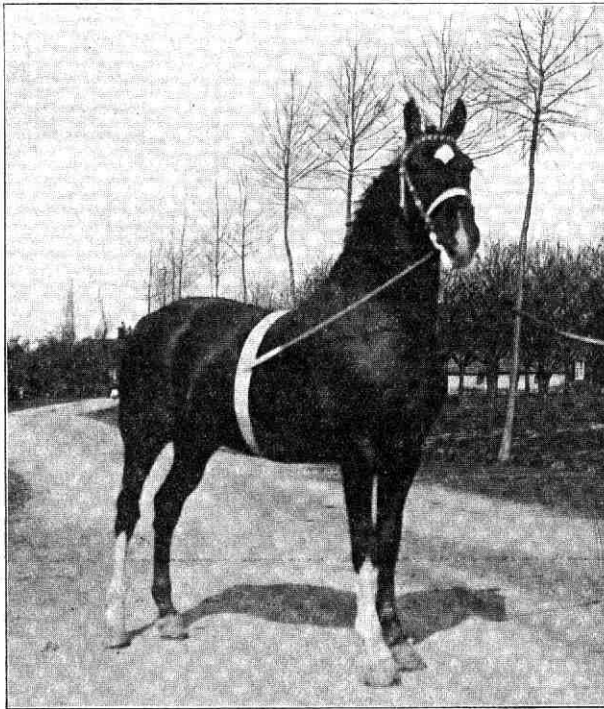

Fig. 46.

doen schijnen dan die werkelijk is, of de plaats waar de hals uit den koffer ontspringt, de halsaanzetting, fijner doen lijken dan *zonder* voortuig 't geval zou wezen; als dergelijk „gezichtsbedrog-veroorzaken” de bedoeling van 't voortuig is, doet 't ons denken aan de korte, dikke dame, die overlangsche strepen op haar costuum heeft om langer en slanker te lijken en aan de magere hooge taille, die overdwars gestreept verschijnt, om zich te verkorten. Edoch bij paarden en Eva's dochteren *blijft* waar:

Tout se dissimule pour qui ne s'y connait pas!

De *opzet-bijzetteugel* (Fig. 46).

Zoolang die opzet-bijzet niet zoo vast is dat zij het paard, of nauwkeuriger gezegd hoofd en hals, in een bepaalde houding dwingen, lijkt ons 't gebruik van een opzet-bijzetteugel geoorloofd bij de keuring; — zoodra de opzet echter dienst moet doen om een moeilijk te buigen hoofd-hals-aanzetting te maskeeren, — of een hertehals te vervormen —, lijkt de opzet op een middel om den beoordeelaar knollen voor citroenen te verkoopen.

Een fijn *Amerikaansch opzetje*, dat in Engeland veel gebruikt wordt, en belet dat het paard tijdens 't draven duikt — dus *passief* en niet *actief* werkt, lijkt ons niet nadeelig en bovendien geoorloofd op keuringen.

De opzet-bijzet-teugel, dien we in Nederland nog wel eens zien gebruiken, heeft, indien te kort gegespt, bovendien het *nadeel*, een paard, dat niet volkomen soepel in de lenden is en *daarom* de achterbeenen niet goed gebogen onder kan zetten, achter wijd en vóór kort te doen gaan.

't Prettigst is de indruk een geheel bloot paard te zien monstren, even goed als 't prettiger is te kijken naar Jantje's rechtloopen uit nature, dan te moeten twifelen of dit rechtloopen soms geschiedt middels stalen rugsteunsels!

Dit vrij gaand zich monstren is een kwestie van voorbereiding, van aangeleerde manieren!

Conditie. Doch wat helpen ons goede manieren, als Jantje er bleekjes uitziet, al is ie nóg zoo dik, en als ie te slap blijkt om een kwartier rechtloopen, — als zijn helder kwajongensoog niet meer tintelt van vroolijken overmoed en jeugdige kracht, en als 't fut in zijn bewegingen al heel gauw plaats maakt voor loome moeheid.

Jantje, maar óók een paard moet in **conditie** zijn, zullen de aangeleerde manieren tot hun recht komen.

Wat is conditie? — Woordelijk beteekent het voorwaarde, — en in paarden-technische term: het lichamenlijk in staat zijn te voldoen aan de *voorwaarde* van kunnen, van lichamenlijk *kunnen!*

En ziehier een voorwaarde, die nog veel te veel, ja algemeen in Nederland, als de factor „nul” op keuringen in rekening wordt gebracht.

Waarom dit 't geval is?

Wel de fokkers bij ons hechten nog zoo bitter weinig aan „verrichting”, aan „metterdaad kunnen”, althans aan 't leveren van 't bewijs ervan, zóó weinig dat velen onder hen er zich zelfs

nimmer op toe legden om te *zien*, om van buiten af aan een paard op te merken, hoe een dier er uitziet als het lichamelijk gebracht is in den toestand van *kunnen*, als het in **conditie** is.

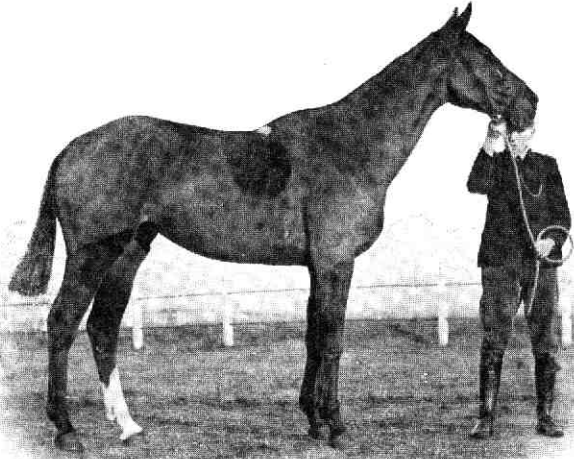

Fig. 47.

En 't gevolg dáárvan is dat velen „mager” niet van droog, krachtig gespierd kunnen onderscheiden, of als zij zelf 't wel kunnen, angstig zijn dat de keurmeesters 't niet zullen kunnen, en . . . hun paarden vet en rond voeren — blijkbaar vergetende dat juist door dat overmatig dikke en ronde de conditie tot verrichting, tot 't hebben van een daartoe hard geschikt lichaam, tegengewerkt wordt. Te veel nog wordt er naar schijn en bijna niet naar werkelijkheid geoordeeld en de conditie berekend naar „pond-vleesch gewicht”. Dit is jammer — en geeft aanleiding tot verslapping der constitutie, zoowel bij de ouders als bij de door hen te verwekken jongen.

Laat men mij niet zeggen, dat dit niet zoo is, — ik heb bewijzen voor de waarheid van 't geen ik zeg dat er in Nederland vrij algemeen bestaat.

Eén uit velen geef ik hier. Ik bracht een paard, een mooie diepe, breede Engelsche merrie, in conditie voor een afstands-terreinrit. — Na 3 maanden had ik haar in de gewenschte conditie, en 't was een lust haar te zien: een atleet, waarvan bij iedere beweging de spierbundels zich zichtbaar door de huid

vormden, en waardoor het, als een kastanje, gladde, glimmende haar, telkens en telkens het zonlicht in mooie schakeeringen over 't lichaam deed schitteren. De 120 K.M, dwars door 't terrein? — ze lieten 't dier absoluut koud; toen ze na den tweeden dag op stal kwam, was ze gezond en frisch als een kip — en vrat de haver met een gezicht als of ze zeggen wilde, „nu jij en dan ik”.

Kort voor haar verrichting liet ik het dier aan twee kundige Nederlandsche fokkers zien:

„Gommesdoagen, wa's dat peerd maoger! — 't buukvel zit om aan rug en de hongernaod loopt 'm laangs 't gat!”

Commentaar overbodig! — Toch, als die beide fokkers eens een renner of draver hadden gezien van dichtbij, tijdens *diens* verrichting, de zwaarste die van een paard kan worden geëischt, dan hadden ze anders geoordeeld. — Ik haal dit even aan in verband met de sport-overzichten en verslagen sinds kort in „Het Paard” opgenomen; een ernstige nalezing en bestudeering ervan leert wat een paard van een bepaald ras, op bepaalden leeftijd, van bepaald geslacht, in bepaalden tijd, onder bepaald gewicht, over een bepaalden afstand doen *kan*, *als het in conditie is*, en geeft dus lessen en gegevens tot hetgeen wat, naar verhouding, van een ander ras geëischt kan worden en hoe en waarom dit geëischt dient te worden.

Maar ik wilde thans op de conditie voor keuring en tentoonstelling wijzen, — in de hoop dit wijzen aanleiding tot nadenken en (illusie!?) tot toepassing moge geven.

Een paard van den landbouwer-fokker hoeft niet te rennen of te harddraven, noch in zijn arbeid op 't land of op de boerderij, noch voor 't rijtuig, noch voor den ploeg, noch voor den sleeperswagen, noch op de keuring.

Maar 't moet, als een renpaard op de baan, kunnen volhouden den arbeid waarvoor het bestemd is of wordt, en het lichamelijk vermogen om *dat* te kunnen moet worden gekweekt door oefening, die „spieren staalt”. Zoo niet, dan geeft het dien arbeid niet dan ten koste van zijn spieren, zijn gewrichten en zijn algemeene gezondheid. Zoo'n niet geoefend, niet getraind paard heeft kans in elkaar te breken, zooals een renpaard op de baan „broken down” raakt, zoodra er méér gevergd wordt dan de *conditie* geven kan.

Voor voorbereiding voor keuringen en tentoonstellingen, dus bedaarde, langdurige, niet te zware arbeid, sterk voeder, de vormen afgerond en het spierweefsel niet zoo droog als van een

coursepaard, *dit* zou elk overtollig vetdeel ballast, overwicht zijn; het fokkerspaard kan oogelijk rond in zijn vormen blijven, zonder dat dat ronde uitsluitend vet en pap is.

Als onze fokkers dit wilden inzien, dan zouden onze paarden harder, beter tegen arbeid op straten en minder spoedig beengebreken hebben dan nu 't geval is en niemand zou „slechte aanleg” verwarren met „geen conditie”.

Bovendien . . . de keurmeesters zouden bij de beoordeeling op exterieur en gebreken, zooals thans alleen het geval pleegt te zijn, ook nog te hunner beschikking hebben de soliede maatstaf die „lichamelijk kunnen” voor juiste en waardige beoordeeling van het geheel als practisch werktuig geeft. Dezen laatsten maatstaf echter hebben ze in Holland niet, en wat erger is:

Velen kunnen dien niet hanteren, ze weten niet hoe dezen maatstaf aan te leggen, even vlug en handig als ze blijken te zijn in 't aanleggen van de centimeter-maat onder de knie!

Niet dat dit laatste m. i. onnoodig is, integendeel, maar de conditie-beoordeeling is even noodig. Doch daartoe is noodig het *verbruiken* van paarden, niet in dagelijkschen heel gewonen arbeid, maar in arbeid die de grens van 't vermogen nadert; immers: als we in onze kamer blijven zitten, zullen we nooit leeren *hoever* we loopen kunnen, *wat* daartoe noodig is en hoe zich het vermogen om ver te loopen op ons lichaam afteekent.

T. T.

Of op de boerderij een paard in conditie kan gebracht worden en er ook soms werkelijk in conditie komt? Zeker, doch daarover later eens.

OVER DE INTELLIGENTIE VAN HET PAARD.

Aan den Heer v. S.

Amice!

Een Turk reisde per trein door een gedeelte van Holland. Hij zag er een wisselwachter, die zich den neus snoot *zonder zakdoek* en een vrouw met melkboere-hondehaar en hazelip.

In zijn geboorteland terug, verklaarde hij platweg: „In Holland doen *alle* mannen vies en zijn alle vrouwen *leelijk!*”

Waarde v. S. *Gij* doet me denken aan dien Turk, nu ge platweg verklaart: „*Het paard is niet intelligent!*”

De Turk is mij onverschillig (zijn lootjes geven toch geen rente), hem bewijzen dat er wèl, zelfs veel, *mooie* vrouwen in ons land zijn, is misschien gevaarlijk, maar tegen *Uw* oordeel over het paard, teeken ik openlijk protest.

Zeker, er *is* meeningsverschil omtrent die intelligentie onder de „paardenlui”; ik reken daaronder natuurlijk niet degenen, die zich *wel eens* met een paard bemoeien, noch de *familie* van den ritmeester, noch hen die een koude rilling krijgen van *intelligentie*, als getoond door het circuspaard, dat een zakdoek uit het zand opzoekt, of het liefste meisje uit de voorste rij aanwijst.

Ik bedoel lieden als *gij*, die eenige paarden gehad, en, daarop en daarmede gereden hebt, en Uwe opgedane ervaring „gesteund op de meening van anderen” (ge twijfeldet dus toch), neerlegt in het vonnis: Het paard is *niet* intelligent!

Echter, zoo iets dient niet alleen beweerd, doch ook *bewezen*. Waarom deed ge *dit* niet?

Ik voor mij ben vast overtuigd van de intelligentie van *het* paard; zóó vast, dat ik Uwe gevoelens *wellicht* wijzigen kan, ten minste als onze Redacteur daarvoor wat plaats overheeft.

Eerstens dan, de *meening* over één of enkelen, is niet een *kwaliteit* van allen. Omdat A, B en C achter een bittertje, o! zoo goed op de hoogte zijn van een paard, zijn niet *alle* paardenlui snobs!

Tweedens: tot het vellen van een *onpartijdig* oordeel is noodig, dat men zooveel mogelijk *alle* gegevens bij elkaar zoekt.

En dan vraag ik U in gemoede, zijn allen, die het paard beoordeeld hebben, wat betreft zijn *intelligentie*, voldoende gedocumenteerd?

't Wil mij toeschijnen van niet, ten minste als hun oordeel ontkenkend luidt.

Het grootste aantal beoordeelaars leveren de africhters, de ruiters en de liefhebbers.

De africhter krijgt het paard voor zich gebracht door den oppasser. Aan 't eind van de les een klopp op den hals en de oppasser haalt 't weg. Tot den volgenden dag bemoeit de africhter er zich niet mee.

Hij zal (dit is te hopen) er wel eens op stal naar gaan kijken, zich van rantsoen en verpleging overtuigen, 't liefkozen en een wortel brengen, maar daarmee houdt hun samenzijn dan ook schoon op.

De ruiter doet ongeveer evenzoo, een exercitie, een rit in of buiten dienst, een jacht, ziedaar *zijne* betrekkingen tot 't paard.

En de liefhebber, ruiter of equipagehouder bemoeit zich gewoonlijk nòg minder met 't luxeding, dat 't paard voor *hem* is.

Zoodat „im Groszen und Ganzen”, africhter, ruiter en liefhebber één, hoogstens 3 uur van 't etmaal *met* het paard zich bezighouden.

Deze wijze van omgaan, in aanmerking genomen, dat die meestal nog in de verhouding als van meester tot slaaf plaats heeft, is toch waarlijk niet voldoende „diepgaand”, om klaar te zijn met een oordeel over *het* paard.

Om dit billijk te doen zijn, is noodig zich in 't leven, in 't denken van het paard te verplaatsen, terwijl *mèn* zich bijna uitsluitend bepaalt tot het omgekeerde, n.l. tot den eisch, dat het paard *U* begrijpt, dat het zich met *zijne* gedachten in de *Uwe* verplaatst — en gaat niet gauw genoeg, dan heet 't paard *niet intelligent* — zelfs al blijkt, dat men geen voldoende moeite deed, of de capaciteit niet had zich begrijpelijk te maken.

Intelligentie is als een zaadje, geplant in min of meer gunstigen bodem. Omstandigheden, omgeving en arbeid werken mede tot de meerdere of mindere ontwikkeling van dat zaadje, terwijl de soort ervan invloed heeft op zijn kwaliteit.

Dit is ook zoo bij *de menschen*. Het kind van een armen arbeider, vergelijkende bij dat van den welgezeten burger, zien we.

Van het eerste is de vader van 's morgens tot 's avonds van huis, moeder zorgt voor 't huishouden en tracht met werk, vaak buitenshuis, een duit mee te verdienen; 't kind is zoo goed als geheel aan zichzelf overgelaten in den stoel of de sombere kamer, waar niets zijn oplettendheid scherpt en gaande houdt, en waar niemand het „bezig”houdt. Bij *dat* kind blijft de intelligentie sluimerend, heeft niet de gelegenheid te „gedijen”.

De moeder van de andere kleuter, mits ze niet meedoet aan „feminisme”, denkt alles uit tot amusement, er wordt met hem gewandeld, alles wordt hem vertoond, begrijpelijk gemaakt, kortom 't kind leert denken en vergelijken, men haast zich de intelligentie te doen ontluiken, men wakkert die voortdurend aan.

Den hond kennen we intelligentie toe, omdat hij een integreerend deel van ons gezin uitmaakt, en met ons meelevend, zich in aanhoudende aanraking bevindt met degenen, die steeds trachten hem te begrijpen en door hem begrepen te worden. En toch, is er niet een merkwaardig verschil in intelligentie, in ontwikkeling op te merken bij den huishond en bij den kettinghond, die dag en nacht vastgeklonken ligt, en den straathond, bij wien de onderzoekings- en zwerftochten 't intellect scherpten?

Het paard bij ons staat van de 24 uur er 22 op stal, met den neus tegen den muur, waarlijk geen gunstige conditie voor de ontwikkeling van zijn intellect — maar daarom kan nog niet gezegd worden „het is niet intelligent”.

Het paard in Engeland geboren, groot gebracht, afgericht en gebruikt, toont hooger ontwikkeling van intelligentie dan het Hollandsche, omdat de Engelschman meer in zijn bloed „horseman” is, dan de Hollander, zich veel meer, en meer van dichtbij met zijne paarden bemoeit dan wij; het dier neemt daar werkelijk in diens particulier leven een plaats in.

Bij de Arabieren is dit laatste *de normale* toestand, het paard toont daar ook een spreekwoordelijk geworden graad van intelligentie, — dáár leeft het dier met het huisgezin als bij ons de hond, dáár wordt de door erfelijkheid rijpe kiem van intelligentie zorgvuldig gekweekt, deels door de oordeelkundige opvoeding van den baas, deels door 't leven buiten, deels door de heele familie, die meedoet aan de verpleging van — en den omgang met 't dier.

Zulke gunstige voorwaarden voor intelligentie-ontwikkeling *kuunen* bij ons niet bestaan, maar vervallen in 't andere uiterste, het paard de gelegenheid ontnemen te toonen dat het intelligentie heeft, rechtvaardigt niet te verklaren: „Het paard is niet intelligent”.

Hoe meer we het paard een levenswijze doen volgen, overeenkomstig met zijn leven in de vrije natuur, — des te talrijker zullen de bewijzen worden, die het geeft wèl intelligent te zijn. Ik wijs op het verschil in scherpzinnigheid tusschen het paard v. d. vuilniskar en 't paard, waarmee we achter de honden jagen.

Het eene is een machine, dat niet denken *mag*, omdat zijn baas voor hem denkt, van het laatste is doorlopend oplettendheid in 't gebruik van zijne vermogens in werking, we *eischen* dit, we *rekenen* er zelfs op!

Of wij het eens zijn over de beteekenis van het woord intelligentie? — dat moet haast wel! — Van een mensch noemen we intelligentie, het met rede, met verstand, met overleg gebruiken van lichaams- en geestesgaven.

Wat zijn die lichaams- en geestesgaven van het paard? — *dezelfde* als van den mensch, — o.m.: het gevoel, de wil, het geheugen, het opmerkingsvermogen, het voorstellingsvermogen, de verbeelding, het vermogen van ontleding en samenvoeging van gedachten, het oordeel, de rede, 't verzamelen en verwerken van indrukken, enz.

De *bewijzen* hiervoor?

1o. *Gevoel*. Zonder verder commentaar wijs ik op het niet gering te schatten aantal karwatsen, stokken, zweepen, dat in handen is, — booze tongen zeggen, dat sommige bezemstelen ook over 't gevoel bij 't paard kunnen méepraten.

2o. *De wil — het geheugen*. Allen hebben we hiermee wel eens kennis gemaakt — velen bij voorkeur 's *Zondags*. Of 't hun steeds aangenaam was?

3o. *Opmerkingsvermogen*, of de gave zich een zuivere voorstelling te maken van voorwerpen die het ziet? — Ga eens voor 't paard staan, eerst met een *chambrière*, goed zichtbaar, en dan met een wortel — goed zichtbaar!

4o. De *verbeelding*, het vermogen zich een voorstelling te maken van voorwerpen, die het *niet* ziet. — Wie heeft, tijdens het rijden van een grooten afstand, niet opgemerkt, dat het paard bij 't doorgaan van een dorp, het verlangen toont de langs den weg liggende boerderijen binnen te loopen? — Dat is, omdat het zich *verbeeldt*, daar een lekkere paljas te vinden, een emmer water en haver in den bak!

Een paard dat op een bepaalde plaats zich erg angstig gemaakt heeft voor 't een of ander hem onbekend voorwerp, toont vaak dagen daarna nog angst bij 't naderen van die plek, omdat 't zich *het voorwerp dat hem daar beangstigde* voor den geest haalt, het zich *verbeeldt*.

Dit is *denken*, 't in zijn gedachten *scheppen* van voorwerpen die het paard *aangenaam* zijn (de stal in de boerderij) of hem beangstigen (het voorwerp op die bepaalde plaats).

Het vermogen van *ontleding* en *samenvoeging* van gedachten, — hierop behoef ik niet verder in te gaan, aangezien dit vermogen de basis is voor de africhting. *Dit* vermogen doet 't paard reageeren op den tongslag, op het „ho!”, op de beenhulp, op het signaal „draf” of „haver in”.

5o. *Oordeel* toont 't paard te hebben, bij 't naderen van zijn ruwen ruiters of verpleger.

6o. *Rede* bezit het — het redeneert met zichzelf op 't oogenblik, dat 't weigert verder te gaan in moerasgrond.

Wat het *verzamelen* en *verwerken* van *indrukken* betreft, dit vermogen bezit het paard in hooge mate — het toont dat, door onbe-

kende voorwerpen, waarbij het zich niet voldoende op de oogen verlaat, te betasten met hoef en neus.

„'t Paard is dom: 't is bang van alles”, zegt men.

Neen, 't is niet bang van alles, omdat het *dom* is, maar omdat 't uitermate zenuwachtig is. Als het schuwt van een plotseling te voorschijn tredend wezen of voorwerp, dan laat de zenuwachtigheid zich gelden vóór de intelligentie werkt. *Dat is bij de menschen juist hetzelfde.*

Brand in den schouwburg: de menschen dringen zich dood bij één uitgang, hoewel er meerdere zijn. De zenuwachtigheid belet ook *hier* de werking van de intelligentie, juist als bij 't paard.

Sluit uw paard op in een manege, waarin ge het voorwerp geplaatst hebt, dat ge weet uw paard ontzettend te beangstigen, en laat u nu door 't dier zelf bewijzen, dat het zijn verstand gebruikt, intelligent is.

Het zal beginnen zich met den neus tegen 't verst verwijderd beschot te plakken. Na een oogenblik zal 't dier voorzichtig 't hoofd omwenden naar het voorwerp, dan zich langzamerhand geheel omwenden, aarzelend een pas vooruitdoen — keert maken om weer heel voorzichtig dichterbij te gaan, stil te staan, weer keert te maken, weer vooruit te gaan, tot hij met uitgerekten hals en neus 't voorwerp besnuffelen kan, — of met den hoef betast, en zich van den aard ervan overtuigd heeft.

Dit eenmaal gebeurt, zal het er om heen en er langs wandelen, zonder er verder acht op te slaan.

Dit is *overleg*, meen ik.

En nu genoeg, ik zou U nog menig bijgewoond en opgemerkt staaltje van intelligentie kunnen geven — ik hoop echter met 't bovenstaande U te hebben kunnen doen gelooven, dat 't eene meer dan 't andere, „*het paard wèl intelligent is!*” T. T.

* *
*

Aan
de Redactie van „Het Paard”,
voor T. T.

Amice,

't Spijt me, dat ik het U zeggen moet, maar overtuigd hebt ge me niet. Zoolang het paard toont, zijn denken, doen en laten, te laten begrenzen door een wortel als belooning aan den eenen- en de karwats als straf aan den anderen kant, is het m. i. niet intelligent!

*de Uwe
v. S.*

Wablief?

Vergun mij een paar vragen aan U zelf.

Toen ge een baby waart — koekjes, lekkers als ge deedt wat moeder lief vond — en op de billen als ge stout waart: *wortel en karwats*, nietwaar?

Later als cadet — strafexerceeren, kamerarrest, de pot, als de „jonker” stout — maar Zondags uit, voorrechten van een hooger jaar — als de jonker heel zoet was: *karwats en wortel*, dunkt me?

Later getrouwd, — een zoen voor een nieuwen hoed — een pruimemondje na een opmerking over de naaisterrekening: steeds *die wortel en die karwats* — geloof ik.

Nog later — promotie, speciale betrekking, de Zon van Perzië en nog meer „*blikkies*” als ge zoet blijft — een berisping, een douw, passeeren, als ge ondeugend wordt — *de wortel en de karwats*, man!

En als ge eindelijk 't moede hoofd en 't afgetobde corpus uit zult strekken bij den laatsten ademtocht, dan staat onze Lieve Heer klaar met 't paradijs of 't vagevuur: *de wortel of de karwats!*

Zie ook *Gij* gaat tusschen den wortel en de karwats!

Dus ook *Gij* zijt niet ?

Nou knapt m'n stijgriem!

T. T.

OVER CONDITIE-BEOORDEELING.

Dédié à Paul Bausil, Capitaine instructeur au 5me dragons de France, l'hôte cordial, le camarade sympathique, le parfait homme de cheval, cavalier et écuyer, et le brillant lauréat des concours et des raids; en reconnaissance des renseignements pratiques et précieux qu'il a bien voulu me donner sur „la condition du cheval d'armes”.

J. J. D.

Conditie is de staat van weerstandsvermogen — duidelijker — conditie is 't bezit van de hoeveelheid vermogen om een bepaalde verrichting, zonder gevaar voor het organisme, vol te houden.

Symptomen van moeheid zijn geen bewijs van niet in conditie zijn en dienen bij conditie-beoordeeling dus nauwkeurig onderscheiden te worden van symptomen, die op gebrek aan conditie wijzen.

Moeheid na verrichting (niet eten, moe er bij staan) herstelt zich na de verrichting, — gebrek aan conditie straft zich na de verrichting, door achteruitgang van de oorspronkelijke conditie; en die achteruitgang herstelt zich veel langzamer dan moeheid (het

niet eten, slecht verteren en mat zijn, duurt dan veel langer dan bij moe zijn).

Door speciale oefeningen kan de hoeveelheid vermogen tot verrichting vergroot worden — de grens van dat „vergrooten” is voor ieder individu verschillend, omdat het verband houdt met zijn constitutie.

Wordt deze grens overschreden, dan is het vermogen tot verrichting verkleind, omdat iedere verrichting boven 't vermogen, d. i. boven de conditie, begint met nadeel voor de gezondheid van het individu en, doorgezet, eindigt met vernietiging ervan — met den dood.

Het behandelen der oefeningen ten behoeve der conditie van het paardenorganisme, en van de bewegingen daartoe dienstig voor de lichaamsdeelen, een en ander in verband met rationeele voeding en verpleging (dit alles verschillend voor verschillende individuen en bovendien afhankelijk van den te verrichten specialen arbeid), is niet de bedoeling van dit opstel.

We beperken ons hier na te gaan:

1°. welke chemische veranderingen in de samenstelling van het bloed (de voornaamste voeder van het organisme) door beweging en arbeid ontstaan;

2°. tot hoever die chemische veranderingen mogen plaatsvinden, vóórdat zij 't organisme nadeelig worden, het aantasten;

3°. welke symptomen zijn die te voorschijn treden op het oogenblik dat de chemische wijzigingen in de samenstelling van het bloed een hoogte hebben bereikt dat zij nadeelig en gevaarlijk *kunnen* worden voor het organisme;

4°. welke de symptomen zijn, als de chemische wijzigingen zóó ver zijn doorgevoerd, dat ze gevaar voor 't organisme *hebben* doen ontstaan;

5°. welk middel er is, dat met eenige zekerheid kan aangeven het aanwezig zijn der symptomen van conditie-overschrijding en ons in staat stelt algeheele vernieling van het organisme of, liever nog, begin van aantasting van het organisme te voorkomen.

* *

1. *Welke chemische veranderingen ontstaan door oefeningen, bewegingen, in de samenstelling van het bloed, als voornaamste voeder van het organisme?*

Ieder schermer herinnert zich dat de arm, die 't wapen voert, moe wordt te gauwer naarmate hij minder geoefend en getraind is. Zet de wil op dat oogenblik door, dan wordt de arm hard, alle spieren in boven- en onderarm en de hand worden stijf, de arm is bijna niet meer te strekken, wordt machteloos, de hand is niet meer in staat tot vasthouden, adem en hartslag zijn versneld, en eindelijk: 't wapen valt.

Ieder schaatsenrijder herinnert zich dat de eerste 250 M., snel ingezet op den eersten ijsdag van elk jaar, enkel- en kuitspieren hard en stijf maken, en eindelijk onmachtig; de boel trilt, ademhaling en polsslagen zijn versneld; men is geen baas meer over zijn beweging, — men moet stil staan of men valt.

Een haas, een hert, een hond, een paard, en dergelijken, als zij worden vooruitgejaagd, vertoonen op een gegeven oogenblik allen hetzelfde verschijnsel — ze beginnen te slingeren, ze slepen zich voort, staan stil, wankelen en vallen om. Worden ze verder gedreven, heeft angst of wil nog de overhand boven lichamelijk kunnen, boven den drang toe te geven aan de behoefte van rust tot herstel van evenwicht van den bloedsomloop en de bloedsamenstelling, of wordt door een opwekkend middel het hun mogelijk de inspanning nog een oogenblik vol te houden, dan komen de navolgende verschijnselen snel op:

hartslag en ademhaling sterk versneld, de huid brandend heet, de oogen wijd open gesperd en uit de kassen puilend, de aderen staan strak gezwollen, de spieren worden hard en stijf als bij „klem” (tetanus), verdere beweging is onmogelijk en de dood treedt of direct of spoedig daarna in.

* *

Waardoor wordt dit alles veroorzaakt? — Blijkbaar is bij schermen en schaatsenrijden de grens van het vermogen bereikt — bij de gejaagde dieren die grens overschreden — doch *waarvan* is dat onbruikbaar worden, dat ongehoorzaam worden der spieren aan den wil, een gevolg? Wat is er *inwendig* gebeurd?

Elke beweging ontstaat door een zich afwisselend spannen en ontspannen van spieren of spiergroepen; het vermogen tot dit veerkrachtig samentrekken en ontspannen wordt den spieren gegeven door het bloed.

Dit bloed is samengesteld uit een geelachtige vloeistof, het plasma, waarin ruim 30 % vaste bestanddeelen, in hoofdzaak witte en roode bloedlichaampjes, welke laatste het bloed rood kleuren.

Die roode bloedbollen verlaten nimmer de bloedvaten (slagaderen en aderen), het plasma daarentegen gaat door de vaatwanden naar buiten, bevochtigt verschillende cellen, en stelt de nieren, verschillende klieren (zweetklieren o.a.) in werking als zoovele zeven, waardoor verwerkt vocht en ontsmette en schadelijke bestanddeelen uit het organisme worden uitgedreven.

Het plasma voedt alle verschillende in het lichaam voorkomende weefsels, moet dus allerlei soort voedingsstof bevatten, na ontleding geschikt voor die verschillende weefsels.

Die benoodigde verschillende voedingsstoffen vergaart het, uit nat en droog voeder, uit de ingeademde lucht, enz.

Van die vergaarde voedingsstoffen dienen enkelen voor het hernieuwen, voor de reparatie van de weefsels, van de organen van de machine, andere dienen om de beweging dier organen van de machine mogelijk te maken.

Voor het volhouden van beweging nu zijn enorme hoeveelheden koolstof in het bloed noodig, welke stof het kenmerkende bestanddeel is van eiwit, vet, zetmeel en alle suikerachtige stoffen.

Dit is een vingerwijzing voor de voeding.

Door ademhaling komt de koolstof in 't lichaam in aanraking met de ingeademde zuurstof, en er heeft daardoor aanhoudende verbranding plaats. (Verbranden beteekent de chemische verbinding met zuurstof uit den dampkring. Elke stof die zuurstof opneemt „brandt”, en de chemische verbranding met de zuurstof gaat steeds gepaard met het *afgeven van warmte*).

Dit inwendig verbrandingsproces is een der grondoorzaken van het bestaan van dierlijke warmte.

Beschouwen we thans, van de oorzaken die invloed hebben op de dierlijke warmte, de invloed van spierwerking op die lichaams-temperatuur.

Spierwerking veroorzaakt warmte! Waardoor?

Het samentrekken van een spier is een gevolg van een prikkel, daarop overgebracht langs een zenuw. Op het oogenblik dat die prikkel in de spier komt, heeft er in die spier scheikundige werking plaats, die aan de spier kracht en vermogen geeft zich samen te trekken.

Bij dit samentrekken verbindt de in de spier aanwezige koolstof zich met de zuurstof, die het bloed toevoert: verbinden met zuurstof is zuiver verbranden, en veroorzaakt dus warmte.

Gedurende spierwerking neemt het verbruik van zuurstof door het lichaam sterk toe (vandaar behoefte aan versnelde ademhaling).

Tijdens spierwerking verbranden dus in de spieren en in 't lichaam organische stoffen.

Dit verbranden laat overblijfselen achter, o.m. pizuren, melkzuren enz., overblijfselen die door nieren en zweetklierwerking worden *uitgedreven*.

II. Tot hoe ver mogen chemische veranderingen in het bloed plaats vinden, vóórdat zij 't organisme nadeelig worden, het aantasten.

Maar als aan nieren en zweetklieren den tijd niet gegund wordt die zuren en verbrandingsoverblijfselen uit te drijven, en daardoor die zuren en overblijfselen zich in zoo groote mate gaan ophoopen, dat voor de nieren en zweetklieren het werk te machtig geworden is, dan blijven die resten in het bloed, in het organisme, en die overblijfselen zijn zeer *giftig*, en hoe grooter hun hoeveelheid wordt (door voortgezette spierbeweging) en hoe langer ze in 't bloed blijven

zonder afgescheiden te kunnen worden, des te sterker wordt de *bloedvergiftiging*, die op een gegeven oogenblik het organismus aantast en een volgend oogenblik den dood veroorzaakt.

De chemische veranderingen in het bloed door arbeid mogen dus tot op die hoogte toegestaan worden, dat het daartoe ontstane „gif” nog niet tot die hoeveelheid is aangegroeid dat het niet gelijkmatig uitgedreven kan worden.

III. Welke zijn de symptomen die te voorschijn treden op het oogenblik dat de chemische samenstelling van het bloed een toestand bereikt heeft, dat zij nadeelig en gevaarlijk gaat worden voor het organisme?

Versnelde ademhaling (flankenslag, dito polsslag, warmte van de huid, die daarom toch niet nat behoeft te zijn), droge mond-slijmvliezen, dorst, hooge lichaamstemperatuur, begin van doorloopen oogen, d. i. de bloedvaatjes in het oogwit sterk zichtbaar, en abnormale urinesamenstelling.

IV. Welke zijn de symptomen, als de chemische samenstellingen van het bloed dermate veranderde, dat ze gevaarlijk voor 't organisme geworden is?

Zeer versnelde ademhaling of zware flankenslag, harde zeer versnelde polsslag, droge, brandende hitte van de huid op 't aanvoelen, droge mond-slijmvliezen, starre blik, oogen rood belopen, spieren in onderarmen en dijen stijf en hard, zeer hooge lichaamstemperatuur, abnormale urinesamenstelling.

V. Welk is het middel dat met eenige zekerheid ons in staat stelt af te lezen het aanwezig zijn en het „hoever aanwezig zijn” van conditie-overschrijding, m.a.w. den staat van bloedvergiftiging?

Dat middel is:

het aanleggen van den thermometer gelijktijdig met het opnemen van de ademhaling en het opnemen van den polsslag.

We hebben gezien:

elke beweging, elke spierwerking, heeft tengevolge: ontleding van het bloed en ontstaan van warmte en van nadeelige overblijfselen; zoolang de bij ontleding van het bloed ontstane nadeelige stoffen worden uitgevoerd, zoolang is er geen nood en stijgt de lichaamstemperatuur niet buitengewoon, maar als het vergiftigingsproces begint of is ingetreden, stijgt de temperatuur onrustbarend.

Aangezien tijdens eene verrichting, tijdens den arbeid, de samenstelling van het bloed *niet* is te analyseeren, is het noodig de met vergiftiging gepaard gaande temperatuursverhooging te controleeren; dat kan tijdens de verrichting *wel*, en levert gegevens voor den toestand van 't vermogen tot verderen arbeid.

De normale temperatuur van een paard, afhankelijk van het individu, atmosferischen invloed, voedsel, enz., ligt tusschen 37,5° en 38,5°.

Normaal kan het paard geen hooger lichaamstemperatuur dan 42° verdragen.

Normaal bedraagt het aantal adembalingen 12 tot 14 in de minuut. Normaal bedraagt het aantal polsslagen 36 tot 40 in de minuut. Volbloedpaarden zouden langzamer polsslag en adembaling hebben dan niet-volbloeds.

Bij beweging wordt koolstof verbrand hebben we gezien en stijgt de temperatuur.

Bausil vond bij een steegsch paard, dat gedurende een kwartier door zijn berijder bevochten werd — op een warmen, broeierigen dag (22°)

lichaamstemperatuur	41° 1.
adembalingen	140.—
polsslagen	100.—

Gejaagde herten, kortvoor hun bezwijken, toonden: 44° 1, 44,2 tot 44,5.

Bausil is er van overtuigd dat paarden, die op afstandsritten van uitputting in elkaar zakken, op dat oogenblik diezelfde hooge temperatuur hadden, en dat indien hunne berijders onderweg de temperatuur hadden opgenomen en bij een thermometer-aanwijzing van 41° of 42° gestopt hadden, of althans den gang hadden gematigd, totdat de temperatuur zich weer hersteld zou hebben, hunne paarden niet bezweken zouden zijn.

Na zijn rit Sedan—Brussel—Sedan (400 KM in 47 uur!) vond Bausil bij zijne paarden Midas en Jobourg (volbloed) bij terugkomst in Sedan de volgende verschijnselen:

		Midas	Jobourg
1e dag bij terugkomst in Sedan	temp.	39° 4	38° 9
	polsslag	48	49
	ademh.	10	20
2e dag na terugkomst	temp.	38° 8	38° 4
	polsslag	42	38
	ademh.	12	20
3e dag na terugkomst	temp.	38° 4	38° 1
	polsslag	32	38
	ademh.	10	12

De snellere adembaling van Jobourg schrijft hij toe aan het cornard zijn van dezen volbloed.

Bausil vond dat bij een geëntreineerd en gezond paard in conditie de normale temperatuur stijgt:

Na 3 uur lange, vrije stap, bereden en aan de hand respectievelijk met $1/2^\circ$ of $\frac{1/2^\circ}{10}$.

In sukkeldraf stijgt de temperatuur niet meer dan in stap, in snellen draf daarentegen veel en spoedig.

In rustigen, langzamen bascule-galop stijgt de temperatuur weinig — na een uur galop van 340 M in de minuut van een paard in conditie, onder den zadel, was de stijging $1,5^\circ$.

10 minuten galop van 400 M brengt van 38° tot 38,52°; 1100 M galop van 550 M, onder een ruitergewicht van 100 KG, bracht de temperatuur van 37,9° op 39,6°.

Bausil is door aanhoudende proefnemingen en opnamen tot de overtuiging gekomen, dat een stijging tot 42° bijna zeker den dood tengevolge heeft — en dat een stijging tot 41° een zeer ernstige waarschuwing is voor gevorderde bloedvergiftiging, m.a.w. dat bij 41° niet doorgedaan mag worden met de inspanning. T. T.

EEN PRACTISCH, GOEDKOOP WERKTUIGJE.

Geachte Heer,

.....
 maar het is een goed paard met veel temperament, dat ik inspan en berijd. Als ik het onder 't zadel gebruik, windt het zich onderweg op, maakt zich den hals rond, draagt het hoofd laag en brengt de kin bij de borst, wordt dan zeer hard in den mond, althans ik kan het dan bijna niet houden en ben er feitelijk in stap zoowel als in draf „van door.” Ik ben geen ruiter en kan nog veel minder africhten; kunt u mij wellicht helpen?

U bij voorbaat, enz.

K.

Den besten raad, dien ik U geven kan, is: laat Uw paard africhten en leer zelf een *afgericht* paard *rijden*, doch 'k weet U daartoe 't geduld ontbreekt en misschien ook . . . iets anders! Op den leeftijd, dien U bereikt hebt, leent het menschelijk lichaam zich niet gemakkelijk meer tot het beoefenen der rijkunst.

Intusschen is van alle verkeerde halsstellingen, die een paard kan aannemen, die welke U hierboven beschrijft, en in rijkunstigen term „achter 't bit zijn” heet, de onaangenaamste. Een heet, temperamentvol paard, met buigzamen hals en sterke, korte lenden, neemt die halshouding gewoonlijk aan om den weerstand van een grove hand te vermijden, en de pijnlijke inwerking van zoo'n hand te beletten. Dan wordt zoo'n paard niet alleen „vervelend” door 't trippelen, maar ook vermoeiend voor den ruiter om er op te zitten, vermoeiend door 't trekken aan de teugels (ga eens voor de aardigheid na, *wie* er trekt, het paard of gij zelf) en dikwijls gevaarlijk, omdat het zijn heele gewicht in de ruiterhand leggend, de aanwijzingen door de hand gegeven, niet meer voelt en niet meer meester over zijn eigen gewicht, ook de regeling van zijn snelheid en van de richting, waarin het zich beweegt, niet meer baas is.

Het corrigeeren van deze fout langs rijkunstigen weg kost tijd en vooral tact, en in verband met uw eigen verklaring ge deze niet bezit, wordt noodzakelijk het in werking brengen van een mechanisch middel, waarmee ge beletten kunt dat het paard zijn hals naar beneden kromt, en den neus naar achter intrekt.

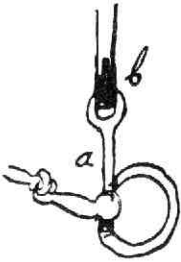

Fig. 48.

Dat middel vindt ge in de heftrens, de z.g. „gag”, doch de inwerking er van is nogal „brutaal” en kan, vooral in weinig geoefende handen, niet-makkelijk-uit-te-zitten verzet uitlokken.

Beter lijkt mij het volgende werktuig, waarmee men oogenblikkelijk baas wordt over hals en hoofdholding, en dat wel de voordeelen doch niet de gevaren, die 't gebruik van een „gag” bieden, geeft. Een gewone trens is voor 't gebruik geschikt, een sleuteltrens echter het gemakkelijkst.

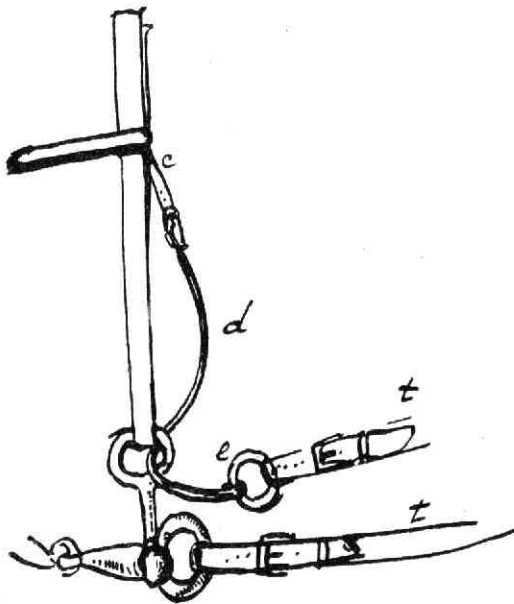

Fig. 49.

Ieder weet, dat een sleuteltrens een gewone trens is, aan welks ringen zich bevindt een opstaand metalen staafje *a*, waarin een oog *b* ter bevestiging aan het bakstuk.

Wij nemen een platten lederen riem *c* ± 65 cM. lang, in 't mid-

den 2 cM. breed en aan de uiteinden 1 cM.; die uiteinden zijn voorzien van de noodige gaatjes.

Aan die uiteinden kan aan weerskanten een rond riempje *d* gegespt worden van ongeveer 30 cM. lang; aan het andere einde van die ronde riempjes bevindt zich een ring *e* van 2,5 cM. middellijn.

De platte riem van 65 cM. wordt onder het kopstuk gelegd, en tusschen de sleuven van het fronteel doorgeschoven; dan worden de ronde riempjes (van buiten naar binnen) door het bovenste oog van de sleuteltrens gestoken en vastgegespt aan de uiteinden van den platten riem van 65 cM.

Aan de ringen der ronde riempjes worden de teugels *t* gegespt. De middellijn dezer ringen is zóó, dat ze niet door het oog van de trems kunnen schuiven, zoodat, ook al laat de ruiter zijn teugels geheel vrij, de trems niet uit den paardemond kan zakken.

Neemt de ruiter nu de teugels in de hand, en kromt het paard zich den hals naar beneden en brengt het de kin bij de borst, dan zal de ruiter den bovensten teugel moeten spannen; de trems in den paardemond werkt op dat oogenblik niet meer van voren naar achter, doch van beneden naar boven, en het paard wordt gedwongen den hals op te beuren en het hoofd vooruit te brengen, en zich te plaatsen in houding, waarin besturing, door degeen die er op zit, mogelijk blijft.

In de hoop de gegeven wenk u nuttig moge zijn.

T. T.

OVER HET ONDERHOUD VAN HET RIJTUIG.

De koetsier, ik bedoel dien van de heer-equipage, heeft recht op 't bezit van een gepast gevoel van eigenwaarde, mits hij goed is en zich zulks bovenal uit in toestand en voorkomen, niet alleen van den man in z'n livrei, maar ook van de hem toevertrouwde equipage.

Het onderhoud der rijtuigjen zij hem niet minder belangrijk dan dat der paarden, want alleen het geheel levert bewijs van kunde, ijver en nauwgezetheid.

Of het rijtuig nieuw of oud is, 't dient onberispelijk in zijn vernis te zijn; niets ontneemt zoo sterk den indruk van netheid als dof geworden uiterlijk. Is het vernis nog slechts kort geleden aangebracht, dan is 't in het belang van de kleur, dat er niet te spoedig en te vaak uitgereden wordt; rust roest in dit geval niet, integendeel het doet de bewerkte deelen dien eigenaardigen strakken kleurloozen glans verkrijgen, die goed gedroogd vernis en nauwkeurige polijsten achterlaten. Zorgvuldig afwasschen *daarna* geven

het vernis een buitengewone hardheid, die het bestand maakt tegen invloeden van buiten.

Het is noodzakelijk voor 't behoud van den glans, bij de eerste malen dat zulk een nieuw vernist rijtuig buiten gebracht werd, en vooral als zulks tijdens regnachtig, vochtig weer plaats vond, het *onmiddellijk* na gebruik te wasschen. Op de paneelen *opdrogende* modderspatten laten vlekken achter, die zeer moeilijk weg te maken zijn, en bijna nimmer verdwijnen als de modder kalkhoudend was of stadsstraatvuil bevatte. Zijn daardoor blauwachtige vlekken ontstaan, dan kan beproefd worden of die willen wijken voor 't wrijven met een prop *watten* (dus geen lapje) gedoopt in lijnolie.

Doch ook al is het vernis niet meer nieuw en zoo uiterst teer, dan heeft een goed koetsier de vaste gewoonte het rijtuig nimmer in 't koetshuis op te zetten, alvorens het gereinigd en zoo noodig gewasschen is; weer en tijd leiden hem van 't vervullen van deze taak niet af. Met het geven van een „waterbeurt” aan een rijtuig wachten tot een malsch regenbuitje de behulpzame hand biedt, is „sport” die hij aan den slagersknecht of den „aapjes”-bestuurder overlaat. Hij weet, dat de stof, die de beste plumeau nimmer geheel vermag te verwijderen, zich vast zet op 't vernis en slechts bijtijds en vaak wasschen aan de lakdeelen hun oorspronkelijken glans kan doen behouden. De handelsreiziger, die voor 't binnentreden bij een „client” even met een paar zakdoekslagen de „chie” op z'n schoenpunten aanbrengt, maakt een voldoende gebruik van bedriegelijken schijn, -- voor den koetsier is het opdoffen van het rijtuig, alleen op het oogenblik dat uitgereden zal worden, *niet* voldoende; ook al gebeurde zulks met z'n beste plumeau. Die „beste” plumeau heeft hij echter wel noodig voor het dagelijks onderhoud, — de koetsier eische die vervaardigd van lange, soepele veeren met onafgebroken of ongeknijpte punten, want kunstmatige veeruiteinden krassen; plumeau no. 2, of de halfsleetsche komt te pas voor onderstel en garnituur van het rijtuig.

Het wasschen van het rijtuig vereischt buiten water, zeemlap en spons, groote zorg en praktische kennis. — Nimmer mag *in de zon* gewasschen worden; die laat door zijn warmte geen voldoende tijd toe om alles behoorlijk droog te wrijven, en door de zon opgedroogde plekken nemen een zichtbaar andere kleur aan. Nimmer mag op zandigen of zachte aarden grond worden gewasschen, omdat het opsprengen van modder dan niet te vermijden is; dus het rijtuig in de schaduw op een bestrate of geplaveide ruimte, niet ver van 't koetshuis en dicht bij den watervoorraad.

Men wassche nimmer buiten bij vriezend weder; is wasschen onder zulke omstandigheden noodzakelijk, dan in een gesloten ruimte waar 't *niet* vriest.

Een wip, een paar emmers, twee fiksche sponsen ontdaan van alle ingegroeide schelpen of steentjes, twee soepele dikke zeemen en veel water zijn onmisbaar voor het reinigingsproces. Kussens en tapijten worden uitgenomen, het opgerolde leerwerk gespannen en indien het rijtuig gekapt is, deze opgezet om het inwendig garnituur zooveel mogelijk voor nat te bewaren. De straal van de waterleiding of bij gebrek daaraan die van de glazenspuit, wordt zoolang op de paneelen en governiste deelen, het onderstel en de raden gehouden, dat alle zand of modder weggespoeld is; beschikt men niet over een spuit dan kan de gieter of het *uitwringen* van de spons dienst doen en voor onderstel en raden het uit een emmer geworpen water, maar *nimmer* mag door wrijven over de bevulde deelen met een natte spons de modder afgenomen worden, dit krast!

Is dan het aanklevende vuil afgespoeld, dan worden de governiste deelen van het eigenlijke rijtuig, het leer van de spatschermen, e.g. kap, zeiltjes, de voorschoot of bokzeil met de zeem „afgenomen” en weder opgerold of dichtgevouwen, de vloeren en de vullingsplanken der zittingen volgen dan, de paneelen worden eindelijk droog gewreven met de speciaal daartoe bestemde zeemlap, en men besluit met het onderstel, de assen en de raden; elk rad wordt daarbij met de wip onder de as van den grond geheven en blijft in behandeling totdat het *volkomen* droog is.

Borstels behoorden met de buitenkant van een rijtuig geen kennis te maken, ook met de raden niet, wil men zich vrijwaren van de verdenking met schuurpapier te hebben gewerkt.

Slechts water, veel water, spons en zeem zijn voor rijtuigwassen toegestaan en onze Hendrik („een juweel van een koetsier” noemt Marietje hem en dan *is 't zoo*) weet dáármee resultaten te verkrijgen, die, als proefstukken van schoonmaakkunde, iedere oprecht Hollandsche dienstmaagd eer zouden aandoen.

Het koperen-, pleeten of gepolijst metalen beslag, dat aan een rijtuig voorkomt, vereischt zeer zorgvuldige behandeling; elk zuur- of bijtende bestanddeelen bevattend poetsmiddel behoort daartoe *niet* aangewend te worden; in ieder geval mag slechts bij hooge uitzondering hiertoe worden overgegaan, b.v. bij zware oxydatie (ingevreten kopergroen) van het metaal. Men bedenke dat, nat zoowel als droog, poetsgoed bijt of krast in het lak van leer en hout, waarop het te reinigen metaaldeel bevestigd is, en om zulks niet te vermijden beschadiging te herstellen blijken de middelen erger dan de kwaal, als ze veelvuldig toegepast worden.

De ijverige, werkzame koetsier, die er niet tegen opziet de puntjes op de i te zetten, onderhoudt zijn koperen- of pleeten rijtuigbeslag door dit dikwijls met een drogen wollen lap of een stukje

zeemleder af te poetsen en alleen de vlekken, die ontstonden, met wat vet en zeer fijn gestooten poeder te behandelen. Dat vettige wordt daarna eerst met de spons verwijderd en de plek droog uitgewreven om er den glans weder op te brengen. Dit geldt eveneens voor de asdoppen, de handvatten, enz.

De poetspomade, die overal ingeslopen is, neemt zeer sterk het metaal af, en is er geen tijd iets anders te gebruiken dan mag nimmer nagelaten worden het aangrenzende leder of lak met een papieren mal af te dekken en het behandelde metaaldeel in den grond uit te wrijven. De lantaarns worden uitgenomen, de reflectors en metalen binnenwanden worden ingewreven met brillantine in wijngeest, en niet voor dit laagje gedroogd is, de oppervlakte zoolang met een zacht lapje behandeld tot de vereischte glans verschijnt; een dashaar borsteltje kan eveneens dienst doen. De kap, de voorschoten, de spatschermen, als ze van *vachet* of *lakleder* zijn, worden met water gewasschen en goed drooggewreven; is het leer door de eene of andere omstandigheid vettig geworden, dan kan het met *zachte* zeep worden afgenomen; vlekken worden met een watje met lijnolie behandeld. Het nawrijven met een ouden zijden doek geeft lakleder een mooien glans.

Is het leerwerk van een rijtuig uit *vetleer* vervaardigd, dan mag zoolang het nieuw is, water tot reiniging gebruikt worden; zoodra het neiging vertoont hard te worden, wordt er zuivere traan of beenderolie *ingewreven*, en door krachtig napoetsen voorkomen dat dit vettig afgeeft bij aanraking. De duurzaamheid van lak of vetleer hangt vooral af van de voorzorgsmaatregelen tijdens het staan van het rijtuig in het koetshuis genomen; of het rijtuig al dan niet onder een dek staat, de zeilen en het voorschoot moeten zoo vaak als mogelijk uitgerold en gespannen worden, de kap mag niet doorlopend neergeslagen blijven, want het gevouwen of gerold leder plakt aan elkaar en breekt; leer dat eenigen tijd in aanraking blijft met verniste houten deelen, beschadigt onvermijdelijk dit lak. Moet een rijtuig geruimen tijd ongebruikt blijven dan worde de kap hoewel opgezet niet geheel gespannen, opdat later het leder weder gemakkelijk „in zijn vouwen” terug komt.

Wil men de kleur van het inwendige garnituur, de bekleeding, frisch houden, dan dienen stof en vocht in de eerste plaats te worden geweerd. Het laken en de bekleeding worden tot in alle hoeken nauwkeurig uitgeborsteld, de tapijten en kussens uitgeklopt.

Marokijn leeren garnituur dient met een bevochte zeem afgenomen.

's Nachts worden de vensters gesloten om „poes”, die graag in de rijtuigen slaapt, buiten te houden, doch doorlopend gesloten mag het rijtuig niet blijven, omdat het dan „ruikt” en bij mogelijk

aanwezige vocht de lijm van de breede galons, van de gordijntjes, de lakenbekleding, van de vensters enz., werken zou.

Rijtuigen dienen dikwijls bij goed droog weder buiten *in de schaduw* „gelucht” te worden.

Motten zijn een afschuwelijke plaag. Napthaline hiertegen aangewend laat een scherpe lucht achter, fijn peper doet niezen; een goed middel tegen deze diertjes is het gedurende eenigen tijd laten verdampen in nauwkeurig gesloten rijtuig van een schoteltje met terpentijn-spiritus waarin kamfer opgelost.

Wat het smeren van de assen betreft, de luxe rijtuigen hebben z.g.n. patent-assen, die om de 2 à 3 maanden gesmeerd dienen, zelfs binnen dien tijd, zoodra men bemerkt, dat de doopen geheel ledig gelooopen zijn. De olie vervaardigd uit runderhoeven is de beste smeerolie, doch ook andere soorten zijn bruikbaar op voorwaarden zij niet te snel drogen, zooals b.v. lijnolie doet. Dergelijke hardwordende oliën kleven op de asarmen en kunnen 't warm loopen van het wiel veroorzaken, wat onvermijdelijk de tusschenkomst van den rijtuigmaker noodzakelijk maakt. Doch ook gebrek aan olie of onnauwkeurig smeren kan warm loopen ten gevolge hebben; aan den koetster is het dergelijke onaangename gebeurtenissen te voorkomen. Om tot smeren over te gaan; neemt hij 1°. een schoon plankje om er de verschillende deelen in volgorde op te plaatsen (op den grond gelegd wordt 't aankleven van zandkorrels en vuil in de moeren mogelijk); 2°. een ijzerdraad, puntig bijgevijsd aan het eene uiteinde om de spieën uit te trekken, en tot een haakje omgebogen aan het andere uiteinde, om er de kamers en verdiepingen in de asbus mede te kunnen reinigen; 3°. een hoeveelheid „werk” of oude lappen, geschikt om vuil af te nemen; en 4°. de olieflesch, waarvan de kurk een veer heeft; 5°. de dubbele rijtuigsleutel om er de asdoppen en moeren mede af te schroeven. (Die sleutel mag nimmer thuis blijven als uitgereden wordt).

Dan wordt rad voor rad behandeld. De aseinden met de wip omhoog gebeurd, zoodat het rad vrijkomt. Daarna wordt met den rijtuigsleutel de dop afgenomen, de spie uit den asarm getrokken, de moeren afgedraaid (ze hebben aan elkaar tegengestelden draad) en deze deelen in volgorde op het plankje gelegd; daarna wordt het rad afgenomen en *niet nedergelegd* doch recht op b.v. tegen de muur geplaatst, dan wordt met den vinger de koperen afsluitring uit de asbus genomen en de leerschijf, die zich op de as tegen de stootschijf bevindt, afgeschoven.

Elk onderdeel wordt nauwkeurig gereinigd, de dop, de spie, de moeren, de sluitring en de leerschijf, met 't „werk”, ook de asarm en de stootschijf worden daarmede behandeld, terwijl middels het

ijzerdraadhaakje alle insnijdingen gevolgd worden. Dan wordt de asbus onder handen genomen, die in verband met de achter daarin aanwezige oliekamer nauwkeurig schoonmaken vereischt.

Is er hard geworden of moeielijk te verwijderen olie op de asdeelen aanwezig, dan gebruike men een lapje met petroleum of terpentijn, doch krasse of krabbe *nimmer met een mes!*

Zijn alle deelen *goed* gereinigd, dan heeft het smeren gelijktijdig met het opzetten van het rad plaats.

Eerst wordt de leerschijf, na met reuzel bestreken te zijn, over de asarm tot tegen de stootschijf geschoven, daarna de asarm middels het veertje van een *dun laagje* (dus niet druipend) olie voorzien, dan wordt het rad er draaiend opgeschoven, de koperen opsluitring op de as gedrukt en de eerste moer zooveel aangezet dat het rad moeielijk gaat. Zóó wordt het rad eenige malen heen en weer gedraaid, teneinde de leerschijf, vooral als die nieuw is, vast te persen. Daarna wordt de eerste moer teruggedraaid, zoolang tot het rad geheel vrij draaien kon, zonder echter speling van de naafbus tusschen stootschijf en opsluitring te doen ontstaan; zulks om „geklepper” te voorkomen. Dan wordt de 2e moer tegen de eerstgeplaatste geschroefd (in tegengestelden zin), de spie ingestoken, en de dop op de asbus geschroefd, nadat die voor een vierde met zuivere olie is gevuld.

Om het verlopen der schroefdraden te voorkomen, worden de eerste slagen steeds met de hand gedaan.

Bij rijtuigen die geruimen tijd ongebruikt bleven, is het noodig de assen na te kijken alvorens het rijtuig weer dienst doet; zoo ook dient bij een rijtuig, dat *per trein vervoerd* is, te worden onderzocht of de assen door de trilling niet droog- of warm liepen, als gevolg van 't feit dat de op de as aanwezige olie wegliep. Gewoonlijk is het opwippen der asuiteinden en het langzaam met de hand ronddraaien van het rad voldoende om de olie weder gelijkmatig over de wrijvingsvlakten te verdeelen.

Laat men dit na, dan is er kans op warmloopen, d.i. belangrijke beschadiging van asarm en asbus.

T. T.

OVER „DE KRUIK GAAT ENZ.” EN HET KLUISTEREN
VAN MERRIES.

De kruik gaat zoo vaak te water tot ze breekt, — gek ding, dat we zelfs in paardenstallen op de boerderij meermalen de „scherven” vinden.

Kleine Elly, met een paar dikke droppels in de oogen, houdt de stukken van haar speelgoed tegen elkaar en zegt: „zóó heeft 't gezeten” . . . ; in den stal krabt men zich na het ongeluk achter 't oor, al is ook 't paard verzekerd! Ei . . . — doch daarover straks.

* *

Laat ik u eerst zeggen dat de fokker als zijne merrie „knipoogt” en dit op de eigenaardige, welbekende manier doet, hij die merrie naar den hengst „op visite” stuurt.

De hengst als „galant cavalier” en hoffelijk gastheer, presenteert zich dan gewoonlijk in gala, vergeet Napoleons theorie: „de eenig mogelijk overwinning in liefde, is de vlucht,” en tracht de merrie te naderen.

Zeer dikwijls blijkt 't dan daarbij, dat de merrie ook op't gebied „gemeenschap” vegetarisch is aangelegd, en . . . hevig naar den hengst slaat.

Het vermogen deze coquetterie op zoo gevaarlijke wijze te uiten, heeft den fokker er toe gebracht de merrie te kluisteren en de schoone geboeid voor den Sultan te voeren.

* *

Dat kluisteren of spannen nu geschiedt in ons land soms heelemaal niet, en zeer dikwijls absoluut onvoldoende, ondoelmatig en gevaarlijk, zoowel voor de merrie als voor den hengst; toch wordt volgehouden totdat . . . „de kruik breekt”.

Wijst men op 't gevaarlijke, dan wordt u 10 tegen 1 geantwoord: „och wat, ik heb 't 20 jaar zóó gedaan met één touw aan de koot van het achterbeen van de merrie en nog nooit is er wat gebeurd”.

Zeker, onze inlandsche merrie is mak en niet zenuwachtig overprikeld, zelfs niet als ze onder den invloed van haar geslacht komt; 't brengen onder den hengst gaat dan ook gewoonlijk zoo gedwee, dat de voorzichtigheid van den hengsthouders afneemt, het vasthouden van de merrie aan een kwajongen toevertrouwd wordt — zóólang, tot op zekeren dag de eerste wakker schrikt, omdat de tweede losliet, en de merrie klappen uitgedeeld heeft.

Dan eerst wordt „goede raad ernstig duur”:

De hengst geblesseerd — maar *die* is verzekerd. Kijk de polis eens na — ook tegen ongevallen, die op *roekeloosheid* of *onachtzaamheid* berusten? Doch ook aan de fokkerij is wellicht een be-

langrijk verlies toegebracht door 't onbruikbaar worden van een vaderpaard.

Voorbeelden?

In Zeeland is kort geleden van een hengst het schenkelbeen stukgeslagen door de bij hem gebrachte merrie; de hengst moest worden afgemaakt.

We weten niet *hoe* de merrie gekluisterd werd, doch indien ze *goed* gekluisterd was geweest, had er geen ongeluk **kunnen** plaats hebben.

In Groningen is aan een der Nederlandsche kampioenhengsten de vorige week een klap toegebracht door een merrie, die wel gekluisterd was, maar *slecht* gekluisterd, zóó, dat toen de geleider van de merrie door 't steigeren van den hengst geschrokken, de merrie losliet, deze **kon** slaan; 2 dagen daarna zagen we den hengst met belangrijk gezwollen roede en voorloopig ongeschikt voor zijn functie. Dit had *niet* behoeven te zijn!

Vent d'Ouest is ongeschikt als vaderpaard; niet dat hem lichamelijk iets ontbreekt, waardoor een merrie hem niet „liebenswürdig” achten zou, maar men verzekerde ons, dat de ontvangst, die hem ten deel viel bij een zijner eerste merriën, zoo hard „beenig” was, dat de prachthengst sinds dat oogenblik niets meer van de liefde weten wil.

En zoo zijn er nog veel meer voorbeelden, als bewijzen van lamme nonchalance, van sleur en van nadeel. Nonchalance, want
een goed gekluisterde merrie kan niet slaan!

* *

Hoe geschiedt 't kluisteren gewoonlijk, d. w. z. foutief!

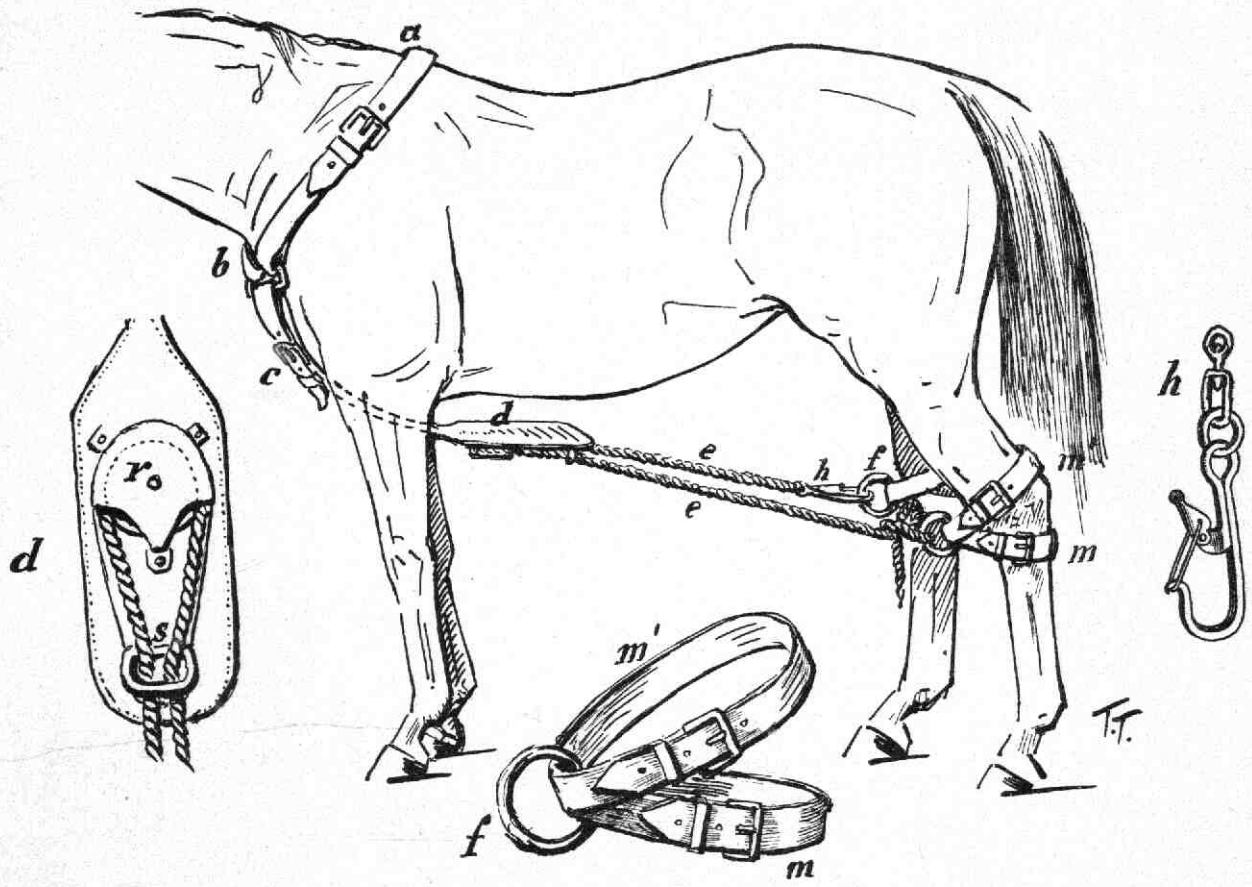
1. (meest primitieve manier). Er wordt een lus aan 't eind van een touw gemaakt en die lus wijd geopend op den grond gelegd. De merrie stapt door die lus en op 't oogenblik dat één achterbeen er in staat, wordt aan het touw getrokken en de lus om de koot aangehaald, dan het touw tusschen de voorbeenen door om den hals geslagen en de geleider van de merrie houdt dat uiteinde vast.

De hengst kan zijn gang gaan! en . . . een vinnigen klap krijgen, de merrie zich de koot ontwrichten of met het vrije been zich over het touw verstappen.

2. (Primitieve manier). De merrie krijgt om iedere achterkoot een lus, en beide touwen loopen tusschen de voorbeenen door en worden om den hals geslagen, daar vastgeknoopt of de uiteinden vastgehouden.

De hengst, „vroolijk opkomend,” krijgt een klap, indien bij 't slaan van de merrie de halsknoop van de kluistertouwen losschiet, of als de merrie-geleider haar loslaat, — en al gebeurt dit niet, dan blijft wél de kans groot dat de merrie bij een poging tot slaan

Fig. 50.

zich de kooten verwondt of verrekt; stapt ze daarbij met een achterbeen over een der touwen, dan is vallen niet uitgesloten.

Al dit getob en eventueel ongeluk is onnoodig en kan *bestist* worden voorkomen.

Hoe?

Door 't gebruik van nevenstaande kluister.

Deze kluister is samengesteld uit een breed, plat, lederen collier *a*, op de schoft met vilt bekleed en die met een gesp voor iedere halswijdte passend kan worden gemaakt.

Aan dit collier bevindt zich vóór de borst een ijzeren ring *b*. Aan dien ring wordt een sterke riem *c* gespspt. Het uiteinde van dien, tusschen de voorbeenen loopenden, riem *c* is verbreed. Op dat verbrede stuk *d* is een metalen plaat met rondsel *r* en een metalen ring *s* aangebracht. Om dat rondsel *r* en door den ring *s* loopt een touw *ee*. De uiteinden van dit touw hebben een veerhaak *h*.

Die veerhaken grijpen in de ringen *f*.

Door elke ring *f* loopen 2 riemen *m'm*, waarvan de bovenste *m'* boven-, de onderste *m* onder de hak van het paard wordt gespspt; beide riemen *m'm* zijn met vilt gevoerd.

Wordt het paard met dit tuig zóó gespannen, als in teekening aangegeven is, dan is:

1°. slaan *onmogelijk*.

2°. het verrekken van het kootgewricht *onmogelijk*.

3°. het over de touwen *ee* stappen en er in verward raken *onmogelijk*.

4°. de merrie kan gekluisterd, gemakkelijk loopen, omdat het touw *ee* over het rondsel *r* meedraait.

5°. Als de geleider de merrie loslaat, kan er geen ongeluk gebeuren.

6°. Om de merrie te ontcluisteren is het loshaken van de haken *h* voldoende.

(Men kan een der haken *h* weglaten en een touweinde in den ring bevestigen met een gewonen lusknop).

7°. De lengte van de touwen is te regelen met de gesp aan den riem *c*, dus vóór het paard staande.

8°. De ringen *ff* zijn met een haak aan elkaar te koppelen, — de merrie is dan absoluut machteloos en kan de achterbeenen niet van elkaar verwijderen.

Een en ander maakt van bovenbeschreven tuig de beste en doelmatigste kluisterinrichting die er bestaat, waarvan 't gebruik geen hengsthouders zonder gevaar voor zijn hengst, geen fokker zonder gevaar voor zijn veulenmerriën ontberen kan, en die zoowel in hoefsmederijen, ter vervanging van den beruchten noodstal, als voor veeartsenijkundige behandeling en operatie in ziekenstallen, afdoende practische waarde bezit.

Wij hebben 't werktuig bij ervaring leeren waardeeren — en, wat meer zegt, er menige „kruik” mede zien besparen.

Of de paardenverzekeringmaatschappijen nog langer zullen toestaan dat er met de hunne gejongleerd wordt? . . .

Dit toestel is in Nederland nog weinig in gebruik — in 't buitenland veel.

Het is te verkrijgen bij J. Wald, zadelmaker, Groningen, voor den prijs van f 27.50. T. T.

DRESSUUR-SYSTEMEN.

Dressuur is een kunst, een kunst, die men in practijk en theorie grondig moet leeren, wil men gunstige resultaten verkrijgen en toch zullen de meeste menschen, na enkele weken rij-les te hebben gehad, reeds beginnen te dresseeren(?), zonder dat zij zich rekenschap kunnen geven, ja zonder te weten, wat zij eigenlijk van hun paard verlangen.

In geen andere kunst worden zooveel theorieën verkondigd, die lijnrecht tegenover elkaar staan, en wordt in de practijk zooveel schijn voor werkelijkheid aangezien.

Waarom zou dit zoo zijn?

Reeds eeuwen geleden waren er meesters in de rijkunst, zij waren echter te veel empiricus en daardoor hun theorieën dikwijls onjuist, want deze berustten niet op voldoende kennis van het paard en van diens beweging. Het gevolg was, dat, hoewel zulke meesters door hun groot natuurlijk talent buitengewone resultaten verkregen, hun leerlingen, een enkele buitengewoon aangelegde uitgezonderd, wanneer zij later zelfstandig moesten arbeiden, machinaal de hun gegeven lessen opvolgden en op geen enkel gunstig gevolg konden bogen. Zulk een leerling hield zich angstvallig vast aan hetgeen hij van de lessen van zijn meester had onthouden en dikwijls was dit nog verkeerd begrepen of wel waren het alleen de bijzaken die hij onthield, en zoo deed zich het, oppervlakkig beschouwd, vreemde verschijnsel voor, dat leerlingen van een zelfden meester geheel tegenovergestelde theorieën verkondigden en elkander vinnig bestreden, dikwijls over zaken van het meest ondergeschikte belang, welke niets te maken hadden met het wezen van de rijkunst. Zoo bijv. een hevige strijd, of de stangteugels moeten worden gescheiden door

den pink of door den 3den vinger, of de karwats met de punt naar boven of naar beneden moest worden gehouden en wee hem, die het gewicht van zulke knutselarijen niet kon inzien.

In de rijlessen werd *) onderwezen, dat al wat natuurlijk was, alles wat de leerling geneigd scheen vanzelf te doen, uit den booze was. Van het eerste oogenblik werd hij in een houding gedwongen, in *de houding zooals de schoolruiter op het schoolpaard zit*, maar ook alleen op dat paard in de verzamelde houding en in schoolgangen. Het bovenlijf recht en gestrekt met ingebogen lenden, de hak omlaag, de punt van den voet omhoog en naar binnen, de arm aan het lijf gesloten, de vuist met de rij kneukels loodrecht en de pols naar buiten gedraaid; zat hij krom, dan werd hem soms een stok achter den rug tusschen de armen gestoken. Het paard, dat hij bereed, was gewoonlijk òf oud en stijf, met afgestompte gangen en zonder veerkracht, òf onvoldoende afgericht, en zoo slaagde men er in een stijven, housterigen pop te vormen, zonder lenigheid in den zit en zonder het minste gevoel, want alleen bij lenige, buigzame houding kan men leeren voelen. Een zelfs goed gereden paard zal, onder zulk een ruiters(?), zich gaan stijven en de spieren langzamerhand even krampachtig spannen als zijn berijder.

Die houding werd geëischt, omdat de klassieke meesters dien verlangden, doch men vergat, dat deze hun leerlingen op een schoolpaard tusschen de pilaren namen en dat die leerlingen ingevolge de opvoeding van hun tijd, door schermen en allerlei andere lichaamsoefeningen, reeds lenig waren en geen teugel in de hand kregen voor hun zit zeer goed was.

Rijkunst en dressuur steunden lang op overleveringen, die nu eens meer, dan eens minder juist waren overgebracht en begrepen; zij waren niet voldoende gegrond op eenvoudige, juiste en natuurlijke gegevens, berustten te weinig op de natuur, den bouw en de beweging van het paard. In welk stadium van dressuur, in welken gang het paard ook was, theoretisch werd eenzelfde zit geëischt; een gevolg hiervan was, dat de ruiters, die den naam hadden goed te rijden, soms alleen omdat zij zoo recht, zoo netjes in *de houding* zaten, niet overweg konden met paarden, welke onder een handigen rij-jongen zich toch goed voordeden en goed bruikbaar waren. Zoo'n jongen had waarschijnlijk geen ander leermeester gehad dan de practijk en als theorie alleen:

*) Misschien wordt het ook nu nog wel eens geleerd.

„houd je broek in het zadel en hinder je paard niet in z'n mond”.

Men begon in te zien, dat, niettegenstaande het uitstekend rijden der vroegere meesters, hun theorieën volstrekt niet altijd juist waren, ook omdat het soort paarden veranderde, de rijpaarden meer adel, meer bloed hadden en aan hun snelheid en volharding hoogere eischen werden gesteld dan toen. Er werd gezocht naar een meer logische dressuur-methode en zoo ontstonden er tal van systemen, met hun respectieve aanhangers, die veelal strenger in de leer waren dan hun meester zelf.

Het is duidelijk, dat daar, waar men tracht te veranderen, strijd komt en uiterste partijen ontstaan, waarbij de eene partij alles wil behouden, zoowel het goede als het verkeerde, zoowel het nuttige als het waardelooze, en de andere alles overboord wil werpen. De eerste neemt blindelings de theorieën aan van den meester, de knutselarijen, zelfs de fouten; de tweede beschouwt het paard als een machine en verklaart alle hulpen op *wetenschappelijke(?) gronden, welke dikwijls bleken slechts veronderstellingen te zijn*.

Men behoeft slechts een zekere hulp te geven en het paard brengt een daarmede corresponderende spier in beweging en.... „alles gaat van een leien dakje”.

Daar echter voor elke beweging gewoonlijk één of meerdere *spiergroepen* in werking komen, men te doen heeft met een levend wezen, dat vatbaar is voor indrukken van buiten, dat een eigen wil heeft, al is die grootendeels onderworpen aan dien van den ruitser, daar het paard door zijn wil ook andere spieren kan in werking brengen dan die welke voor een zekere beweging noodig zijn, kan en mag het nooit als een machine worden beschouwd.

De theorie moet zijn de practijk in woorden gebracht, terwijl deze weder moet berusten op de natuur, den bouw en de beweging van het paard.

Menig practicus daarentegen ziet minachtend neer op werken over dressuur onder het motto: „rijden en dresseeren kan men niet uit boeken leeren”. Volkomen waar! Dat is ook niet mogelijk, maar wanneer men voldoende bedreven is in het *rijvak* en zich wil toeleegen op de *rijkunst* dan kan men uit goed en helder geschreven werken veel leeren.

De kleinschatting van de theorie bevreedt te meer, daar dezelfde practicus, als hij dressuur of rijkunst tot onderwerp van het gesprek brengt, daarover meestal veel heeft mede te

deelen, dat toch zeker even goed theorie is, al werd het niet gedrukt, en waarin soms veel is, dat onjuist moet worden geheeten of op losse gronden berust, maar waaraan hij zich halsstarrig vasthoudt, al volgt hij, dikwijls onbewust, zijn eigen theorieën niet op; daarom rijdt hij gewoonlijk beter dan dat hij onderwijst.

Een goed dresseur, een goed instructeur, moet meer kennen dan de practijk, hij moet trachten zich rekenschap te geven van het waarom, anders werkt hij te veel volgens een vooruit vastgesteld schema, zonder voldoende rekening te houden met de persoonlijke eigenschappen zijner leerlingen, zij mogen paard of mensch zijn.

Een paard zoo afgericht heeft „poedeldressuur” gehad; op een zeker oogenblik zal het zich verzetten en de ruiter geen meester meer over zijn paard zijn. Is de berijder nu ook volgens een vast programma afgericht, dan heeft hij, tenzij van nature bijzonder begaafd, geen voldoende gevoel, hij maakt bewegingen, geeft hulpen zonder te voelen en, zelfs al zijn de hulpen juist, dan geeft hij ze niet altijd op het goede moment; hij werkt volgens een zeker recept maar kan geen diagnose maken, — kan niet beoordeelen, waar in het paard de fout schuilt en hoe deze, in dit geval, moet worden verbeterd.

Latere systemen beginnen meer en meer op natuurlijke grondslagen te steunen, doch in deze richting moet nog veel worden *ontdekt*.

Het is zeker, dat de wijze van zitten van den ruiter en zijne gewichtsverdeeling grooten invloed hebben op de snelheid en op de beenzetting van het paard, in hoévr moet de practijk echter uitmaken, daar het onmogelijk is wiskunstig te bewijzen welke houding de beste is, al heeft men voor zich zelf daaromtrent een overtuiging verkregen door veel doen en veel zien doen, gepaard aan onafgebroken studie op het paard.

Waren zulke zaken te bewijzen, dan zouden er bijv. niet zoo verschillende opvattingen bestaan of bestaan hebben over de gewichtshulp bij het aanspringen in galop, over den besten zit van den jockey op de vlakke baan, over dien bij het overwinnen van hindernissen op concours, enz.

Somtijds zijn dan theorie en practijk met elkaar in strijd, of wel zij schijnen dit te zijn.

Zoo de gewichtshulp voor den galop vroeger niet juist was, dan kon dit zijn oorzaak hebben in de verkeerde voorstelling,

die men zich maakte van de beenzetting in den galop, maar het eigenaardige is, dat thans, nu wij door de photographie de juiste beenzetting kennen, velen weder terugkeeren tot die gewichtshulp: het meer buiten- en achterwaarts brengen van het gewicht.

We zeiden reeds er moet nog veel „ontdekt” of verklaard worden en hierbij kan de camera, die ons reeds zooveel leerde, voor de hippologen van groot nut zijn; de bewegingen van het paard zijn zoo vlug en door de vier beenen zoo samengesteld, dat het oog ze meestal niet kan volgen; daarom moet de momentphotographie, die sneller de beelden verwerkt dan het gezicht, daarbij te hulp komen.

Vele dressuur-systemen, welke in druk verschijnen, behandelen de beginselen der africhting zeer oppervlakkig, nemen die aan als bekend en houden zich meer bezig met de bestrijding van andere methoden dan met een heldere uiteenzetting van hun eigen systeem; de bestudeering wordt daardoor moeilijker, waardoor menigeen wordt afgeschrikt.

Maakt men een studie van verschillende methoden, zoowel uit de boeken als door ze te paard toe te passen, dan komt men tot de overtuiging, dat verscheiden dier systemen dichter bij elkaar staan, dan men bij een oppervlakkige beschouwing zou meenen, terwijl dat eveneens opvalt wanneer men de meesters zelf ziet rijden en dresseeren. Ook hier kan de photographie ons weder te hulp komen.

Wanneer bijv. Fillis steeds aangeeft: hooge oprichting van hoofd en hals, waarover hij door anderen zoo is aangevallen, dan zien wij zijn paarden door hem zelf voorgereden, volstrekt niet altijd zoo hoog opgericht als in zijn teekeningen wordt aangegeven; dit gevoelen wordt bevestigd door de camera; de teekening was fantasie, de photo de werkelijkheid.

Al deze verschillende systemen zijn echter dikwijls een struikelblok voor de jongere officieren.

Hun tegenwoordige opleiding aan de Kon. Mil. Academie maakt dat onder hen veel vlotte ruiters zijn, die met „durf” over het terrein gaan, terwijl de Mil. Sportvereniging hen op allerlei wijzen de gelegenheid biedt hun vlotheid te bewaren en zich meer en meer als terrein- en jachtruiters te ontwikkelen. Zijn zij in het rijvak voldoende bedreven, dan is voor hen, die zich op dressuur willen toeleggen [en voor de bereden wapens is het te hopen, dat allen dit wenschen], het oogenblik gekomen daarmede te beginnen, liefst onder leiding van een goed instruc-

teur, die hun kan voordoen wat hij verlangt en wiens paarden een voorbeeld zijn van goede dressuur. Is zulk een niet beschikbaar, dan is de jonge man aan zich zelf overgelaten, en krijgt gewoonlijk zooveel verschillende raadgevingen, verneemt zulke uiteenlopende theorieën, hoort door den een verguizen, wat de ander hemelhoog prijst en omgekeerd, dat het hem begint te duizelen. Hij geeft zich veel moeite, tracht dan eens volgens deze methode, dan eens volgens dié zijn paard te rijden, doch krijgt, juist door dit hinken op twee of meer gedachten, weinig of geen resultaat. Er komen oogenblikken, dat hij denkt op den goeden weg te zijn, maar veel meer oogenblikken, dat hij wanhopig wordt en de dressuur haat. Is hij iemand met geen bijzonderen aanleg of energie, dan kiest hij een of ander dressuur-schema, maakt de daarin vervatte bewegingen, volgt het lesje, doch zonder het minste gevoel en het resultaat is, zooals van zelf spreekt . . , nihil. Zijn kameraad, die niet meer of minder aanleg heeft dan hijzelf, ziet de slechte uitkomsten, minacht van nu af, op grond daarvan, alle dressuur, spot er mede en ziet geheel over het hoofd, dat dit peuteren, „kniebelen”, geen dresseeren maar *ver*-dresseeren was, waardoor het paard achteruit ging in gehoorzaamheid en versleet in rug en beenen, terwijl het bij een goede dressuur daarin zou verbeterd zijn.

Het paard moet het bewijs leveren, dat de ruiter in de goede richting werkzaam is geweest, *het moet na afloop van de dressuur beter zijn dan daarvoor.*

Nu blijven nog over zij, die veel natuurlijke aanleg hebben. De jonge officier, die dien aanleg heeft, doch niet de volharding om zich te wijden aan dressuur, die het onaangenaam vindt dikwijls uren alleen met zijn paard bezig te zijn, zal zich dan toeleggen op jachtrijden, het rijden op concours en op de baan, daar zal hij door zijn aanleg uitblinken, meer openlijk succes en gemakkelijker overwinningen behalen dan bij de dressuur. Het gevolg is, dat niettegenstaande zijn talent, niettegenstaande zijn overwinningen, in hem een goed dresseur verloren gaat.

Alleen hij, die aan veel aanleg een groote dosis volharding en moed paart, vermoeyenis kan verdragen en niet ijdel is, zal een goed dresseur worden. Ook hij zal, als elk kunstenaar, moeilijke oogenblikken doormaken, tijden waarin wanhoop aan zichzelf en aan zijn talent afwisselen met het heerlijk gevoel dat men vooruit gaat, dat men op den rechten weg is, eindelijk weet wat men wil en hoe men dit kan bereiken of ten minste nabijkomen.

Uit deze personen moeten de instructeurs worden gekozen, die behalve al de hier genoemde eigenschappen, nog de gave moeten bezitten mede te deelen en duidelijk te maken, wat zij zelf weten en kunnen.

Geen wonder dus dat een goed instructeur zoo weinig wordt aangetroffen, maar juist daarom moet hij in eere worden gehouden.

De jonge officieren met lust en aanleg moeten zich niet uit het veld laten slaan door moeilijkheden en teleurstellingen, die ieder zal ondervinden, wiens doel is een meester in rijkunst en dressuur te worden. Doen en nog eens doen, opletten hoe anderen het doen, het paard bestudeeren en vooral veel rijden, niet alleen met het lichaam, maar met het hoofd er bij: hij moet rijdende als het ware opgaan in zijn paard.

Zoo iemand beschuldigt men al spoedig van hippomanie, van eenzijdigheid, maar laat hij zich daaraan niet storen, want die beschuldiging is geheel bezijden de waarheid. Het zich bekwamen in de kunst, waartoe men paardeman moet worden en zich, zoolwel in theorie als in practijk, toeleggen op een tal van vakken, en het *verwerken* en *toepassen* van die studie, eischen een goed verstand, een vlug en helder waarnemingsvermogen en een juist oordeel.

Het verstand en het oordeel van den mensch worden niet ontwikkeld en gescherpt door het opnemen van kennis, maar door de verwerking van hetgeen opgenomen werd.

Ook hier moet men echter schijn en werkelijkheid kunnen onderscheiden, maar de paarden zullen, zelfs na jaren nog, het bewijs hiervoor kunnen leveren.

Om de jongeren hun taak minder moeilijk te maken, om te voorzien in de dringende behoefte aan goede instructeurs, dient voor het geheele leger één systeem van dressuur te bestaan en moet zulk een systeem consequent worden uitgevoerd en helder en duidelijk worden weergegeven in leidraad en voorschriften.

J. H. K.

OVER 'T ONDERHOUD VAN DE TUIGEN.

Hein is ijdel op z'n tuigkamer, zoo ijdel als een ordelijke huismoeder op haar linnenkast! 't Is er kraak-netjes en zelfs de kachel, die 's winters in 't midden van de kleine ruimte staat en er brandt als 't buiten erg vochtig is, blinkt. U tegen als een verlakte laars. Hij kookt daar zijn warm water op voor stalgebruik, en stookt nimmer zóó sterk dat het lederwerk uitdroogt en hard wordt.

Aan den wand hangen de zadel- en tuigbokken; de laatste bestaan uit hout of metaal en zijn boven elkaar geplaatst; op de bovenste hangt 't hoofdstel, 't gareel- of borsttuig met afhangende strengen en de leidsels, op het onderste het zadelschoftje met afhangenden staatriem. Van alle gespen die op 't oogenblik van op-tuigen gesloten worden, zijn de stooten *niet* in de gespen gestoken, doch in de vaste passanten dier gespen.

Na thuiskomst van een rit buiten — en zoodra de paarden afgetuigd en verzorgd zijn — behooren alle deelen van het harnachement, waaraan zweet of vuil gekomen is, direct met een natte spons te worden afgenomen; wordt met het reinigen van gareelkussens, het inwendige van het borsttuig, de kussens van het zadelschoftje, de binnenzijde van staatriem en culeron en de onderzijde van het kopstuk lang gewacht, dan verhardt het vet en vormen zich korsten, die, eenmaal droog, lastig te verwijderen zijn en niet verwijderd niet alleen het paard verontreinigen, doch het schaven en drukken.

Zijn die lederdeelen met een vochtige spons afgenomen en droog, dan wordt met een speciaal daartoe bestemd borsteltje een kleine hoeveelheid tuigsmear ingewreven en met een poetsborstel terdege uitgewreven. Dit tuigsmear is in eindeloos aantal soorten in den handel verkrijgbaar. „Everett's liquid blacking” is wellicht het allerbeste op dit gebied, maar ook het duurste. De zeer goedkoopere soorten *verbranden* het leder.

Een weinig gele was verhoogt den glans, maakt dien duurzamer en het leder meer ondoordringbaar voor water.

In Engeland wordt hiertoe dikwerf „Jameson's waterproof blacking” gebezigd; iedere zadelmaker levert dit.

Dit poetssmear is vast en in de behandeling gemakkelijker, vlugger en zindelijker dan 't gebruik van vloeibaar smear. Men hoede zich voor zwartsel dat met een penseel opgebracht dient te worden en uitpoetsen zoogenaamd onnoodig maakt, omdat het glanzend opdroogt; deze soorten zijn met een vernis aangemengd dat zeer spoedig het lederwerk aantast.

Voor tuigen, die lang ongebruikt blijven en zodoende kans hebben uit te drogen, is het gebruik van levertraan aan te bevelen. Het maakt het leder wel wat dof en vraagt een dubbelen werktijd om er later glans op te brengen, doch het houdt het leder soepel en . . . de muizen komen niet aan met traan bewerkt tuig!

De deelen van het harnachement, die door het zure, dat paardenzweet bevat, op den duur verharden, dienen eens in de acht dagen met levertraan te worden *ingewreven*.

De verlakte deelen aan een tuig vereischen extra zorg. Ze worden gereinigd met een vochtige zeem, en met een zachte, liefst zijden

doek, opgewreven. Vlekjes en spatten worden met een watje met lijnolie 't best verwijderd.

Bij koud weder kan wat zeepsopwater voor het onderhoud van verlakt gebezigd worden, mits dit *laauw* is; lak springt en breekt bij koude!

Het koperbeslag, zooals naamcijfers enz., van lakleder wordt het best gepoetst met een flanel-lapje, gedoopt in citroensap; poetspomade neemt sterk af. Welk poetsmiddel men ook gebruike, steeds zorge men er voor eerst van dun karton (oude speelkaarten zijn prachtig voor 't doel) een uitknipsel te vervaardigen, en dit op het koperbeslag te leggen, zóó dat het omringende verlakt geheel bedekt is; doet men dit niet, dan is het fraaie er spoedig af!

Koperbeslag, dat door langdurig gemis aan onderhoud zwart en groen geworden is, hergeeft men z'n ouden glans door poetsen met tot poeder gestooten oesterschelpen of sepia.

Zilverbeslag onderhoudt men met wat Engelsch rood op een stuk zeemleder, nikkel met krijt en wijngeest. Men vermijde zuren omdat deze het omringende leder uitbijten.

De leidsels toonen dikwerf op de plaats, waar zij door sleutels en oogen loopen, zwartgroene vlekken; deze moeten gewasschen en daarna behandeld worden met zadel- of geel-tuig-smeer.

Gele tuigen nemen, na een tijd gebruikt te zijn geweest, een donkere kleur aan. Ze diepen telkens afgenomen te worden met een vochtige zeem en met „pasta” gepoetst te worden. Een handig koetsier is z'n eigen pasta-fabrikant; gele was gesmolten in terpen-tijn (voorzichtig zijn voor ontvlammen tijdens dit smelten) is zeer doelmatig en veel minder duur dan de zadel- en tuigpasta's, die men kant en klaar koopt. Is het geel tuigleder erg verontreinigd, dan kan wat sop van *groene* zeep uitmuntend dienst doen; het geheele tuig wordt dan met dit zeepsop geborsteld, met schoon regenwater nagesponst en zorgvuldig gedroogd. De gespen en metaaldeelen dienen hierbij nauwkeurig te worden behandeld om vlekken op het leder te voorkomen.

Slechts dan als met zeepsop een vlek niet te verwijderen is, mag een zoutzuuroplossing gebruikt worden, doch hiermede zij men voorzichtig, wassche de behandelde vlek goed met water na, om wit uitbijten te voorkomen.

De zweepen worden nimmer in een hoek tegen den wand geplaatst, doch steeds gehangen aan hun boog over de zweeprol. De slagen worden met pijpjaarde-witsel en daarin wat Arabische gom rein blank gehouden.

Met goede zorg duurt een tuig lang, verwaarloosd heeft het spoedig dat eigenaardige cachet van netheid, dat Hein „tof” noemt, verloren!

T. T.

DAMPIGHEID.

Het in- en uitademen van lucht vindt van de geboorte tot en met den laatsten ademtocht plaats. Het lijkt uiterst eenvoudig en toch is het proces nog eenigszins ingewikkeld.

De lucht gaat door de neusgaten, de neusholten, de keelholte, het strottenhoofd, de luchtpijp en komt zoo in de longen. Ieder weet dat deze in de borstholte zijn gelegen. Deze holte wordt aan beide zijden afgesloten door de ribben en de tusschenribspieren, — naar beneden door het borstbeen, — naar boven door de rugwervels, — naar achteren door het middelrif, terwijl de ruimte tusschen het eerste paar ribben wordt opgevuld door de luchtpijp, de slokdarm, bloedvaten en zenuwen, welke onderscheidene deelen door z. g. n. bindweefsel min of meer tot één massa zijn vereenigd. Op die wijze krijgt men dus de borstkas tot een afgesloten ruimte, die opgevuld is door de beide longen, het hart, den slokdarm en verschillende vaten en zenuwen.

De luchtpijp ligt aan den voorrand van den hals en is zoowel bij het paard als bij den mensch duidelijk te voelen. Zij bestaat uit een aantal kraakbeenige ringen, die aan de achtervlakte eigenlijk het karakter van 'n gesloten ring missen, d. w. z. de beide uiteinden kunnen eenigszins over elkaar heenglijden. Toch is die achtervlakte niet geopend, daar een elastisch vlies al die ringuiteinden, om ze zoo maar te noemen, onderling verbindt en tevens de kleine ruimten tusschen de ringen zelf opvult.

Volgen wij nu die luchtpijp aan den voorrand van den hals, dan blijkt duidelijk dat zij, tusschen het eerste paar ribben door, in de borstholte treedt. Daarna splitst zij zich in twee groote takken en elke tak geeft links en rechts kleinere takken af, die op hun beurt telkens en telkens weer op overeenkomstige wijze zich splitsen, totdat eindelijk een onnoemelijk groot aantal zeer fijne buisjes wordt verkregen, die in kleine zakjes uitloopen, welke bestempeld worden met den naam van longblaasjes. Op die wijze krijgt men ten slotte van elk der twee groote luchtpijptakken een groot kluwen, bestaande uit groote, kleine en heele kleine luchtpijpvertakkingen, in wier wand overal, hoewel telkens en telkens geringer merkbare, kraakbeenringetjes voorkomen en ten slotte de longblaasjes, wier wand geen kraakbeen bezit, doch wel elastische vezelen. Ieder kluwen heet een long, waarvan de luchtpijpvertakkingen met lucht zijn opgevuld, daar de ademhalingsweg, de oogenblikken van slikken daargelaten, immers altijd open staat en dus in direct verband met de omgevende lucht.

Boven is aangegeven op welke wijze de borstholte naar alle zijden is afgesloten en verder hoe of eigenlijk de longen zijn opgebouwd. Thans rijst de vraag: hoe zijn die longen in de borstholte bevestigd en op welke wijze komen een inademing en een uitademing tot stand? De geheele borstholte is aan de binnenvlakte bekleed met een vlies, het borstvlies genaamd, en nu kan men zich voorstellen, dat die longen als het ware stuk voor stuk, van boven af, op dat borstvlies zijn gelegd en langzamerhand, gelijktijdig met een uitrekking van dat vlies, in de borstholte zijn gezakt. Men kan, dunkt ons, zich op deze wijze er in denken, dat zoowel ieder long met het vlies is omgeven, als dat de binnenvlakte der ribwanden en de voorvlakte van het middelfrif er mede bekleed zijn. De binnenplooï van de linkerlong en die van de rechterlong liggen dan tegen het borstmiddenschot dat de borstholte als het ware in een linker- en in een rechterhelft verdeelt. Het gedeelte van het vlies, dat de binnenvlakte der borstholte bekleedt, wordt het eigenlijke borstvlies genoemd en de beide gedeelten, waarin de longen zijn opgehangen, het longevlies.

Ieder weet, dat de stand van den barometer direct afhankelijk is van den druk der dampkringslucht en ook, dat men, door het ophalen van den zuiger in een pomp, water naar boven kan zuigen, ten minste als aan het eind van den pomp ook water is. Bij een ouderwetschen kwikbarometer heeft men boven in de buis een luchtledige ruimte en de kwikkolom die in de buis staat, vertegenwoordigt de druk van de lucht, die op het kwik van het min of meer openstaande kwikbakje drukt, of, van den anderen kant bekeken, de zuigkracht van het luchtledige, dat zich boven in de buis bevindt. Dit natuurfeit is ook de hoofdgrondslag, waardoor een inademing tot stand komt. Alvorens lucht uit de omgeving door den ademhalingsweg naar binnen stroomt, wordt eerst de borstholte vergroot, door welke vergrooting zich een luchtledige ruimte vormt tusschen de binnenvlakte der borstholte-wanden en de oppervlakte der longen. Binnen in de longen is de gewone luchtdruk aanwezig, waardoor de longen onmiddellijk tot uitzetting komen en zoodoende de verwijding der borstkas onmiddellijk wordt gevolgd door een vergrooting der longen. Hoe is deze mogelijk? Alleen doordat de wand der longblaasjes in 't bezit is van elastische vezels en dit feit moet goed in het oog worden gehouden om ons duidelijk te kunnen voorstellen, waarin de oorzaak der eigenlijke dampigheid zetelt. Hier wordt straks nader op teruggekomen.

De verruiming der borstholte brengt een luchtledigheid tusschen borst- en longevlies tot stand. Die luchtledigheid is een uitzetting der longen, welke uitzetting een vergrooting medebrengt van den inhoud der longen, waardoor de aanwezige lucht wordt verdund.

Ieder weet, waardoor de wind ontstaat. Zoodra er zich ergens een gebied bevindt, waar de lucht een hoogere drukking heeft en een ander min of meer in de buurt gelegen gebied een lagere drukking, dan komt er wind, — dan stroomt er lucht uit het eerste gebied naar het tweede. Op grond van hetzelfde natuurfeit stroomt er na vergrooting der longen en verdunning der in de longen aanwezige lucht een zekere hoeveelheid uit de omgeving door den ademhalingsweg naar binnen, totdat op beide plaatsen de drukking der lucht weer gelijk is geworden. Hiermede is dan een inademing tot stand gekomen.

Na eenige oogenblikken houdt de samentrekking der ademhalingspijpen, die aanleiding gaven tot een vergrooting der borstholte, op, waardoor tevens de zuigkracht, die op de longen werd uitgeoefend, vervalt, hetgeen op haar beurt direct tengevolge heeft, dat de uitgerekte elastische vezelen in de wanden der longblaasjes zich weer tot hun vroegeren vorm terugtrekken. Alle longblaasjes worden op dat oogenblik dus verkleind. De inhoud der longen wordt in dezelfde mate kleiner en hierdoor wordt de druk der lucht binnen in de longen grooter dan die welke het dier omgeeft, — die der gewone dampkringslucht. Thans waait de wind juist tegenovergesteld, stroomt er lucht uit de longen naar buiten, m.a.w. komt er een uitademing tot stand. Zoo wisselt het in- en uitademen elkaar gedurende het geheele leven af.

Er zijn verschillende vormen van dampigheid, waarvan de oorzaken kunnen zijn gelegen in de longen, in het hart, in een scheur van het middelrif, in de zenuwen, of in een verzwakten toestand. Wij wenschen ons op dit oogenblik te bepalen tot den hoofdvorm, tot de z.g. „echte” *dampigheid*. Deze bestaat enkel en alleen in een onvoldoend elastisch zijn van den wand der longblaasjes, waaruit direct volgt, in verband met bovenstaande inleiding, dat een dampig paard eigenlijk lijdt aan een gebrek bij de uitademing. Het dier kan de lucht niet weer kwijt worden en hierdoor evenmin voldoende nieuwe lucht, die noodig is voor de zuivering van het bloed, verkrijgen.

Dit gemis aan zuivere luchtbestanddeelen heeft een zekere benauwdheid tengevolge en kan oorzaak worden, dat bij een

gevraagde ernstige inspanning van een zoodanig dier, zelfs een tegen den grond tuimelen er het gevolg van wordt.

Het is bekend dat de twee voornaamste verschijnselen van dezen hoofdvorm van dampigheid bestaan in de *dampgroeve* en in den *dubbelslag*. De dampgroeve ziet men duidelijk langs de geheele ribkraakbeenranden en met den dubbelslag wordt bedoeld dat de samentrekking der buikspieren in twee kort op elkaar volgende tempo's geschiedt.

Hoe zijn nu deze beide verschijnselen te verklaren? Hiervoor moeten wij ons indenken in het oogenblik, dat de uitademing begint. Het verkleinen van den longinhoud moet worden bewerkstelligd door de samentrekking van de longblaasjes en juist bij dampigheid missen die longblaasjes voldoende samentrekkingskracht. Het dier voelt als het ware zijn onmacht, — het gevuld blijven der longen, en tracht nu druk op die longen van buiten uit te oefenen door zijn buikwand samen te trekken. Deze samentrekking heeft èn de dampgroeve èn de dubbelslag tengevolge. Door dit persen, tengevolge van de samentrekking der buikspieren, neemt men bij dampige paarden ook herhaaldelijk winden en kort hoesten waar, ja somtijds zelfs na eenige inspanning bij krampachtige buiksamentrekking het te voorschijn komen van mest of urine.

Met een enkel woord zij toegelicht, waardoor het te verklaren is dat de dampige paarden, na 's voorjaars en 's zomers in de weide te hebben geloopt, de verschijnselen van dampigheid minder duidelijk toonen. Het jonge gras is gemakkelijk verteerbaar en zeer voedzaam en de buitenlucht is heel wat zuiverder dan de stallucht. Bij dampigheid is het moeilijk voldoende nieuwe lucht in de longen te krijgen en wanneer nu de omgevende lucht minder zuiver is en, in verband met het toegediende voedsel, ook nog veel stofdeeltjes bevat, dan treden de nadeelen van het gebrek, en daardoor tevens de verschijnselen van het lijden, duidelijker op den voorgrond.

A. W. H.

WAT IS HET BEGINSSEL VAN „HOOGESCHOOL?” KAN „HOOGESCHOOL”-RIJDEN DIENEN TER VERVOL- MAKING VAN RIJ-ONDERRICHT.

Naar aanleiding van eene discussie over „wat al en wat niet wenschelijk was op te nemen in het program van een rijsschool”, werd mij verzocht deze vragen publiek te beantwoorden. Gaarne wil ik trachten aan dit verzoek te voldoen.

In Nederland bestaat geen inrichting waar paarden in de hooge school worden afgericht of instructie daarin wordt gegeven. Van hooge school zien we in ons land zelden iets anders dan wat ons in een circus onder den naam van hooge school wordt voorgereden.

In Frankrijk wordt in sommige ernstige écoles d'équitation werkelijk hooge school gereden en geïnstrueerd; daarnaast bestaan inrichtingen waar man en paard klaar gemaakt worden voor circuswerk.

Ieder ingewijde kent de gangen, kunstgangen, of scherper gedefinieerd *kunstmatige* gangen, die we in een circus, een enkele maal daarbuiten, te zien krijgen. Ze allen opnoemen is dus onnoodig.

Wat de arbeid dier schoolpaarden karakteriseert is de passage, zonder of met beurtelings voorwaarts strekken der voorbenen.

De *feitelijke* passage, de klassieke schooldito is een langzame, sterk gecadenceerde draf waarbij geen horizontaal en strekkend heffen van beenen plaats heeft, doch integendeel elk diagonaal paar beenen beurtelings zoo hoog mogelijk geheven wordt en daarbij in al hunne gewrichten zoo sterk mogelijk gebogen.

Deze zuivere passage is de grondgang voor school-rijden.

Meestal zien wij bij dezen gang, die zeer oogstrelend is, gebrek aan soepelheid, weinig veerend buigen der achterhandsgewrichten en iets opvallends stijfs vooral in den hals en dus in de lenden. Vraagt ge die passage over te doen gaan in piaffe, d.i. den gecadenceerden voorwaartschen draf in gecadenceerden draf *op de plaats*, dan wordt U van de 10 keeren 9 maal gezegd: dát kan 't paard niet! Daarmee is U dan tevens onuitgesproken misschien de erkenning, maar zeker het bewijs geleverd, dat het dier zich niet vermag werkelijk te buigen en ergo de gang een surrogaat was van een basis schoolgang.

Die kunstgangen, zooals men ze in een circus ziet uitvoeren en ook elders wellicht, hebben iets dat het groote publiek bekoort, doch de vraag in welk opzicht die gangen, waarin die paarden uit gewoonte gaan, waarin ze geroutineerd zijn, die ze om zoo te zeggen machinaal uitvoeren, in welk opzicht die gangen zouden kunnen dienen ter vervolmaking van rijonderricht aan een rijsschool, lijkt mij stellig in ontkennenden zin beantwoord te moeten worden.

Ik weet, door zelf ernstig bij een in Frankrijk zeer bekend en zeer kundig ruiter in de leer te zijn geweest voor het beroep circus-hoogeschool-rijder, dat gene wat hoogeschool genoemd wordt en als zoodanig voorgereden, gewoonlijk niet is en uiterst zelden blijft een toepassing van verfijnd rijden, een toepassing van équitation savante. En toch zou voor nuttige kunst ter vervolmaking van rijonderricht beide begrippen hetzelfde dienen te zijn, ja moeten ze zulks zijn.

Waarom?

In 't algemeen is rijkunst de kunst van het volkomen beheerschen van de spierkracht en 't evenwicht van het paard, dus — wil er van rijkunst sprake zijn, dan moet eerstens het paard zijn krachten onvoorwaardelijk ter beschikking kunnen stellen van den ruiter, en vervolgens de ruiter die kracht *kunnen* beheerschen. In de hooge school gaat het om de zwaarste en gelijktijdig de meest verfijnde eischen, die aan de kracht en de beweging van een paard gesteld worden.

De onvoorwaardelijke onderwerping van het paard berust op de buigzaamheid in zijn gewrichten, de veerkracht en lenigheid zijner spieren met gelijktijdig behoud van de impuls voor de beweging.

Slechts met de buigzaamheid der gewrichten, de veerkracht en lenigheid der spieren, gepaard aan de impuls, wordt het uitstrekken der gangen met behoud van evenwicht, het verkorten of het „in de hoogte” verwerken er van mogelijk; eerst dan wordt het paard een willig en te gebruiken werktuig, waaraan men alle die bewegingen kan vragen welke de samenstelling van zijn bouw toelaten en die in verband daarmee door de meesters zijn uitgedacht.

Als eenerzijds de onderwerping van het paard, zijn gewillig en gemakkelijk uitvoeren der gevraagde beweging, een bewijs is van de buigzaamheid zijner gewrichten en de veerkracht zijner spieren, dan is anderzijds het *behoud* van die buigzaamheid tijdens den arbeid het bewijs van het juiste gebruik dat de ruiter van z'n rijkhulpen weet te maken, van het geheel in overeenstemming zijn er van met de samenstelling van het paard.

Uit de buigzaamheid van het afgerichte paard en de juistheid van des ruiters hulpen, volgt datgene wat wij noemen licht-, gemakkelijk-, vloeiend-, kortom „in evenwicht” gaan.

Dit „in evenwicht” zijn heeft dus betrekking op de africhting van het paard, doch evenzeer op het talent van den ruiter; dat „in evenwicht” gaan is kenmerkend voor beide.

Als het paard zich in een zijner deelen verzet en zijne onderwerping dus *niet* volmaakt is, zal dat verzet zich uiten door het min of meer *gestrekt houden* van een of meer „veeren”, en daardoor een onderbreking plaats vinden van het „licht” zijn, — van het „in evenwicht” gaan. Hetzelfde vindt plaats als door onvoldoende één zijn van ruiter en paard, het paard tot min of meer *gestrekt houden* van een of meer „veeren” gebracht wordt.

Hoe beter dus het paard afgericht is en hoe kundiger de ruiter die het rijdt, des te volmaakter zal dat „licht” zijn, dat in evenwicht zijn, blijven bestaan.

En daarom kan, — als hooge school is de uiting van de verfijnde toepassing van de kunst, haar naam niet gelden voor *die*

bewegingen, die, hoe schitterend ze ook mogen schijnen, uitgevoerd worden met een min of meer gestrekt blijven van „veeren”, waardoor aan den ruiter het vrije gebruik van — en de volkomen beheersching over de krachten van het paard ontnomen wordt, en

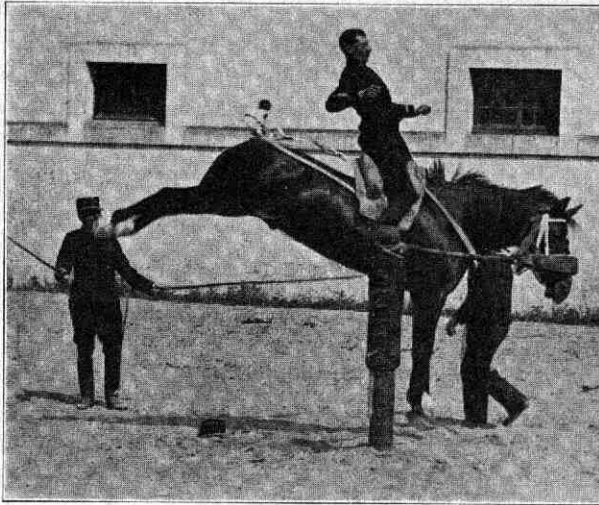

Fig. 51.

dus plaats hebben ten koste van licht blijven, van evenwichtsbehoud.

Het kenmerk van den feitelijken hooge school gang, van de „*équitation savante*” ligt dus niet in het min of meer *buitengewone* van de bewegingen, doch in het volmaakt behouden van het evenwicht, van de lichtheid, onverschillig of die bewegingen eenvoudig of samengesteld zijn.

Dit is het *nuttige* van toepassing der *équitation savante*; aan een rijtschool nu dient vóór alles het onderricht een nuttig doel te beoogen daar slechts de natuurlijke gangen, „natuurlijk” blijvend onder het ruitergewicht, d.i. door het paard uitgevoerd met hetzelfde gemak als in vrijheid, nuttig bruikbaar kunnen zijn voor een gebruikspaar; een dienstvaard, moet, geloof ik, het beoefenen van alle *kunstmatige* gangen, als zoodanig te rijden, uitgesloten worden. Als zoodanig te rijden zeg ik, omdat passage en piaffe in sommige gevallen als zeer nuttige hulpmiddelen kunnen toegepast worden, ter verkrijging van *bruikbare* natuurlijke gangen, van 't gaan in evenwicht en tot de ontwikkeling van fijn gevoel bij een begaafden ruiter.

In een rijtschool geloof ik dan ook dat buiten de kunstgangen van de paarden tusschen de pilaren, van de „*sauteurs*”, zooals ze

in Frankrijk genoemd worden, en wier bestemming het is houding en zit aan leerlingen te geven, geen andere dan *natuurlijke* gangen moeten worden beoefend ter vervolmaking van rij-onderricht.

De „sauteurs” heb ik in Nederland nimmer gezien, ze bestaan voor zoover ik weet in ons land als speciaal daartoe afgericht niet — ik geloof *zij wèl* van zeer groot nut zijn ter vervollediging van rij-onderricht.

T. T.

LET OP DE AFSTAMMING VAN HET FOKMATERIAAL!

Het is een algemeen bekend feit dat de jongen in den regel veel gelijken op de ouders. Dit is natuurlijk en *lijkt* zoo uiterst eenvoudig, terwijl bij eenigszins dieper nadenken dat eenvoudige, dat als het ware uit zich zelf sprekende, inderdaad zeer ingewikkeld blijkt te zijn, ja zoo ingewikkeld zelfs dat het, voor zoover bekend, nog door niemand, noch bij den mensch noch bij dieren, behoorlijk is te verklaren.

De aanleg van het jonge dier wordt gevormd door het vrouwelijk ei en een mannelijke kiemcel. Deze kleine vorm-elementen versmelten met elkaar en in geen van beide is, zelfs niet bij de tot nu toe bekende, bruikbare sterkste vergrooting (ongeveer twee duizend maal), met het menschelijk oog een enkel deeltje in te herkennen dat doet denken aan het geraamte, de longen, het hart, of welke der belangrijke, onderling zoo sterk in eigenschappen uiteenlopende onderdeelen van het voldragen jonge dier. Toch ziet men in het verloop van weken en maanden, tijdens de dracht, uit die kleine vorm-elementen het zoo kunstig samengesteld lichaam van het jong ontstaan, ja zien we immers zoo vaak dat de bouw veel overeenstemt met dien der ouders, of zelfs der voorouders, dikwerf tot in kleinigheden toe. Hoe vaak ziet men zelfsafwijkingen in den stand, kleur van het haar, afteekeningen, vorm en plaatsing der ooren enz., op dezelfde wijze bij de jongen als bij de ouders.

Nog sterker is, dat zelfs de aanleg van gebreken, als spat, cornage, enz., reeds in die vorm-elementen moeten zijn neergelegd.

Al kan men die feiten nog niet voldoende verklaren, uit een practisch oogpunt is het vooreerst voldoende dat het bestaan daarvan is vastgesteld, zoodat de fokker er zooveel mogelijk rekening mee moet houden en trachten er profijt van te trekken of zich voor schade te vrijwaren.

Op grond van dit overervingsvermogen is het derhalve aangevozen om bij fokmateriaal nauwlettend acht te geven op de afstamming.

Het fokmateriaal wordt meerendeels niet op de markt, doch bij de fokkers aan huis gekocht, ten minste wanneer men is in een streek waar de paardenfokkerij reeds op een behoorlijke trap van ontwikkeling staat en de waarde der afstamming hoog wordt geschat.

De paardenfokkerij neemt in Nederland de laatste jaren regelmatig in beteekenis toe en gelijktijdig daarmede wordt meer en meer aandacht geschonken aan de afstamming. De vermelding hiervan is bij onderscheidene keuringen, om recht tot deelneming te verkrijgen, niet meer voldoende en wordt overlegging der *bewijzen van afstamming* geveerd. Dit is de goede weg, al moet ook hierbij weer geleidelijk van het wenschelijke tot het gebiedend voorgeschrevene worden overgegaan.

De hengst heeft door zijn veelvuldiger bijdragen tot het verwekken van nakomelingen een grootere beteekenis en een meerdere bekendheid in de fokkerij dan de enkele merrie. In verband hiermede is men dikwerf slechts in staat den vader van het veulen te vermelden. Voor het veulen als zoodanig is de merrie van nog meer beteekenis dan de hengst. Ten opzichte van den aanleg van het veulen zijn over het geheel beide van denzelfden invloed te achten, terwijl wat de voeding en de opvoeding betreffen alleen de merrie in aanmerking komt.

Alleen dus uit een algemeen fokkooppunt wordt de hengst meer genoemd dan de merrie en is het te verdedigen dat b.v. in 1907 voor de tentoonstelling in den Haag werden gevraagd te vermelden: vader, moeder en grootvader van moederszijde. Deze opgaven zullen langzamerhand terecht meer en meer worden geëischt, al naarmate de paardenfokkerij een meer hooger trap gaat innemen.

A. W. H.

DRENKEN VAN PAARDEN.

Over het drinken der paarden bestaat nog altijd verschil van gevoelen. Er zijn voorstanders van drinken vóór het voeren en van na het voeren, terwijl anderen meenen dat *voor* of *na* geen verschil geeft voor de spijsvertering; enkelen wenschen dat het paard altijd kan drinken als het daartoe lust gevoelt en dus op stal steeds water tot zijn beschikking moet hebben, in elk geval gedurende den tijd, dat het eet. Deze verschillende methodes hebben elk haar voorstanders, terwijl deze allen wetenschappelijke gronden en genomen proeven aanhalen, om de juistheid van hun methode te bewijzen.

In het algemeen zijn de Nederlandsche veeartsen de eerste methode, drenken voor het voeren, toegedaan, een methode, die ook bij de militaire paarden wordt gevolgd; deze drinken drie- à viermaal daags.

In Frankrijk schijnt men langen tijd dikwijls slechts eens per dag de militaire paarden te hebben gedrenkt, want in 1904 was nog een ministerieele aanschrijving noodig, toelichtende een van 1902, om te bepalen dat „in elk jaargetijde de paarden nimmer minder dan *tweemaal* mogen gedrenkt worden.”

De paardenarts Magnin schrijft, evenals Jacoulet, veel koliekgevallen toe aan het te weinig keeren drenken, waardoor, wanneer gedrenkt wordt, het paard een te groote hoeveelheid tegelijk en te gulzig tot zich neemt.

Er komen zooveel verschillende gevallen voor bij het drinken van paarden en er is, evenals bij de menschen, zulk een individueel verschil in de behoefte aan drinken, dat verzorger, ruiter, bestuurder, koetsier en eigenaar dit niet uit het oog mogen verliezen.

De arbeid die verricht, de snelheid die geëischt wordt, de afkomst, leeftijd, maat, gehardheid en conditie van het paard, de tijd van het jaar, de gewoonte en nog andere zaken oefenen invloed uit op de behoefte aan water.

Zijn een groot aantal paarden bijeengebracht, dan dienen bepalingen gemaakt, wanneer en hoeveel malen zij moeten gedrenkt, daar anders het uitoefenen van contrôle ondoenlijk is en daardoor sommige paarden dorst zouden lijden. Deze bepalingen houden rekening met het hierboven aangehaalde en worden gewijzigd naar gelang van omstandigheden.

De hoeveelheid water, die het paard per dag gebruikt, wordt door Schimmel gesteld op 20—30 liter, door anderen wat hooger, 30—40 liter, de gewenschte temperatuur van het water op 10° à 12° Celsius. De opgaaf van de hoeveelheid dient echter meer om aan te geven wat noodig is om te voorzien in de behoefte van een zeker aantal paarden. Kouder water dan 10° behoeft niet nadeelig te zijn, onder bijzondere omstandigheden water van 0° Celsius zelfs niet, waarop wij zullen terugkomen.

Enkele paardeneigenaars meenen nog, dat slecht water zonder nadeel voor het paard mag worden gebruikt. Men kan zich dit voorstellen, als men bedenkt, hoelang het heeft geduurd voordat meer algemeen het denkbeeld ingang vond, dat slecht water voor de gezondheid van den mensch nadeelig, zelfs gevaarlijk kon zijn. Nog langer heeft het geduurd, alvorens men geloofde, dat

water helder, zonder reuk en goed van smaak kon zijn en tóch nadeelig.

Toen waterleidingen waren aangelegd en in gebruik genomen, moesten op verschillende plaatsen schadelijke pompen worden afgesloten, om te beletten dat het water werd gedronken; „dat water kon niet slecht zijn, want het smaakte lekkerder dan het leidingwater”, of „het kon geen kwaad, want vader en grootvader hadden het ook altijd gedronken”, waren gezegden, die men dikwijls kon hooren.

Andere zijn bevreesd hun paarden onderweg water te geven, als deze warm zijn of nog niet geheel bekoeld op stal komen. Een zelfde meening was men vroeger toegedaan ten opzichte van marcheerende troepen; de manschappen mochten onderweg geen water drinken, waarvan het gevolg was, dat, als zij het konden krijgen, zij te veel en te gulzig dronken.

Vooraf bij warm weer, bij snellen en inspannenden arbeid, dient bij mensch en paard het waterverlies te worden aangevuld, doch niet plotseling door koud en veel drinken. Niet voorzien in het waterverlies is ten nadeele van de gezondheid en van de volharding van het paard en dorstlijden is een werkelijk lijden.

De ondervinding heeft geleerd, dat paarden, zelfs al zijn zij warm, gerust met mate mogen drinken, wanneer zij hun arbeid terstond hervatten en dus de kans voor een plotselinge afkoeling niet bestaat. Komt het paard op stal, terwijl het nog niet geheel bekoeld is, dan zou het hard zijn het, niettegenstaande zijn dorst, geen drinken te geven maar wel droog voer. Ook dan mag water worden gegeven, doch slechts weinig tegelijk, waarbij men moet zorgen, dat niet te snel of gulzig wordt gedronken. Hiertoe geeft men voorloopig slechts een kleine hoeveelheid, laat het paard over den stang drinken of doet wat hooi of meel in het water en dwingt het paard telkens op te houden.

De hoofdzak is, dat het paard niet veel en niet haastig mag drinken.

Bij sterk zweeten, groote hitte, snellen, inspannenden en langdurigen arbeid zal het daarom noodig zijn onderweg te drenken, al kan niet genoeg ontraden worden hiertoe herbergen uit te kiezen, waar bakken en emmers voor paarden van allerlei voerlui of van kermisreizigers worden gebruikt.

Tijdens afstandsritten, officierspatrouilles enz. verdient het aanbeveling in het water suiker op te lossen, tot ± 1 K.G. op

den emmer¹⁾; men geeft dan tevens voedsel. Suiker was reeds lang bekend als een uitstekend voedingsmiddel voor roeiers in training en heeft bewezen dit ook te zijn voor paarden tijdens snellen en langdurigen arbeid. De meeste nemen het gaarne, al moet men het aan enkele eerst leeren, door het te geven als het paard zeer dorstig is en dan eerst niet te zoet; langzamerhand kan men meer suiker geven, tot, zooals we zeiden, 1 K.G. op 10 L. water.

Paarden kunnen, onder bijzondere omstandigheden, zonder nadeel water van zeer lage temperatuur, zelfs van 0° Celsius drinken. In de houten stallen van het Remonte-dépôt teekent de thermometer 's winters soms 0° en bevriest het water in de bakken van den stal; deze bakken zijn van goed sluitende deksels voorzien en worden eenigen tijd voor het drinken volgepompt; vriest het hard dan geschiedt dit pas kort voor het drinken, daar dan het water minder koud is. De paarden, die gehard zijn tegen de koude, drinken dit water zonder het minste nadeel voor de gezondheid.

Het spreekt van zelf dat, als men het voor het kiezen had, de stallen en het water niet zoo koud zouden zijn, maar hieraan is niets te veranderen, behalve door het bouwen van nieuwe steenen stallen, wat zeker niet noodzakelijk is.

De koetsiers van de St. Petersburger huurrijtuigen laten hun paarden, als deze warm of vermoeid zijn, tijdens den rit drinken aan de publieke waterbakken, zelfs 's winters, als zorg moet worden gedragen, dat het water in de bakken niet bevriest.

Deze paarden zijn in het algemeen in een goede conditie.

De ponies in Engelsch Indië, welke dikwijls bij een hitte van 110° Fahrenheit (= 43.3° Celsius) 70 à 80 kilometer afleggen, worden dan gewoonlijk elk uur gedrenkt.

Jaren geleden werd een vraag gedaan aan de paardenartsen in Algiers of zij het noodig of beter achtten, de paarden daar, tijdens de manoeuvres, driemaal in plaats van tweemaal te laten drinken, wat door een deel bevestigend werd beantwoord, door anderen echter onnoodig geacht. Hierbij valt op te merken, dat zij, die het noodig vonden, waren ingedeeld bij regimenten bereiden met Fransche paarden, — en die het niet noodig meenden, bij regimenten geremonteerd met Algerijnsche paarden. Deze schijnen, evenals de Arabische paarden, in hun land minder behoefte te

1) Wij nemen aan dat plm. 10 L. water in den emmer is; gewoonlijk is de inhoud meer, maar de emmer is nimmer vol.

hebben dan die van andere rassen. Gewoonte en opvoeding gedurende een reeks van geslachten, en de omstandigheden waaronder zij in die landen, waar water slechts op ver van elkaar verwijderde plaatsen wordt gevonden, leven, zullen daarop van grooten invloed zijn geweest.

In Engeland worden de cavaleriepaarden viermaal, en alleen bij vriezend weer driemaal, daags gedrenkt; verder wordt voorgeschreven dat, wanneer zij in het werk zijn, de man zijn paard met mate moet laten drinken, als de gelegenheid zich voordoet.

Vele trainers in Engelsch Indië geven de renpaarden dadelijk na een traininggalop of na een ren een halve emmer water, en dan volop te drinken als zij op stal komen.

Hoewel het bijna altijd voor zieke en herstellende paarden, evenals voor zieke menschen, een weldaad *kan* zijn voortdurend water ter beschikking te hebben, achten wij het niet gewenscht om dezen maatregel toe te passen bij legerpaarden of andere die gezond zijn, maar dikwijls in omstandigheden komen, waarbij zij niet, dan met grootere tusschenruimten, kunnen drinken, want zooals wij weten, en bevestigd zagen door de hierboven aangehaalde voorbeelden: „gewoonte is een tweede natuur”.

Voor luxepaarden, behalve jachtpaarden, bestaat dit bezwaar bijna niet, maar dan moet, evenals bij zieke paarden, het water dikwijls worden ververscht, minstens vier maal gedurende den dag; bij zieke of herstellende kan dit meerdere malen noodig zijn, afhankelijk van den aard der ziekte, hun toestand enz., doch dit is een zaak, die, evenals het voortdurend ter beschikking hebben van water, door den veearts, voor elk geval in het bijzonder, dient te worden bepaald.

Hoewel overtuigd, dat bij het drinken, evenals bij alles wat het paard betreft, zooveel mogelijk met het individu en de omstandigheden waarin het verkeert, rekening moet worden gehouden, kunnen toch enkele regels worden gegeven, die, óf reeds zijn besproken, óf met een enkel woord zullen worden toegelicht.

Driemaal, zoo noodig viermaal daags laten drinken.

Zooveel mogelijk op vaste tijden.

Temperatuur van het water $\pm 10^{\circ}$ Celsius; is het te koud, het paard hieraan niet gewoon, dan wordt, door toevoeging van warm water, de temperatuur verhoogd; het paard drinkt ongaarne lauw of warm water, alleen de erge koude mag worden weggenomen.

Water niet lang laten staan, alvorens het gedronken wordt, en zeker niet in den stal.

Geen water geven, dat nadeelige bestanddeelen bevat.

Drenken vóór het voeren, liefst eenigen tijd te voren, $\frac{1}{2}$ à 1 uur.

Een dorstig paard volop laten drinken, nadat het gevoerd is, kan gevaarlijk zijn; is het voer gebruikt zonder dat het paard te voren zijn dorst heeft gelescht, dan mag dit slechts geleidelijk geschieden, telkens kleine hoeveelheden met tusschenpoozen van $\pm \frac{1}{2}$ uur. Onder voer wordt hier niet verstaan hooi, maar granen, peulvruchten enz.

Niet volop laten drinken kort voor het oogenblik, dat het paard aan den arbeid gaat of dat het opgezadeld wordt, maar 1 uur te voren.

Is de arbeid zwaar en langdurig, dan, vooral bij hitte, gedurende dien tijd één of meer malen met mate laten drinken, bij snelle gangen onder toevoeging van suiker.

Bij thuiskomst, vooral na inspannend werk, terstond laten drinken, niet volop en gulzig, maar zorgen dat dit met kleine hoeveelheden en met tusschenpoozen geschiedt, dan wat hooi geven, verzorgen, daarna drinken en dan pas voeren.

Overhaasting hierbij is nadeelig, terwijl de vertering wordt belemmerd.

Een paard drinkt bijna nimmer onafgebroken tot het zijn dorst volkomen heeft gelescht; daarom moet den verzorger op het hart worden gedrukt, dat hij aan het paard niet dadelijk de gelegenheid tot drinken ontnemt zoodra het ophoudt; sommige paarden nemen de hoeveelheid water, die zij verlangen, met één, twee of drie, meer of minder lange tusschenpoozen. Wordt daarop niet gelet, dan krijgt het niet genoeg of leert gulzig drinken.

Daar, waar een aantal paarden tegelijk aan een bak drinken, dient men te zorgen, dat zij ruimte hebben, elkaar niet hinderen en dat de bak door geen paard wordt verlaten, alvorens zij allen voldaan zijn.

Een vermoeid paard wordt dikwijls geheel verkwikt door enkele teugen water.

Door niet te letten op tal van zulke, voor paardemannen doodgewone zaken, gaan paarden dikwijls in voedingstoestand terug.

* *

Hoe goed men ook toezicht houde op de verzorging der paarden, men bedenke wel, dat die *eerst dan goed kan zijn, wanneer de verzorger hart heeft voor het hem toevertrouwde paard.*

J. H. K.

PAARDEN-ILLUSIE?

(Dagboekblaadjes. Normandië).

Amice!

„Als ge het vangen van wilde paarden wilt bijwonen, „zorg dan morgenochtend te 10 uur present te zijn bij de „boerderij Palfray, dicht bij den weg naar „les Courdes”. „'t Is de moeite van een overstap waard”, enz.

Aldus brief met handteekening van een goeden kennis, tijdens m'n verblijf te Parijs, van uit Hâvre ontvangen.

Wilde paarden in de vlakke van de Eure! Onder de muren van eene groote stad! „The Far West” naast de groote abattoirs! — 't Bericht was merkwaardig en buitengewoon. Zou...? Maar de naam van m'n gastheer en tijd van 't jaar waarborgen 't onbestaanbare van een April-aardigheid; dus een kaartje koopen en op 't bepaalde uur ter aangewezen plaatse present zijn. — Dáár bleek de invitatie op geen leugen te berusten, ik heb er de wilde, of liever, verwilderde paarden gezien en de jacht bijgewoond.

Van een boerderij in de ware beteekenis van het woord was geen sprake meer. De eigenaar had de liefhebberij in landbouw en fokkerij laten varen en de zorg en de verpleging over 't geen eenmaal door menschenhanden was aangelegd, aan moeder Natuur overgelaten.

Zoo waren er ook 6 veulens indertijd achtergelaten en op goed geluk af opgegroeid in 't open veld, onder zon, regen en sneeuw, op groote grasvlakten met nu eens natten, weeken, modderigen en dan weer steenhard gevrozen bodem, doch altijd aan zich zelf overgelaten, vrij, onafhankelijk!

Gedurende acht jaren hadden de dieren geleefd zonder de koet-siershand te hebben gevoeld, de opsluiting in een stal of de dienstplicht tusschen de boomen te hebben gekend, gedurende acht jaren hadden ze 't gras daar gegeten, zooals 't er groeide: in 't goede jaargetijde volop, in den winter niet genoeg en dan geduldig wachtend tot de groote voedster voor hen het groen weer deed te voorschijn komen, en Moeder Natuur had voor alles gezorgd, de dieren liepen rond in *pelzen* en liefhebbers van ongetoiletteerde manen en staarten zouden gejuicht hebben bij den aanblik van zooveel „schoons”. De lichamen waren bedekt met haarmassa's, de buiken verre van slank, de vachten ruw en verward en na een dag stoeien in de moerassige gedeelten, moeten die dieren er uitgezien hebben als levende klei-figures, of als het aschpaard van Victor Hugo.

Toen opeens besloot de eigenaar ze er weg te halen.

Eerst lieten de dieren zich door hunne aanstaande overheerschers naderen, doch nauw' begrepen ze waar 't om ging, welke plannen men ten opzichte van hunne onafhankelijkheid toonde, of een heftige keertwending, een duiken met het hoofd tusschen de voorbeenen en een geweldig uitslaan der achterbeenen, werd gevolgd door een rennend wegstormen.

Daarop begon de strijd, de jacht; een tooneeltje uit de pampas? — Neen, — men had niet de beschikking over een Cody of een Buffalo Bill; van het bewonderen van den gaucho, zijn vermetel rijden en z'n nooit falenden lasso-worp bleven we dus verstoken; de dieren moesten gedreven worden in een met latten afgebakende ruimte, die, aan de monding breed, allengs nauwer werd, en in een kleine vierkante paddock eindigde.

Na uren jagen had men er drie in de monding, drie waren nog daarbuiten op de vlakte, blijkbaar vastbesloten hun vrijheid tot het uiterste hunner krachten te verdedigen. Van ver af keken ze wat gebeuren ging. De drie ingedrevenen werden opgejaagd en in de paddock afgesloten; daar ontstond een tumult van zweepslagen, kreten, heftig verzet, steigeren, vallen en opstaan; een halster nauwelijks aangelegd vloog in flarden, een tweede en een derde eveneens, de blik groot en angstig, de neusgaten wijd en slaande flanken. — Eindelijk, na uren had men ze aan elkaar gekoppeld.

Naast die eerste drie uitgeputte gevangenen reed ik de stad in. Voor 't eerst weerklonk het stappen van hun hoef, nog maagdelijk van elk beslag, op de straatsteenen; de halzen lang en loom, 't oog dof, 't hoofd laag.

Dicht bij de abattoirs gekomen reed ons een slagarskarretje langs.

De grootste der drie, een bruine hengst, stond stil, plantte zich vast, keek onrustig naar de ingespannen hit en hinnikte lang: . . . was voor z'n brein het voortaan dienstbare van z'n bestaan plots ontsluierd?

Toen in eens, als onder den indruk van een visioen van bevrijding en zonder aan de andere zijde van de straat te bespeuren een afgewerkten makker, die op drie beenen kreupelend naar de slachtbank voorbij ging, richtte de hengst 't hoofd op, stak den staart en stapte vooruit, vierkant vlug en vastberaden . . . hij zag een automobiel, die juist den hoek om kwam! T. T.